

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Ο χωρικός σχεδιασμός σε επίπεδο νησιού: οι
προσεγγίσεις των κύριων δρόμων στην
περίπτωση της Ρόδου*

Φοιτήτρια: Μιχαήλογλου Αικατερίνη
Επιβλέπων καθηγητής: Κοκκώσης Χάρης

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2010

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 8656/1
Ημερ. Εισ.: 20-07-2010
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
2010
ΜΙΧ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΗΣΙΟΥ: ΟΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ
ΔΡΩΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΙΧΑΗΛΟΓΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2010

Στην οικογένεια μου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η χωροταξική και πολεοδομική πολιτική στην Ελλάδα σήμερα έχει διευρυνθεί αν και παραμένει ιδιαίτερα σύνθετη. Ειδικότερα, για την άσκηση της χωροταξικής πολιτικής έχουν θεσμοθετηθεί πλέον πλην του Εθνικού χωροταξικού, τόσο τα Περιφερειακά χωροταξικά όσο και ειδικά πλαίσια για τις ΑΠΕ και τη Βιομηχανία. Αμέσως όμως γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι υπάρχουν πολλά διαφορετικά επίπεδα σχεδιασμού από το εθνικό στο τοπικό τα οποία δημιουργούν την ανάγκη διαρκούς συνεργασίας και εναρμόνισης των υποκείμενων σχεδίων και κατευθύνσεων με τον υπερκείμενο σχεδιασμό. Επιπλέον πρόβλημα και σύγχυση στο σχεδιασμό δημιουργείται από τη γεωγραφική σύσταση της χώρας καθώς περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως οι νησιωτικές έχουν ανάγκη από ειδικότερες πολιτικές. Οι νησιωτικές περιοχές αντιμετωπίζουν προβλήματα που οφείλονται κυρίως στη νησιωτικότητα και όσα αυτή υπαγορεύει αλλά και όλα εκείνα που εμφανίζονται και στον ηπειρωτικό χώρο και αποτελούν εμπόδιο ανάπτυξης. Τα νησιά αποτελούν το 18,7% της συνολικής επιφάνειας της χώρας, με άλλα από αυτά να είναι μεγάλα και τα περισσότερα μικρά. Πρόκειται για μια σημαντική έκταση για την οποία πρέπει να αναπτυχθεί ένα κατάλληλο πλαίσιο σχεδιασμού που θα συμπεριλαμβάνει και όλες εκείνες τις παραμέτρους που τη χαρακτηρίζουν. Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη των βασικών προβλημάτων του νησιωτικού χώρου και η εύρεση εκείνου του επιπέδου συνεργασίας που πρέπει να επιτευχθεί στο σχεδιασμό από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, ώστε να οδηγείται αυτή η περιοχή στην ανάπτυξη σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας. Ως παράδειγμα εφαρμογής του υφιστάμενου συστήματος σχεδιασμού στον ελλαδικό χώρο λαμβάνεται η Ρόδος, ένα από τα μεγάλα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, πρωτεύουσα νομού και με ισχυρή θέση στην οικονομία του τουρισμού και της χώρας.

Λέξεις κλειδιά: χωρικός σχεδιασμός, νησιά, νησιωτικότητα, νησιωτική πολιτική, διαβούλευση, βιώσιμη ανάπτυξη, Ρόδος

ABSTRACT

The spatial and urban policy in Greece has expanded lately but still remains very complex. Specifically, about spatial policy there have been established some plans, such as the National Plan, Regional Plans and Specific Plans about the arrangement of Renewable facilities and Industry. Immediately anybody can understand that there are several different levels of planning from national to local, which creates the need for constant cooperation and harmonization of underlying plans and guidelines to the hypertext planning level. However, an important problem during planning comes from the geographic composition of the country as areas with special features such as islands stand in need of specific policies. Islands face problems mainly due to insularity. They occur 18,7% of the total area of the country and more of them are too small. It is about a considerable area for which it has to be developed an appropriate planning framework. The aim of this diploma thesis is to highlight the main problems of islands and to find that level of planning collaboration that has to be achieved between the stakeholders to lead an area to the sustainable development. As an example of the current planning system in Greece is taken the island of Rhodes, which is one of the major islands of the Aegean Sea, the capital of the prefecture and it has a strong position in the tourism economy and the total economy of country.

Key words: *spatial planning, islands, insularity, islands policy, consultation, sustainable development, Rhodes*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	13
Εισαγωγή	14
1. Νησιά: Χαρακτηριστικά και προβλήματα ανάπτυξης	16
1.1. Ορισμός νησιωτικού χώρου.....	16
1.2. Προβλήματα νησιών.....	18
1.3. Λοιπά σημαντικά ζητήματα.....	19
1.4. Τυπολογική κατάταξη των νησιών.....	21
1.5. Μεγάλα νησιά.....	24
1.6. Μικρά νησιά.....	26
1.7. Νησιωτικά συμπλέγματα.....	28
1.8. Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος.....	29
1.9. Συμπεράσματα.....	34
2. Νησιωτική πολιτική και σχεδιασμός	36
2.1. Το διεθνές πλαίσιο.....	36
2.2. Ευρωπαϊκές πολιτικές.....	40
2.3. Άλλες δράσεις και πολιτικές.....	45
2.4. Εθνικό πλαίσιο.....	49
2.5. Καλές πρακτικές.....	52
2.3. Συμπεράσματα.....	61
3. Εθνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού	63
3.1. Χωροταξική πολιτική.....	63
3.2. Πολεοδομική πολιτική.....	66
3.3. Άλλες πολιτικές.....	69
3.4. Συμπεράσματα.....	75

4. Η περίπτωση της Ρόδου	77
4.1. Ένταξη στην ευρύτερη περιοχή μελέτης	77
4.2. Χαρακτηριστικά νήσου Ρόδου.....	81
4.3. Ανάπτυξη και σχεδιασμός	96
4.4. Προσεγγίσεις κύριων δρόμων	102
4.5. Συμπεράσματα	122
5. Συμπεράσματα	124
Βιβλιογραφία	129

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1.1.: Τυπολογία νησιών βάσει πληθυσμακών χαρακτηριστικών και βαθμό νησιωτικότητας	22
Πίνακας 1.2.: Μεγαλύτερα νησιά του κόσμου με έκταση πάνω από 250.000 τ.χλμ.	24
Πίνακας 1.3.: Πληθυσμός και έκταση νησιωτικών περιφερειών.....	30
Πίνακας 1.4: Τυπολογία νησιών βάσει αναπτυξιακών χαρακτηριστικών.....	32
Πίνακας 1.5.: Νησιά με τη μεγαλύτερη έκταση (έκταση έως και 100 τ.χλμ.)	33
Πίνακας 1.6.: Πολυπληθέστερα νησιά.....	33
Πίνακας 2.1.: Σημεία σταθμοί νησιωτικής πολιτικής	48
Πίνακας 4.1.: Κατανομή νησιών ανά επαρχείο	79
Πίνακας 4.2.: Πληθυσμακή εξέλιξη.....	79
Πίνακας 4. 3.: Κατάταξη νησιών βάσει αναπτυξιακών κριτηρίων.....	80
Πίνακας 4. 4.: Πληθυσμικά χαρακτηριστικά.....	82
Πίνακας 4.5.: Απασχολούμενοι και ποσοστό ανεργίας	85
Πίνακας 4.6.: Κατανομή απασχολούμενων ανά παραγωγικό τομέα	86
Πίνακας 4. 7.: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....	87
Πίνακας 4.8.: Λιμενικές υποδομές.....	89
Πίνακας 4.9.: Οικιστικό δίκτυο	90
Πίνακας 4.10.: Παραδοσιακοί οικισμοί	91
Πίνακας 4.11.: Περιοχές Δικτύου NATURA 2000 (Οδηγία 92/43/ΕΚ).....	92
Πίνακας 4.12.: Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.....	93
Πίνακας 4.13.: Κατάλογος γεωλογικών μνημείων	94
Πίνακας 4.14.: Σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι νήσου.....	94
Πίνακας 4.15.: Πρώτα εγκεκριμένα ΓΠΣ.....	100

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 4.1.: Κατανομή απασχολούμενων ανά παραγωγικό τομέα	86
--	----

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 2.1.: Νησιά αρχιπελάγους Cres-Lošinj.....	54
Εικόνα 2.2.: Βαλεαρίδες νήσοι.....	58
Εικόνα 2.3.: Μαλτέζικα νησιά.....	60
Εικόνα 4.1.: Νήσος Ρόδος.....	81

Κατάλογος σχημάτων

Σχήμα 3.1.: Κυριότεροι σταθμοί του χωρικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού	71
Σχήμα 3.2.: Αναπτυξιακός σχεδιασμός.....	73
Σχήμα 3.3.: Συσχέτιση Αναπτυξιακής και Χωρικής Πολιτικής	73

Κατάλογος χαρτών

Χάρτης 4.1.: Πληθυσμιακή πυκνότητα ανά δήμο	84
---	----

Αρτικόλεξα

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΗΣ	Ατμοηλεκτρικός Σταθμός
ΑΝ.ΔΩ	Αναπτυξιακή Δωδεκανήσου
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΒΕΠΕ	Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Δ.Δ.	Δημοτικό Διαμέρισμα
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΔΜΝ	Ελληνικό Δίκτυο Μικρών Νησιών
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ελ. Στατ. (πρώην ΕΣΥΕ)	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΑ	Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης
ΕΠΠΕΡ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος
ΕΧΜ	Ειδική Χωροταξική Μελέτη
ΖΕΠ	Ζώνη Ειδικής Προστασίας
ΖΟΕ	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.α.	και άλλα
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΜΟΠ	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΕΡΠΟ	Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης
ΠΕΧΠ	Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων
ΠΟΑΠΔ	Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων

ΠΟΤΑ	Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης
ΠΠΧΣΑΑ	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΠΡΟΤΟΥΡ (PROTOUR)	Οργανισμός Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού (Promotion Tourism)
ΡΣΑ	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής
ΣΟΑΠ	Σχέδιο Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων
ΣΠΑ	Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΣΠΕ	Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση
ΣΧΑΠ	Σχέδια Ανάπτυξης Περιοχών Δεύτερης Κατοικίας
ΣΧΟΟΑΠ	Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης
ΣΧΟΠ	Συμβούλιο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος
τ.χλμ.	τετραγωνικό χιλιόμετρο
ΤΑΠ	Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα
ΤΕΔΚ	Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΤΚΣ	Τόποι Κοινοτικής Σημασίας
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΧΟΠ	Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧΑΔΑ	Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων
Χλμ.	χιλιόμετρο
ΧΥΤΑ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων
DOC	document
ESIF	European Small Islands Federation
ESPN	European Spatial Planning Observation Network
EURISLES	European Islands System of Links and Exchanges
EUROSTAT	European Statistics
ha	Hectare (εκτάριο)
MAB	Man And Biosphere
MEDA	Mediterranean Economic Development Area
SMAP	Short and Medium-term Priority Environmental Action Programme
SCI	Sites of Community Interest
SIDS	Small Islands Development States
SPA	Special Protected Areas
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea

UNEP

United Nations Environment Programme

UNESCO

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Ο χωρικός σχεδιασμός σε επίπεδο νησιού: οι προσεγγίσεις των κύριων δρώντων στην περίπτωση της Ρόδου» αποτελεί την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η τελική διαμόρφωση της εργασίας είναι αποτέλεσμα εκτενούς αναζήτησης και έρευνας καθώς και προϊόν υποστήριξης και καθοδήγησης συγκεκριμένων ανθρώπων τους οποίους θα ήθελα σε αυτό το σημείο να ευχαριστήσω θερμά.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Κοκκώση Χάρη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε κατά την επιλογή του θέματος, τις πολύτιμες συμβουλές και τις ουσιαστικές παρατηρήσεις για την ολοκλήρωση της εργασίας. Η αρωγή του στην επίβλεψη και διόρθωση της διπλωματικής μου αιτη υπομονή του ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη. Ευχαριστίες, όμως, οφείλω σε όλους του καθηγητές του ΤΜΧΠΠΑ οι γνώσεις, οι συμβουλές και οι παρατηρήσεις των οποίων συνέβαλαν στη λήψη του πτυχίου μου και αποτελούν σημαντικό εφόδιο ζωής.

Επιπρόσθετα, θερμές ευχαριστίες οφείλω στην κα. Ζήφου Μαίρη, ενταλμένη διδασκαλίας στο τμήμα ΜΧΠΠΑ για τις πολύτιμες συμβουλές αλλά και σημαντικό πρωτογενές υλικό που μου παρείχε από το προσωπικό της αρχείο για την ολοκλήρωση της εργασίας. Για την παραχώρηση προσωπικού υλικού που ήταν απαραίτητο στη συγγραφή της παρούσας εργασίας οφείλω να ευχαριστήσω επίσης τον κ. Καραχάλη Νικόλαο, ενταλμένο διδασκαλίας στο τμήμα ΜΧΠΠΑ και την κα. Οικούτα – Μάζα Πατρίσια, υποψήφια διδάκτορας του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου.

Στην διεξαγωγή της έρευνας της μελέτης περίπτωσης συνέβαλαν καθοριστικά στοιχεία, μελέτες και προσωπικές απόψεις που μου παραχώρησαν εκπρόσωποι της πολιτικής ηγεσίας και άλλων φορέων, τους οποίους ευχαριστώ ιδιαίτερα για το χρόνο που μου αφιέρωσαν και την εμπιστοσύνη που επέδειξαν στην εργασία μου.

Δεν μπορώ να παραλείψω να ευχαριστήσω τους φίλους και συμφοιτητές μου για την υποστήριξη τους και τη συνεχή ενθάρρυνση που μου επέδειξαν καθώς και για τα πέντε υπέροχα φοιτητικά χρόνια που μου χάρισαν. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τους πολύ καλούς μου φίλους Μαρία και Χάρη για την υποστήριξη τους σε κάθε μου βήμα και τις επισημάνσεις τους στην εξέλιξη της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Στέλιο και Μοσχούλα, και τον αδερφό μου, Κυριαζή, για την αμέριστη υποστήριξη και αγάπη που μου επέδειξαν κατά τη διάρκεια των σπουδών μου η οποία αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο για την επιτυχή ολοκλήρωσή τους.

Εισαγωγή

Ο χωρικός σχεδιασμός περιγράφει τη διαδικασία που ακολουθείται για τη διαμόρφωση του χώρου, την οργάνωση των λειτουργιών και την προστασία του περιβάλλοντος. Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης πρέπει να διέπει την παραπάνω διαδικασία ώστε μέσω ενός ολοκληρωμένου συστήματος σχεδιασμού να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα ενός χώρου και να ικανοποιούνται οι ανάγκες του με τέτοιο τρόπο ώστε να μην τίθενται σε κίνδυνο οι ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Ο χωρικός σχεδιασμός όμως δεν είναι μια στάσιμη διαδικασία, αλλά αντίθετα πρόκειται για ένα δυναμικό εργαλείο το οποίο προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου.

Ο νησιωτικός χώρος αποτελεί ένα χώρο ιδιαίτερα διαφοροποιημένο από το σύνολο με μοναδικά χαρακτηριστικά τα οποία προσδιορίζουν τα προβλήματα και τις ανάγκες του. Είναι γεγονός ότι τα νησιά αποτελούν δέκτες σημαντικών πιέσεων τόσο από την αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη όσο και από τις άνισες ή μη εξειδικευμένες πολιτικές. Τα ιδιαίτερα αυτά προβλήματα που αναπτύσσονται στις νησιωτικές περιοχές δύναται να διευθετηθούν μέσω μιας ενιαίας πολιτικής για τα νησιά, η οποία θα υποστηρίζεται από ένα ολοκληρωμένο σύστημα χωρικού σχεδιασμού.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση του απαραίτητου επιπέδου σχεδιασμού για τη διαχείριση του νησιωτικού χώρου σύμφωνα με το οποίο θα αντιμετωπίζονται οι ιδιαιτερότητες του και θα προάγεται η βιώσιμη ανάπτυξη. Ως βάση για την ανάπτυξη και διαχείριση των ελληνικών νησιών επιλέγεται το νησί της Ρόδου, από την ανάλυση τόσο του υφιστάμενου πλαισίου για το νησιωτικό χώρο όσο και των χαρακτηριστικών του νησιού επιδιώκεται η σύνθεση ενός σχεδίου για τη βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών της χώρας.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται οι βασικές έννοιες του νησιωτικού χώρου καθώς επίσης και εκείνα τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τις ανάγκες αυτών των περιοχών από την ηπειρωτική ζώνη. Ωστόσο, ο νησιωτικός χώρος δεν είναι ομοιογενής σε όλη την έκταση του. Έτσι, παρουσιάζονται ορισμένες βασικές κατηγορίες νησιών και προσδιορίζονται οι ιδιαιτερότητες και διαφοροποιήσεις τους. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση του ελληνικού νησιωτικού χώρου ο οποίος αποτελεί το κύριο αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Για την ισόρροπη ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου έχουν εκπονηθεί κατά καιρούς διάφορα προγράμματα και δράσεις από διάφορους οργανισμούς, τα οποία μπορούν να συγκροτήσουν μια θεωρητική νησιωτική πολιτική. Έτσι, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι ενέργειες που έχουν ληφθεί τόσο από τη διεθνή κοινότητα, όσο σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, οι οποίες έχουν αποκλειστικό πεδίο εφαρμογής τα νησιά. Ο βαθμός επιτυχίας και εφαρμογής των πολιτικών αυτών διαφέρει στο σύνολο των νησιωτικών περιοχών, αν και ορισμένες περιοχές έχουν αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σύστημα νησιωτικής πολιτικής, αποτελώντας καλές πρακτικές. Ο εντοπισμός αυτών των περιοχών και η ανάλυση του συστήματος τους θεωρείται

ότι μπορεί να αποτελέσει καλό παράδειγμα για την ανάπτυξη των αντίστοιχων ελληνικών περιπτώσεων.

Βέβαια, η επιτυχία των νησιωτικών πολιτικών συνάδει με την ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος χωρικού σχεδιασμού σύμφωνα με το οποίο οργανώνονται οι λειτουργίες του χώρου και αντιμετωπίζονται οι χωρικές ανισότητες. Το εθνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού παρουσιάζεται και αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο θεωρώντας ότι θα αποτελέσει τη βάση για τη βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη της χώρας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση του νησιού της Ρόδου, ένα νησί ιδιαίτερα απομακρυσμένο από την ηπειρωτική χώρα με σημαντική έκταση και συμμετοχή στη συνολική οικονομία της χώρας. Αφού παρουσιαστούν συνοπτικά τα κύρια χαρακτηριστικά της περιοχής, αναλύονται οι εξειδικευμένες δράσεις και σχέδια που έχουν εφαρμοστεί για τη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού, ενώ προσεγγίζονται και οι απόψεις των κύριων δρώντων του νησιού σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξή του και το απαραίτητο επίπεδο σχεδιασμού για την οργάνωση των λειτουργιών.

Μέσω της μελέτης περίπτωσης επιχειρείται η εύρεση του κατάλληλου επιπέδου σχεδιασμού που πρέπει να εφαρμόζεται στις νησιωτικές περιοχές της χώρας σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν το θεωρητικό υπόβαθρο. Η μορφή της νησιωτικής πολιτικής και του χωρικού σχεδιασμού για το νησιωτικό χώρο που απορρέει και προτείνεται από την παρουσίαση και ανάλυση των βασικών παραμέτρων των νησιών παρουσιάζεται στο τελευταίο κεφάλαιο.

1. Νησιά: Χαρακτηριστικά και προβλήματα ανάπτυξης

Τα νησιά αποτελούν ειδικές εδαφικές ενότητες του πλανήτη που είναι διάσπαρτες στις θάλασσες και τους ωκεανούς και συγκεντρώνουν σημαντική μερίδα του συνολικού πληθυσμού. Ορισμένα μάλιστα από αυτά αποτελούν κάποια από τα πιο επιχειρηματικά κέντρα του κόσμου όπως το Μανχάταν στη Νέα Υόρκη και η Σιγκαπούρη, κάποια από τα πιο γαλήνια και ήσυχα μέρη όπως οι Σεϋχέλλες και τα νησιά Φίτζι, κάποια από τα πιο πλούσια όπως η Ιαπωνία και κάποια από τα πιο φτωχά όπως η Σρι Λάνκα (Coccossis, 1987). Στο παρόν κεφάλαιο προσεγγίζεται η έννοια του νησιωτικού χώρου, τα επιμέρους χαρακτηριστικά των νησιών και τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν. Επιχειρείται να δοθεί μια τυπολογία των νησιών σύμφωνα με τα παραπάνω και αναλύονται τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν τα μεγάλα νησιά, τα μικρά νησιά καθώς και τα νησιωτικά συμπλέγματα. Τέλος, εξετάζεται ο ελληνικός νησιωτικός χώρος, τα προβλήματα και οι δυνατότητες ανάπτυξής του.

1.1. Ορισμός νησιωτικού χώρου

Σύμφωνα με ειδικές μελέτες που αφορούν στη γήινη επιφάνεια και την εξέλιξη της στο χρόνο, έχει γίνει γνωστό ότι πριν από 180 εκατομμύρια χρόνια όλες οι σημερινές ήπειροι αποτελούσαν ένα και μοναδικό νησιωτικό έδαφος. Η μορφή αυτή διατηρείται για 80 περίπου εκατομμύρια χρόνια και στη συνέχεια το ένα και μοναδικό νησί διασπάται σε επιμέρους ηπείρους. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύει ότι όταν γίνεται αναφορά σε ηπειρωτικά εδάφη, ουσιαστικά αναφέρεται κανείς σε μεγάλα νησιωτικά εδάφη τα οποία στο σύνολο τους καλύπτουν το 28% περίπου της γήινης επιφάνειας, αφού το υπόλοιπο 72% καλύπτεται από το υδάτινο στοιχείο. Ωστόσο, ο όρος νησιωτικό έδαφος αναφέρεται σε μικρότερες χερσαίες εκτάσεις που ανέρχονται ουσιαστικά στο 7% περίπου της γήινης επιφάνειας και αναλογούν σε 9.901.570 τ.χλμ. Τα περισσότερα από τα εδάφη αυτά βρίσκονται πλησίον των ακτών των ηπείρων και είναι αποτέλεσμα των μεγάλων ρηγμάτων που υπέστη ο ηπειρωτικός χώρος. Υπάρχουν όμως και νησιωτικά εδάφη τα οποία βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από τις ηπειρωτικές ακτές, στο κέντρο των ωκεανών και αποτελούν υποθαλάσσια γεωλογική δράση που έχει σχέση με την ανάδυση των κοραλλιογενών υφάλων με αποτέλεσμα την δημιουργία νησιών μικρής επιφάνειας (Τσάλλας, 2005). Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελούν τα νησιά που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία καθώς αυτά φιλοξενούν μεγάλο αριθμό του πληθυσμού της γης.

Όπως είναι γνωστό ως νησί ορίζεται εκείνη η επιφάνεια γης που περικλείεται από νερό, είτε πρόκειται για θάλασσα, είτε για λίμνη ή ποτάμι. Αμέσως γίνεται κατανοητή η λειτουργία του υδάτινου στοιχείου ως παράγοντα που οδηγεί στην απομόνωση αυτές τις περιοχές. Γεωγραφικά αυτές οι περιοχές αντιμετωπίζονται με τον κοινό όρο νησί είτε πρόκειται για μια ολόκληρη ήπειρο είτε για βραχονησίδα. Ωστόσο, τα νησιά διαφέρουν μεταξύ τους σε πολλά σημεία πέραν του μεγέθους τους. Διαφορές εντοπίζονται στη γεωγραφική και γεωλογική σύσταση, στον κοινωνικοοικονομικό τομέα, την ανάπτυξη και τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά.

Συμπληρωματικά, σύμφωνα με τη EUROSTAT, ως νησί ορίζεται ένα κομμάτι γης που περιβάλλεται από θάλασσα, έχει μόνιμο πληθυσμό, δεν έχει σταθερή σύνδεση με τη ξηρά και απέχει τουλάχιστον 1 χλμ. από αυτή και δεν περιλαμβάνει πρωτεύουσα κράτους (Κορωναίος, 2005).

Οι νησιωτικές περιοχές, λοιπόν, πέρα από το κοινό τους χαρακτηριστικό παρουσιάζουν όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σημαντικές διαφορές μεταξύ τους όχι μόνο ως προς το διοικητικό επίπεδο στο οποίο ανήκουν, αν αποτελούν δηλαδή ξεχωριστά κράτη ή όχι, αλλά και ως προς τα φυσικά, γεωμορφολογικά, δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τους. Εκτός, όμως από αυτές τις διαφορές, αντιμετωπίζουν και ορισμένα κοινά προβλήματα που απορρέουν κατά βάση από την απομόνωση και την περιφερειακή τους θέση (Βαβούρας, 2005). Σαφώς βέβαια, τα προβλήματα αυτά πηγάζουν από τα παραπάνω χαρακτηριστικά τους και κυρίως από την απομόνωση λόγω του υδάτινου στοιχείου.

Ο νησιωτικός χαρακτήρας αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αναλυθεί. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να μετρηθούν οι ιδιαιτερότητες των νησιών που συνδέονται με τη σπανιότητα των φυσικών τους πόρων, την οικολογική τους ευθραυστότητα, το υψηλό μεταφορικό κόστος ή το βαθμό εξάρτησής τους από τις οικονομίες των εξωτερικών αγορών. Ωστόσο, αυτές οι ιδιαιτερότητες μπορούν να προσεγγιστούν μέσα από μία σφαιρική θεώρηση, αν γίνει η υπόθεση ότι προκύπτουν από ένα σύνολο παραγόντων και ότι το νησιωτικό φαινόμενο προκύπτει από το συνδυασμό αυτών των παραγόντων (Κιάκου, 1999).

Έτσι, η νησιωτικότητα είναι το φαινόμενο εκείνο που δημιουργεί τα δομικά προβλήματα και αναφέρεται με συνδυασμένο τρόπο σε φυσικά και κοινωνικοοικονομικά στοιχεία. Πρόκειται, δηλαδή για τη μειονεκτικότητα των νησιών έναντι των ηπειρωτικών περιοχών και την ανάγκη στήριξής τους. Είναι ένας επιβαρυντικός παράγοντας, που προκαλεί άνιση ανάπτυξη του παραγωγικού δυναμικού και χωρική διαφοροποίηση των εισοδημάτων και των συνθηκών ζωής (Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005). Τα συνδυασμένα εκείνα χαρακτηριστικά που δομούν την έννοια της νησιωτικότητας μπορούν να συνοψισθούν στα παρακάτω:

1. Η σχετική απομόνωση και η αίσθηση της μοναδικότητας.
2. Η ατελής πρόσβαση στις αγορές και στις δημόσιες υπηρεσίες και τα προβλήματα στις μεταφορές.
3. Η μικρή σχετικά κλίμακα και η εξαιρετικά ευρεία διαφοροποίηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.
4. Η μοναδικότητα του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.
5. Η σχετικά περιορισμένη διαθεσιμότητα των παραγωγικών πόρων.
6. Οι εξαιρετικά μεγάλες εποχικές διακυμάνσεις του ανθρώπινου δυναμικού και των οικονομικών δραστηριοτήτων των νησιών.
7. Τα δημογραφικά προβλήματα στα μικρά νησιά.

Επομένως, αναφερόμενοι στον όρο της νησιωτικότητας γίνεται αντιληπτό ότι είναι ένα διαρκές φαινόμενο της γεωγραφικής ασυνέχειας και εντείνεται αντιστρόφως ανάλογα με το μέγεθος του νησιού και ανάλογα με την απόστασή του από τις ακτές (Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005). Η

φυσική ασυνέχεια του γεωγραφικού χώρου είναι σαφές ότι δημιουργεί προβλήματα στη συνεκτικότητα, στη λειτουργία και στην ολοκλήρωση του οικονομικού και του κοινωνικού χώρου.

1.2. Προβλήματα νησιών

Σε αυτό το σημείο, θεωρείται απαραίτητη η ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών των νησιών τα οποία αποτελούν και την κύρια πηγή των προβλημάτων τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά ομαδοποιούνται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, την απομόνωση, την οικονομία και το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον.

Η έννοια της απομόνωσης είναι άμεσα συνδεδεμένη με το μέγεθος των νησιών, τον πληθυσμό καθώς και την απόσταση τους από την ηπειρωτική χώρα ή τις γειτονικές περιοχές στις περιπτώσεις των νησιωτικών κρατών. Στην κατηγορία της απομόνωσης μπορούν να συμπεριληφθούν και εκείνοι οι παράγοντες που αφορούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του κάθε νησιού. Η απομόνωση συμβάλλει στην ανάπτυξη της ομοιογένειας του νησιού και στη δημιουργία μιας ταυτότητας η οποία ενισχύει το ρόλο του στο χώρο. Ωστόσο, οι διάφοροι περιορισμοί που προκύπτουν από τις μεγάλες αποστάσεις αποτελούν τη βάση των περισσότερων επιμέρους προβλημάτων. Στην απομόνωση οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος και η πληθυσμιακή εξέλιξη ενός νησιού η οποία ακολουθεί τις περισσότερες φορές πτωτική τάση και τάση γήρανσης (Μουσουρά, 2007). Παρατηρούνται έτσι έντονα φαινόμενα εσωτερικής μετανάστευσης σε μια χώρα από τις νησιωτικές της περιοχές προς την ενδοχώρα με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε μερική ερήμωση και εγκατάλειψη.

Η νησιωτική οικονομία παρουσιάζει επίσης ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς περιορίζεται από την τοπική διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, το μικρό μέγεθος της τοπικής αγοράς και το υψηλό μεταφορικό κόστος (Coccosis, 1987). Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι βέβαια πιο έντονα στην περίπτωση των μικρών νησιών, επιβαρύνοντας έτσι περαιτέρω την οικονομία τους. Με το άνοιγμα των αγορών προς το εξωτερικό, οι περιορισμένοι πόροι που διατίθενται λειτούργησαν ως προϊόν εξαγωγικής δραστηριότητας και μάλιστα μονοπαραγωγής, λόγω της περιορισμένης δυνατότητας οικονομικής διαφοροποίησης. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση της εξάρτησης των νησιών από ξένες αγορές, λόγω αδυναμίας της εσωτερικής οικονομίας. Η εξάρτηση αυτή είναι ακόμα πιο έντονη στα απομακρυσμένα νησιά, λόγω της μεγάλης απόστασης από τις εγχώριες αγορές (Κιάκου, 1999). Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό της νησιωτικής οικονομίας είναι το ιδιαίτερα υψηλό κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων το οποίο οφείλεται στην εξάρτηση από τις θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές. Αυτός ο παράγοντας αποτελεί και την κύρια αίτια της σπάνιας δραστηριοποίησης της βιομηχανίας στα νησιά. Οι οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης συνήθως εκλείπουν στο νησιωτικό χώρο, αφενός εξαιτίας της έντονης εξάρτησης από εξωτερικές αγορές και της απόστασης και αφετέρου λόγω του τρόπου διαμόρφωσης του οικιστικού δικτύου, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη διάσπαρτων μικρών οικισμών σε μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους οι οποίες περιορίζει την τοπική αγορά. Έτσι, η εξάρτηση και η απόσταση λειτουργούν ως ανασταλτικοί παράγοντες των

οικονομιών κλίμακας και συγκέντρωσης με αποτέλεσμα τις αυξημένες τιμές στα παραγόμενα και προσφερόμενα προϊόντα (Κιάκου, 1999, Σπιλάνης, 2007).

Τα περισσότερα νησιά παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον με μοναδικά χαρακτηριστικά και χερσαία και θαλάσσια οικοσυστήματα τα οποία διαφοροποιούνται από εκείνα της ηπειρωτικής χώρας. Σε αυτή την περίπτωση ο ανταγωνισμός των ειδών είναι χαμηλός αλλά η ισορροπία των οικοσυστημάτων είναι περισσότερο ευάλωτη σε πιθανές διαταραχές λόγω των αποκλειστικών ειδών που αναπτύσσονται σε αυτές τις περιοχές και του αποκλεισμού τους μέσω της θάλασσας από τις φυσικές διεργασίες που συμβαίνουν στην ηπειρωτική χώρα (Coccossis, 1987). Η ευθραυστότητα αυτή της οικολογικής ισορροπίας, σε συνδυασμό με τους περιορισμένους φυσικούς πόρους έχει ως αποτέλεσμα την εντατική χρήση των τοπικών πόρων γεγονός που αυξάνει την εξάντληση τους (Σπιλάνης, 2007). Ωστόσο, πέρα από το μοναδικό φυσικό περιβάλλον που διαθέτουν οι νησιωτικές περιοχές, αναπτύσσουν και ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό χαρακτήρα ο οποίος προέρχεται από τις βιωματικές εμπειρίες των κατοίκων του. Η απομόνωση και η απόσταση επηρεάζουν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και ενισχύουν την ομοιογένεια των αντιλήψεων, με αποτέλεσμα την ισχυροποίηση και δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας (Coccossis, 1987).

1.3. Λοιπά σημαντικά ζητήματα

Μεταφορές

Οι μεταφορές όπως αναφέρθηκε και παραπάνω επηρεάζουν άμεσα την οικονομία των νησιωτικών περιοχών. Πέρα, όμως από την οικονομία ο τομέας των μεταφορών είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την πολιτική και κοινωνική συνοχή καθώς και για τη διατήρηση του νησιωτικού χαρακτήρα. Στην πραγματικότητα σε μια νησιωτική περιοχή οι θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές αποτελούν προτεραιότητα έναντι των χερσαίων οι οποίες έχουν καθαρά τοπικό ρόλο. Επιπλέον, όσο πιο απομακρυσμένη αλλά και αραιοκατοικημένη είναι μια νησιωτική περιοχή τόσο μεγαλύτερη σημασία προσδίδει στη βελτίωση και ενίσχυση των μεταφορών οι οποίες επιτρέπουν τις διάφορες συνδέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο. Η θέση ενός νησιού, το μέγεθος του και η απόσταση του από τα κοντινότερα εδάφη αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τον τομέα των μεταφορών. Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο στην περίπτωση των νησιωτικών μεταφορών κατέχουν και οι καιρικές συνθήκες, οι οποίες καθιστούν σε αρκετές περιπτώσεις προβληματικές τις συνδέσεις με αποτέλεσμα την περαιτέρω απομόνωση των νησιών.

Ενέργεια

Οι περισσότερες νησιωτικές περιοχές έχουν να αντιμετωπίσουν επιπλέον δύο σημαντικές προκλήσεις, τον ενεργειακό εφοδιασμό και την τελική διάθεση των αποβλήτων. Τα περισσότερα νησιά δεν έχουν ενδογενείς ενεργειακούς πόρους και αυτό οδηγεί στην ανάγκη μεταφοράς καυσίμων και τις περισσότερες φορές μάλιστα σε μεγάλες αποστάσεις. Επιπλέον, σημαντικό

ρόλο τόσο στην ενέργεια όσο και στην προστασία του περιβάλλοντος κατέχει ο τομέας της διαχείρισης των αποβλήτων. Ωστόσο, η διαχείριση των αποβλήτων και οι απαραίτητες υποστηρικτικές υποδομές επηρεάζονται αρκετά από το μέγεθος του κάθε νησιού και τη σύσταση των εδαφών του με αποτέλεσμα να απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διαδικασία χωροθέτησης των σχετικών εγκαταστάσεων. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά οδηγούν στη στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η χρήση όμως των οποίων διαφέρει μεταξύ των νησιών ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των πόρων τους. Η πιο διαδεδομένη ανανεώσιμη μορφή ενέργειας είναι η αιολική, ωστόσο το κόστος των εγκαταστάσεων που απαιτούνται για την αξιοποίηση της αποτελεί ένα σημαντικό αποτρεπτικό παράγοντα χρήσης της. Έτσι, σε πολλά απομακρυσμένα νησιά έχει επικρατήσει η χρήση της ηλιακής ενέργειας μέσω φωτοβολταϊκών συστημάτων. Αναφορικά με τις νέες τεχνολογίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαχείριση των αποβλήτων πρέπει να σημειωθεί ότι το υψηλό κόστος αυτών, η έλλειψη γνώσης και εξειδικευμένου προσωπικού καθώς και σε αρκετές περιπτώσεις οι θεσμικοί περιορισμοί αποτελούν τα βασικά εμπόδια χρήσης τους. (Lenzen, 2008, Μέργος κ.α., 2005)

Τουριστική ανάπτυξη

Ο τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο άμεσα συνδεδεμένο με το νησιωτικό χώρο, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι όλα τα νησιά αποτελούν τουριστικούς προορισμούς. Ο τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται μαζικά μετά το τέλος του 2ου παγκοσμίου πολέμου, ενώ τα νησιά γνώρισαν ιδιαίτερα έντονους ρυθμούς από τη δεκαετία του '60 και έπειτα (Κοκκώσης, 2001). Οι ακτές και το τοπίο των νησιωτικών περιοχών αποτέλεσαν τους σημαντικότερους παράγοντες προσέλκυσης επισκεπτών, παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Η οικονομία των νησιών στηρίζεται στον τουρισμό και ο τουρισμός με τη σειρά του εξαρτάται από τις υποδομές εισόδου και εξόδου του πληθυσμού, όπως τα λιμάνια και τα αεροδρόμια (Ioannides κ.α., 2001). Πέρα από τις υποδομές, όμως, σημαντικό ρόλο στο βαθμό ανάπτυξης μιας τουριστικής περιοχής κατέχει το φυσικό περιβάλλον και τα πολιτιστικά μνημεία. Η ένταση της τουριστικής δραστηριότητας μιας περιοχής επιφέρει συνήθως την ανάγκη ανάπτυξης συμπληρωματικών χρήσεων γης και πιθανού μετασχηματισμού αυτού. Έτσι, η διαμόρφωση του χώρου και των υποδομών αποτελούν κατά ένα βαθμό υποκινούμενες διαδικασίες του τουρισμού με σκοπό την ενίσχυση αυτού και κατ' επέκταση της τοπικής οικονομίας (Selwyn, 2001). Η τοπική οικονομία συνδέεται με τον τουρισμό είτε άμεσα μέσω της απασχόλησης των κατοίκων στον κλάδο του τουρισμού είτε έμμεσα μέσω δευτερευουσών επαγγελματιών των παραγωγικών τομέων που αναπτύσσονται για την παραγωγή και στήριξη του τουριστικού προϊόντος. Το γεγονός αυτό όμως αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις νησιωτικές περιοχές με εξειδίκευση στον τουρισμό καθώς μια πιθανή διαταραχή και μείωση του αριθμού του εισερχόμενου τουριστικού πληθυσμού μπορεί να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία όσο και την κοινωνία (Κοκκώσης, 2001). Από την άλλη προβλήματα δύναται να δημιουργηθούν από την υπερβολική αύξηση των επισκεπτών γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση τόσο του φυσικού όσο και του δομημένου περιβάλλοντος. Για τον έλεγχο του μεγέθους του τουριστικού προϊόντος μια περιοχές και την

αποφυγή περιπτώσεων υποβάθμισης, αναπτύχθηκε η θεωρία της τουριστικής φέρουσας ικανότητα που αποτελεί το μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί η περιοχή χωρίς να υπάρξει μη αποδεκτή επιβάρυνση και η οποία μετράται σε όρους διαφόρων παραγόντων. (Σπυράτος, 2005). Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι ο τουρισμός μπορεί αφενός να αποτελέσει μια σημαντική ευκαιρία ανάπτυξης των νησιωτικών περιοχών, αφετέρου όμως αποτελεί μια σημαντική πρόκληση και κυρίως για τα μικρότερα νησιά τα οποία στηρίζονται αποκλειστικά στην ανάπτυξη του.

1.4. Τυπολογική κατάταξη των νησιών

Ο μεγάλος αριθμός των νησιών αλλά και η ποικιλία έκτασης και πληθυσμού τους σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός καθιστούν την ταξινόμηση αυτών σε κατηγορίες περίπλοκη. Πολλές φορές κριτήριο ταξινόμησης των νησιών αποτελεί το μέγεθος τους ή ακόμα και ο πληθυσμός τους, ενώ έχουν αναπτυχθεί και τυπολογίες βάσει της απόστασης αυτών από τις ηπειρωτικές ακτές. Αναφορικά με τα μικρότερα ακατοίκητα νησιά, γίνεται σε αρκετές περιπτώσεις κατηγοριοποίηση αυτών σύμφωνα με τη συμβολή τους σε ιστορικά γεγονότα, όπως τα νησιά που λειτουργούσαν ως τόποι εξορίας. Όμως μία σημαντική τυπολογία των νησιών είναι εκείνη που τα κατατάσσει σε κατηγορίες βάσει των αναπτυξιακών τους χαρακτηριστικών ή με τη βοήθεια ενός συνδυασμένου δείκτη ανάπτυξης, λόγω του ότι επιτρέπει τη σύγκριση μεταξύ όμοιων αναπτυξιακών περιοχών πέρα από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, σε κείμενα της UNESCO αναφέρεται ότι ο πιο κοινός τρόπος κατάταξης των νησιών είναι σύμφωνα με το γεωγραφικό πλάτος, οπότε και κατατάσσονται σε τροπικά, εύκρατα ή αρκτικά, καθώς και εκείνος που δηλώνει τη γεωλογική τους σύσταση, όπως τα ηπειρωτικά, ηφαιστειακά, αλουβιακά, ασβεστολιθικά κ.α. (UNESCO, 2000). Επιπρόσθετα, σε αρκετές περιπτώσεις εφαρμόζεται ένα πρότυπο ταξινόμησης των νησιών το οποίο βασίζεται στην ύπαρξη της ελάχιστης διοικητικής δομής, δηλαδή τουλάχιστον μίας μονάδας πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης η οποία προϋποθέτει έκταση ικανοποιητικού επιπέδου και μόνιμο πληθυσμό (Μπεριάτος, 2001).

Κατάταξη βάσει της έκτασης

Σύμφωνα με την έκταση τους τα νησιά κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, τα μεγάλα νησιά, τα μεσαία και τα μικρά. Ο ορισμός των μεγάλων νησιών διαφέρει ανάλογα με την περιοχή στην οποία γίνεται αναφορά. Ωστόσο, έχει επικρατήσει από πολλούς ως μεγάλα νησιά να θεωρούνται εκείνα που έχουν έκταση μεγαλύτερη των 20.000 τ. χλμ. (Hache, 1987). Επίσης, ο ορισμός των μικρών νησιών αποτελεί ένα πολυσυζητημένο ζήτημα, αν και σύμφωνα με την UNESCO, ως μικρά ορίζονται εκείνα τα νησιά που έχουν επιφάνεια μικρότερη των 10.000 τ.χλμ. και το πολύ μέχρι 500.000 κατοίκους (UNESCO, 2000). Πέρα όμως από αυτό τον ορισμό έχει δοθεί συμπληρωματικά από την UNESCO ένας επιπλέον, ο οποίος ορίζει ως μικρό νησί εκείνο του οποίου η επιφάνεια δεν υπερβαίνει τα 5.000 τ.χλμ. Σε αυτό το σημείο δίνεται και ο ορισμός των

πολύ μικρών νησιών, τα οποία θεωρούνται από την UNESCO ως ξεχωριστή κατηγορία η οποία έχει ανάγκη ειδικής αντιμετώπισης. Έτσι, ως πολύ μικρά νησιά ορίζονται εκείνα με επιφάνεια όχι μεγαλύτερη των 100 τ.χλμ. Στην κατηγορία των μεσαίων νησιών κατατάσσονται όσα δεν ανήκουν στις δύο κατηγορίες που μόλις αναφέρθηκαν και για τις οποίες έχει δοθεί κάποιος επίσημος ορισμός.

Κατάταξη βάσει του πληθυσμού

Ο πληθυσμός αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς και εύχρηστους παράγοντες σύγκρισης ομοειδών χαρακτηριστικών. Έτσι, και στην περίπτωση κατάταξης των νησιών σε κατηγορίες και την εξαγωγή μια τυπολογίας, ο πληθυσμός, σαν συντελεστής, κατέχει σημαντική θέση. Αν θεωρήσει κανείς τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά των νησιών αμελητέα και εξετάσει μόνο τον μέγεθος του πληθυσμού τους ή ακόμα καλύτερα την πληθυσμιακή πυκνότητα τότε μπορεί να κατατάξει τα νησιά σε πολυπληθή, σε αραιοκατοικημένα και σε ακατοίκητα.

Επιπρόσθετα, βάσει των επιμέρους χαρακτηριστικών των νησιών, η Lemmi επιχειρεί μια νέα τυπολογία η οποία κατατάσσει τα νησιά σε αναπτυξιακές κατηγορίες. Συγκεκριμένα, σε αυτό το μοντέλο εξετάζονται και αναλύονται οι σχέσεις των κατοίκων, των εργαζομένων της εποχιακής απασχόλησης και των καταναλωτών με την έννοια της νησιωτικότητας (Lemmi, 1997). Σύμφωνα με τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτών και ειδικότερα τη σχέση των κατοίκων με το άθροισμα των άλλων δύο κατηγοριών προκύπτουν τέσσερις τύποι νησιών, οι οποίοι φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. Με Α συμβολίζονται οι κάτοικοι, με Β οι εργαζόμενοι εποχιακής απασχόλησης και C οι καταναλωτές.

Πίνακας 1.1.: Τυπολογία νησιών βάσει πληθυσμιακών χαρακτηριστικών και βαθμό νησιωτικότητας

<p>Περιθωριοποίηση</p> <p>Υψηλή νησιωτικότητα $A > B+C$ - απομόνωση - πτωτική τάση της οικονομίας</p>	<p>Μεγέθυνση χωρίς ανάπτυξη</p> <p>Υψηλή νησιωτικότητα $B+C > A$ - παραδοσιακή οικονομία βασιζόμενη στον πρωτογενή τομέα - πρόσφατη ανάπτυξη του τουρισμού και εξέλιξη των περιοχών σε κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς</p>
<p>Εξωγενής ανάπτυξη</p> <p>Χαμηλή νησιωτικότητα $B+C > A$ - υψηλή συγκέντρωση δεύτερης κατοικίας - επικράτηση του τριτογενή τομέα - ανάπτυξη υποκινούμενη από εξωγενείς παράγοντες οι οποίοι εκμεταλλεύονται τους τοπικούς πόρους</p>	<p>Βιώσιμη ανάπτυξη</p> <p>Χαμηλή νησιωτικότητα $A > B+C$ - συνετή διαχείριση των τοπικών πόρων με ταυτόχρονη διατήρηση των οικοσυστημάτων και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου - ανάπτυξη δράσεων στα πλαίσια της κλιματικής αλλαγής</p>

Πηγή : Lemmi, 1997, ίδια επεξεργασία

Κατάταξη βάσει της απόστασης από τις ηπειρωτικές ακτές

Η απόσταση από τις κοντινότερες ηπειρωτικές ακτές αποτελεί τον παράγοντα εκείνο ο οποίος επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις μεταφορές. Βέβαια, στις περισσότερες περιπτώσεις οι κοντινότερες ηπειρωτικές ακτές αποτελούν ταυτόχρονα τις ακτές του κράτους στο οποίο ανήκει το εξεταζόμενο κάθε φορά νησί. Όμως, υπάρχουν και οι περιπτώσεις των νησιωτικών κρατών για τα οποία οι ηπειρωτικές ακτές αποτελούν τμήμα της ηπείρου στην οποία ανήκουν ή κάποιο συνοριακό κράτος, καθώς και περιπτώσεις νησιωτικών περιοχών που βρίσκονται μακριά από τη χώρα στην οποία ανήκουν και αποτελούν τμήματα που κατακτήθηκαν κατά την αποικιοκρατία. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση η απόσταση από τις ακτές της μητρικής χώρας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό περιορισμό των μεταφορών. Έτσι, λοιπόν, βάσει της απόστασης μπορούν να αναπτυχθούν πέντε κατηγορίες νησιών, τα νησιά εκτός των κρατικών συνόρων, όπως είναι τα Κανάρια νησιά της Ισπανίας, τα απομακρυσμένα νησιά, όπως η Χαβάη των ΗΠΑ., τα νησιά με ικανοποιητική απόσταση από τις ηπειρωτικές ακτές όπως η Μαγιόρκα της Ισπανίας, τα νησιά με σχεδόν εκμηδενισμένες αποστάσεις από τις ηπειρωτικές ακτές όπως η Σικελία της Ιταλίας και εκείνα που ενώ βρίσκονται σε κάποια μέση απόσταση από τις ηπειρωτικές ακτές αποτελούν νησιά δορυφόρους σε άλλα μεγαλύτερα νησιά, όπως συμβαίνει σε αρκετά από τα ελληνικά νησιά.

Κατάταξη βάσει των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών

Οι τυπολογίες που αναλύθηκαν παραπάνω κατατάσσουν τα νησιά βάσει των γεωγραφικών και πληθυσμιακών χαρακτηριστικών τους σε διάφορες κατηγορίες. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναρωτηθεί κανείς αν μπορεί να προκύψει μία και μονό τυπολογία από το συνδυασμό των παραπάνω, η οποία θα χρησιμοποιεί ένα δείκτη κοινό και συγκρίσιμο σε όλες τις περιπτώσεις. Μέχρι σήμερα κάτι τέτοιο επίσημα δεν έχει αναπτυχθεί και είναι δύσκολο να επιτευχθεί δεδομένου ότι τα νησιά είναι εξαιρετικά μοναδικά με αποτέλεσμα να καθίσταται η σύγκριση τους προβληματική. Το μόνο που έχει επιτευχθεί είναι η σύγκριση μέσω αναπτυξιακών δεικτών και κυρίως εκείνου που προκύπτει από το ΑΕΠ του νησιού σε σχέση με τη χώρα στην οποία ανήκει ή κάποια ευρύτερη ζώνη (UNESCO, 2000). Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατόν δύο γειτονικά νησιά με παρόμοια χαρακτηριστικά να καταταγούν σε διαφορετική κατηγορία λόγω του διαφορετικού μεγέθους της οικονομικής τους ανάπτυξης αλλά και των διαφορετικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο κάθε ένα.

1.5. Μεγάλα νησιά

Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε παραπάνω ως μεγάλα νησιά ορίζονται εκείνα των οποίων η έκταση ξεπερνά τα 20.000 τ. χλμ. Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα των μεγάλων νησιών είναι ο χαμηλός βαθμός εξάρτησης από εξωτερικούς παράγοντες και η εξασφάλιση της σχετικής αυτονομίας τους. Η νησιωτικότητα εκφράζεται συνήθως με πιο ήπια μορφή χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι τα προβλήματα εκλείπουν ή διαφοροποιούνται έντονα. Η θάλασσα εξακολουθεί να αποτελεί φυσικό εμπόδιο και αίτιο της απομόνωσης, ωστόσο η σχετική αυτονομία που έχουν αποκτήσει αυτές οι νησιωτικές περιοχές τους επιτρέπει να αντιμετωπίσουν ευκολότερα τα ζητήματα της οικονομίας, των μεταφορών και της προστασίας της οικολογικής ισορροπίας.

Πολλές φορές τα μεγάλα νησιά σχηματίζουν δικές του κλιματικές συνθήκες και λειτουργούν ως ήπειροι. Ένα νησί κατατάσσεται στην κατηγορία της ηπείρου όταν χαρακτηρίζεται από ορεινές μάζες με μέσο υψόμετρο τα 1.000 μέτρα και επιφάνεια μεγαλύτερη των 20.000 τ.χλμ. Ωστόσο σε αυτές τις περιπτώσεις οι κάτοικοι δεν βιώνουν άμεσα τη νησιωτικότητα (Hache, 1987).

Συνολικά τα νησιά στον πλανήτη με έκταση μεγαλύτερη των 20.000 τ.χλμ είναι 49 και βρίσκονται διασκορπισμένα σε όλες τις θάλασσες και ωκεανούς. Ορισμένα από αυτά αποτελούν ανεξάρτητα κράτη, ενώ τα περισσότερα είναι τμήματα είτε ηπειρωτικών είτε νησιωτικών κρατών (el.wikipedia.org). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα 6 μεγαλύτερα νησιωτικά εδάφη του κόσμου τα οποία μάλιστα ξεπερνούν σε έκταση τα 250.000 τ.χλμ.

Πίνακας 1.2.: Μεγαλύτερα νησιά του κόσμου με έκταση πάνω από 250.000 τ.χλμ.

Κατάταξη	Όνομα νησιού	Έκταση (τ.χλμ)	Πληθυσμός	Χώρα/Χώρες
1	Γροιλανδία	2.130.800	57.600	Γροιλανδία , αυτόνομη περιοχή της Δανίας
2	Νέα Γουινέα	785.753	7.500.000	Ινδονησία και Παπούα Νέα Γουινέα
3	Βόρνεο	748.168	18.590.000	Μπρουνέι , Ινδονησία και Μαλαισία
4	Μαδαγασκάρη	587.713	20.653.556	Μαδαγασκάρη
5	Νησί Μπάφιν	507.451	3.000	Καναδάς
6	Σουμάτρα	443.066	45.000.000	Ινδονησία

Πηγή: el.wikipedia.org

Από τον παραπάνω πίνακα, ο οποίος αφορά μόνο τα 6 μεγαλύτερα νησιά γίνεται αντιληπτό ότι η έκταση του νησιού δε συνάδει πάντα και με το μέγεθος του πληθυσμού που φιλοξενεί. Το γεγονός αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη θέση του νησιού στο χώρο καθώς και τις κλιματικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτό.

Αναφορικά με τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα μεγάλα νησιά, πρέπει να σημειωθεί ότι δε διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από εκείνα που αφορούν στο σύνολο των νησιών, και αναλύθηκαν σε προηγούμενη ενότητα, αν και βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση. Τα μεγάλα νησιά, αποτελούμενα από ένα ικανοποιητικό μέγεθος πληθυσμού και διαθέτοντας ένα ευρύτερο περιβάλλον για ανάπτυξη δραστηριοτήτων, έχουν αυξημένες δυνατότητες αυτονομίας, ισχυροποίησης της τοπικής τους οικονομίας και επίλυσης σε ένα βαθμό των προβλημάτων τους.

Η οικονομία των μεγάλων νησιών βασίζεται περισσότερο σε τοπικούς πόρους και λιγότερο σε εισαγόμενα προϊόντα με αποτέλεσμα να εμφανίζεται σε αυτές τις νησιωτικές περιοχές το πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης. Το πρότυπο αυτό είναι ικανό να εγγυηθεί την αυτονομία της διαδικασίας μετασχηματισμού του νησιωτικού οικονομικού συστήματος και στηρίζεται στα τοπικά χαρακτηριστικά όπως το είδος και το πλήθος των τοπικών πόρων και το συγκριτικό πλεονέκτημα του κάθε νησιού έναντι άλλων περιοχών, την ικανότητα για καινοτομία και τη σχέση των παραγωγικών κλάδων (Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005). Βέβαια, η ενδογενής ανάπτυξη δε δηλώνει μια οικονομία «κλειστή», η οποία αποστασιοποιείται από τους εξωτερικούς παράγοντες, αλλά χαρακτηρίζεται από την ικανότητα μετασχηματισμού του κοινωνικοοικονομικού συστήματος, την ικανότητα αντίδρασης σε εξωτερικές προκλήσεις και την ικανότητα εισαγωγής καινοτομιών (Μέργος κ.α., 2005). Έτσι σε αυτές τις περιπτώσεις ο προγραμματισμός και σχεδιασμός δύναται να υιοθετηθεί και υλοποιηθεί εκ των βάσεων από τις τοπικές αρχές.

Σχετικά με τις μεταφορές, αξίζει να αναφερθεί ότι πέρα από τις θαλάσσιες και εναέριες συνδέσεις που αποτελούν το κύριο μέσο αντιμετώπισης του φαινομένου της απομόνωσης, τα μεγάλα νησιά έχουν να διαχειριστούν και να οργανώσουν και το χερσαίο δίκτυο μεταφορών το οποίο είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη τους. Τα μεγάλα νησιά, πέρα από την έκτασή τους, χαρακτηρίζονται από ένα διάχυτο οικιστικό δίκτυο, γεγονός που καθιστά την ανάπτυξη και βελτίωση των χερσαίων μεταφορών αναγκαία και πρώτης προτεραιότητας. Η εξάρτηση από τρίτες περιοχές εκτός νησιού παραμένει σταθερή, αλλά ταυτόχρονα έχουν μεγιστοποιηθεί οι ανάγκες της τοπικής κοινωνίας για εσωτερικές συνδέσεις, δεδομένου ότι σε ένα μεγάλο νησί αναπτύσσονται όλες οι βασικές λειτουργίες.

1.6. Μικρά νησιά

Σύμφωνα με τον ορισμό της UNESCO, που δόθηκε στα πλαίσια του προγράμματος Άνθρωπος και Βιόσφαιρα (Man And Biosphere - MAB), ως μικρά ορίζονται εκείνα τα νησιά τα οποία έχουν το πολύ 10.000 τ.χλμ. έκταση και μέχρι περίπου 500.000 κατοίκους (UNESCO, 1994). Γίνεται αμέσως αντιληπτή η σπουδαιότητα του πληθυσμού ως συμπληρωματικός παράγοντας της έκτασης, το μέγεθος του οποίου επηρεάζει την αναπτυξιακή διαδικασία του νησιού. Ωστόσο, αμέσως δημιουργείται η απορία αν το μικρό μέγεθος του πληθυσμού συνεπάγεται απαραίτητα και την ανάπτυξη μιας κλειστής κοινωνίας. Στην πραγματικότητα, τα μικρά νησιά αποτελούν δέκτη πολλών εξωτερικών ερεθισμάτων - γεγονότων με αποτέλεσμα να θεωρούνται ως ένα ανοιχτό σύστημα με ανάπτυξη εκ των άνω. Οι ιδιαίτερες σχέσεις όμως που αναπτύσσεται μεταξύ των κατοίκων λόγω της μικρής τοπικής κοινωνίας καθιστούν τη διαμόρφωση και εφαρμογή των πολιτικών περίπλοκη καθώς όλες οι αποφάσεις επηρεάζονται αναπόφευκτα από τις διαπροσωπικές σχέσεις (Calado κ.α., 2007).

Τα μικρά νησιά, σε αντίθεση με τα μεγάλα και εκείνα με μεσαίο μέγεθος, αντιμετωπίζουν εντονότερα τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου λόγω έλλειψης δυναμικής που οφείλεται κυρίως στο μικρό μέγεθος του τοπικού πληθυσμού. Επιπλέον, η γεωλογική σύσταση τους και το μέγεθος τους είναι βασικοί παράγοντες των χωρικών και ανθρώπινων περιορισμών που αντιμετωπίζουν. Οι περιορισμοί αυτοί με τη σειρά τους οδηγούν συνήθως σε στέρηση βασικών λειτουργιών και υπηρεσιών με αποτέλεσμα την τελική αποδυνάμωση των μικρών νησιωτικών μανάδων και την εξάρτησή τους από την ηπειρωτική χώρα.

Συγκεκριμένα, οι περιορισμοί που προκύπτουν από το γεωμορφολογία και το μικρό μέγεθος των νησιών, συνυπολογισμένης σε αρκετές περιπτώσεις και της έντονης ορεινότητας αυτών, οδηγούν κυρίως σε προβλήματα χωρικής οργάνωσης και διαχείρισης των χρήσεων γης. Επιπλέον, βασικό ζήτημα το οποίο αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω των χαρακτηριστικών αυτών είναι η διαχείριση των υδάτινων πόρων και οι ανάγκες υδροδότησης των οικισμών. Μια άλλη ομάδα περιορισμών πηγάζει από τον παράγοντα της απομόνωσης και αφορά στο αυξημένο κόστος και χρόνο μεταφοράς αγαθών και υπηρεσιών και τις ανάγκες για δημιουργία υποδομών των βασικών λειτουργιών. Κύριο επακόλουθο αυτού του παράγοντα είναι η μερική υποβάθμιση των αναπτυξιακών ευκαιριών που αφορούν τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα, γεγονός που επηρεάζει άμεσα την οικονομία των νησιωτικών αυτών περιοχών. Παράλληλα, το μικρό μέγεθος οδηγεί σε περιορισμούς που αφορούν στη διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος, είτε πρόκειται για το ανθρωπογενές είτε για το φυσικό. Τα φυσικά οικοσυστήματα σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα μικρά και ευαίσθητα με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι πιθανότητες εξαφάνισής τους από την υπερκατανάλωση. Η τουριστική δραστηριότητα αποτελεί μία από τις κυριότερες απειλές του φυσικού περιβάλλοντος και αυτός είναι ο λόγος που πρέπει να αποφεύγεται ή να ελέγχεται το φαινόμενο του μαζικού τουρισμού (Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005).

Σαφώς οι παραπάνω περιορισμοί έχουν άμεση επίδραση στην τοπική οικονομία, η οποία χαρακτηρίζεται από το μικρό μέγεθος της αγοράς και την έλλειψη κινήτρων για νέες επενδύσεις. Ειδικότερα η δυνατότητα διαφοροποίησης της παραγωγικής διάρθρωσης περιορίζεται σημαντικά λόγω της απουσίας της ηπειρωτικής ενδοχώρας, με αποτέλεσμα την εντονότερη εξάρτηση από τη μονοπαραγωγή. Έτσι, οι μικρές νησιωτικές περιοχές καθίστανται περισσότερο ευάλωτες στις οικονομικές διακυμάνσεις και μεταβολές των αγορών, αντιμετωπίζοντας έντονα προβλήματα στον τομέα της ανταγωνιστικότητας (Κιάκου, 1999).

1.7. Νησιωτικά συμπλέγματα

Τα νησιά είναι διασκορπισμένα στις θάλασσες και τους ωκεανούς. Η διάταξη τους στις περισσότερες περιπτώσεις είναι παράλληλη με τις κοντινότερες ηπειρωτικές ακτές και σε μορφή συστάδων. Οι συστάδες αυτές ή νησιωτικά συμπλέγματα, με χαρακτηριστικό τη μικρή απόσταση των νησιωτικών εδαφών μεταξύ τους διαμορφώνουν ένα αρχιπέλαγος, το οποίο σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας, άρθρο 46, ορίζεται ως το σύνολο των νησιών, συμπεριλαμβανομένου και των νησιωτικών τμημάτων, των παρακείμενων υδάτων και των λοιπών φυσικών στοιχείων, τα οποία είναι τόσο στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους, ώστε να αποτελούν, ουσιαστικά, μια αδιαίρετη γεωγραφική, οικονομική και πολιτική ενότητα, ή τα οποία θεωρούνται ιστορικά ως ενότητα (Τσάλτας, 2005).

Τα περισσότερα αρχιπελάγη συναντώνται στον Ειρηνικό ωκεανό, καθώς και στις δυτικές ακτές της Αφρικής στον Ατλαντικό ωκεανό. Η Μεσόγειος, επίσης, περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό νησιών τα οποία σχηματίζουν διάφορα συμπλέγματα και αρχιπελάγη, όπως το αρχιπέλαγος του Αιγαίου. Τα αρχιπελάγη, ωστόσο, δεν διακρίνονται για τη μεγάλη εδαφικής έκταση αλλά για το μεγάλο αριθμό νησιών.

Το μεγαλύτερο νησιωτικό σύμπλεγμα στον πλανήτη βρίσκεται κοντά στις βορειοανατολικές ακτές της Αυστραλίας και συνίσταται από την Ινδονησία και τις Φιλιππίνες (Τσάλτας, 2005).

Τα νησιωτικά συμπλέγματα, σε οικονομικό επίπεδο έχουν να αντιμετωπίσουν δύο σημαντικά προβλήματα, εκείνο της περιορισμένης εσωτερικής αγοράς και εκείνο της επικοινωνίας μεταξύ των γειτονικών νησιών. Έτσι, αυξάνονται αρχικά οι ανάγκες για δαπάνες που αφορούν τις μεταφορικές υποδομές οι οποίες είναι απαραίτητες για τη σύνδεση των νησιών και στη συνέχεια επιδιώκεται η ενίσχυση των τοπικών αγορών (Κιάκου, 1999).

Τα νησιωτικά συμπλέγματα συνήθως αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με εκείνα των μικρών νησιών λόγω της συγκρότησης τους από πολλά μικρά νησιωτικά εδάφη. Ωστόσο, η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου και οι κοντινές αποστάσεις μεταξύ των νησιών του συμπλέγματος, καθιστούν τα νησιωτικά συμπλέγματα περισσότερο ικανά να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους τα οποία σε ένα βαθμό είναι πιο περιορισμένα από εκείνα των μικρών και απομονωμένων νησιών (Κιάκου, 1999). Χαρακτηριστικό γνώρισμα, επίσης, των νησιωτικών συμπλεγμάτων είναι το φαινόμενο της διπλής νησιωτικότητας αφού τα μικρότερα νησιά λειτουργούν ως δορυφόροι των μεγαλύτερων τα οποία αποτελούν και τη βασική πηγή τροφοδοσίας τους σε προϊόντα και υπηρεσίες.

1.8. Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος

Η Ελλάδα ανήκει στις περισσότερο νησιωτικές και παράκτιες χώρες του κόσμου. Ειδικά στο χώρο της Μεσογείου είναι η πιο νησιωτική χώρα με τα δεκάδες κατοικημένα νησιά και τα εκατοντάδες ακατοίκητα να βρίσκονται διάσπαρτα στα πελάγη της. Πέρα από τη διασπορά των νησιών ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτών είναι το μικρό μέγεθος τους, καθώς λίγα μόνο από τα νησιά μπορούν να θεωρηθούν για τα ελληνικά δεδομένα μεγάλα. Τα νησιά στο σύνολο τους παρουσιάζουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία αλλά ταυτόχρονα εντοπίζονται και έντονες διαφοροποιήσεις, κυρίως μεταξύ εκείνων του Αιγαίου πελάγους και του Ιονίου. Τα προβλήματα του ελληνικού νησιωτικού χώρου πηγάζουν κυρίως από τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά του καθώς και από το γεγονός ότι τα περισσότερα νησιά αποτελούν ταυτόχρονα και συνοριακές περιοχές.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας στην Ελλάδα υπάρχουν 112 κατοικημένα νησιά, τα οποία καλύπτουν το 14,97% του εδάφους της και κατοικούνται από το 12% του πληθυσμού της χώρας. Από αυτά, τα 81 έχουν διοικητική αυτοτέλεια και αποτελούν έδρα ενός τουλάχιστον Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Με αυτά τα στοιχεία η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο βαθμό νησιωτικότητας στο χώρο της Μεσογείου, με τέσσερις αμιγώς νησιωτικές περιφέρειες στο σύνολο των δεκατριών που συγκροτούν τη χώρα (Μπεριάτος, 2001).

Αναλυτικότερα, η ελληνική επικράτεια περιλαμβάνει έξι χιλιάδες νησιά, νησίδες, βραχονησίδες και βράχους διάσπαρτους στα πελάγη του Αιγαίου και του Ιονίου, εκ των οποίων μόνο τα 112 είναι κατοικημένα. Το Αρχιπέλαγος του Αιγαίου περιλαμβάνει 3053 νησιά, εκ των οποίων τα 2800 ανήκουν στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα υπόλοιπα στην τουρκική. Από την πλευρά της η Υδατογραφική Υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού, υποστηρίζει από τις καταγεγραμμένες εγγραφές της ότι η Ελλάδα διαθέτει 9.835 νησιωτικά εδάφη και στην περίπτωση που συνυπολογιστούν και τα λιμναία και ποτάμια τότε το σύνολο προσεγγίζει τα 10.000 (Μπακαούκας, 2008).

Τα περισσότερα από τα νησιωτικά εδάφη της Ελλάδας βρίσκονται διασκορπισμένα στο Αιγαίο Πέλαγος. Η Κρήτη, μαζί με τη Σικελία, τη Σαρδηνία και την Κορσική, συγκαταλέγονται στα πολύ μεγάλα νησιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεγάλος αριθμός νησιών υπάρχει κατά μήκος των ανατολικών ακτών της ηπειρωτικής Ελλάδας, τα οποία ανήκουν διοικητικά σε νομούς της ηπειρωτικής χώρας. Αναλυτικότερα, το Βόρειο Αιγαίο αποτελείται από 11 νησιά που υπάγονται διοικητικά στους τρεις νομούς (Χίου, Λέσβου, Σάμου) της περιφέρειας, το Νότιο Αιγαίο από 49 νησιά που υπάγονται στους νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου και τα Ιόνια νησιά από 13 νησιά των νομών Κεφαλληνίας, Λευκάδας, Κέρκυρας και Ζακύνθου. Στην Κρήτη υπάγονται 3 νησιά, στην Εύβοια άλλα 2, ενώ τα παράκτια νησιά ανήκουν διοικητικά στους νομούς: Πειραιά (Αίγινα, Πόρος, Σαλαμίνα, Σπέτσες, Ύδρα, Αγκίστρι, Κύθηρα, Αντικύθηρα), Καβάλας (Θάσος), Έβρου (Σαμοθράκη), Χαλκιδικής (Αμολιανή) και Μαγνησίας (Αλόνησος, Σκιάθος, Σκόπελος).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η πληθυσμιακή εξέλιξη του νησιωτικού πληθυσμού σύμφωνα με στοιχεία των τελευταίων εθνικών απογραφών και το ποσοστό συμμετοχής του στο σύνολο της χώρας. Ο πληθυσμός παρουσιάζεται σκόπιμα ανά νησιωτική περιφέρεια έτσι ώστε να διαπιστωθεί η βαρύτητα της κάθε μίας τόσο στο σύνολο του νησιωτικού χώρου όσο και της χώρας.

Πίνακας 1.3.: Πληθυσμός και έκταση νησιωτικών περιφερειών

Νησιωτικές Περιφέρειες	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	% μεταβολή πληθυσμού 1991-2001	% συμμετοχή πληθυσμού νησιωτικών περιφερειών 2001 στον πληθυσμό της χώρας	Έκταση (σε τετρ. χλμ)	% συμμετοχή έκτασης νησιωτικών περιφερειών στην έκταση της χώρας
Βόρειο Αιγαίο	199.231	206.016	3,41	1,88	3.836	2,91
Νότιο Αιγαίο	257.481	302.686	17,56	2,76	5.286	4,00
Ιόνια Νησιά	193.734	212.984	9,94	1,94	2.307	1,75
Κρήτη	540.054	601.131	11,31	5,48	8.336	6,32
Νησιωτικές Περιφέρειες	1.190.500	1.322.817	11,11	12,06	19.765	14,97
Ελλάδα	10.259.900	10.964.020	6,86	100,00	131.957	100,00

Πηγή: Ελ. Στατ. 2001, ίδια επεξεργασία

Διαπιστώνεται ότι ο νησιωτικός χώρος αποτελεί ένα αρκετά δυναμικό χώρο από άποψη πληθυσμού αφού κατοικεί σε αυτόν το 12% περίπου του συνολικού πληθυσμού σε μία έκταση περίπου ίση με το 15% της συνολικής. Μάλιστα, ο πληθυσμός παρουσιάζει έντονη άνοδο γεγονός που οφείλεται πιθανώς στην αύξηση του τουρισμού και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα νησιά, με τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου να σημειώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό θετικής μεταβολής. Εξαιρουμένης της Κρήτης, τα περισσότερα νησιά έχουν ιδιαίτερα μικρό μέγεθος, γεγονός που οδηγεί συνήθως σε απώλεια πληθυσμού και ενίσχυση του μεταναστευτικού ρεύματος. Ωστόσο, στην περίπτωση του ελλαδικού χώρου κάτι τέτοιο δεν ισχύει διότι η αναπτυξιακή πολιτική και η επιχειρηματική δραστηριότητα των νησιών αυτών αποτέλεσε πηγή παραμονής και εισροής πληθυσμού.

Τυπολογική κατάταξη ελληνικών νησιών

Σύμφωνα με το κριτήριο κατάταξης των νησιών σε κατηγορίες ανάλογα με τη διοικητική δομή που αναφέρθηκε σε προηγούμενο υποκεφάλαιο, ο Μπεριάτος ταξινομεί τα ελληνικά νησιά σε τέσσερις τύπους οι οποίοι είναι οι εξής (Μπεριάτος, 2001):

- Μικρές νησιωτικές μονάδες, που αφορούν σε νησιά έκτασης 0-50 τ.χλμ. Πρόκειται για νησιά με μονοκοινοτική δομή, δηλαδή ολόκληρο τα νησί να αποτελεί έναν Ο.Τ.Α. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν 36 από τα 81 ελληνικά νησιά (Πόρος, Αντικύθηρα, Γαύδος κ.λπ.).

- Μικρομεσαίες νησιωτικές μονάδες, που αφορούν σε νησιά έκτασης 50-250 τ.χλμ. Πρόκειται κυρίως για νησιά με πολυκοινοτική δομή, στα οποία κυριαρχεί η εικόνα ενός κύριου οικισμού με τους υπόλοιπους να διαμορφώνονται δορυφορικά από αυτόν. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν 29 από τα 81 ελληνικά νησιά (Τήνος, Σκόπελος κ.λπ.).

- Μεσαίες νησιωτικές μονάδες, που αφορούν σε νησιά έκτασης 250-500 τ.χλμ. Πρόκειται για νησιά με σύνθετη διοικητική δομή, τα οποία συγκροτούνται από ένα στοιχειώδες οικιστικό δίκτυο με ένα αγροτικό ή ημιαστικό κεντρικό οικισμό. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν 10 από τα 81 ελληνικά νησιά που παρουσιάζουν διοικητική αυτοτέλεια (Κύθηρα, Ικαρία, Σάμος κ.λπ.).

- Μεγάλες νησιωτικές μονάδες, που αφορούν σε νησιά έκτασης 500 και άνω τ.χλμ.. Πρόκειται για νησιά με πλήρη διοικητική και οικιστική δομή, τα οποία βρίσκονται σε επίπεδο νομού και συγκροτούνται από ένα τουλάχιστον αστικό κέντρο και πολλά δευτερεύοντα ημιαστικά. Στην περίπτωση αυτή ανήκουν 6 από τα 81 ελληνικά νησιά (Εύβοια, Χίος, Κέρκυρα κ.τ.λ.).

Μια άλλη ταξινόμηση έχει προταθεί από το ΚΕΠΕ το 1996 και αφορά τα νησιά του Αιγαίου. Σε αυτή την περίπτωση τα νησιά κατατάσσονται σε έξι κατηγορίες σύμφωνα με τις αναπτυξιακές του δυνατότητες. Οι κατηγορίες που προτάθηκαν είναι οι εξής (Αυγερινού - Κολώνια, 1996):

- Μεγάλα νησιά σε προηγούμενη φάση ανάπτυξης (Ρόδος, Κως)
- Μεγάλα νησιά με χαμηλό βαθμό ανάπτυξης (Λέσβος, Χίος)
- Μικρότερα νησιά με υψηλό βαθμό ανάπτυξης (Μύκονος, Σαντορίνη)
- Μικρότερα νησιά με χαμηλό ακόμη βαθμό ανάπτυξης, αλλά με σχετικά γρήγορους ρυθμούς (Πάρος, Πάτμος, Κάρπαθος, Αντίπαρος, Κουφονήσια, Κάλυμνος, Σύμη)
- Μικρά και μεσαίου μεγέθους νησιά με χαμηλό ακόμη βαθμό ανάπτυξης, αλλά με σχετικά χαμηλούς ρυθμούς (Νάξος, Τήνος, Άνδρος, Μήλος, Λειψοί, Κέα, Κύθνος) και
- Μικρά νησιά που φθίνουν (Αγ. Ευστράτιος, Ψαρά, Οινούσες, Σέριφος, Σίφνος, Τήλος, Ανάφη, Νίσυρος, Κίμωλος, Σίκινος, Φολέγανδρος, Χάλκη, Αγαθονήσι, Σχοινούσα, Κάσος, Αμοργός).

Επιπρόσθετα, μια άλλη τυπολογία κατάταξης των ελληνικών νησιών που έχει αναπτυχθεί είναι εκείνη που βασίζεται στην αναπτυξιακή τους κατάσταση (Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005). Τα νησιά κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες οι οποίες εξετάζουν τόσο τη μεταβολή του πληθυσμού όσο και την παραγωγή βάση του κάθε νησιού σύμφωνα με τις τάσεις που επιδεικνύει και τις ανάγκες που καλείται να ικανοποιήσει. Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νησιών κάθε κατηγορίας.

Πίνακας 1.4: Τυπολογία νησιών βάσει αναπτυξιακών χαρακτηριστικών

ΤΥΠΟΙ ΝΗΣΙΩΝ	ΤΑΣΕΙΣ – ΑΝΑΓΚΕΣ
1 ^η ΟΜΑΔΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο • Αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις • Πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση • Άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξης
2 ^η ΟΜΑΔΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη • Ύπαρξη εκμεταλλεύσιμων πόρων και άλλων πλην τουρισμού παραγωγικών δραστηριοτήτων • Ανάγκη για αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων • Αποτροπή της εξάρτησης από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη
3 ^η ΟΜΑΔΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Νησιά με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση • Σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης • Συνεχής μείωση πληθυσμού • Σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές και κατάλληλες συνδέσεις • Ανεπάρκεια ή ελάχιστος βαθμός αξιοποίησης των πόρων • Αισθητή γεωγραφική απομόνωση
4 ^η ΟΜΑΔΑ	<ul style="list-style-type: none"> • Νησίδες με πολύ μικρή γεωγραφική έκταση και ελάχιστους κατοίκους • Αισθητή γεωγραφική απομόνωση • Σχεδόν παντελής έλλειψη υποδομών • Ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και άρση της απομόνωσης

Πηγή : Παπαδασκαλόπουλος κ.α., 2005

Πέρα από τις παραπάνω τυπολογίες νησιών, παρακάτω παρουσιάζονται τα 27 νησιά της χώρας τα οποία έχουν έκταση μεγαλύτερη των 100 τ.χλμ. και εκείνα με πληθυσμό μεγαλύτερο των 5.000 κατοίκων σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας εθνικής απογραφής. Παρατηρώντας κανείς τους πίνακες διαπιστώνει ότι ο κατάλογος των μεγαλύτερων νησιών διαφοροποιείται αρκετά από εκείνον των πολυπληθέστερων, καθώς υπάρχουν πολλά μικρά νησιά στη χώρα τα οποία λόγω της απόστασης του από άλλα ή την ηπειρωτική χώρα και των δραστηριοτήτων που έχουν αναπτυχθεί αποτελούν πόλο έλξης μόνιμου πληθυσμού.

Πίνακας 1.5.: Νησιά με τη μεγαλύτερη έκταση (έκταση έως και 100 τ.χλμ.)

A/A	Νησί	Έκταση (τ.χλμ.)	Πληθυσμός (κάτοικοι)
1	Κρήτη	8.336	601.131
2	Εύβοια	3.655	198.130
3	Λέσβος	1.630	90.634
4	Ρόδος	1.398	117.007
5	Χίος	842	51.936
6	Κεφαλλονιά	781	36.404
7	Κέρκυρα	592	107.879
8	Σάμος	476	33.814
9	Λήμνος	476	18.104
10	Νάξος	428	18.188
11	Ζάκυνθος	404	38.680
12	Άνδρος	380	10.009
13	Θάσος	379	13.765
14	Λευκάδα	303	20.751
15	Κάρπαθος	301	7.350
16	Κως	290	30.947
17	Κύθηρα	278	3.354
18	Ικαρία	255	8.312
19	Σκύρος	209	2.602
20	Πάρος	194,4	12.853
21	Τήνος	194,3	8.574
22	Σαμοθράκη	178	2.723
23	Μήλος	150,6	4.771
24	Κέα	130,6	2.417
25	Αμοργός	121,1	1.859
26	Κάλυμνος	111,1	16.237
27	Ίος	107,8	1.838

Πηγή : www.wikipedia.org

Πίνακας 1.6.: Πολυπληθέστερα νησιά (πληθυσμό έως και 5.000 κατοίκους (2001))

A/A	Νησί	Έκταση (τ.χλμ.)	Πληθυσμός (κάτοικοι)
1	Κρήτη	8.336	601.131
2	Εύβοια	3.655	198.130
3	Ρόδος	1.398	117.007
4	Κέρκυρα	592	107.879
5	Λέσβος	1.630	90.634
6	Χίος	842	51.936
7	Ζάκυνθος	404	38.680
8	Σαλαμίνα	95	38.022
9	Κεφαλλονιά	781	36.404
10	Σάμος	476	33.814
11	Κως	290	30.947
12	Λευκάδα	303	20.751
13	Σύρος	83,6	19.782
14	Νάξος	428	18.188
15	Λήμνος	476	18.104
16	Κάλυμνος	111,1	16.237
17	Θάσος	379	13.765
18	Αίγινα	82,6	13.552
19	Θήρα	75,8	13.402
20	Πάρος	194,4	12.853
21	Άνδρος	380	10.009
22	Μύκονος	85,5	9.306
23	Τήνος	194,3	8.574
24	Ικαρία	255	8.312
25	Λέρος	53	8.133
26	Κάρπαθος	301	7.350
27	Σκιάθος	47,9	6.160

1.9. Συμπεράσματα

Ο νησιωτικός χώρος χαρακτηρίζεται από ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία διαφοροποιούνται κατά ένα βαθμό από εκείνα της ενδοχώρας και δημιουργούν την ανάγκη ειδικής αντιμετώπισης. Το μέγεθος και η απομόνωση είναι δύο από τα βασικότερα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών και από τα οποία πηγάζουν τα περισσότερα προβλήματα. Οι σημαντικότερες και περισσότερες επιπτώσεις των προβλημάτων που δημιουργούνται επηρεάζουν την τοπική οικονομία και το βαθμό ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας του κάθε νησιού. Η νησιωτική οικονομία αποτελεί ένα ξεχωριστό φαινόμενο καθώς στηρίζεται κυρίως στη μονοκαλλιέργεια είτε πρόκειται για προϊόντα πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα όπως ο τουρισμός, ενώ το επίπεδο εξάρτησης από εξωγενείς παράγοντες επηρεάζει άμεσα τη σχετική αυτονομία της. Μοναδικό χαρακτηριστικό όμως των νησιών είναι και το φυσικό περιβάλλον τους το οποίο λόγω του μεγέθους τους αλλά και του ιδιαίτερου κλίματος που επικρατεί σε αυτά αποτελείται από ιδιαίτερα οικοσυστήματα. Ωστόσο, το φυσικό περιβάλλον συνήθως αποκτά διπλό ρόλο, καθώς αφενός είναι σημαντικός πόλος έλξης επισκεπτών και αφετέρου λόγω της απομόνωσης είναι περισσότερο ευάλωτο σε τυχόν αλλαγές με αποτέλεσμα τον αυξημένο κίνδυνο διαταραχών που θα επηρεάσουν και την τοπική κοινωνία.

Βέβαια, ο νησιωτικός χώρος δεν είναι ομοιογενής παρόλο που η βάση των προβλημάτων είναι κοινή στις περισσότερες νησιωτικές μονάδες. Το κάθε νησί ή ομάδα νησιών αναπτύσσουν σε διαφορετικό βαθμό τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά δημιουργώντας έτσι την ανάγκη κατάταξης των νησιών σε κατηγορίες. Η κατάταξη επιτυγχάνεται βάσει πολλαπλών κριτηρίων με αποτέλεσμα να προκύπτουν τελικά διάφορες τυπολογίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που εξετάζονται κάθε φορά. Η ανάπτυξη τυπολογιών επιτρέπει την κοινή θεώρηση των προβλημάτων και αντιμετώπιση αυτών, καθώς επίσης επιτρέπει τις συγκρίσεις μεταξύ παρόμοιων περιοχών. Η πιο συχνή κατάταξη των νησιών είναι εκείνη που γίνεται βάσει του μεγέθους τους οπότε και διαπιστώνεται η έντονη διαφοροποίηση στην αναπτυξιακή τους διαδικασία. Ειδική, όμως, περίπτωση νησιών αποτελούν τα νησιωτικά συμπλέγματα των οποίων τα προβλήματα πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία ανεξάρτητα από το μέγεθος των νησιών καθώς οι εξαρτήσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους είναι έντονες.

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος, εκτός από το πλήθος των νησιών του χαρακτηρίζεται και από τη σύσταση αυτών σε ομάδες δημιουργώντας νησιωτικά συμπλέγματα και αρχιπελάγη. Τα διάφορα νησιά που εξαπλώνονται στα πελάγη της χώρας παρουσιάζουν έντονες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, γεγονός που αποτελεί πρόκληση για την συνολική οικονομία της χώρας. Στόχος είναι η βιώσιμη ανάπτυξη της κάθε νησιωτικής μονάδας που επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού και της ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας, η οποία επηρεάζει και επηρεάζεται από την ανάπτυξη ολόκληρης της χώρας.

Από την ανάλυση των χαρακτηριστικών των νησιών και των ιδιαίτερων προβλημάτων τους, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για υιοθέτηση πολιτικών τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και εθνικό αφού η ανάπτυξη τους επηρεάζει έντονα την ηπειρωτική επικράτεια. Σημαντικό ρόλο στην υιοθέτηση μιας ενιαίας νησιωτικής πολιτικής κατέχει ο χωρικός σχεδιασμός ο οποίος συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες που δύναται να αναπτυχθούν σε κάθε περιοχή.

2. Νησιωτική πολιτική και σχεδιασμός

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νησιωτικού χώρου και τα προβλήματα που πηγάζουν από αυτά οδηγούν στην υιοθέτηση κατευθύνσεων και οριζόντιων πολιτικών με στόχο την αντιμετώπιση των ανισοτήτων που πιθανώς εμφανίζονται και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Ωστόσο, η ανάγκη αυτή για στοχευμένες κατευθύνσεις συνδέεται άμεσα με τον επιτυχημένο σχεδιασμό των ειδικών αυτών περιοχών ο οποίος μέσω του καθορισμού των χρήσεων γης επηρεάζει την ανάπτυξη. Τα ζήτημα αυτό έχει απασχολήσει κατά καιρούς επιστήμονες σε όλο τον κόσμο και έχει οδηγήσει στην έκδοση πολιτικών και κατευθύνσεων τόσο από διεθνούς φορείς όσο και από διάφορα κράτη. Στη συνέχεια εξετάζεται και αναλύεται το πλαίσιο των παραπάνω πολιτικών οι οποίες εκφράζονται είτε μέσω αναπτυξιακών κατευθύνσεων είτε μέσω προτύπων χωρικού σχεδιασμού και αφορούν στη διεθνή κοινότητα. Πέρα όμως από το διεθνές πλαίσιο αναλύονται και οι πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο και οι οποίες επηρεάζουν άμεσα την Ελλάδα, η οποία αποτελεί το πλέον νησιωτικό κράτος της ηπείρου. Η παρουσίαση των νησιωτικών πολιτικών ολοκληρώνεται με το εθνικό πλαίσιο νησιωτικής πολιτικής που έχει αναπτυχθεί ανεξάρτητα από τις υπαγορεύσεις της κοινότητας και το οποίο καθορίζει την ανάπτυξη του ελλαδικού νησιωτικού χώρου. Η νησιωτική πολιτική αποτελείται τόσο από κείμενα πολιτικών που έχουν υιοθετηθεί από διάφορους οργανισμούς και κράτη όσο και προγράμματα που έχουν εκδοθεί για την ενίσχυση των νησιωτικών περιοχών. Έχοντας ως στόχο την χρονολογική παρουσίαση αυτών των πολιτικών και προγραμμάτων δεν επιδιώκεται διαχωρισμός ανά κατηγορίες αλλά παρατίθενται σύμφωνα με το πεδίο αναφοράς τους. Αξίζει, βέβαια, να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών και το βαθμό στον οποίο υιοθετούνται από τα κράτη ή τις νησιωτικές περιοχές. Έτσι, επιθυμώντας την εύρεση καλών πρακτικών που εφαρμόζονται σε διάφορες νησιωτικές περιοχές και μπορούν μέσω κατάλληλης προσαρμογής να ακολουθηθούν και σε ελληνικές περιπτώσεις, παρουσιάζονται παραδείγματα νησιωτικής ανάπτυξης στο αρχιπέλαγος Cres-Losinj της Κροατίας, στις Βαlearίδες νήσους και τη Μάλτα.

2.1. Το διεθνές πλαίσιο

Κομβικό σημείο για την ανάπτυξη και ενίσχυση των πολιτικών που αφορούν τις νησιωτικές περιοχές καθώς και την αναδιαμόρφωση των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών πολιτικών αποτέλεσε η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο, το 1992, για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη, οπότε και υιοθετήθηκε για πρώτη φορά ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης. Οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν οδήγησαν στη συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου κειμένου το οποίο είναι γνωστό ως Agenda 21. Ειδικότερα, στο Κεφάλαιο 17 αυτού του κειμένου, γίνεται ειδική αναφορά στην ανάγκη υιοθέτησης πολιτικών από τα παράκτια κράτη για την ολοκληρωμένη διαχείριση του παράκτιου χώρου τους. Οι ρυθμίσεις του κεφαλαίου 17 της Agenda 21 εξειδικεύονται μερικά χρόνια αργότερα στην παγκόσμια Διάσκεψη του

Γιοχάνεσμπουργκ οπότε και υιοθετείται το Σχέδιο Εφαρμογής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στο οποίο ενσωματώνεται ξεχωριστό κεφάλαιο για την ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών κρατών (Καραγεωργίου, 2005, Βρούτσης, 2005). Πέρα όμως από το κεφάλαιο 17, εισάγεται και μια επιπλέον καινοτομία έμμεσα συνδεδεμένη με τη νησιωτική ανάπτυξη, η οποία όμως μελλοντικά αποδεικνύεται σημαντικό εργαλείο για το σχεδιασμό των περιοχών αυτών. Πρόκειται για το «Σχέδιο Δράσης για τον 21^ο αιώνα» ή όπως είναι γνωστό «Local Agenda 21», της οποίας η σύσταση και δράση αναφέρεται στο κεφάλαιο 28 της Agenda 21. Το σχέδιο αυτό αφορά στις διαδικασίες συμμετοχής των πολιτών σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης με σκοπό τη λήψη αποφάσεων για την τοπική βιώσιμη ανάπτυξη σε επίπεδο οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος (www.gdrc.org).

Πολιτικές για τα μικρά νησιωτικά κράτη (small islands development states – SIDS)

Σταθμό στην αναγνώριση και ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών κρατών αποτέλεσε η τρίτη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS III) που ολοκληρώθηκε το 1982 και σύμφωνα με την οποία υιοθετήθηκε το καθεστώς των αρχιπελαγικών κρατών. Ωστόσο, η πρώτη ολοκληρωμένη προσέγγιση των προβλημάτων αυτών των μικρών κρατών επιχειρήθηκε αρκετά χρόνια αργότερα, στη Συνδιάσκεψη των Η.Ε. για την αειφόρο ανάπτυξη των μικρών αναπτυσσόμενων νησιωτικών κρατών που πραγματοποιήθηκε στο Μπαρμπάντος την άνοιξη του 1994. Η Συνδιάσκεψη αυτή κατέληξε στην υιοθέτηση δύο πολύ σημαντικών κειμένων, στην Διακήρυξη του Μπαρμπάντος και το Πρόγραμμα Δράσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Μικρών Νησιωτικών Αναπτυσσόμενων Κρατών (Τσάλτας, 2005, Καραγεωργίου, 2005).

Η Διακήρυξη του Μπαρμπάντος

Το κείμενο της διακήρυξης αποτελείται από δύο ξεχωριστά μέρη. Στο πρώτος μέρος επισημαίνονται εκείνοι οι παράγοντες οι οποίοι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά διαδικασία ανάλυση της ανάπτυξης των νησιωτικών περιοχών, ενώ στο δεύτερο προσδιορίζονται τα μείζονα προβλήματα των περιοχών αυτών. Έτσι, ως σημαντικοί παράγοντες προσέγγισης του νησιωτικού φαινομένου ορίζονται το ανθρώπινο περιβάλλον και η νησιωτικότητα και ως σημαντικά προβλήματα θεωρούνται οι σημαντικές φυσικές και περιβαλλοντικές καταστροφές, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η θαλάσσια ρύπανση και οι περιορισμένοι υδάτινοι πόροι. Επισημαίνεται, επίσης, η ανάγκη ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ των διαφόρων φορέων καθώς και των ΜΚΟ. Την ανάλυση των βασικών προβλημάτων ακολουθεί η προσέγγιση της παραπάνω συνεργασίας που προτείνεται με στόχο την ολοκληρωμένη ανάπτυξη μέσω της υιοθέτησης επιμέρους πολιτικών. Οι πολιτικές αυτές αφορούν στη μεταφορά της τεχνολογίας από τα ανεπτυγμένα κράτη προς τα αναπτυσσόμενα νησιωτικά στο πλαίσιο ισότιμης ένταξης τους στο διεθνές οικονομικό σύστημα, στην ελάττωση των διαταραχών των νησιωτικών οικοσυστημάτων, στη διατήρηση του τοπικού πληθυσμού και την άνοδο του επιπέδου διαβίωσης καθώς και στην ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών για την ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών κρατών (islands.unep.ch/dbardecl.htm).

Πρόγραμμα Δράσης του Μπαρμπάντος

Το πρόγραμμα δράσης του Μπαρμπάντος αποτελεί ένα αναλυτικό κείμενο με προγραμματικούς στόχους που όλοι αποβλέπουν στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα μικρά νησιωτικά κράτη. Το πρόγραμμα είναι χωρισμένο σε 15 κεφάλαια σε κάθε ένα από τα οποία προσδιορίζεται και αναλύεται ένα συγκεκριμένο πρόβλημα καθώς και οι δράσεις που θα πρέπει να αναπτυχθούν για την επίλυση του. Η ανάγκη αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και της εφαρμογής αυτού του προγράμματος καθώς και η προσαρμογή και επικαιροποίηση ορισμένων κατευθύνσεων οδήγησαν στη Συνδιάσκεψη του Μαυρίκιου και την ομώνυμη Διακήρυξη το 2004 (<http://islands.unep.ch/dbardecl.htm>).

Η Διακήρυξη του Μαυρίκιου

Τον Ιανουάριου του 2005 μια υψηλού επιπέδου διάσκεψη του Ηνωμένων Εθνών διεξάγεται στο Μαυρίκιο με σκοπό την επανεξέταση των όρων και τον έλεγχο της εφαρμογής του προγράμματος δράσης του Μπαρμπάντος για την αειφορική ανάπτυξη των μικρών αναπτυσσόμενων νησιωτικών κρατών. Αποτέλεσμα της διάσκεψης αυτής αποτελεί ένα στρατηγικό και πολιτικό κείμενο, γνωστό ως η Διακήρυξη του Μαυρίκιου. Στη Διακήρυξη επιβεβαιώνεται η άποψη ότι τα μικρά νησιωτικά κράτη εξακολουθούν να αποτελούν ειδική περίπτωση για την αειφόρο ανάπτυξη. Οι πρόσφατες φυσικές καταστροφές που έπληξαν πολλά μικρά νησιά των ωκεανών υπογραμμίζουν την ανάγκη για μια νέα στρατηγική που θα αντιμετωπίζει τους κινδύνους καταστροφών και θα οργανώνει ένα σύστημα αποκατάστασης. Επιπλέον, το κείμενο δεσμεύεται για την πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης Πλαισίου για την Κλιματική Αλλαγή και την περαιτέρω προώθηση της διεθνούς συνεργασίας για την αλλαγή του κλίματος. Αναγνωρίζεται επίσης, η ανάγκη για ιδιαίτερη προσοχή στον τομέα των μεταφορών, της τεχνολογίας και των ανθρωπίνων πόρων, ενώ ειδική αναφορά γίνεται στο εμπόριο και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Τέλος, υπογραμμίζεται η ανάγκη επίτευξης της κοινωνικής συνοχής και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου με δράσεις σε όλους τους τομείς, γεγονός που θα λειτουργήσει ανασταλτικά στην μείωση του νησιωτικού πληθυσμού. Από το 2008 η UNESCO αποτελεί ενεργό μέλος της υλοποίησης της Διακήρυξης του Μαυρίκιου (portal.unesco.org).

Δράσεις της UNESCO

Η UNESCO αποτελεί έναν παγκόσμιο εξειδικευμένο οργανισμό που ιδρύθηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και ενδιαφέρεται για βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της αξιοποίησης του διαλόγου σε ζητήματα διαφόρων τομέων και την επίτευξη με δημοκρατικές διαδικασίες της ισόρροπης ανάπτυξης. Προς αυτή την κατεύθυνση ασχολήθηκε ενεργά με ζητήματα του νησιωτικού χώρου και ειδικά την επίτευξη μιας ενιαίας πολιτικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι νησιωτικές περιοχές.

ISLAND AGENDA

Το πρόγραμμα Island Agenda αποτελεί στην πραγματικότητα μία από τις μελέτες της UNESCO η οποία έχει ως αντικείμενο τον καθορισμό των χαρακτηριστικών των νησιωτικών περιοχών, τον εντοπισμό των προβλημάτων τους και την εύρεση λύσεων για την αντιμετώπισή τους. Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε για την Διάσκεψη του ΟΗΕ για τα Μικρά Νησιωτικά Αναπτυσσόμενα Κράτη στο Μπαρμπάντος το 1994. Αρχικά, στο κείμενο της τελικής μελέτης δίνονται οι βασικοί ορισμοί για το νησιωτικό χώρο και αναφέρονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, ενώ γίνεται και μια σύντομη αναφορά στο μέχρι τότε έργο της UNESCO προς αυτή την κατεύθυνση. Στη συνέχεια εξειδικεύονται ανά τομείς τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά αναλύοντας τα προβλήματα και τους περιορισμούς που προκύπτουν από αυτά. Επιπρόσθετα, αναφορά γίνεται σε κάθε νησιωτική περιφέρεια ξεχωριστά δεδομένου ότι η γεωγραφική θέση επηρεάζει το βαθμό νησιωτικότητας. Το κείμενο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης και των επιμέρους στόχων που τίθενται προς υλοποίηση για την επίτευξη της (UNESCO, 1994).

ISLAND 2004

Η μελέτη Island Agenda 2004 αποτελεί στην πραγματικότητα την αναθεώρηση και επικαιροποίηση της Island Agenda, που εκδόθηκε το 1994 και έχει ως στόχο επίσης την ανάπτυξη και ενίσχυση των μικρών αναπτυσσόμενων νησιωτικών κρατών. Εκδόθηκε το Φεβρουάριο του 2004 και αποτελείται από έξι ενότητες στις οποίες αναλύονται τα προβλήματα των νησιωτικών περιοχών. Στην τελευταία μάλιστα παρουσιάζεται το έργο της UNESCO για την ανάπτυξη των μικρών νησιών, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή στις δράσεις του οργανισμού. Κύριο λόγο της έκδοσης της μελέτης αυτής αποτελεί η επιθυμία για μια σύντομη αποτίμηση των 10 χρόνων δράσεων από τη Διακήρυξης του Μπαρμπάντος (www.unesco.org).

Η δράση Small Islands Voice

Η δράση Small Islands Voice αποτελεί μια πρωτοβουλία με ενεργό μέλος την UNESCO η οποία επικεντρώνεται στα μικρά νησιά, τόσο αυτά που αποτελούν νησιωτικά κράτη όσο και εκείνα με παρόμοια χαρακτηριστικά και αφορά τα νησιά της Καραϊβικής, του Ινδικού και του Ειρηνικού Ωκεανού. Στόχο αυτής της πρωτοβουλίας αποτελεί η εξασφάλιση της συμμετοχής του ευρύτερου κοινού σε δράσεις που αφορούν τα μικρά νησιά και η ανάδειξη της σε κινητήριο δύναμη για την ανάπτυξη τους. Η επίτευξη του στόχου αυτού μπορεί να αποτελέσει σημαντική συμβολή στην υλοποίηση της αειφορίας και τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης σε όλα τα μικρά νησιά του κόσμου (www.unesco.org).

MAB

Το πρόγραμμα της UNESCO MAB (Man and Biosphere - Άνθρωπος και Βιόσφαιρα) θεσμοθετήθηκε το 1977 με σκοπό την προώθηση της διεπιστημονικής προσέγγισης της έρευνας, της κατάρτισης και των επικοινωνιών στον τομέα της διατήρησης των οικοσυστημάτων και την ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων. Ως πρωταρχικός στόχος του προγράμματος είχε οριστεί η καταγραφή των Βιογενετικών Αποθεμάτων του πλανήτη και των προστατευόμενων περιοχών. Ωστόσο, η Παγκόσμια Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη και η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα το 1992, έστρεψαν το ενδιαφέρον του προγράμματος σε κάθε ζήτημα που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και την ισόρροπη ανάπτυξη. Μέρος αυτού του ενδιαφέροντος αποτέλεσαν και οι νησιωτικές περιοχές, αρχικά εξαιτίας των ιδιαίτερα ευαίσθητων οικοσυστημάτων τους και στη συνέχεια λόγω των ειδικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι των περιοχών αυτών (www.georgewright.org).

Όλα τα παραπάνω κείμενα δεν έχουν χαρακτήρα δεσμευτικό, αλλά αποτελούν ένα κατευθυντήριο πλαίσιο για την υλοποίηση πολιτικών όχι μόνο των μικρών νησιωτικών κρατών στα οποία γίνεται άμεση αναφορά αλλά και των χωρών με νησιωτικά εδάφη.

2.2. Ευρωπαϊκές πολιτικές

Οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την ανάπτυξη και ενίσχυση του ρόλου των νησιωτικών περιοχών κατανομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Αφενός υπάρχουν αυτές που έχουν ληφθεί και λαμβάνονται στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης και αφορούν στα κράτη όλης της ηπείρου και αφετέρου εκείνες που υιοθετεί η ΕΕ για τα κράτη - μέλη της. Έτσι, στη συγκεκριμένη ενότητα προκειμένου να εξεταστεί το έργο του κάθε θεσμικού οργάνου ξεχωριστά, παρουσιάζονται αρχικά οι δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και στη συνέχεια εκείνες της ΕΕ.

Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχοντας ως στόχο την ευρωπαϊκή ενοποίηση, την κοινωνική συνοχή και τη δημοκρατική ανάπτυξη των κρατών της ηπείρου, αναγνωρίζει για πρώτη φορά την ανάγκη ειδικής αντιμετώπισης των νησιωτικών περιοχών το 1981, οπότε και διεξάγεται Διάσκεψη των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών της Ευρώπης, μέσω της σύστασης και διεξαγωγής νέας Διάσκεψης των Ευρωπαϊκών Νησιωτικών Περιφερειών που πραγματοποιείται το ίδιο έτος. Πρόκειται στην πραγματικότητα για το πρώτο επίσημο συνέδριο των Νησιωτικών Περιφερειών της Ευρώπης στο οποίο διεξάγεται στις 27 - 29 Οκτωβρίου στην Τενερίφη των Κανάριων Νήσων και από το οποίο προκύπτει η περίφημη Διακήρυξη της Τενερίφης. Στο κείμενο της Διακήρυξης μεταξύ άλλων γίνεται ειδική αναφορά στο φυσικό σχεδιασμό των νησιωτικών περιοχών και στο ρόλο της χωροταξίας στην διαδικασία ανάπτυξής τους (Council of Europe DOC a). Τρία χρόνια αργότερα, και αφού έχει

γίνει πλέον φανερή η ανάγκη για ειδική αντιμετώπιση των νησιωτικών περιοχών της ηπείρου διεξάγεται το δεύτερο Συνέδριο των Νησιωτικών Περιφερειών της Ευρώπης, 16 - 18 Οκτωβρίου 1984, στις Αζόρες. Από αυτό το συνέδριο προκύπτει ένα νέο κείμενο γνωστό ως η Διακήρυξη των Αζόρων η οποία αναγνωρίζει τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου και προτείνει την ανεξάρτητη αντιπροσώπευση των περιοχών αυτών στις διάφορες διαδικασίες λήψης αποφάσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο (Council of Europe DOC b). Η εντατική ενασχόληση του Συμβουλίου της Ευρώπης ολοκληρώνεται το 1992 με το τρίτο συνέδριο των Νησιωτικών Περιφερειών της Ευρώπης στα νησιά Άλαντ (Åland) της Φιλανδίας στη Βαλτική Θάλασσα, στο οποίο επιχειρείται η αξιολόγηση της ανάπτυξης των νησιών όπως αυτή υπαγορεύτηκε στα δύο προηγούμενα συνέδρια καθώς και η αναθεώρηση των Διακηρύξεων της Τενερίφης και Αζόρων με σκοπό την ανταπόκριση αυτών στις νέες ανάγκες που έχουν προκύψει. Το συνέδριο καταλήγει στις 17 - 19 Μαρτίου 1992 στη Διακήρυξη των Νήσων Άλαντ (Council of Europe DOC c). Από το διάστημα αυτό και έπειτα, η ΕΕ εντατικοποιεί τις εργασίες με σκοπό την ενιαία νησιωτική πολιτική με αποτέλεσμα ο ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης να περιορίζεται.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Με την διεύρυνση της η Ε.Ε. αύξησε το μήκος των ακτών της και του πληθυσμού που κατοικεί σε αυτές, ενώ γενικότερα περιλαμβάνει νησιά όχι μόνο στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και στον Ατλαντικό, τον Ειρηνικό και τον Ινδικό Ωκεανό. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παράκτιες περιοχές και ειδικά εκείνα των νησιωτικών μονάδων αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για έκδοση πολιτικών με σκοπό την αντιμετώπιση τους και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι πολιτικές αυτές της Ε.Ε. μπορούν να κατανεμηθούν μεταξύ τριών χρονικών περιόδων, σε κάθε μία από τις οποίες το νησιωτικό ζήτημα λαμβάνει διαφορετικό χαρακτήρα.

Πρώτη περίοδος

Ως πρώτη περίοδος, ορίζεται εκείνη από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1957 ως την είσοδο νέων μελών το 1972. Σε αυτή τη φάση το νησιωτικό φαινόμενο και η ανάγκη ειδικής αντιμετώπισης των περιοχών αυτών δεν είναι ιδιαίτερα εμφανείς κυρίως λόγω της εστίασης σε οικονομικά ζητήματα και ζητήματα που αφορούσαν το ηπειρωτικό τμήμα της Κοινότητας. Αναφορά γίνεται σε αυτή την περίοδο και συγκεκριμένα στη Συνθήκη της Ρώμης μόνο για τα υπερπόντια διαμερίσματα και κατ' επέκταση των νησιών (Κιάκου, 1999).

Δεύτερη περίοδος

Μετά το 1972 όμως, με την ένταξη τριών νέων κρατών στην Κοινότητα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Δανία, σηματοδοτείται μια νέα περίοδος για τις νησιωτικές πολιτικές η οποία μπορεί να θεωρήσει κανείς ότι διαρκεί ως το 1981, οπότε και εντάσσεται η Ελλάδα, που αποτελεί το πλέον νησιωτικό κράτος της Κοινότητας. Τα τρία νέα κράτη - μέλη χαρακτηρίζονται από έντονο νησιωτικό χαρακτήρα ο οποίος όμως σε κάθε περίπτωση διαφοροποιείται με αποτέλεσμα η Κοινότητα να αδυνατεί να αντιμετωπίσει τα διαφορετικά

ζητήματα που προκύπτουν. Η αδυναμία αυτή οδήγησε στην εμφάνιση της νησιωτικής αντίδρασης που αποτέλεσε κινητήριο παράγοντα της νησιωτικής πολιτικής. Με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης το 1975 και την αυξανόμενη παρέμβαση αυτού στην αναπτυξιακή διαδικασία των περιφερειών γίνεται αισθητή η ανάγκη μιας διαφορετικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του νησιωτικού φαινομένου. Παράλληλα, δύο χρόνια νωρίτερα, το 1973, πραγματοποιείται η πρώτη Διάσκεψη των Περιφερειακών Θαλάσσιων Περιοχών της Κοινότητας, επιτυχία της οποίας θα οδηγήσει λίγα χρόνια αργότερα, το 1980, στη δημιουργία της «Επιτροπής Νήσων». Η Επιτροπή έχει ως στόχο την εξυπηρέτηση των αναγκών των νησιωτικών περιοχών και την αντιπροσώπευση αυτών στα Ευρωπαϊκά Όργανα λήψης αποφάσεων (Κιάκου, 1999).

Τρίτη περίοδος

Το 1981 εντάσσεται στην Κοινότητα η Ελλάδα και τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1985, εντάσσονται η Ισπανία και η Πορτογαλία, με αποτέλεσμα το μέγεθος των νησιωτικών περιοχών της ΕΟΚ να αυξηθεί, ενισχύοντας έτσι την ανάγκη πολιτικών με νησιωτικό χαρακτήρα και σηματοδοτώντας μια νέα περίοδο. Επιπρόσθετα, τα πολλά και μικρά διάσπαρτα νησιά της Ελλάδας και τα απομακρυσμένα νησιά της Πορτογαλίας και της Ισπανίας καθώς και το πολυάριθμο πλήθος που κατοικεί σε αυτές αποτέλεσαν ένα νέο νησιωτικό φαινόμενο για την Κοινότητα, η οποία συνειδητοποιεί την επιτακτική ανάγκη της νησιωτικής πολιτικής. Έτσι, όταν το 1986 υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη που εισάγει τις διατάξεις για τους διαρθρωτικούς πόρους, εισάγεται ταυτόχρονα και το ενδεχόμενο των τροποποιήσεων αναφερόμενες κυρίως στο νησιωτικό χώρο (Κιάκου, 1999). Την ίδια περίοδο, η Επιτροπή Περιφερειακής Πολιτικής και Χωροταξίας εισηγείται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις Περιφερειακές Παράκτιες Περιοχές και τα Νησιά της Κοινότητας με σκοπό τη διαχείριση και προστασία των ειδικών χαρακτηριστικών τους, όπως άλλωστε είχε προτείνει το 1983 σε προηγούμενο Κοινοβούλιο. Το 1987, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή γνωμοδοτεί σε ολομέλεια για τις Μειονεκτικές Νησιωτικές Περιοχές και ένα χρόνο στο Συμβούλιο Κορυφής που έλαβε χώρα το Δεκέμβριο του 1988 στη Ρόδο, εισάγεται στο τελικό κείμενο της Διακήρυξης ειδική παράγραφος για τις ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου (Σπιλάνης, 2007). Στη σημαντική αυτή εισαγωγή καθοριστικό ρόλο κατείχε το γεγονός ότι το συμβούλιο διεξαγόταν σε μια αμιγώς νησιωτική περιοχή με σημαντική ανάπτυξη τόσο για την χώρα της όσο και την Ευρώπη. Ξεκινά, λοιπόν, έτσι μια νέα περίοδος χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων για την ενίσχυση και ανάπτυξη των περιοχών της Κοινότητας συμπεριλαμβανομένων και των νησιωτικών. Αρχικά εκδίδονται και εφαρμόζονται τα Προγράμματα Ειδικών Μέτρων λόγω του Απομακρυσμένου και Νησιωτικού Χαρακτήρα (POSEI) με το POSEIDOM να εφαρμόζεται στα υπερπόντια νησιά, το POSEIMA στις Αζόρες και τη Μαδέρα και το POSEICAN στα Κανάρια. Παράλληλα μελετάται η εφαρμογή ενός παρόμοιου προγράμματος για τα νησιά του Αιγαίου το οποίο καταρτίστηκε το 1992 με το όνομα «Πρόγραμμα Ειδικών Μέτρων Νήσων Αιγαίου» (Κιάκου, 1999). Το 1991 όμως, θεσμοθετείται ένα νέο δίκτυο διαπεριφερειακής συνεργασίας ύστερα από αίτηση της Επιτροπής Νήσων, στα πλαίσια του προγράμματος RECITE. Το δίκτυο αυτό

είναι γνωστό ως EURISLES (European Islands System of Links and Exchanges), περιλαμβάνει 12 νησιωτικές περιφέρειες και έχει ως αντικείμενο τη διεξαγωγή στατιστικών ερευνών για τα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών καθώς και μελετών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους (www.eurisles.org). Δύο χρόνια αργότερα η EUROSTAT εκδίδει έκθεση με θέμα το «Πορτραίτο των Νησιών», δηλώνοντας έτσι την αναγκαιότητα ειδικής αντιμετώπισης τους. Το 1994, παρουσιάζεται το κείμενο «Ευρώπη 2000+» στο οποίο υπάρχει ειδική αναφορά στις «Παράκτιες περιοχές και τα Νησιά», αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά την πολιτική της ΕΕ για διαφοροποιημένες κατευθύνσεις ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής (Σπιλάνης, 2007).

Το 1995 με την ένταξη των Σκανδιναβικών Χωρών στην ΕΕ το θαλάσσιο μέτωπο της επεκτείνεται με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι πιέσεις για τη θαλάσσια και νησιωτική πολιτική της Ένωσης. Η δραστηριοποίηση ορισμένων χωρών και η στήριξη της των θέσεων της Ελληνικής κυβέρνησης για τα νησιά της χώρας από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαμορφώνουν ένα θετικό κλίμα για την αναγνώριση του νησιωτικού φαινομένου από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και την ενδεχόμενη υιοθέτηση ανεξάρτητης πολιτικής για τα νησιά (Κιάκου, 1999). Οι εξελίξεις αυτές οδηγούν σε ειδική προσθήκη στη συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 στην οποία διευκρινίζεται ότι οι νησιωτικές περιοχές αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία οφείλονται στο νησιωτικό τους χαρακτήρα και λόγω της μονιμότητας τους εμποδίζουν την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Επιπλέον, αναγνωρίζεται η ανάγκη να ληφθούν υπόψη τα προβλήματα των νησιών στην κοινοτική νομοθεσία με ταυτόχρονη λήψη ειδικών μέτρων υπέρ των νησιωτικών περιοχών για την ενίσχυση του ρόλου τους στην οικονομία, όπου βέβαια αυτό είναι απαραίτητο (eur-lex.europa.eu). Η παραπάνω αναγνώριση αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς της νησιωτικής πολιτικής της Ε.Ε.

Σταθμό στις παραπάνω πολιτικές αποτέλεσε το Ψήφισμα που ζήτησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το Μάιο του 1998 σχετικά με τα προβλήματα των νησιωτικών περιοχών της Ε.Ε. και το οποίο συνιστούσε τη λήψη ειδικών μέτρων για την εξάλειψη των μειονεκτημάτων που αντιμετωπίζουν τα νησιά καθώς και άλλων ζητημάτων κυρίως στους τομείς των μεταφορών και της ενέργειας. Ειδική αναφορά έγινε στο ζήτημα του τουρισμού προτείνοντας τον έλεγχο της τουριστικής φέρουσας ικανότητας με παράλληλη προστασία του παράκτιου χώρου και ενίσχυση του πρωτογενή τομέα. Οι πιθανές φορολογικές διευκολύνσεις και επιδοτήσεις θεωρήθηκε ότι μπορούν να συνδράμουν στην ανάπτυξη αυτών των περιοχών (Χρηστάκης, 2005). Επιπλέον, το κείμενο για την «Ανάπτυξη του Κοινοτικού Χώρου», που αποτελεί το πρώτο άτυπο ευροχωροταξικό, λαμβάνει υπόψη του τα χαρακτηριστικά του νησιωτικού χώρου και προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για τις περιοχές αυτές. Η δημιουργία του Παρατηρητηρίου της Χωροταξίας της Ένωσης, ESPON, θα αποτελέσει αργότερα ένα σημαντικό όργανο για τη θέσπιση ανεξάρτητης νησιωτικής πολιτικής.

Το 2008 εκδίδεται η «Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή» στην οποία γίνεται αναφορά στις περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά στις οποίες ανήκουν και οι νησιωτικές

αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ολοκληρωμένη στρατηγική αντιμετώπισης των ιδιαίτερων αναπτυξιακών προκλήσεων (www.europarl.europa.eu).

Πρόσφατα, τον Απρίλιο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με πρωτοβουλία της Ισπανικής Προεδρίας προχώρησε στην οργάνωση Συνδιάσκεψης με θέμα «Η αναγνώριση της νησιωτικότητας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Πολιτική» που πραγματοποιήθηκε στη Μαγιόρκα των Βαλεαρίδων Νήσων. Στόχο της Συνδιάσκεψης αυτής αποτέλεσε η δημιουργία συγκεκριμένου νομικού πλαισίου από την ΕΕ για την εφαρμογή εξειδικευμένων πολιτικών που θα προωθούν την ανταγωνιστικότητα των νησιών και θα συμβάλλουν στην πολύπλευρη ανάπτυξή τους (www.commissiondesiles.org).

Η χρηματοδότηση των επιμέρους πολιτικών, που αναφέρθηκαν παραπάνω, καλύπτεται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, το Ταμείο Συνοχής και τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες.

ESPON

Το πρόγραμμα ESPON 2013, το οποίο έχει τεθεί σε εφαρμογή από τον Ιανουάριο του 2008, αποτελεί τη συνέχεια του παλαιότερου ESPON εισάγοντας παράλληλα νέες καινοτόμες προσεγγίσεις για την εδραίωση ενός ευρωπαϊκού δικτύου παρατήρησης της χωρικής ανάπτυξης και συνοχής. Στόχος του είναι η υποστήριξη της ανάπτυξης πολιτικών που άπτονται της εδαφικής συνοχής και η αρμονική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής επικράτειας. Σύμφωνα με αυτό το στόχο αναπτύσσεται η δράση EUROISLANDS για την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών νησιών και την εδαφική συνοχή. Αντικείμενο της δράσης είναι η μελέτη των προβλημάτων των νησιών μέσω της οποίας θα προκύψει μια ενιαία νησιωτική πολιτική (www.espon.eu).

INSULEUR

Σημαντικό ρόλο στη νησιωτική ανάπτυξη της Ένωσης κατέχει το δίκτυο των Νησιωτικών Επιμελητηρίων Εμπορίου και Βιομηχανίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης - INSULEUR, το οποίο έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει στη διαμόρφωση πολιτικών και να παρέχει στοιχεία απαραίτητα για τη μελέτη της αναπτυξιακής διαδικασίας των νησιωτικών περιοχών. Το Δίκτυο αυτό έχει οριστεί μέτοχος σε αρκετά τρέχοντα αλλά και παλαιότερα προγράμματα της Ένωσης που αφορούσαν την νησιωτικής ανάπτυξη και την ελκυστικότητα των νησιών. Πρόκειται, επί της ουσίας για ένα μη κερδοσκοπικό δίκτυο που λειτουργεί σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης και εδρεύει στη Χίο. Συγκεκριμένα στόχος του είναι η συνεργασία των μελών του με σκοπό την υποστήριξη των νησιωτικών περιοχών και η διατύπωση προτάσεων για την επίλυση των προβλημάτων τους, η θέσπιση μια ολοκληρωμένης πολιτικής, η ενθάρρυνση πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας καθώς και η οργάνωση ερευνητικών δραστηριοτήτων για την ενίσχυση των παραπάνω (www.insuleur.net).

ESIF

Ένα επιπλέον δίκτυο που έχει αναπτυχθεί στον χώρο της ΕΕ για τη συνεργασία των νησιωτικών κρατών της, αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Μικρών Νησιών που

δημιουργήθηκε το 2001 από κοινότητες μικρών νησιών χωρών της ΕΕ. Στόχος του δικτύου είναι η ενίσχυση των μικρών νησιωτικών κοινοτήτων και η συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού ο οποίος εμφανίζει τάσεις μείωσης τα τελευταία χρόνια στις περιοχές αυτές. Οι δράσεις της Ομοσπονδίας απευθύνονται σε δύο διαφορετικά επίπεδα, στο τοπικό μέσω των εθνικών δικτύων μικρών νησιών που στοχεύουν στην ενίσχυση των κρατικών πολιτικών και την ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και στο ευρωπαϊκό μέσω της ομοσπονδίας που έχει ως στόχο την επιρροή των πολιτικών της ΕΕ για ευαισθητοποίηση σε ζητήματα των μικρών νησιών (<http://www.europeansmallislands.net>).

2.3. Άλλες δράσεις και πολιτικές

Παράκτια ζώνη

Η παράκτια ζώνη και οι πολιτικές που λαμβάνονται για την προστασία και διαχείριση της μπορεί να αφορούν αποκλειστικά τις νησιωτικές περιοχές, αλλά στην πραγματικότητα είναι άμεσα συνδεδεμένες με αυτές και κυρίως με τα μικρά νησιά των οποίων η ενδοχώρα σε αρκετές περιπτώσεις καλύπτεται από τον παράκτιο χώρο. Επιπλέον, είναι γεγονός η έντονη εξάρτηση του νησιωτικού χώρου από τις παράκτιες δραστηριότητες και κυρίως από την τουριστική ανάπτυξη. Η αύξηση των δραστηριοτήτων του παράκτιου χώρου ενός νησιού οδηγεί σε αρκετές περιπτώσεις στη μερική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και των παράκτιων οικοσυστημάτων. Η διαχείριση της παράκτιας ζώνης επιτρέπει τον έλεγχο και καθορισμό των παραπάνω δραστηριοτήτων και την προστασία και ισόρροπη ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου. Αυτή η σχέση καθιστά καθοριστικής σημασίας τη σύντομη αναφορά των πολιτικών για τον παράκτιο χώρο που έχουν υιοθετηθεί τα τελευταία έτη.

Σε διεθνές επίπεδο έχουν υιοθετηθεί και αναληφθεί κατά καιρούς διάφορες πολιτικές και δράσεις για την προστασία της παράκτιας ζώνης. Το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον αποτελεί ίσως το σημαντικότερο πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται οι παγκόσμιες δράσεις για την προστασία του παράκτιου χώρου. Διάφορες μελέτες έχουν εκπονηθεί από το προαναφερθέν πρόγραμμα οι οποίες έχουν ως αντικείμενο το περιβάλλον της παράκτιας ζώνης και την ολοκληρωμένη διαχείριση αυτής. Πολλές από αυτές τις μελέτες και δράσεις έχουν συγκεκριμένο πεδίο εφαρμογής ώστε να επιτυγχάνονται αποτελεσματικότερα η οργάνωση και προστασία της παράκτιας ζώνης ομοιογενών περιοχών. Μία τέτοια δράση είναι και εκείνη που έχει αναπτυχθεί για το μεσογειακό χώρο, με το Μεσογειακό Πρόγραμμα Δράσης να εγκρίνεται το 1975 για την ενιαία προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος και κοινή αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων που αντιμετωπίζει το περιβάλλον της Μεσογείου (www.unepmap.org). Η αυξανόμενη ανάγκη για την προστασία του παράκτιου χώρου οδήγησε στην έγκριση του πρόσφατου μεσογειακού πρωτοκόλλου για την ολοκληρωμένη διαχείριση του παράκτιου χώρου το οποίο η Ελλάδα συνυπέγραψε τον Ιανουάριο του 2008. Το Πρωτόκολλο αυτό θα αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για τη βιώσιμη ανάπτυξη στη Μεσόγειο και ειδικότερα για την προστασία και

ορθολογική διαχείριση των πιο ευαίσθητων περιοχών της, που είναι οι παράκτιες ζώνες. Το Μεσογειακό Πρωτόκολλο για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Παράκτιων Ζωνών είναι το πρώτο νομικό δεσμευτικό – ρυθμιστικό κείμενο διεθνούς συνεργασίας για τη διαχείριση των παράκτιων περιοχών (rodopinews.gr).

Επιπρόσθετα, η προστασία των παράκτιων πόρων και η ορθολογική διαχείριση της παράκτιας ζώνης με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτέλεσαν ένα από τους στόχους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με επακόλουθο την υιοθέτηση εξειδικευμένης στρατηγικής. Η στρατηγική αυτή εκφράζεται ολοκληρωμένα για πρώτη φορά μέσα από το κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Towards a European Integrated Coastal Zone Management Strategy. General Principles and Policy Options» που εκδόθηκε το 1999, ενώ αργότερα συγκροτήθηκε ο οργανισμός Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιων Ζωνών. Η στρατηγική του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ενισχύθηκε από την οδηγία πλαίσιο 2000/60 για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τμήμα των στόχων της οποίας αποτελεί και η προστασία των παράκτιων υδάτων της κοινότητας (Σκούρτος και Κοντογιάννη, 2005).

Σήμερα, στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας INTERREG III C δραστηριοποιείται το Δίκτυο Παράκτιας Πρακτικής το οποίο είναι ένα τριετές πρόγραμμα με σκοπό την αισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα προστασίας των ακτών και την ενοποίηση των πολιτικών με την ερευνητική δραστηριότητα. Επιπλέον, εξετάζεται η σημασία του τουρισμού για τη βιωσιμότητα των παράκτιων περιοχών και διερευνά μοντέλα για την ήπια ανάπτυξη αυτού με ταυτόχρονη προστασία του περιβάλλοντος (www.coastalpractice.net).

Διακρατικές συνεργασίες

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ο σημαντικός ρόλος των συνεργασιών που επιτυγχάνονται μεταξύ διαφόρων κρατών για την αειφορική διαχείριση του νησιωτικού χώρου και των παράκτιων ζωνών. Μέσω αυτών των συνεργασιών τα συμβαλλόμενα μέρη αντιμετωπίζουν από κοινού τα διασυνοριακά προβλήματα και αναπτύσσουν κοινές πολιτικές δράσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαπεριφερειακής συνεργασίας είναι εκείνη που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των χωρών της Νοτιανατολικής Ασίας για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Έμφαση δίνεται στη διαχείριση του παράκτιου χώρου μέσω της συγκρότησης και υλοποίησης προγραμμάτων για την ολοκληρωμένη διαχείριση αυτού και των υδάτων με φυσικό αποδέκτη συγκεκριμένους κόλπους της περιοχής εφαρμογής. Στη συνεργασία αυτή συμμετέχουν 11 χώρες και αρκετά προγράμματα της χρηματοδοτούνται από το Παγκόσμιο Ταμείο για το Περιβάλλον (Καραγεωργίου, 2005).

Μια άλλη επιτυχημένη συνεργασία που έχει αναπτυχθεί αφορά στην περιοχή της Μεσογείου, μέρος της οποίας είναι και η Ελλάδα. Η συνεργασία αυτή στηρίζεται σε δύο αλληλεπικαλυπτόμενα σε ένα βαθμό θεσμικά πλαίσια, ένα που υπαγορεύεται από το συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών και ένα την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρώτο, γνωστό και ως

Μεσογειακό Πρόγραμμα Δράσης αποτελεί μια πρωτοβουλία για την προστασία του περιβάλλοντος και βασίζεται στο νομικό πλαίσιο της Συνθήκης της Βαρκελώνης και των έξι συνοδευτικών Πρωτοκόλλων. Το δεύτερο αφορά στη δημιουργία της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη που συγκροτήθηκε στη Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Ε. και των μεσογειακών χωρών στη Βαρκελώνη το 1995 και της οποίας εργαλείο είναι το Βραχυπρόθεσμο και Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Προτεραιοτήτων Δράσης για το Περιβάλλον (S.M.A.P.) που χρηματοδοτείται από το MEDA (Καραγεωργίου, 2005, Γρηγορίου, 2005, Βρούτση, 2005).

Στον πίνακα που ακολουθεί έχει γίνει μια προσπάθεια συγκέντρωσης και καταγραφής των πιο σημαντικών γεγονότων και δράσεων της νησιωτικής πολιτικής που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν παραπάνω.

Πίνακας 2.1.: Σημεία σταθμοί νησιωτικής πολιτικής

	Διεθνές πλαίσιο	Συμβούλιο της Ευρώπης	Ευρωπαϊκή Ένωση
1973			1 ^η Διάσκεψη των Περιφερειακών Θαλάσσιων Περιοχών της Κοινότητας
1980			Δημιουργία της «Επιτροπής Νήσων»
1981		1 ^η Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Νησιωτικών Περιφερειών - Διακήρυξη Τενερίφης	
1982	Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσα-καθεστώς αρχιπελαγικών κρατών		
1984		2 ^η Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Νησιωτικών Περιφερειών - Διακήρυξη Αζόρων	
1986			Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη - αναφορά στην αναγκαιότητα ειδικών τροποποιήσεων για το νησιωτικό χώρο
1988			Συμβούλιο Κορυφής στη Ρόδο - ειδική παράγραφος στο κείμενο της Διακήρυξης για τις ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου
1989			Θεσμοθέτηση Προγραμμάτων Ειδικών Μέτρων λόγω του Απομακρυσμένου και Νησιωτικού Χαρακτήρα
1991			Δίκτυο EURISLES στα πλαίσια του προγράμματος RECITE
1992	Agenda 21, Κεφάλαιο 17 (Ρίο)	3 ^η Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Νησιωτικών Περιφερειών - Διακήρυξη Νήσων Άλαντ	«Πρόγραμμα Ειδικών Μέτρων Νήσων Αιγαίου»
1993	Island Agenda - UNESCO		«Ευρώπη 2000+» - ειδική αναφορά στις «Παράκτιες περιοχές και τα Νησιά»
1994	Συνδιάσκεψη για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Μικρών Αναπτυσσόμενων Νησιωτικών Κρατών - Διακήρυξη Μπαρμπάντος και Πρόγραμμα Δράσης (Μπαρμπάντος)		
1997			Συνθήκη Άμστερνταμ - αναγνώριση νησιωτικού χαρακτήρα
1998			ΣΑΚΧ - αναφορά σε ιδιαιτερότητες νησιών
2004	Island Agenda 2004 - UNESCO		
2005	Διακήρυξη του Μαυρίκιου		
2008			«Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή» - αναγνώριση για ολοκληρωμένη στρατηγική EUROISLANDS - ESPON 2013
2010			Συνδιάσκεψη Μαγιόρκας

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

2.4. Εθνικό πλαίσιο

Η Ελλάδα παρόλο που αποτελεί το πιο νησιωτικό κράτος της ΕΕ δεν έχει αναπτύξει μια ολοκληρωμένη πολιτική για το νησιωτικό χώρο, παρά μόνο έχουν πραγματοποιηθεί ορισμένες μεμονωμένες δράσεις. Σημαντική ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση αποτέλεσε η προσθήκη ερμηνευτικής δήλωσης στο άρθρο 101 του Συντάγματος, στην οποία υποχρεώνεται ο νομοθέτης και η διοίκηση να αναγνωρίζουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των νησιωτικών περιοχών (Μπεριάτος, 2005).

Κατανοώντας η ελληνική κυβέρνηση την ανάγκη διαφοροποίησης των επιμέρους πολιτικών για το νησιωτικό χώρο με στόχο την καλύτερη προσέγγιση των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν, ίδρυσε το 1985 το Υπουργείο Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, στο οποίο είκοσι χρόνια αργότερα ενσωματώθηκε και το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, καθώς τα νησιά είναι άμεσα συνδεδεμένα με τον κλάδο αυτό, ενώ το 2009 μετατράπηκε σε Γενική Γραμματεία. Η θεσμοθέτηση και λειτουργία του τότε Υπουργείου και της Γενικής Γραμματείας σήμερα επιβάλλει την εναρμόνιση και προσαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής στην περιοχή του Αιγαίου. Κύρια δράση είναι ο συντονισμός και κινητοποίηση των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων στα πλαίσια των κυβερνητικών δράσεων στο Αιγαίο. Συγκεκριμένα, στόχοι της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής είναι η υλοποίηση των πολιτικών που προβλέπονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών, η υιοθέτηση και έκδοση μέτρων την αντιμετώπιση των προβλημάτων της νησιωτικής κοινωνίας, η ανάδειξη της νησιωτικής πολιτιστικής κληρονομιάς και η διαμόρφωση του αρχιπελάγους σε μια ενιαία περιοχή με σκοπό την οικονομική και κοινωνική ευημερία για κάθε νησί (www.yrai.gr).

Οι παραπάνω δράσεις του υπουργείου υλοποιούνται κυρίως μέσω των προγραμματικών περιόδων που υπαγορεύονται από την ΕΕ. Κατά τη διάρκεια του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης χρηματοδοτήθηκαν μια σειρά από έργα για τις περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου τα οποία είχαν ως στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των περιοχών αυτών. Οι δράσεις αυτές συνεχίστηκαν και στα επόμενα ΚΠΣ ή ΕΣΠΑ, ενώ το 1999 εκδίδεται στα πλαίσια του 3ου ΚΠΣ το Σχέδιο Ανάπτυξης του Νησιωτικού Χώρου το οποίο είχε ως στόχο την ανάδειξη των προβλημάτων των νησιών και την υιοθέτηση μιας στρατηγικής ανάλογης των χαρακτηριστικών των ομάδων νησιών για την ενίσχυση και ανάπτυξη τους. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες δράσεις για το νησιωτικό χώρο λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια άσκησης της περιφερειακής πολιτικής μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και χρηματοδοτούνται από κοινοτικές πρωτοβουλίες και προγράμματα όπως το Interreg, το LIFE κ.α.

Πολιτικές όπως για το νησιωτικό χώρο ασκούνται επίσης στα πλαίσια του χωροταξικού σχεδιασμού, είτε με πρωτοβουλία του ΥΠΕΚΑ (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) είτε σε συνεργασία του ΥΠΕΚΑ και της Γ.Γ. Νησιωτικής Πολιτικής. Έτσι, το 1999 το ΥΠΕΧΩΔΕ εκπόνησε ένα ειδικό πρόγραμμα για τις ελληνικές ακτές και τα νησιά σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος στις ακτές και τα νησιά της χώρας σε μια γενικότερη προοπτική για μια

στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης. Συμπληρωματικά στο πρόγραμμα αυτό λειτούργησε και εκείνο για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Παράκτιων Περιοχών, το οποίο εστιάζει στην παράκτια ζώνη της χώρας η οποία συμπεριλαμβάνει μεγάλο τμήμα του νησιωτικού χώρου και σε ορισμένες περιπτώσεις και ολόκληρες νησιωτικές μονάδες (www.minenv.gr). Η μελέτη Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των Παράκτιων Περιοχών εξειδικεύτηκε για την περίπτωση των Κυκλάδων, γνωστή ως PICAMCY, που χρηματοδοτήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος LIFE (nacyclades.gr). Επιπρόσθετα, διαπιστώνοντας η κεντρική διοίκηση τις ιδιαιτερότητες άσκησης του χωρικού σχεδιασμού σε νησιωτικές περιοχές και σε μια προσπάθεια αποκέντρωσης των αρμοδιοτήτων συγκροτούνται από το 2001 τα Συμβούλια Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΣΧΟΠ) είτε ανά νησιωτικό νομό είτε ανά επαρχείο, στην περίπτωση που ο νομός αριθμείται από πολλά μικρά νησιά. Αρμοδιότητες των ΣΧΟΠ αποτελούν ο έλεγχος και προστασία των κηρυγμένων τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και των παραδοσιακών οικισμών. Στην περιοχή το Αιγαίου δραστηριοποιούνται 10 ΣΧΟΠ, 6 εκ των οποίων στο Νότιο Αιγαίο (www.yrai.gr).

Πέρα, όμως από τα παραπάνω προγράμματα και δράσεις ο νόμος 2742/99 υπαγορεύει την εκπόνηση χωροταξικών σχεδίων ανά περιφέρεια, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε περιφέρεια τόσο ηπειρωτική όσο και νησιωτική μπορεί να εκπονή ένα τέτοιο σχέδιο με στόχο την οργάνωση του χώρου και των χρήσεων γης. Το εργαλείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις νησιωτικές περιοχές καθώς μπορούν να υιοθετούν πολιτικές εφαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες τους, ταυτόχρονα όμως δημιουργεί το πρόβλημα της ίσης αντιμετώπισης των νησιωτικών μονάδων μιας περιφέρειας. Το πρόβλημα αυτό έγκειται στο γεγονός ότι οι κατευθύνσεις που υπαγορεύονται αφορούν στη γενική οργάνωση της περιφέρειας χωρίς να διαφοροποιούνται έντονα ανά κατηγορία νησιού. Επιπλέον, σύμφωνα με τον ίδιο νόμο εκδίδονται τα ειδικά πλαίσια, τα οποία αναφέρονται σε άρθρα τους για την οργάνωση των δραστηριοτήτων ευθύνης τους στο νησιωτικό χώρο, χωρίς όμως να λαμβάνουν λεπτομερή ανάλυση. Το τελευταίο διάστημα γίνεται λόγος για υιοθέτηση ενός ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού για τον παράκτιο χώρο και τα νησιά, το οποίο όμως βρίσκεται σε διαδικασία μελέτης και δεν έχει δημοσιευθεί επίσημα. Η μελέτη του παρόντος πλαισίου αναλύει τα νησιωτικά προβλήματα και υιοθετεί κατευθύνσεις για την επίλυση του, οι οποίες αφορούν στην οργάνωση των δραστηριοτήτων ανά επιμέρους χωρικές ενότητες και ανά τομέα (Μελέτη ειδικού πλαισίου, 2009).

Το Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου, ΔΑΦΝΗ, αποτελεί, επίσης, μια πρωτοβουλία έκφρασης της νησιωτικής πολιτικής η οποία όμως δεν αντιπροσωπεύει την εθνική πολιτική αλλά δρα συμπληρωματικά. Πρόκειται για μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία η οποία μέσω των οργάνων και της λειτουργίας της επιθυμεί να συμβάλει στη διατήρηση και προστασία του αιγαιοπελαγίτικου περιβάλλοντος το οποίο αποτελεί βασικό οικονομικό πόρο σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, στην ενδυνάμωση του ρόλου της τοπικής κοινωνίας και της αυτοδιοίκησης των νησιών, στη διαμόρφωση ενός υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ των νησιών και στη δημιουργία των βάσεων για επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των νησιών του Αιγαίου (www.dafni.net.gr).

Ένα άλλο δίκτυο των νησιωτικών περιοχών της χώρας που έχει αναπτυχθεί είναι το «Νήσων Περίπλους», το οποίο συγκροτείται από τις αναπτυξιακές εταιρείες όλων των νησιωτικών περιοχών και έχει ως στόχο την ενίσχυση του νησιωτικού χαρακτήρα και την επίτευξη συνεργασίας μεταξύ των νησιωτικών περιοχών ώστε να υιοθετούνται κοινές πολιτικές και παρόμοιες δράσεις. Σημαντικό έργο του δικτύου αποτελούν οι εκδηλώσεις και ημερίδες που αναλαμβάνει οι οποίες ισχυροποιούν την ανάγκη για ενιαία νησιωτική πολιτική και ταυτόχρονα επιτρέπουν στον πολίτη να αποτελέσει μέρος της πολιτικής αυτής (Νήσων Περίπλους, 2009).

Στα Δίκτυα του νησιωτικού χώρου ανήκει και εκείνο των Μικρών Νησιών (ΕΔΜΝ), το οποίο αποτελεί, επίσης, μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία που συστάθηκε από εκπρόσωπους της τοπικής αυτοδιοίκησης μικρονησιωτικών Δήμων, από κοινωνικούς φορείς των μικρών νησιών και από ιδιώτες. Στόχος και όραμα του Δικτύου είναι η άρση της απομόνωσης και του κάθε είδους αποκλεισμού των νησιών αυτών, μέσω της αειφόρου ανάπτυξής τους. Το δίκτυο αποτελεί μέρος της Ομοσπονδίας των Ευρωπαϊκών Μικρών Νησιών που αναλύθηκε παραπάνω (www.smallislands.eu).

2.5. Καλές πρακτικές

Πέρα από το διεθνές πλαίσιο που παρουσιάστηκε παραπάνω για την πορεία και ανάπτυξης της νησιωτικής πολιτικής, ορισμένα κράτη έχουν θεσπίσει επιπλέον πολιτικές και κατευθύνσεις για τη διαχείριση του νησιωτικού χώρου και την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων τους. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις ο συνδυασμός των κατευθύνσεων του διεθνούς πλαισίου με τις εθνικές πολιτικές έχουν οδηγήσει σε σημαντικά επιτυχημένα αποτελέσματα. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ορισμένες νησιωτικές περιοχές της Μεσογείου στις οποίες εφαρμόζονται οι παραπάνω πολιτικές με επιτυχία και οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν παραδείγματα καλών πρακτικών για άλλες αντίστοιχες. Οι περιοχές που εξετάζονται και αναλύονται ως τη νησιωτική πολιτική και το σύστημα χωρικού σχεδιασμού είναι τα νησιά του αρχιπελάγους Cres-Losinj στην Κροατία, οι Βαλεαρίδες νήσοι στην Ισπανία και το νησιωτικό κράτος της Μάλτας.

2.2.1. Νησιά Αρχιπελάγους Cres-Losinj στην Κροατία

Η Αδριατική θάλασσα αποτελεί τμήμα της Μεσογείου από την οποία βρέχονται αρκετές χώρες των Βαλκανίων και η Ιταλία, ενώ ένας σημαντικός αριθμός νησιών συναντώνται στα πελάγη της. Μία από τις χώρες με μεγάλο μήκος ακτών στην Αδριατική είναι και η Κροατία

Η χώρα έχει αναπτύξει μια σειρά από μέτρα, κανονισμούς και νομοθετήματα για την άσκηση των χωρικών πολιτικών οι οποίες συμπληρώνονται από νομοθεσίες άλλων τομέων και κάθετες δράσεις. Ένα από τα σημαντικότερα θεσμικά κείμενα είναι εκείνο του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Κροατίας το οποίο θέτει τις βάσεις για την ανάπτυξη της περιφερειακής πολιτικής και του περιβαλλοντικού και φυσικού σχεδιασμού παρέχοντας μια σειρά από εργαλεία για την άσκηση αυτών. Την ευθύνη για την ανάπτυξη και το σχεδιασμό επωμίζονται οι τοπικές διοικητικές αρχές οι οποίες ελέγχονται από την κεντρική διοίκηση. Άλλα σημαντικά θεσμικά κείμενα είναι οι διεθνείς συμβάσεις που έχουν υπογραφεί, ο νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος, ο νόμος για την προστασία των πολιτιστικών πόρων, ο νόμος για την ανάπτυξη της υπαίθρου, ο νόμος του φυσικού σχεδιασμού καθώς και άλλες διατάξεις που περιέχονται σε διάφορα νομοθετήματα (Republic of Croatia, 1996). Ακολουθεί μια σύντομη παρουσίαση του συστήματος χωρικού σχεδιασμού και των νησιωτικών πολιτικών της χώρας.

Ως υπεύθυνο Υπουργείο για την άσκηση του περιβαλλοντικού και χωρικού σχεδιασμού ορίζεται το Υπουργείο Περιβαλλοντικής Προστασίας, Φυσικού Σχεδιασμού και Δημοσίων Έργων, ενώ για την άσκηση και εφαρμογή των νησιωτικών πολιτικών είναι το Υπουργείο Ναυτικών Υποθέσεων, Μεταφορών και Υποδομών. Ο χωρικός σχεδιασμός, σύμφωνα με το Χωροταξικό Νόμο του 1994 ο οποίος αναθεωρήθηκε τελευταία φορά το 2004, χωρίζεται σε επίπεδα αντίστοιχα των ελληνικών με ένα Εθνικό Στρατηγικό Χωροταξικό Σχέδιο να εκπονείται κάθε τέσσερα χρόνια και Τοπικά Χωροταξικά – Πολεοδομικά Σχέδια να εκπονούνται από είτε από τις περιφέρειες είτε από τους δήμους για την εξειδίκευση των

πολιτικών που ορίζονται από το Εθνικό και τις κατευθύνσεις ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης. Επιπλέον, εκπονούνται σχέδια για περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά όπως οι νησιωτικές, ενώ για όλες τις περιοχές δύναται να εκπονηθεί πολεοδομικό σχέδιο σε επίπεδο αστικών δραστηριοτήτων. Όλα τα σχέδια συνοδεύονται από Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Republic of Croatia, 2006).

Σε εφαρμογή του παραπάνω χωροταξικού νόμου και σύμφωνα με τη διάταξη που ορίζει ότι δύναται να αναπτυχθούν σχέδια για περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά εκπονήθηκε το 1997 το Εθνικό Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη των Νησιών, το οποίο μετά από μια λεπτομερή ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης του νησιωτικού χώρου κατέληγε σε συγκεκριμένες προτάσεις και δράσεις για την ανάπτυξη και ενίσχυση του (Republic of Croatia, 1997). Ωστόσο, με αφορμή αυτό το πρόγραμμα και για την συγκρότηση και άσκηση μια ενιαίας νησιωτικής πολιτικής η Δημοκρατία της Κροατίας εξέδωσε το 1999 ένα νόμο με τίτλο «Islands Act» (Νησιωτικές Δράσεις), ο οποίος ορίζει δράσεις και κατευθύνσεις για την προστασία και ενίσχυση του νησιωτικού χώρου λαμβάνοντας χαρακτήρα ενός ειδικού χωροταξικού για τα νησιά. Αρχικά κατατάσσονται τα νησιά σε κατηγορίες σύμφωνα με τα φυσικά και αναπτυξιακά του χαρακτηριστικά και στη συνέχεια εκδίδονται κατευθύνσεις ανά κατηγορία για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους. Παράλληλα ιδρύεται η Επιτροπή Νήσων η οποία χρηματοδοτείται από τοπικούς πόρους για τον έλεγχο και την ενίσχυση των επιμέρους νησιωτικών πολιτικών. Επιπλέον, ορίζεται η εκπόνηση ετησίου προγράμματος δράσης για κάθε νησί ή ομάδα αυτών το οποίο γνωμοδοτείται από το Συμβούλιο των Νησιών. Το Συμβούλιο των Νησιών αποτελείται από τον Υπουργό Περιβαλλοντικής Προστασίας, Σχεδιασμού και Δημοσίων Έργων, ο οποίος έχει το ρόλο του συντονιστή, εκπροσώπους άλλων σχετιζόμενων υπουργείων, τρεις εκπροσώπους της Κοινοβουλίου και τρεις εκπροσώπους από τις νησιωτικές περιφέρειες (Republic of Croatia, 1999).

Στο νόμο για τη Χωροταξία καθορίζεται, επίσης, ο παράκτιος χώρος ως περιοχή προστασίας η οποία περιλαμβάνει ειδικότερα όλα τα νησιά και την παράκτια ζώνη με πλάτος 1000 μ. από την ακτή. Στη ζώνη αυτή έχουν θεσμοθετηθεί ειδικοί όροι και περιορισμοί και όλα τα σχέδια που περιλαμβάνουν δράσεις εντός των ορίων της ζώνης θα πρέπει να εναρμονίζονται με τους όρους που τη διέπουν.

Το παραπάνω σύστημα χωρικού σχεδιασμού και ειδικές πολιτικές για το νησιωτικό χώρο της χώρας εξετάζονται στην περίπτωση του αρχιπελάγους Cres-Lošinj το οποίο γειτνιάζει με τη νότια περιοχή της περιφέρειας Rijeka και περιλαμβάνει δύο βασικά νησιά και μια σειρά από μικρά νησιά ορισμένα από τα οποία έχουν σημαντικό ρόλο στην οικονομία της περιοχής (Republic of Croatia, 1996).

Εικόνα 2.1.: Νησιά αρχιπελάγους Cres-Losinj

http://www.istrianet.org/istria/cartography/other/images/cres-losinj_1980-800.jpg

Το αρχιπέλαγος Cres-Losinj έχει συνολικό μήκος ακτών 482 τ.χλμ. και αποτελεί το μεγαλύτερο νησιωτικό σύμπλεγμα της Αδριατικής. Κύριο χαρακτηριστικό των νησιών αυτών είναι η απουσία υδατικών πόρων με αποτέλεσμα οι ανάγκες για ύδρευση και άρδευση να καλύπτονται από τη λίμνη Vrana που βρίσκεται στα παράλια της ηπειρωτικής χώρας. Οικονομία των νησιών αυτών στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό, την ναυσιπλοία, την γεωργία και την αλιεία. Το 1991, το νησιωτικό σύμπλεγμα Cres-Losinj κατοικούταν στο σύνολο από 11.796 κατοίκους, ο οποίος μάλιστα σημείωσε σημαντική αύξηση τις τελευταίες δεκαετίες. Ο πληθυσμός αυτός διανέμεται συνολικά σε 39 οικισμούς από τους οποίους οι 15 είναι παράκτιοι (Republic of Croatia, 1996).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί εν συντομία η εξέλιξη της νησιωτικής αυτής περιοχής και η ανάκαμψη της μετά από μια μεγάλη περίοδο παρακμής. Μέχρι τη δεκαετία του '70 του μέγεθος του πληθυσμού ακολουθούσε πτωτική πορεία και οι περισσότεροι μεσόγειοι και ορεινοί οικισμοί χαρακτηρίζονταν από την αυξανόμενη ερήμωση. Η έντονη εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον πρωτογενή τομέα με παράλληλη έλλειψη της απαραίτητης εξωστρέφειας οδηγούν στην πτώση της τοπικής οικονομίας. Από τη δεκαετία του '80 και έπειτα, όμως, οι νησιωτικές περιοχές της χώρας ενισχύονται, γεγονός που οφείλεται κατά ένα μεγάλο βαθμό στις πολιτικές που λαμβάνουν οι κεντρικές διοικητικές αρχές της Κροατίας για το σχεδιασμό, τόσο τον περιφερειακό όσο και το χωρικό και τη νησιωτική ανάπτυξη. Στην ανάκαμψη αυτή σημαντικό ρόλο κατέχει επίσης και η ανάπτυξη του τουρισμού η οποία τόνωσε την τοπική οικονομία αφού τα νησιά της περιοχής αποτέλεσαν έναν ελκυστικό

τουριστικό πόλο που οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και τη θέση του (Starc, 1987).

Η εξάρτηση όμως από τον τουρισμό επέφερε και μια σειρά από άλλα προβλήματα ενώ είχε σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Έτσι, για την προστασία του περιβάλλοντος, η Δημοκρατία της Κροατίας εκπόνησε ένα σχέδιο περιβαλλοντικής διαχείρισης το 1996 το οποίο όμως θέτει δράσεις και μέτρα σε όλους τους τομείς. Πρόκειται για ένα σχέδιο αντίστοιχο του χωροταξικού το οποίο αποκτά μεγαλύτερη περιβαλλοντική διάσταση. Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή, σύμφωνα με τη μελέτη, είναι μείωση της αλιείας, κλάδου που στηρίζει την οικονομία, εξαιτίας της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ρύπανσης των θαλασσών που οδηγούν σε μείωση των θαλάσσιων πληθυσμών, η σταδιακή εγκατάλειψη της γεωργίας, η τάση εγκατάλειψη των ορεινών και μεσόγειων οικισμών και η απουσία οργανωμένης τουριστικής ανάπτυξης. Στόχος, λοιπόν, της μελέτης είναι η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης του αρχιπελάγους τόσο των μεγάλων νησιών όσο και των μικρότερων. Για την υλοποίηση του στόχου τίθενται μια σειρά από κατευθύνσεις και χωρικές δράσεις σε όλους τους τομείς και εξοπλίζεται η περιοχή με τους απαραίτητους επιστήμονες ώστε να επιτευχθούν τα βέλτιστα αποτελέσματα. Το σχέδιο βέβαια στηρίζεται στην ανάπτυξη συμμετοχικών διαδικασιών με τη ενεργή δραστηριοποίηση των κατοίκων της περιοχής αναφοράς (Republic of Croatia, 1996).

Βέβαια, το παραπάνω σχέδιο οφείλει την επιτυχία κατά ένα βαθμό στο θεσμοθετημένο σχέδιο φυσικού σχεδιασμού της Κοινότητας Cres-Lošinj, ονομασία με την οποία είναι γνωστό το αρχιπέλαγος, το οποίο εκπονήθηκε μερικά χρόνια νωρίτερα, το 1989, θέτοντας τις απαραίτητες βάσεις. Το σχέδιο αυτό αποτελεί το σημαντικότερο χωροταξικό κείμενο για την περιοχή το οποίο παρέχει κατευθύνσεις για την ανάπτυξη των διαφόρων τομέων.

2.2.2. Βαlearίδες Νήσοι της Ισπανίας

Οι Βαlearίδες νήσοι αποτελούν μία από τις αυτόνομες κοινότητες της Ισπανίας η οποία είναι κατεξοχήν νησιωτική αφού αποτελείται από ένα σύμπλεγμα 11 νήσων με μεγαλύτερα από αυτά τα νησιά Μαγιόρκα, Μινόρκα και Ίμπιζα. Ο πληθυσμός των νησιών αυτών σημειώνει ανοδική πορεία τις τελευταίες δεκαετίες φτάνοντας τους 1.071.221 κατοίκους το 2008 σε μια συνολική έκταση των 4.992 τ.χλμ. (en.wikipedia.org).

Η οργάνωση της χώρας σε αυτόνομες κοινότητες δημιουργεί αμέσως ένα διαφορετικό σύστημα άσκησης πολιτικών και σχεδιασμού. Ο χωροταξικός σχεδιασμός εκπονείται υπό την ευθύνη της κάθε κοινότητας ενώ έργο της κεντρικής διοίκησης αποτελεί η θέσπιση της κεντρικής νομοθεσίας ώστε να μια υπάρχει μια γενική κατεύθυνση. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι η κάθε κοινότητα εκπονεί απλά το δικό της σχέδιο προσαρμοσμένο στη νομοθεσία, αλλά σύμφωνα με το σύστημα της χώρας η κάθε κοινότητα μπορεί να εκδίδει κείμενα πολιτικών οι

οποίες θα αποτελέσουν τις κατευθυντήριες γραμμές των σχεδίων. Αναφορικά με τη νησιωτική πολιτική πρέπει να αναφερθεί ότι ασκείται στα πλαίσια του χωρικού σχεδιασμού της κοινότητας των Βαλεαρίδων καθώς είναι η μόνη νησιωτική περιφέρεια και αναλύεται παρακάτω. Αντίθετα, από την κεντρική διοίκηση έχει εκδοθεί νόμος για τον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο ο οποίος θεσπίζει μια ενιαία πολιτική για τις παράκτιες περιοχές οι οποίες συγκεντρώνουν σημαντικό αριθμό δραστηριοτήτων και πληθυσμού (www.mma.es).

Ο χωρικός σχεδιασμός και η διαχείριση των τοπικών πόρων των Βαλεαρίδων ρυθμίζεται από τη νομοθεσία που καθορίζει το Κοινοβούλιο της κοινότητας των Βαλεαρίδων καθώς επίσης και από τα θεσμικά κείμενα των τοπικών αρχών του κάθε νησιού.

Ο χωρικός σχεδιασμός εντάχθηκε στα νησιωτικά συμβούλια το 1999 δίνοντας την ευκαιρία σε διάφορα ιδρύματα και τοπικούς οργανισμούς να τον εφαρμόσουν. Το 2001 ολοκληρώθηκε η νομοθεσία για το χωρικό σχεδιασμό με σημαντικότερα τα θεσμικά κείμενα για «Κατευθύνσεις του Χωρικού Σχεδιασμού» και «Χωρικός Σχεδιασμός».

Ο χωρικός σχεδιασμός των Βαλεαρίδων στηρίζεται στη νησιωτικότητα και τα μέτρα που λαμβάνονται, όπως οι χωρικές παρεμβάσεις που έχουν στόχο την μείωση του βαθμού της μέσω της αντιμετώπισης των προβλημάτων που πηγάζουν από το νησιωτικό χαρακτήρα. Το μέγεθος και η κλίμακα των νησιών αποτελούν δύο από τους βασικούς παράγοντες του σχεδιασμού.

Επιπλέον, η Ισπανική Νομοθεσία προβλέπει ένα ιδιαίτερο σύστημα σχεδιασμού για το νησιωτικό χώρο το οποίο βασίζεται στα χαρακτηριστικά αυτών των περιοχών και εφαρμόζεται μέσω της νομοθεσίας του πολεοδομικού σχεδιασμού της αυτόνομης κοινότητας. Εμπόδιο στο προβλεπόμενο σύστημα σχεδιασμού αποτέλεσαν οι επιπτώσεις της αυξανόμενης τουριστικής δραστηριότητας και η επέκταση και ανάπτυξη των περιοχών δεύτερης κατοικίας. Βέβαια, οι επιπτώσεις αυτές εμφανίζονται διαφορετική χρονική στιγμή και σε διαφορετική κλίμακα σε κάθε νησί γεγονός που συνδέεται άμεσα με το χρόνο ένταξης του καθενός στην τουριστική βιομηχανία. Έτσι, οι πρώτες επιπτώσεις του τουρισμού στη Μαγιόρκα και την Ίμπιζα εμφανίστηκαν στη δεκαετία του '50, ενώ στη Μινόρκα μια δεκαετία αργότερα γεγονός που συνδέεται άμεσα με την τοπική οικονομία.

Μία σημαντική επίπτωση της ανάπτυξης των νησιών αυτών και της ένταξης του τουρισμού αποτελεί η αστικοποίηση των παράκτιων περιοχών παρά το γεγονός ότι για τις περιοχές αυτές προβλέπονται από την κεντρική νομοθεσία ειδικοί όροι περιορισμοί με σκοπό την προστασία τους. Η αυτόνομη κοινότητα για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου ανέπτυξε το 2003 το πρώτο Νησιωτικό Χωρικό Σχέδιο το οποίο εφαρμόστηκε στη Μινόρκα, ενώ ακολούθησαν εκείνα της Μαγιόρκας, της Ίμπιζας και της Φορμεντέρα. Στη συνέχεια αναλύονται τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν τα σχέδια των δύο μεγαλύτερων νησιών, Μαγιόρκα και Μινόρκα (Dubon Pretus, 2006).

Το νησί της Μαγιόρκας αντιμετωπίζει από τη δεκαετία του 1970 σημαντική μείωση των ανεκμετάλλετων εδαφών, γεγονός που οφείλεται ιδιαίτερα στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Το Νησιωτικό Χωρικό Σχέδιο στοχεύει στην αντιμετώπιση του παραπάνω ζητήματος καθώς και όλων εκείνων των προβλημάτων που προκύπτουν από την νησιωτικότητα και υποδεικνύονται από την τοπική κοινωνία. Ορισμένα από τα βασικά μέτρα του σχεδίου λαμβάνονται για την προστασία των οικισμών και την ενίσχυση τους, τον καθορισμό των χρήσεων γης και τη διατήρηση του τοπίου. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι επιστημονικές ομάδες δύναται να συνδράμουν στην προσαρμογή των μικρών οικισμών με πληθυσμό κάτω των 5.000 κατοίκων στις κατευθύνσεις του σχεδίου, ενώ οι μεγαλύτεροι οικισμοί είναι επιλέξιμοι για επιδοτήσεις. Επιπλέον, θεσπίζεται ένα γραφείο ενημέρωσης των τοπικών αρχών και των πολιτών για την εφαρμογή των μέτρων του σχεδίου και δημιουργούνται οι απαραίτητοι οργανισμοί για τη συντονισμένη και οργανωμένη λειτουργία του σχεδίου όπως ο Οργανισμός για την προστασία του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού (Dubon Pretus, 2006).

Η Μαγιόρκα αποτέλεσε επίσης τόπο εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντα 21 και ειδικότερα ο δήμος της Calvia που βρίσκεται στη δυτική ακτή του νησιού και συγκεντρώνει περίπου 40.000 μόνιμους κατοίκους. Η Calvia εισάγεται στην Τοπική Ατζέντα 21 το 1995 μετά από απόφαση του τοπικού δημοτικού συμβουλίου και του υπουργείου Εμπορίας και Τουρισμού με στόχο τον καθορισμό μιας νέας πολιτικής η οποία θα οδηγήσει την πόλη στη βιωσιμότητα αναδιοργανώνοντας την τοπική ανάπτυξη με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος. Για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι ήταν απαραίτητη η συνεργασία των τοπικών αρχών με τον ιδιωτικό τομέα, τις ΜΚΟ και τους κατοίκους. Η παραπάνω συνεργασία ήταν επιτυχής και οδήγησε στην έκδοση ενός κειμένου το οποίο περιλάμβανε τους εξειδικευμένους στόχους, δράσεις και πρωτοβουλίες ώστε να περιοριστεί η εκτεταμένη ανάπτυξη της ηπειρωτικής και παράκτιας ζώνης, να αναβαθμιστεί το βιοτικό επίπεδο, να διατηρηθεί η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, να αναβαθμιστεί το τουριστικό προϊόν, να αναπτυχθεί η αειφορική διαχείριση των κύριων περιβαλλοντικών ζητημάτων, να ενδυναμωθεί η τοπική οικονομία και να προωθηθεί η καινοτομία στις επενδυτικές δραστηριότητες. Το κείμενο αυτό παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο διεθνές συνέδριο με τίτλο «Τουρισμός και βιώσιμη ανάπτυξη στη Μεσόγειο» (Απρίλιος 1997), που πραγματοποιήθηκε στην Calvia και ένα χρόνο αργότερα υιοθετείται επίσημα. Οι κάτοικοι του δήμου είχαν ενεργή συμμετοχή στις δράσεις του κειμένου με αποτέλεσμα την επιτυχημένη επίτευξη των στόχων και τη τελική βράβευση του δήμου της Calvia με το βραβείο Αειφόρου Πόλης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την ανάδειξη του διεθνώς ως ένα καλό παράδειγμα «καλής πρακτικής», αναφορικά με την αειφορική διαχείριση τουριστικών νησιωτικών περιοχών (Χατζηπαρασκευαΐδης, 2007).

Το χωροταξικό σχέδιο της Μινόρκα αποτελεί ένα παράδειγμα εφαρμογής των κριτηρίων της αειφόρου ανάπτυξης στο νησιωτικό χώρο. Τα κριτήρια αυτά καθοδηγούν το σχεδιασμό ενώ υποστηρίζονται και από την τοπική κοινωνία η οποία είναι ενήμερη για τις αδυναμίες που αντιμετωπίζει η περιοχή της. Έτσι, το μοντέλο χωρικού σχεδιασμού που εφαρμόζεται είναι κατά ένα βαθμό διαφοροποιημένο από άλλες περιοχές αφού προσανατολίζεται στη συμβατική οικονομία, το σεβασμό των φυσικών πόρων και τη διατήρηση του τοπίου. Για την επίτευξη του στόχου αυτού λαμβάνονται μέτρα για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου τα οποία στοχεύουν στην προστασία τόσο του φυσικού όσο και του δομημένου περιβάλλοντος. Στο

σχέδιο λαμβάνονται επίσης μέτρα για την προστασία της φύσης μέσω ειδικών ζωνών, την ανάπτυξη της γεωργίας σε συνδυασμό με τον τουρισμό και την ανάδειξη των παραδοσιακών συνόλων. Ένας από τους βασικούς στόχους το σχεδίου της Μαγιόρκας ήταν ο περιορισμός των επεκτάσεων οι οποίες τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν με αποτέλεσμα τη μείωση του ελεύθερου χώρου. Επιπλέον, στόχευε στην αντιμετώπιση της επιφυλακτικότητας της κοινωνίας προς το χωρικό σχεδιασμό. Έτσι, ενσωματώνεται για πρώτη φορά σε ένα τέτοιο σχέδιο το κοινωνικό αίτημα για σεβασμό του χώρου. Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθεί ότι 8 τοπικές αρχές του νησιού συμμετέχουν στην Τοπική Ατζέντα 21 γεγονός που ενισχύει τους στόχους του χωροταξικού σχεδίου (Dubon Pretus, 2006).

Εικόνα 2.2.: Βαlearίδες νήσοι

<http://www.spanish-fiestas.com/balearic-islands/images/balearic-islands-map-small.gif>

2.2.3. Μάλτα

Η Μάλτα αποτελεί ένα μικρό νησιωτικό κράτος της Μεσογείου το οποίο συγκροτείται από ένα νησιωτικό σύμπλεγμα 7 νησιών εκ των οποίων κατοικούνται μόνο τα 3, με συνολικό πληθυσμό 404.962 κατοίκους. Πρόκειται ένα πολυπληθές κράτος με έντονο τουριστικό χαρακτήρα με παράλληλη ανάπτυξη της γεωργίας που αντιμετωπίζει όμως όλα εκείνα τα προβλήματα των μικρών νησιωτικών κρατών (en.wikipedia.org).

Η νησιωτικότητα και τα επιμέρους χαρακτηριστικά και προβλήματα που ορίζει το φαινόμενο αυτό αντιμετωπίζονται μέσα από το χωρικό σχεδιασμό και τη στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης που έχει αναπτύξει η διοίκηση του κράτους. Υπεύθυνο υπουργείο για τα

παραπάνω ζήτημα είναι εκείνο του Περιβάλλοντος και Σχεδιασμού. Το υπουργείο εκτός από τις περιβαλλοντικές δράσεις έχει αναλάβει την οργάνωση του συστήματος σχεδιασμού και την έκδοση πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη, ενώ έχει αναπτύξει και ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για τον παράκτιο χώρο στον οποίο συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής δραστηριότητας (www.mepa.org).

Ο πρώτος νόμος για το «Χωροταξικό Σχεδιασμό και Ανάπτυξη» θεσμοθετήθηκε το 1992 και έκτοτε έχει αναθεωρηθεί αρκετές φορές με τελευταία εκείνη του 2001. Βασικά εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού και αναπτυξιακού προγραμματισμού αποτελούν τα Αναπτυξιακά έγγραφα τα οποία παρέχουν τις βασικές κατευθύνσεις, τα Τοπικά Σχέδια, τα Σχέδια Δράσης, τα Δομικά Σχέδια και τα Σχέδια Διαχείρισης. Σημαντικό ρόλο στην εκπόνηση αυτών των σχεδίων κατέχει η διαδικασία της διαβούλευσης, μια διαδικασία η οποία για το κράτος της Μάλτας έχει ταυτιστεί με τον επιτυχημένο σχεδιασμό και επιτρέπει τη συμμετοχή διαφόρων οργανισμών αλλά και των κατοίκων στην αναπτυξιακή διαδικασία (www.mepa.org).

Το σχέδιο εκείνο που αντιμετωπίζει ενιαία το κράτος και τα νησιωτικά του εδάφη είναι το Δομικό το οποίο καθορίζει τις χρήσεις γης σε σχέση με την τοπική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος του τοπίου. Πρόκειται για ένα σχέδιο με μακροπρόθεσμους στόχους και κατευθυντήριες πολιτικές για τα σχέδια του κατώτερου επιπέδου σχεδιασμού. Την ευθύνη για την οργάνωση και εφαρμογή του σχεδίου αυτού επωμίζεται μια ειδική Αρχή Σχεδιασμού η οποία ασχολείται αποκλειστικά με ζητήματα σχεδιασμού. Η αρχή αυτή υποστηρίζεται από κάποια διεύθυνση προγραμματισμού που τις παρέχει τις απαραίτητες τεχνικές και διοικητικές υπηρεσίες και απαρτίζεται από εκπροσώπους των υπουργείων περιβάλλοντος, κοινωνικής πολιτικής, οικονομικών υποθέσεων, γεωργίας και υποδομών. Πέρα από τον έλεγχο της διαδικασίας εφαρμογής του Δομικού Σχεδίου αναλαμβάνει και συμβουλευτικό ρόλο προς την εκάστοτε κυβέρνηση με σκοπό την έκδοση πολιτικών για το σχεδιασμό και ανάπτυξη του χώρου (Camilleri, 1993).

Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε, μία από τις πολλές αρμοδιότητες του υπουργείου αποτελεί η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης μέσω διαφόρων εκδιδόμενων πολιτικών. Ένα από τα σημαντικότερα κατευθυντήρια και πρόσφατα κείμενα που εξέδωσε η Εθνική Επιτροπή Αειφόρου Ανάπτυξης του κράτους της Μάλτας είναι η Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Μαλτέζικων Νησιών για την περίοδο 2007 – 2016. Στο κείμενο αυτό αρχικά θέτονται οι βασικοί στόχοι και αρχές που διέπουν τη βιώσιμη ανάπτυξη καθώς και το κλίμα εκείνο που πρέπει να αναπτυχθεί ως οι προτεινόμενες δράσεις που περιγράφονται παρακάτω να είναι επιτυχείς. Από τις βασικότερες αρχές που αναφέρονται και επιδιώκεται να αναπτυχθεί είναι η διαβούλευση και η συμμετοχική διαδικασία του σχεδιασμού και της ανάπτυξης, δράση που άλλωστε υποστηρίζει μέσα από θεσμικά κείμενα η χώρα. Η δράσεις της στρατηγικής απευθύνονται τόσο στο περιβάλλον για την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν από πιέσεις άλλων κλάδων και την προστασία αξιόλογων περιοχών, όσο στην οικονομία με κατευθύνσεις για ισόρροπη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων διαφόρων τομέων και την οργάνωση των οικισμών. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι για την επίτευξη της

στρατηγικής είναι απαραίτητη η ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού, εργαλεία για τον οποίο παρέχονται από ήδη θεσμοθετημένα κείμενα του αρμόδιου υπουργείου. Παρόλο που κείμενο της στρατηγικής δεν αποτελεί κείμενων χωρικών παρεμβάσεων, γίνεται κατανοητή η άμεση σύνδεση του με τη χωροταξία και την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν από το νησιωτικό χαρακτήρα (Republic of Malta, 2006).

Εικόνα 2.3.: Μαλτέζικα νησιά

http://www.boncherry.com/blog/wp-content/uploads/2009/09/malta_map.jpg

2.3. Συμπεράσματα

Η ιδιαιτερότητα του νησιωτικού χώρου και της ανάπτυξης των νησιών οδήγησε στην υιοθέτηση κατευθύνσεων, πολιτικών και προγραμμάτων τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο σε κοινοτικό και εθνικό τα οποία έχουν πεδίο εφαρμογής αποκλειστικά το νησιωτικό χώρο και στοχεύουν στη βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη. Σε πολλές βέβαια περιπτώσεις τα νησιά εξετάζονται είτε σε συνδυασμό είτε μέσω μελετών του παράκτιου χώρου με αποτέλεσμα την υιοθέτηση κατευθύνσεων για το παράκτιο χώρο με αναφορές και των αμιγώς νησιωτικό.

Καθοριστικό ρόλο σε διεθνές επίπεδο αποτέλεσε η Συνδιάσκεψη του Ρίου το 1992 όπου τέθηκαν οι βάσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου. Αντίθετα σε κοινοτικό επίπεδο η ανάγκη για υιοθέτηση μιας ενιαίας νησιωτικής είχε γίνει αντιληπτή αρκετά χρόνια νωρίτερα με σημαντικό σταθμό τη δημιουργία της «Επιτροπής Νήσων» το 1980. Από την ανάλυση της πορείας του διαλόγου για το νησιωτικό χώρο και την αντιμετώπιση της νησιωτικότητας σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο γίνεται αντιληπτή η σημασία των διασκέψεων και συμβουλίων κορυφής οι οποίες πραγματοποιούνται αποκλειστικά τα προαναφερθέντα ζητήματα. Ιδιαίτερα, τη δεκαετία του 1980 αναπτύχθηκε ένα εντονότερο κλίμα συζητήσεων για το νησιωτικό χώρο το οποίο κατέληξε σε έκδοση προγραμμάτων με συγκεκριμένο πεδίο εφαρμογής. Επιπλέον, σημειώνεται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος διεθνών οργανισμών, όπως η UNESCO, και άλλων διεθνών συνεργασιών οι οποίοι αναλαμβάνουν πρωτοβουλία για εκπόνηση δράσεων σε νησιωτικές περιοχές με συγκεκριμένο τομέα εφαρμογής ώστε να ενισχυθεί η τοπική οικονομία και η ελκυστικότητα των περιοχών. Ωστόσο, παρά τις όλες πολιτικές, δράσεις και προγράμματα που αναφέρθηκαν διαπιστώνεται η έλλειψη ενιαίας και ανεξάρτητης πολιτικής για το νησιωτικό χώρο τόσο σε διεθνές όσο και νησιωτικό χώρο. Οι κατευθύνσεις που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα, δίνονται σε πλαίσια άλλων κάθετων ή οριζόντιων πολιτικών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ασυνεχούς νησιωτικού πλαισίου.

Η κατάσταση στο ζήτημα της νησιωτικής πολιτικής στην Ελλάδα διαφέρει ελάχιστα από εκείνη του διεθνούς και κοινοτικού πλαισίου, αφού παρά το γεγονός ότι η χώρα αποτελεί μία από τις πλέον νησιωτικές δεν έχει υιοθετηθεί ένα ενιαίο θεσμικό κείμενο ή πολιτική. Οι δράσεις για το νησιωτικό χώρο αφορούν είτε εφαρμογή μεμονωμένων πολιτικών του αρμόδιου υπουργείου είτε εφαρμογή των ευρωπαϊκών προγραμμάτων σε συγκεκριμένες νησιωτικές μονάδες. Η έλλειψη ενιαίας πολιτικής είναι εμφανής καθώς σε αρκετές νησιωτικές περιοχές τα προβλήματα εντείνονται εξαιτίας της άνισης μεταχείρισης ενώ γενικότερα επικρατεί άνιση ανάπτυξη μεταξύ των νησιωτικών περιοχών.

Ωστόσο, παρά την έλλειψη πολιτικών για το νησιωτικό χώρο που υπαγορεύονται από διεθνείς οργανισμούς, αρκετά κράτη έχουν αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη νησιωτική ανάπτυξη με πεδίο εφαρμογής το νησιωτικό τους χώρο. Η ανάλυση των μελετών περίπτωσης των Κροατικών νησιών, των Βαλεαρίδων και της Μάλτας καθιστά σαφές ότι υφίστανται διαφορετικές προσεγγίσεις για τη βιώσιμη διαχείριση του νησιωτικού χώρου και

των παράκτιων περιοχών, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως παραδείγματα «καλών πρακτικών». Αποδεικνύεται ότι το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τόσο το σχεδιασμό της κάθε χώρας όσο και την αναπτυξιακή της πορεία σε συνδυασμό με κατευθύνσεις που εκδίδονται σε διάφορους τομείς και αφορούν αποκλειστικά στα νησιά μπορούν να συνθέσουν ένα ικανοποιητικό πλαίσιο νησιωτικής πολιτικής που θα επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Η εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί στα παραπάνω νησιά είναι πολύτιμη και μπορεί να αξιοποιηθεί και σε άλλες περιοχές.

Η βιώσιμη διαχείριση και ανάπτυξη των παράκτιων και νησιωτικών περιοχών προϋποθέτει το σχεδιασμό και την υιοθέτηση σχεδίων ολοκληρωμένης διαχείρισης και ανάπτυξης, βασισμένων στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής, και η επιτυχία της εξαρτάται από την συντονισμένη δράση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, κυρίως μέσω της πληροφόρησης, της ευαισθητοποίησης, της εκπαίδευσης και της ενεργού συμμετοχής του κοινού.

3. Εθνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού

Ο σχεδιασμός των πόλεων και της υπαίθρου είναι ιδιαίτερα σημαντικός στη διαμόρφωση των λειτουργιών και δραστηριοτήτων ενός τόπου, περιφέρειας ή και ολόκληρης της χώρας καθώς θέτει τις απαραίτητες ρυθμίσεις ανάπτυξης αυτών, επηρεάζοντας έτσι την οικονομία τους και το ευρύτερο περιβάλλον, είτε πρόκειται για το δομημένο είτε για το φυσικό. Ο όρος χωρικός σχεδιασμός αναφέρεται στις πολιτικές, τις μεθόδους και τα εργαλεία που διαθέτει μια πολιτεία για τη ρύθμιση, τον έλεγχο και τη διαχείριση των αλλαγών που συντελούνται στις πόλεις και τις περιφέρειες. Σε μια συνολική θεώρηση της έννοιας του χωρικού σχεδιασμού και της σχέσης του με την κοινωνία καθώς και όλων εκείνων των οικονομικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων που σχετίζονται με τις διαδικασίες ρύθμισης και μετασχηματισμού του χώρου, διαμορφώνεται, λοιπόν, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την άσκηση των πολιτικών και την υιοθέτηση κατευθύνσεων. Η διαδικασία άσκησης του χωρικού σχεδιασμού είναι άμεσα συνυφασμένη με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης η οποία αναφέρθηκε ορίζεται επίσημα στη Συνδιάσκεψη του Ρίο το 1992. Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης κατοχυρώνεται συνταγματικά στην Ελλάδα με την αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος το 2001, ενώ αποτυπώνεται για πρώτη φορά σε εθνικό επίπεδο με το νόμο 2508/97 για τη «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη» και αργότερα στο νόμο 2742/99 περί «Χωρικού Σχεδιασμού και Βιώσιμης Ανάπτυξης» (Παπαπετρόπουλος, 2005).

Το πλαίσιο αυτό του εθνικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού το οποίο αποτελείται από τη χωροταξική και την πολεοδομική πολιτική αναλύεται και παρουσιάζεται στη συνέχεια, ενώ θεωρείται σκόπιμη η παρουσίαση ορισμένων άλλων εθνικών πολιτικών που επηρεάζουν ή διαμορφώνουν το παραπάνω πλαίσιο.

3.1. Χωροταξική πολιτική

Η έννοια του Χωροταξικού Σχεδιασμού κατοχυρώνεται νομικά για πρώτη φορά στην Ελλάδα με το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975 που αφορά στη διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος στο πλαίσιο άσκησης της χωροταξικής πολιτικής.

Για την υλοποίηση της παραπάνω συνταγματικής διάταξης εκδόθηκε το 1976 ο νόμος 360 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος», ο οποίος προέβλεπε για πρώτη φορά τη θεσμοθέτηση χωροταξικών σχεδίων σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας, καθώς και ειδικών σχεδίων χωρίς καθορισμένη γεωγραφική αναφορά. Στα πλαίσια του νόμου αυτού εκδόθηκαν 15 περίπου αποφάσεις με τις οποίες χαράσσονται κατευθυντήριες γραμμές χωροταξικής πολιτικής για την οικιστική αποκέντρωση και την χωρική κατανομή των δραστηριοτήτων με ταυτόχρονο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995).

Το 1982 εμφανίζεται μια ειδική περίπτωση σχεδιασμού που διαμορφώνεται ανά Νομό και αφορά στην εκπόνηση ενός χωροταξικού αναπτυξιακού σχεδιασμού. Πρόκειται για τις «Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης Νομών» που κατατίθενται στο 1984 στο τότε ΥΧΟΠ (νυν ΥΠΕΚΑ). Τα σχέδια αυτά δεν αποτελούσαν εφαρμογή των διατάξεων του νόμου 360/76 και αυτός είναι ο

λόγος που δε θεσμοθετήθηκαν, αλλά διατήρησαν άτυπο χαρακτήρα όπως ορισμένες χωροταξικές μελέτες που είχαν εκπονηθεί τη δεκαετία του '60, ενώ λειτουργούσαν ως συμβουλευτικά κείμενα διαφόρων φορέων διοίκησης (Οικονόμου, 2008α). Μια άλλη ειδική περίπτωση σχεδιασμού εμφανίζεται το 1988 για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων ορισμένων ευαίσθητων περιοχών με τη μορφή των «Ειδικών Χωροταξικών Μελετών». Ορισμένες από αυτές τις μελέτες χρηματοδοτήθηκαν στα πλαίσια του Κοινοτικού Χρηματοδοτικού Προγράμματος ENVIREG (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995).

Ωστόσο, ο νόμος 360/76 παρέμεινε αδρανής για αρκετά χρόνια, γεγονός που οδήγησε στην τροποποίηση του και την τελική αντικατάσταση από το νόμο 2742/1999 περί «Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης». Ο νέος αυτός νόμος διαφέρει ελάχιστα από τον προηγούμενο αν και εισάγει μια νέα δομή για την εκπόνηση των χωροταξικών σχεδίων. Έτσι, προβλέπεται η εκπόνηση ενός γενικού πλαισίου εθνικής εμβέλειας, σχεδίων περιφερειακού επιπέδου και ειδικά σχέδια για την κάλυψη των αναγκών συγκεκριμένων ζητημάτων. Χαρακτηρίζεται από σαφώς εντονότερο προσανατολισμό στο στρατηγικό σχεδιασμό αφού κύριο αντικείμενο των σχεδίων που προβλέπει είναι η υιοθέτηση κατευθύνσεις και όχι συγκεκριμένων δράσεων. Εξάλλου αντικείμενο του στρατηγικού σχεδιασμού είναι ο προσδιορισμός των μειζόνων χαρακτηριστικών της χωρικής οργάνωσης που απαιτούν μεγάλη κλίμακα σχεδιασμού και όχι λεπτομερή σχεδιασμό (Οικονόμου, 2008α). Τα παραπάνω χαρακτηριστικά ορίζουν το νόμο 2742/99 ως ένα μη κανονιστικό όργανο, αφού οι διατάξεις του δεν είναι αυστηρά εφαρμόσιμες. Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι ο νόμος προσδιορίζει τη σχέση μεταξύ των σχεδίων των διαφορετικών επιπέδων μέσω του καθορισμού μιας ιεραρχίας και τον ορισμό ότι κάθε υποκείμενο σχέδιο πρέπει να εναρμονίζεται στο υπερκείμενο.

Εκτός όμως από τα βασικά σχέδια που προβλέπονται στο νόμο, ορίζονται στις διατάξεις του και ορισμένα άλλα εργαλεία εφαρμογής, τα οποία αφενός αφορούν σε εκθέσεις που πρέπει να συντάσσονται υποχρεωτικά ανά διετία για κάθε σχέδιο που έχει θεσμοθετηθεί με σκοπό την αξιολόγηση και παρακολούθησή του και αφετέρου σε εργαλεία σχεδιασμού μικρότερης κλίμακας που εφαρμόζονται σε ειδικές περιπτώσεις και αναλύονται στη συνέχεια.

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Σύμφωνα με τη νομοθεσία το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελεί ένα σύνολο κειμένων στα οποία καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου, αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις διαφόρων πολιτικών και προσδιορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου με προοπτική 15 ετών. Στην πραγματικότητα αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών που ασκούνται από κάθε επίπεδο διοίκησης ή φορέα. Το σχέδιο αυτό αναθεωρείται κάθε πέντε έτη, στοχεύοντας έτσι στην κάλυψη των που προκύπτουν με το πέρασ του χρόνου και την προσαρμογή των προηγούμενων διατάξεων του στις νέες πολιτικές που υπαγορεύονται τόσο σε εθνικό, όσο ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Το πρώτο Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

κατατίθεται το 2002 με πρωτοβουλία που πάρθηκε από τις αρμόδιες αρχές του ΥΠΕΧΩΔΕ τον Ιούνιο του 1997 (www.minenv.gr). Τον Ιούλιο του 2008 το παραπάνω σχέδιο αντικαθίσταται με ένα νέο το οποίο αν και παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το παλιό, επιχειρεί την έκδοση κατευθύνσεων που προσαρμόζονται με τα τρέχοντα προγράμματα ανάπτυξης ώστε ο σχεδιασμός εκτός από επιτυχημένος να είναι και στοχευμένος.

Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης που ορίζονται από το άρθρο 8 του νόμου 2742/99 και καταρτίζονται ένα για κάθε περιφέρεια αποτελούν κείμενα με αντίστοιχο περιεχόμενο του Γενικού Πλαισίου το οποίο όμως είναι προσαρμοσμένο στην περιφερειακή διάσταση. Συγκεκριμένα υποδεικνύουν κατευθύνσεις για τη χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων και υπηρεσιών, τη χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και τον καθορισμό των περιοχών εκείνων που χρήζουν ειδικής αντιμετώπισης. Κατευθύνσεις επίσης δίνονται για την ισόρροπη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου και την προστασία του περιβάλλοντος. Τα ΠΠΧΣΑΑ αποτελούν τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση όλων των υποκείμενων δράσεων, πολιτικών και σχεδίων. Τα περισσότερα ΠΠΧΣΑΑ εκπονήθηκαν λίγο μετά την εφαρμογή του νόμου και μέχρι σήμερα κανένα δεν έχει αναθεωρηθεί.

Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελούν σύνολα κειμένων που εξειδικεύουν τις διατάξεις του Γενικού Πλαισίου με σκοπό την ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου σε συγκεκριμένους τομείς και ειδικότερα στη χωρική διάρθρωση ορισμένων παραγωγικών κλάδων, δικτύων και υπηρεσιών, καθώς και σε ορισμένες περιοχές του εθνικού χώρου που παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως οι νησιωτικές, οι παράκτιες, οι ορεινές καθώς και κάθε άλλη προβληματική ζώνη. Τα κείμενα αυτά αναθεωρούνται κάθε πέντε χρόνια εφόσον προκύψει κατά τη διαδικασία αξιολόγησης του η ανάγκη για αναθεώρηση. Σήμερα, έχουν θεσμοθετηθεί δύο ειδικά πλαίσια ενώ ένα τρίτο είχε ολοκληρωθεί και κατατεθεί για διάλογο αλλά η ψήφιση του αναβλήθηκε επ' αόριστο από τον υπεύθυνο υπουργό. Τα θεσμοθετημένα πλαίσια αφορούν στην ανάπτυξη της Βιομηχανίας και την αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Το πλαίσιο του οποίου η ψήφιση αναβλήθηκε είναι εκείνο του Τουρισμού, για το οποίο υπήρχαν έντονες ενστάσεις. Κάθε ένα από αυτά τα σχέδια υποδεικνύει τις βέλτιστες θέσεις χωροθέτησης της κάθε δραστηριότητας και ορίζει τους απαραίτητους όρους και περιορισμούς με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη τους και την παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος.

Πέρα από τα σχέδια που αναλύθηκαν παραπάνω, υπάρχει ένα επιπλέον επίπεδο σχεδιασμού μεταξύ των περιφερειακού και του νομαρχιακού το οποίο ορίζει τα Ρυθμιστικά Σχέδια. Τα Ρυθμιστικά σχέδια, με το πρώτο να εμφανίζεται στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '60 για τη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας, παρόλο που ορίζονται από το νόμο της πολεοδομικής

πολιτικής αποτελούν πλαίσιο άσκησης χωροταξικής πολιτικής. Έτσι, ενώ με ανεξάρτητους νόμους έχουν οριστεί τα Ρυθμιστικά Σχέδια Αθηνών (Ν. 1515/85) και Θεσσαλονίκης (Ν. 1561/85), στον νόμο 2508/97 αναφέρεται ότι ρυθμιστικό σχέδιο μπορούν να εκπονούν και άλλες μεγάλες πόλεις της χώρας ακόμα και σε μορφή δίπολων.

Στη χωροταξική πολιτική μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει και ο σχεδιασμός της υπαίθρου, ο οποίος έχει ως στόχο των καθορισμό των χρήσεων γης και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι ειδικές χωροταξικές μελέτες που αναφέρθηκαν παραπάνω αποτελούσαν ίσως το πιο διαδεδομένο εργαλείο σχεδιασμού της υπαίθρου, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις μικρότερης κλίμακας χρησιμοποιήθηκαν οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες και οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Με τη θέσπιση όμως το νέου νόμου 2742/99 προβλέπεται μια νέα ομάδα σχεδίων για το σχεδιασμό της υπαίθρου τα οποία αφορούν στις Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), στις Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) και στα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ).

- Σχέδια που αφορούν στις ΠΟΑΠΔ έχουν ως στόχο την οργάνωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων με πιθανή πολεοδόμηση τους και συνδέονται άμεσα με εργαλεία για οργάνωση δραστηριοτήτων που έχουν αναπτυχθεί από άλλη νομοθεσία όπως οι ΒΕΠΕ ή οι ΠΟΤΑ. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του εργαλείου, όπως προβλέπει ο νόμος είναι ο ορισμός ενός φορέα διαχείρισης της περιοχής.

- Σχέδια που αφορούν στις ΠΕΧΠ επιτρέπουν το σχεδιασμό σε λεπτομερές επίπεδο περιοχών εκτός σχεδίου οι οποίες όποιες όμως παρουσιάζουν ειδικά χαρακτηριστικά και ανάγκες τα οποία έχουν προσδιοριστεί από τον υπερκείμενο σχεδιασμό. Στόχος των σχεδίων αυτών είναι η χωρική οργάνωση και η χρήση οικονομικών κινήτρων για την ενίσχυση και ανάπτυξη τους.

- Τα ΣΟΑΠ είναι ένα εργαλείο που επιτρέπει το στρατηγικό σχεδιασμό αστικών περιοχών που παρουσιάζουν όμως ειδικά προβλήματα. Εκτός από τις κατευθύνσεις σχεδιασμού παρέχουν και μέτρα οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Αν και το πεδίο εφαρμογής τους είναι περισσότερο πολεοδομικό, το κατευθυντήριο χαρακτήρα τους τα κατατάσσει στο χωροταξικό επίπεδο.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι ο σχεδιασμός της υπαίθρου επιτυγχάνεται και μέσω άλλων σχεδίων όπως τα ΣΧΑΠ (Σχέδιο Ανάπτυξης Περιοχών Δεύτερης Κατοικίας) και οι ΠΕΡΠΟ (Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης), τα οποία αναλύονται στην πολεοδομική πολιτική καθώς εμπίπτουν καλύτερα στα πλαίσια άσκησης της.

3.2. Πολεοδομική πολιτική

Η πολεοδομική πολιτική δεν συμπίπτει με τη χωροταξική, αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που αναλύονται ξεχωριστά, αλλά οι μεταξύ τους σχέσεις είναι ιδιαίτερα στενές καθώς η πολεοδομία είναι το υποκείμενο στάδιο της χωροταξίας, το αντικείμενο της πολεοδομίας, δηλαδή ο οικισμός, αποτελεί και αντικείμενο της χωροταξίας, ενώ επιπρόσθετα η χωροταξία ορίζει κατευθύνσεις που πρέπει να ακολουθούνται από τον πολεοδομικό σχεδιασμό (Οικονόμου, 2008α).

Η ανάγκη για πολεοδομική πολιτική, λόγω και του αντικειμένου τους το οποίο είναι περισσότερο εμφανές στον άνθρωπο, έγινε αντιληπτή πολύ νωρίτερα από εκείνη της χωροταξικής. Από τα χρόνια της κυριαρχίας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους αντιλαμβάνονται οι πολιτικοί άρχοντες την ανάγκη για πολεοδομική ανασυγκρότηση και αποτέλεσμα τη λήψη μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση και τη θεσμοθέτηση μιας σειράς νομοθετημάτων για την οργάνωση και ανάπτυξη των πόλεων. Ωστόσο, το πρώτο σημαντικό νομοθέτημα για τον πολεοδομικό σχεδιασμό αποτελεί γεγονός στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Πρόκειται για το ν.δ. της 17.7./16.8. 1923 το οποίο εμπεριέχει κανόνες για την έγκριση των ρυμοτομικών σχεδίων, προβλέποντας έτσι την εκπόνηση του πολεοδομικού σχεδιασμού σε επίπεδο οικισμού. Βασική καινοτομία του νομοθετικού διατάγματος ήταν η υποχρέωση των πόλεων για εκπόνηση ενός σχεδίου πόλεως που θα υπαγορεύει την ανάπτυξη τους (Παπαρηγορίου, 2007). Η διάταξη αυτή αποτελεί την αιτία ύπαρξης των σχεδίων πόλεων τα οποία έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμα.

Το νομοθετικό διάταγμα της 17.7./16.8. 1923 παραμένει για αρκετό καιρό σε ισχύ και αποτελεί το κύριο κείμενο για την πολεοδομική πολιτική. Το 1979, λίγο μετά τη μεταπολίτευση, εκδίδεται ο νόμος 947/79 περί οικιστικών περιοχών ο οποίος αποτελεί ένα καινοτόμο κείμενο για την πολεοδομία αφού εισάγει δύο επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού, εκείνο του γενικού – στρατηγικού και εκείνο του φυσικού, καθώς και την έννοια της εισφοράς σε γη για τη δημιουργία των κοινόχρηστων χώρων (Οικονόμου, 2008β). Στην πραγματικότητα ο νόμος αυτός επιθυμούσε την υπέρβαση ορισμένων αντιλήψεων του ισχύοντος ν.δ. μέσω της διεύρυνσης του περιεχομένου και του χώρου εφαρμογής του πολεοδομικού σχεδιασμού. Ωστόσο, παρά τις όλες διατάξεις του νόμου, η εφαρμογή του επισκιάστηκε από διάφορα γεγονότα και αντιδράσεις τις εποχής με αποτέλεσμα την τελική αντικατάσταση του από το νόμο 1337/83 μερικά χρόνια αργότερα.

Ο νόμος 1337/1983 «για την επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, την οικιστική ανάπτυξη και άλλες σχετικές ρυθμίσεις» αποτελεί μια προσαρμογή προς το «ρεαλιστικότερο» των διατάξεων του νόμου 947/79 και κυρίως ως προς τη διαδικασία εισφοράς σε γη (Οικονόμου, 2008β). Το σημαντικότερο όμως δημιούργημα του είναι η θέσπιση του πολεοδομικού σχεδίου το οποίο περιλαμβάνει όχι μόνο την πόλη αλλά και την περιφέρεια αυτής, καθώς και της υποχρέωσης των δήμων να το εκπονούν. Το πολεοδομικό έχει καθορισμένη διαδικασία και σκοπεύει στην υπόδειξη του τρόπου ανάπτυξης των πόλεων με ταυτόχρονη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος καθώς και τον προσδιορισμό των βασικών στοιχείων που χρήζουν ειδικής αντιμετώπισης του δομημένου περιβάλλοντος. Σημαντικής και καθοριστικής σημασίας είναι η διάταξη για τον καθορισμό των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) οι οποίες έχουν ως στόχο την προστασία του περιαστικού χώρου και του φυσικού περιβάλλοντος (Παπαρηγορίου, 2007). Επιπλέον, για τη διαχείριση και ανάπτυξη της υπαίθρου ή του περιαστικού χώρου ορίζεται η ιδιωτική πολεοδόμηση, ενώ για την ανάπτυξη των περιοχών δεύτερης κατοικίας ορίζονται περίπου δέκα χρόνια μετά τα ΣΧΑΠ (Σχέδια Ανάπτυξης Περιοχών Δεύτερης Κατοικίας) από το νόμο 2242/1994. Ωστόσο, η ανάγκη, λίγα χρόνια αργότερα, για θεσμοθέτηση

ενός νόμου περισσότερο κατευθυντήριου οδήγησε στην έκδοση του νόμου 2508/97 ο οποίος ουσιαστικά αντικαθιστά τον προηγούμενο.

Ο νόμος 2508/1997 για τη «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις» αποτελεί τον πιο πρόσφατο νόμο για την πολεοδομία και μάλιστα τον πρώτο νόμο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, που εισάγει την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο παρών νόμος επιχειρεί τη γενίκευση του πολεοδομικού σχεδιασμού για την κάλυψη και άλλων χρήσεων πλην της οικιστικής που αποτελεί κύριο αντικείμενο της πολεοδομικής πολιτικής. Η αναμόρφωση των επιπέδων σχεδιασμού και ο ορισμός των ανοιχτών πόλεων αποτελούν ορισμένες από τις καινοτομίες του (Οικονόμου, 2008β). Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο ορίζεται πλέον ως απαραίτητο και για την οικιστική οργάνωση των ανοιχτών πόλεων, πέρα από εκείνη που προβλέπεται για τον αστικό και περιαστικό χώρο. Ως ανοιχτή πόλη ορίζεται σύνολο γειτονικών οικισμών του μη αστικού χώρου, καθένας από τους οποίους έχει πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους, σύμφωνα με την εκάστοτε τελευταία απογραφή. Έτσι, για το σύνολο αυτών των οικισμών ορίζεται η εκπόνηση των Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ), ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση εκπονείται το ΓΠΣ. Η καθιέρωση του ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ προδιαγράφει και τη μετέπειτα εκπόνηση της πολεοδομικής μελέτης, των πολεοδομικών αναπλάσεων και την πράξη εφαρμογής. Στο νέο αυτό πλαίσιο άσκησης του πολεοδομικού σχεδιασμού ενσωματώνονται και οι ΖΟΕ. που όριζε ο προηγούμενος νόμος καταργώντας την ανεξάρτητη ύπαρξή τους. Αναφορικά με την ιδιωτική πολεοδόμηση που προβλεπόταν, αυτή μετονομάζεται σε ΠΕΡΠΟ (Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης) και ορίζονται οι επιμέρους διαδικασίες και όροι που τη διέπουν. Κύριο αντικείμενο του νόμου 2508/97 αποτελεί, επιπλέον, εκτός από τις παραπάνω ρυθμίσεις, ο θεσμός του ρυθμιστικού σχεδίου με τον οποίο επιδιώκεται ο σχεδιασμός της μητροπολιτικής περιοχής και ο οποίος παρουσιάστηκε παραπάνω, στη χωροταξική πολιτική, λόγω της κλίμακας του σχεδιασμού.

Περιεχόμενο ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ

Τα σχέδια ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ όπως ορίζεται από τη νομοθεσία εκπονούνται για την οικιστική οργάνωση είτε του αστικού και περιαστικού χώρου είτε των ανοιχτών πόλεων. Οι μελέτες αυτές καλύπτουν το σύνολο της εδαφικής ενός δήμου, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι η έκταση ταυτίζεται με την περιοχή στην οποία τελικά επιβάλλονται οι ρυθμίσεις. Οπότε, αμέσως γίνεται αντιληπτό ότι η ύπαιθρος δεν αποτελεί υποχρεωτικά αντικείμενο καθορισμού χρήσεων γης αλλά για την εκκίνηση μιας τέτοιας διαδικασίας απαιτείται η προϋπόθεση ύπαρξης σημαντικών αναγκών και πιέσεων. Στα πλαίσια των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ καθορίζονται τα όρια των πολεοδομικών ενοτήτων, οι ανάγκες σε κοινόχρηστους χώρους, οι χρήσεις γης και οι επιμέρους όροι δόμησης. Ένα τέτοιο σχέδιο είναι επιπλέον δυνατόν να καθορίζει τη χωροθέτηση άλλων περιοχών γύρω από την πόλη ή τον οικισμό με διαφορετικές – ειδικές χρήσεις. Η πρωτοβουλία για την εκπόνηση του σχεδίου ανήκει στο δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο του οικείου δήμου ή κοινότητας (Μέλισσας, 2007). Μέχρι σήμερα έχουν εκπονηθεί ή βρίσκονται σε διαδικασία εκπόνησης ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ από τους περισσότερους δήμους της χώρας.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι όροι δόμησης και η οργάνωση των χρήσεων γης καθορίζεται από ειδικά εκδιδόμενα προεδρικά διατάγματα τα οποία αντιμετωπίζουν κατά περίπτωση τις ανάγκες και τα προβλήματα που προκύπτουν. Πολλά τέτοια ΠΔ έχουν εκδοθεί για το νησιωτικό χώρο για το χαρακτηρισμό των εκτάσεων του και την προστασία του περιβάλλοντός του.

3.3. Άλλες πολιτικές

Ο χωρικός σχεδιασμός και ειδικότερα η χωροταξία αποτελούν πολιτικές με διεπιστημονικό πεδίο εφαρμογής, γεγονός που υποδεικνύει τη δυναμική σχέση και αλληλεξάρτηση του χωρικού σχεδιασμού με άλλες πολιτικές που ασκούνται σε μια χωρική ενότητα. Όπως είναι φυσικό ορισμένες πολιτικές επηρεάζουν περισσότερο την άσκηση της χωροταξική και πολεοδομική πολιτικής και άλλες λιγότερο. Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η παρουσίαση εκείνων των πολιτικών που είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη διαδικασία και τις κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού και μάλιστα μπορεί η μεταβολή στις ρυθμίσεις τους να οδηγήσουν σε αναθεώρηση του συστήματος σχεδιασμού.

Περιβαλλοντική πολιτική

Η αειφόρος ανάπτυξη βασίζεται στην πολιτική του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, η οποία εκτός από την οργάνωση και άσκηση του χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνει και την υιοθέτηση επιμέρους πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος. Αμέσως γίνεται αντιληπτή η σύνδεση της περιβαλλοντικής διάστασης και του χωρικού σχεδιασμού, δεδομένου ότι τα περιβαλλοντικά και οικονομικά προβλήματα αλληλοεπηρεάζονται και συνδέονται με πολλούς κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες (Χατζημίρος, 2007). Έτσι, η αυξημένη οικολογική συνείδηση των τελευταίων ετών και η ύπαρξη της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ που επιβάλλει συγκεκριμένες δεσμεύσεις στα κράτη – μέλη της, οδήγησαν στη συγκρότηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής περιβάλλοντος η οποία ασκεί επιρροή στο χωρικό σχεδιασμό. Επιπλέον, ο σχεδιασμός για την οργάνωση και ρύθμιση του χώρου αποτελεί το μέσο για την επίτευξη ευρύτερων στόχων οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα (Μπεριάτος και Ψαλτόπουλος, 2003). Έτσι, η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο σχεδιασμό αλλά και τα εργαλεία της περιβαλλοντικής πολιτικής μπορούν να οδηγήσουν σε μια βέλτιστη ανάπτυξη του χώρου και κυρίως της υπαίθρου. Για αυτό το λόγο, κρίνεται αναγκαία η παρουσίαση των άμεσα συνδεδεμένων συνιστωσών στην περιβαλλοντικής πολιτικής στο χωρικό σχεδιασμό ώστε να γίνουν αντιληπτά τα σημεία που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή.

Άμεσες χωροταξικές και πολεοδομικές επιπτώσεις έχουν οι παρακάτω συνιστώσες της πολιτικής περιβάλλοντος:

- ◆ Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων
- ◆ Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση
- ◆ Προστασία της Φύσης

Η έγκριση περιβαλλοντικών όρων είναι μια διαδικασία που αφορά μεμονωμένα έργα και εφαρμόζεται από το 1990 στα πλαίσια ενσωμάτωσης αντίστοιχης Οδηγίας της ΕΕ στο εθνικό δίκαιο. Η διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων είναι καθοριστικής σημασίας για τη χωροθέτηση επενδύσεων και λειτουργιών. Αν και πρόκειται για μια σημειακή διαδικασία, το άθροισμα του συνόλου τους επηρεάζει τη διαμόρφωση του χώρου, με αποτέλεσμα να καθίσταται σημαντική στη χωροταξική οργάνωση (Οικονόμου, 2008α).

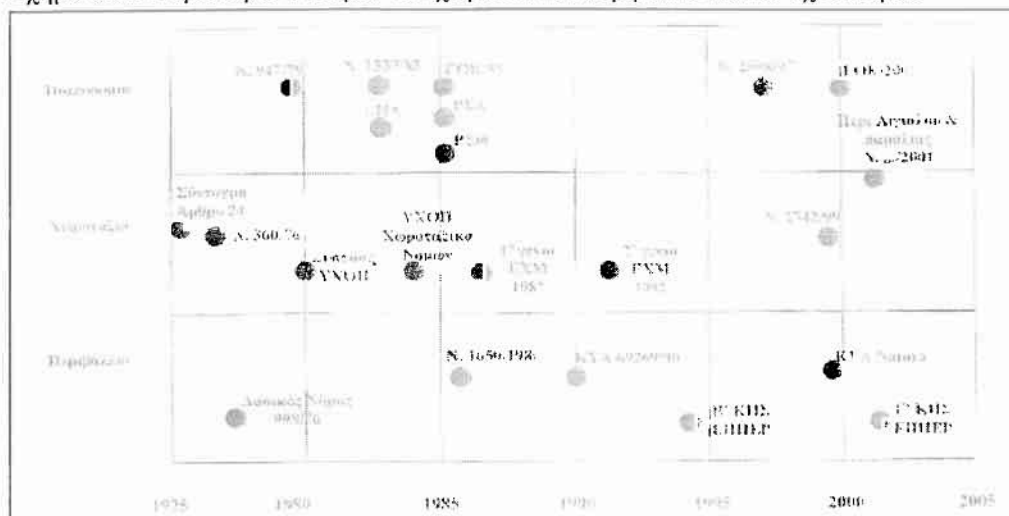
Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί ένα νέο θεσμό του εθνικού δίκαιο ο οποίος προέκυψε από ενσωμάτωσης αντίστοιχης ευρωπαϊκής οδηγίας και αφορά μεγάλα προγράμματα ή σχέδια, όπως τα χωροταξικά και πολεοδομικά. Οι επιπτώσεις αυτών των έργων δεν έχουν πάντα άμεση επιρροή στο περιβάλλον αλλά διαμορφώνουν τη δομή και οργάνωση του χώρου. Η παραπάνω διαπίστωση καθιστά τη διαδικασία της ΣΠΕ εξαιρετικά σημαντική καθώς μπορεί να συμβάλλει μέσω της σωστής εφαρμογής της σε έναν ορθότερο στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό (Οικονόμου, 2008α).

Ο σχεδιασμός προστασίας της φύσης που προβλέπεται στην περιβαλλοντική πολιτική βάσει του νόμου 1650/86 έχει σημαντική επίδραση στο σχεδιασμό της υπαίθρου και κατ' επέκταση στο χωρικό σχεδιασμό. Σύμφωνα με τα άρθρα 18 και 19 του νόμου 1650/86 «Για την προστασία του Περιβάλλοντος» προβλέπονται πέντε κατηγορίες περιοχών με διαφορετικά χαρακτηριστικά οι οποίες αποτελούν αντικείμενο προστασίας διαφορετικού βαθμού. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής:

1. Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης
2. Περιοχές Προστασίας της Φύσης
3. Εθνικά Πάρκα
4. Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί
5. Περιοχές Οικοανάπτυξης.

Για τον καθορισμό των παραπάνω περιοχών σε μια χωρική ενότητα προηγείται η εκπόνηση Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης, η οποία καθορίζει τις χρήσεις γης, του όρους δόμησης και άλλους περιορισμούς που εξασφαλίζουν την απαιτούμενη προστασία. Η διαδικασία αυτή καθιστά τη σήμανση των περιοχών αυτών απαραίτητη για την άσκηση του χωρικού σχεδιασμού.

Σχήμα 3.1.: Κυριότεροι σταθμοί του χωρικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού

Πηγή: Μπεριάτος, 2008

Αναπτυξιακή πολιτική και προγραμματισμός

Αδιαμφισβήτητα η αναπτυξιακή πολιτική ασκεί σημαντική επιρροή τόσο στον καθορισμό των δραστηριοτήτων όσο και στη ρύθμιση και οργάνωση του χώρου. Η σχέση της αυτή με το χωρικό σχεδιασμό την καθιστά ιδιαίτερα σημαντική, υποβάλλοντας τον έλεγχο των διατάξεων της κατά τη διαδικασία εκπόνησης κάποιου σχεδίου.

Η αναπτυξιακή πολιτική στην πραγματικότητα είναι εκείνη η πολιτική που προσδιορίζει με όρους ανάπτυξης σε ποιο σημείο είναι μια περιοχή, όταν αυτή ασκείται στα πλαίσια ανάπτυξης ενός ΟΤΑ και ποιος είναι ο στόχος που θέτει ή ευρύτερα όταν πρόκειται για επενδύσεις, ποια είναι βέλτιστη θέση για χωροθέτηση και με ποια κίνητρα. Η στρατηγική περιλαμβάνει ένα σύνολο στόχων και μέσων και προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την εσωτερική και εξωτερική υφιστάμενη κατάσταση, τις δυνατότητες, τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που προκύπτουν από την ανάλυση (Πετράκος, 2009).

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, μέχρι σήμερα το σύστημα αναπτυξιακού προγραμματισμού προσδιορίζεται από το ν.1622/86, ο οποίος προβλέπει την εκπόνηση και θεσμοθέτηση μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων ανάπτυξης (ΠΑ) σε όλες σχεδόν τις γεωγραφικο-διοικητικές βαθμίδες – εθνική, περιφερειακή, νομαρχιακή, τοπική – καθώς και προγράμματα χωρίς γεωγραφικό προσδιορισμό (ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα). Η εφαρμογή του νόμου, όμως, παρέμεινε σχεδόν μηδενική παρόλο που εθνικά προγράμματα ανάπτυξης εκπονούνται από το 1947, αλλά χωρίς αναφορά σε συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Τα λίγα περιφερειακά και νομαρχιακά προγράμματα που συντάχθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία δεν ακολούθησαν τις διαδικασίες του νόμου αυτού με αποτέλεσμα τη μη θεσμοθέτησή τους. Τοπικά προγράμματα («ΤΑΠ») έχουν εκπονηθεί από αρκετούς Αναπτυξιακούς Συνδέσμους και Δήμους (Οικονόμου, 2008α).

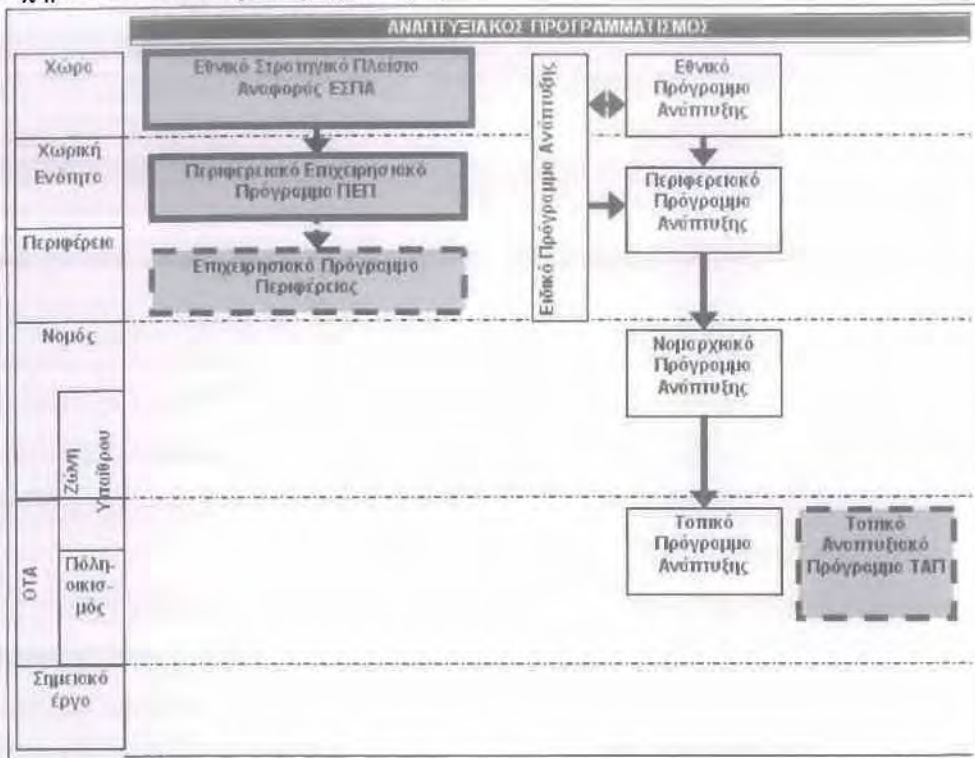
Ωστόσο, αν και το επίσημο σύστημα προγραμματισμού δεν ενεργοποιήθηκε ουσιαστικά ποτέ, από το 1989 έχει αναδυθεί ένα παράλληλο σύστημα, που ίσχυε μέχρι και το 2006, οπότε και αναθεωρείται η αναπτυξιακή πολιτική της Ε.Ε. Το σύστημα αυτό έχει εξωγενή προέλευση και οφείλεται στους κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κοινοτική περιφερειακή πολιτική πέρασε, σταδιακά, από ένα αρχικό στάδιο ενίσχυσης μεμονωμένων έργων, στη σημερινή κατάσταση κατά τη οποία οι χρηματοδοτήσεις προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός προγράμματος που εντάσσει τα επιμέρους έργα σε ένα πλαίσιο στόχων και μέτρων. Η πρώτη πιλοτική εφαρμογή του συστήματος αυτού ήταν τα ΜΟΠ, ενώ από το 1989 το σύστημα γενικεύτηκε. Η προβλεπόμενη διαδικασία για τις περιφέρειες του Στόχου 1 (στις οποίες περιλαμβάνεται το σύνολο του ελληνικού χώρου) προβλέπει δύο στάδια προγραμματισμού: Οι εθνικές αρχές εκπονούν τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας που περιέχουν κυρίως περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και τη γενική αναπτυξιακή στρατηγική, και ακολουθεί διαπραγμάτευση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία οδηγεί στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) που εξειδικεύει τη στρατηγική και συγκροτείται από επιχειρησιακά προγράμματα δύο τύπων: τομεακά εθνικής εμβέλειας και περιφερειακά (ΠΕΠ) (Οικονόμου, 2008α, Κότιος κ.α., 2009).

Από το 2007 το παραπάνω σύστημα αντικαθίσταται από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), το οποίο εμπεριέχει τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, καθώς και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα στο επίπεδο των λεγόμενων «χωρικών ενοτήτων», που αποτελούν αθροίσματα διοικητικών περιφερειών.

Σύμφωνα με τον Οικονόμου (Οικονόμου, 2008α), τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά του αναπτυξιακού προγραμματισμού έχουν, ανεξαρτήτως της θετικής επίδρασης που έχουν καθ'αυτά τα ευρωπαϊκά προγράμματα, ορισμένες προφανείς αρνητικές επιπτώσεις στη χωρική πολιτική. Αφενός, η έλλειψη προγραμμάτων ανάπτυξης σε ορισμένα γεωγραφικά επίπεδα σημαίνει ότι τα αντίστοιχα χωρικά σχέδια δεν δέχονται εισροές όσον αφορά τις οικονομικές προοπτικές και προτεραιότητες. Αφετέρου, η μη κανονική ενσωμάτωση των αναπτυξιακών προγραμμάτων που πραγματικά εφαρμόζονται στο σύστημα σχεδιασμού έχει ως συνέπεια ότι η αλληλοτροφοδότηση με τα χωρικά σχέδια προκύπτει μόνο συμπτωματικά: δεν υπάρχει αμοιβαία θεσμική υποχρέωση εναρμονισμού μεταξύ αναπτυξιακών προγραμμάτων και χωρικών σχεδίων (στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι συνήθως επικρατούν οι επιλογές των πρώτων. Στο βαθμό που ένας από τους ρόλους του χωρικού σχεδιασμού είναι η υποστήριξη των αναπτυξιακών επιλογών μέσω χωρικών υποδοχέων και ρυθμίσεων, η έλλειψη αυτή μειώνει σημαντικά τη χρησιμότητα του χωρικού σχεδιασμού.

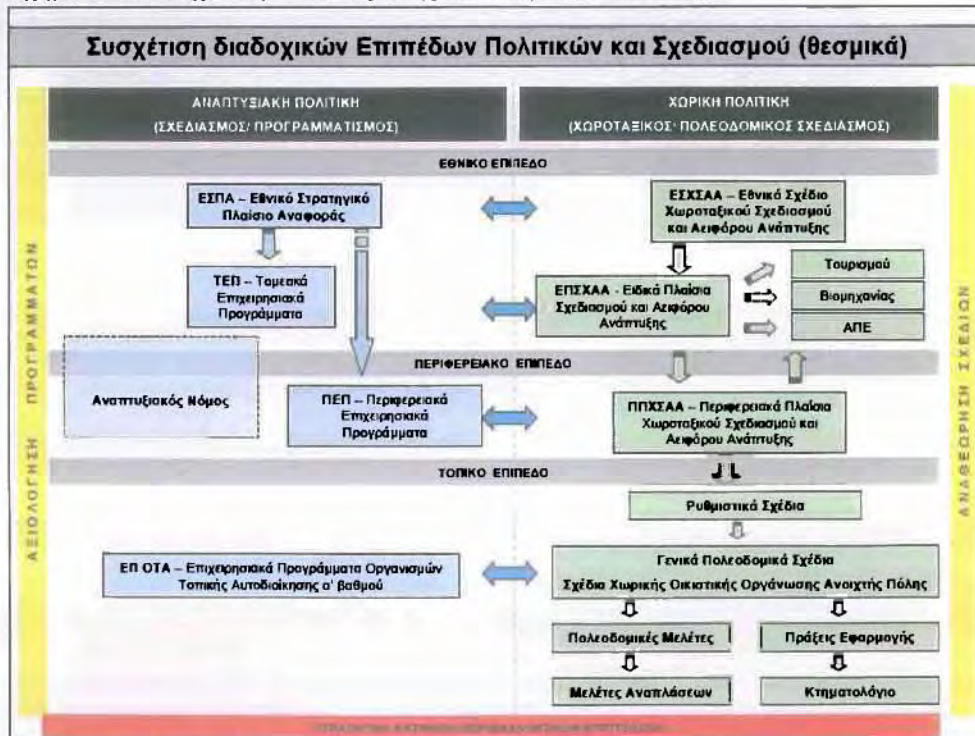
Στα σχήματα που ακολουθούν παρουσιάζεται διαγραμματικά αφενός η διάρθρωση του αναπτυξιακού σχεδιασμού σύμφωνα με το πεδίο εφαρμογής του και αφετέρου η συσχέτιση αυτού με τα σχέδια του χωρικής πολιτικής.

Σχήμα 3.2.: Αναπτυξιακός σχεδιασμός

Πηγή: Οικονόμου, 2008α

Σχήμα 3.3.: Συσχέτιση Αναπτυξιακής και Χωρικής Πολιτικής

Πηγή: Κότιος κ.α., 2009

Πολιτική διοικητικής χωρικής οργάνωσης

Μία άλλη πολιτική που είναι άμεσα ή έμμεσα συνδεδεμένη με την άσκηση του χωρικού σχεδιασμού στη χώρα είναι εκείνη της διοικητικής – χωρικής οργάνωσης, η οποία προσδιορίζει το επίπεδο και τα όρια των διοικητικών διαιρέσεων της χώρας. Για την άσκηση της χωροταξικής πολιτικής καθοριστικής σημασίας είναι ο ορισμός των διοικητικών περιφερειών, ενώ οι χαμηλότερου γεωγραφικού επιπέδου διοικητικές διαιρέσεις, όπως η νομαρχία και η τοπική αυτοδιοίκηση ενδιαφέρουν την πολεοδομική πολιτική.

Πριν το 1997, η Ελλάδα συγκροτούνταν από 5318 κοινότητες με πληθυσμό μικρότερο από 5000 κατοίκους και 457 δήμοι. Οι ΟΤΑ στο σύνολο τους ήταν 5775 με τους πρωτοβάθμιους να μην αποτελούν ενιαίες πολεοδομικές ενότητες αλλά να συγκροτούνται από περισσότερους οικισμούς. Το πλήθος των διοικητικών αυτών διαιρέσεων και των προβλημάτων που δημιουργούσαν οδήγησαν στη διοικητική μεταρρύθμιση της χώρας η οποία συντελείται με το νόμο 2539/97, γνωστός και ως «Σχέδιο Καποδίστρια» (www.ypes.gr). Η μεταρρύθμιση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την άμεση επιρροή και ανάγκη για αναθεώρηση των εκπονούμενων χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων.

Με την εφαρμογή του νόμου οι δήμοι μειώνονται στους 900 και οι κοινότητες στις 133, με αποτέλεσμα τη μεταβολή του συστήματος χρηματοδότησης των περιφερειών. Ως βασικός στόχος της μεταρρύθμισης αυτής είχε οριστεί η δημιουργία ισχυρής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δηλαδή «ισχυρών» και αποτελεσματικών ΟΤΑ, ικανών να σχεδιάζουν και να υλοποιούν πολιτικές τοπικής ανάπτυξης, καθώς και να παρέχουν αποτελεσματικές και ποιοτικά αναβαθμισμένες υπηρεσίες στους πολίτες (www.kedke.gr).

Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό της διοικητικής μεταρρύθμισης κατακρίθηκε από πολλούς ειδικούς μελετητές και πολίτες με αποτέλεσμα τη δημιουργία διαλόγου σχετικά με μια νέα μεταρρύθμιση που θα είναι περισσότερο αποτελεσματική. Αναπτύσσεται, έτσι, λοιπόν, ο διάλογος, δέκα περίπου χρόνια αργότερα, για ένα νέο σχέδιο ονομαζόμενο ως «Σχέδιο Καλλικράτη» το οποίο θα αντιμετωπίσει τα προβλήματα του προηγούμενου και θα μειώσει κατά ένα μεγάλο βαθμό τον αριθμό των νέων διοικητικών ενοτήτων όλων των βαθμίδων. Το σχέδιο αυτό έχει κατατεθεί στη Βουλή πρόσφατα (Ιούνιος 2010) και αναμένεται η τελική ψήφισή του (www.kedke.gr). Οι διοικητικές αλλαγές που ορίζονται σίγουρα θα ασκήσει σημαντική επιρροή στη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική με πιθανό παράγωγο την αναθεώρηση του τρόπου εκπόνησης και πεδίου εφαρμογής των σχετικών σχεδίων.

3.4. Συμπεράσματα

Ο σχεδιασμός και η διαχείριση του χώρου οδήγησαν στην ανάγκη υιοθέτησης ενός πλαισίου για την άσκηση πολιτικών σχετικών με τη διαμόρφωση του χώρου και την ανάπτυξη του. Ο χωρικός σχεδιασμός εκπονείται σε δύο επίπεδα, το περιφερειακό ή εθνικό και το τοπικό με αποτέλεσμα τη διάκριση των πολιτικών και κατευθύνσεων σε χωροταξικό επίπεδο και πολεοδομικό. Διερευνώντας τη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική που έχει ασκηθεί σε εθνικό επίπεδο γίνεται αντιληπτό ότι η έννοια και η αναγκαιότητα του σχεδιασμού είχε εμφανιστεί από πολύ νωρίς μέσω διαφόρων νομοθετικών διαταγμάτων, αλλά απέκτησε εντονότερο χαρακτήρα από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και έπειτα.

Οι νόμοι που θεσπίστηκαν προέβλεπαν μια σειρά από σχέδια και κανονισμούς για τη διαχείριση και οργάνωση του χώρου και των δραστηριοτήτων τόσο σε χωροταξικό όσο και πολεοδομικό επίπεδο. Βέβαια, για διάφορους λόγους ορισμένοι από τους νόμους αυτούς δεν εφαρμόστηκαν πλήρως ενώ άλλοι αναθεωρήθηκαν με σκοπό την προσαρμογή των διατάξεων τους σε ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα σχεδιασμού το οποίο εναρμονίζεται με άλλες μεταρρυθμίσεις της χώρας όπως εκείνες στον τομέα της διοικητικής διάρθρωσης. Έτσι, μετά από διάφορες αναθεωρήσεις προέκυψαν οι πιο πρόσφατοι νόμοι για την χωροταξία και την πολεοδομία οι οποίοι είναι ο ν. 2742/99 και ο ν. 2508/97 αντίστοιχα. Στις διατάξεις των νόμων αυτών προβλέπεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα σχεδιασμού με σχέδια που εκπονούνται ανάλογα με το επίπεδο αναφοράς και τις ανάγκες του κάθε τόπου. Απαραίτητη προϋπόθεση που τίθεται είναι η εναρμόνιση του κάθε σχεδίου με το υπερκείμενο ώστε να επιτυγχάνεται σε ένα βαθμό η συνοχή των κατευθύνσεων και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις συμφερόντων. Σημαντική καινοτομία του νόμου της χωροταξίας είναι η δυνατότητα εκπόνησης ειδικών σχεδίων για κατηγορίες χώρου ή οργάνωσης συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, τα οποία υιοθετούν κατευθύνσεις σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν από τις ιδιαιτερότητες του τόπου. Αναφορικά με το νησιωτικό χώρο, τα σχέδια αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την οργάνωση των δραστηριοτήτων τους και την ανάπτυξη τους.

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ ο αριθμός των σχεδίων και εργαλείων που προβλέπονται στα θεσμικά κείμενα είναι ιδιαίτερα μεγάλος, πολλές φορές υπάρχει αδυναμία επιλογής του κατάλληλου σχεδίου ή εργαλείου που πρέπει να εφαρμοστεί με αποτέλεσμα να δημιουργούνται περαιτέρω προβλήματα. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν το ισχύον σύστημα σχεδιασμού, ενώ ο συνδυασμός των εργαλείων και η επιλογή των καταλληλότερων σε κάθε περίπτωση είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη ενός τόπου ή περιφέρειας.

Πέρα όμως από την πληθώρα σχεδίων και εργαλείων που προβλέπονται σε χωρικό επίπεδο, προτείνεται επιπλέον από θεσμικά κείμενα άλλων πολιτικών μια σειρά από εργαλεία αλλά και σχέδια τα οποία επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την άσκηση της χωρικής πολιτικής. Πρόκειται κυρίως για διατάξεις που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω διαφόρων ζωνών, οι οποίες μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις καθορίζουν τις επιτρεπόμενες χρήσεις και στα

αναπτυξιακά σχέδια τα οποία εκπονούνται σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και τα οποία υιοθετούν συγκεκριμένη στρατηγική και δράσεις για την ενίσχυση και ανάπτυξη του πεδίου εφαρμογής τους. Τα σχέδια λοιπόν αυτά πολλές φορές συγκρούονται με τις δράσεις των χωρικών κατευθύνσεων και αυτός είναι ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο απαιτείται η ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ τους και εναρμόνιση πρώτα με τις περιβαλλοντικές διατάξεις και έπειτα με τις χωροταξικές.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι σήμερα έχουν τεθεί σε εφαρμογή πολλά από τα σχέδια και εργαλεία που προβλέπονται από τις σχετικές νομοθεσίες αλλά υπάρχουν και ορισμένα τα οποία παραμένουν αχρησιμοποίητα. Το γεγονός υποδεικνύει είτε την προβληματική εφαρμογή αυτών είτε την έλλειψη της απαραίτητης γνώσης για την εφαρμογή τους σε περιπτώσεις που είναι απαραίτητα. Δημιουργείται, έτσι, η ανάγκη εξοικείωσης τόσο των τοπικών αρχών όσο και των μελετητών με τα σχέδια που προτείνονται στη νομοθεσία και η ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας με τους φορείς των οποίων οι δράσεις επηρεάζουν την οργάνωση του χώρου.

4. Η περίπτωση της Ρόδου

4.1. Ένταξη στην ευρύτερη περιοχή μελέτης

Η Ρόδος γεωγραφικά και διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και το νομό Δωδεκανήσου. Η θέση της καθώς και ο ρόλος της ως πρωτεύουσα του νομού την έχουν αναδείξει σε ένα από τα σημαντικά μεγάλα νησιά της χώρας τα οποία μπορούν να επηρεάσουν τη συνολική της ανάπτυξη. Εξετάζοντας όμως τη Ρόδο, πρέπει να διερευνηθεί το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο ανήκει και αυτό είναι η περιφέρεια και ο νομός. Η θέση και οι σχέσεις με την ευρύτερη περιοχή είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη του νησιού και τη διατήρηση του χαρακτήρα του.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, στη διοικητική διαίρεση της οποίας περιλαμβάνονται τα νησιωτικά συμπλέγματα των νομών Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με έδρα την Ερμούπολη της νήσου Σύρου και εκτείνεται σε μια μεγάλη θαλάσσια ζώνη από τις ακτές της Αττικής και της Εύβοιας, όπου βρίσκονται η Μακρόνησος και η Άνδρος, μέχρι και τα νότια παράλια της Τουρκίας, όπου περίπου μεταξύ Ρόδου και Κύπρου βρίσκεται το Καστελόριζο ή Μεγίστη. Περιλαμβάνει 79 νησιά, εκ των οποίων 48 κατοικημένα, και πλήθος νησίδων και βραχονησίδων. Η Περιφέρεια καλύπτει συνολική έκταση 5,286 τετραγωνικών χιλιομέτρων το οποίο αντιστοιχεί στο 4% της συνολικής έκτασης της χώρας. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ το 28% της εκτάσεως αυτής είναι ορεινό, το 43% ημιορεινό και μόλις το 29% πεδινό. Ο πληθυσμός της Περιφέρειας ανέρχεται σε 303.114 κατοίκους (εθνική απογραφή 2001) αποτελώντας περίπου το 2,74% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (www.notioaigaiο.gr).

Η πολυδιάσπαση της Περιφέρειας, καθώς και οι έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες στο χώρο, δημιουργούν ένα ιδιόμορφο χαρακτήρα. Η ιδιομορφία αυτή αποτέλεσε στο παρελθόν αλλά και στο παρόν παράγοντα καθοριστικό της μορφής και του ρυθμού ανάπτυξης της και αναμένεται να είναι καθοριστική και για το μέλλον (www.notioaigaiο.gr). Η Πολυνησία αυτή έχει σαν αποτέλεσμα οι ανάγκες για ενδοπεριφερειακές και διαπεριφερειακές συνδέσεις να είναι αυξημένες.

Ωστόσο από το χαρακτήρα αυτή της Πολυνησίας αλλά και τη γεωγραφική της θέση προκύπτουν ορισμένα από τα βασικά γνωρίσματα της, όπως εκείνο του διττού ρόλου ως εξωτερικό σύνορο τόσο της χώρας όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, η κομβική θέση της στους βασικούς άξονες των διηπειρωτικών θαλάσσιων μεταφορών και των αερομεταφορών παρέχει τη δυνατότητα ενίσχυσης του ρόλου της στο Μεσογειακό Τόξο και στον άξονα ανάπτυξης Κύπρος-νησιά Ανατολικού Αιγαίου-Θράκη. Όμως, η μεθοριακή και απομονωμένη θέση συνεπάγεται μια σειρά μειονεκτημάτων όπως, αυξημένο κόστος ανάπτυξης λόγω αδυναμίας επίτευξης

οικονομιών κλίμακας, αυξημένο κόστος για θωράκιση, δυσχέρεια ανάπτυξης οικονομικών ή άλλων συνεργασιών με τις περιβάλλουσες χώρες, χαμηλό βαθμό αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχει ο χώρος για έρευνα και τεχνολογία σε εξειδικευμένα πεδία καθώς και ελάχιστη ωφέλεια από τα διευρωπαϊκά δίκτυα (ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007- 2013).

Νομός Δωδεκανήσου

Ο νομός Δωδεκανήσου αποτελεί έναν από τους 51 νομούς της χώρας και ανήκει διοικητικά στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Χαρακτηριστικό στοιχείο του είναι η έντονη νησιωτικότητα, καθώς είναι ένας νομός της χώρας που αποτελείται από πολλά και διάσπαρτα νησιά. Βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της χώρας, στο Αιγαίο Πέλαγος και συνορεύει με την Τουρκία.

Παρά το γεγονός ότι η ονομασία του νομού παραπέμπει σε ένα νησιωτικό σύμπλεγμα δώδεκα νησιών, στην πραγματικότητα τα νησιά είναι περισσότερα και αν συνυπολογίσει κανείς και τα μικρότερα ακατοίκητα τότε φτάνουν τα 163, με μόλις τα 18 να κατοικούνται (www.holiday.gr).

Τα Δωδεκάνησα οφείλουν μεγάλο μέρος της οικονομικής τους ανάπτυξης στη ραγδαία εξέλιξη του τουριστικού τομέα και της σύγχρονης ξενοδοχειακής αντίληψης. Η γεωγραφική τους θέση, σε συνδυασμό με το αρχαιολογικό και το πολιτιστικό τους παρελθόν, το μοναδικό φυσικό κάλλος και το εξαιρετικό ήπιο κλίμα, κατέστησε τα περισσότερα από τα νησιά αυτά τόπους για επίσκεψη και παραθερισμό.

Το ιδιαίτερα δομημένο τοπίο της περιοχής αποτελεί προϊόν των διαφόρων κατακτητών της ανά τους αιώνες. Η ιστορία των νησιών είναι άμεσα συνδεδεμένη με διάφορα μεγάλα γεγονότα της αρχαιότητας, όπως εκείνα του Μινωικού και του Κυκλαδίτικου πολιτισμού. Ωστόσο, ιδιαίτερης σημασίας για την ακμή των νησιών αυτών ήταν η κάθοδος των Δωριέων, οι οποίοι ίδρυσαν τη Δωρική Εξάπολη στην περιοχή και προώθησαν τη ναυτιλία και το εμπόριο. Από τότε ακολούθησαν μεγάλες περιόδους οικονομικής ευημερίας αλλά και περιόδους παρακμής, όπως εκείνη που γνώρισε η περιοχή κατά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Όμως, η γεωγραφική θέση της περιοχής και η ναυτική της παράδοση αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για να ανασυνταχθούν, και από τον 11ο αιώνα και έπειτα να αρχίσουν να ανθούν και πάλι οικονομικά. Το 1309 παραχωρήθηκαν στους Ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη. Είναι η εποχή που τα νησιά γνωρίζουν μεγάλη οικονομική και πνευματική άνθηση. Τότε κατασκευάστηκαν και μερικά από τα σημαντικότερα αξιοθέατα των Δωδεκανήσων, όπως η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Το 1522 τα Δωδεκάνησα παραδόθηκαν στους Τούρκους. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση του 121, τα νησιά αγωνίστηκαν για την απελευθέρωση. Μετά τη λήξη του αγώνα όμως, δόθηκαν στην Τουρκία ως αντάλλαγμα για την παραχώρηση της Εύβοιας στην Ελλάδα. Το 1912 τα Δωδεκάνησα τα κατέλαβαν οι Ιταλοί. Μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου πέρασαν σε Βρετανική διοίκηση και στις 7 Μαρτίου του 1948, τα Δωδεκάνησα ενώθηκαν με την Ελλάδα (www.holiday.gr).

Σήμερα, διοικητικά ο νομός Δωδεκανήσου διαιρείται σε τέσσερα επαρχεία, εκείνα της Ρόδου, της Κω, της Καλύμνου και της Καρπάθου. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η κατανομή των κατοικημένων νησιών ανά επαρχείο.

Πίνακας 4.1.: Κατανομή νησιών ανά επαρχείο

Επαρχείο	Νησιά
Ρόδου	Μεγίστη, Ρόδος, Ρω, Σύμη, Τήλος και η Χάλκη
Κω	Κως και Νίσυρος
Καλύμνου	Αγαθονήσι, Αρκαίοι, Αστυπάλαια, Κάλυμνος, Λειψοί, Λέρος, Πάτμος, Τέλενδος και Ψέριμος
Καρπάθου	Κάρπαθος και Κάσος

Πηγή : ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ 2007 – 2015

Δημογραφική εξέλιξη

Εξετάζοντας κανείς την εξέλιξη του πληθυσμού κατά την τελευταία δεκαετία στο νομό, διαπιστώνει μια ιδιαίτερη αύξηση που μπορεί να οφείλεται σε ποικίλους λόγους, όπως την αύξηση των επενδύσεων καθώς και την ένταση της τουριστικής δραστηριότητας. Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται μια σύγκριση της πληθυσμιακής μεταβολής του νομού σε σχέση με την περιφέρεια και τη χώρα. Επίσης φαίνεται και η πυκνότητα κατοίκησης από την οποία μπορεί να συμπεράνει κανείς κατά ένα βαθμό το επίπεδο ευημερίας αυτών των περιοχών. Βέβαια, στην πυκνότητα κατοίκησης σημαντικό ρόλο κατέχει η σύσταση των εδαφών τα οποία ανάλογα με το επίπεδο ορεινότητας προσελκύουν διαφορετικά ποσοστά πληθυσμών.

Πίνακας 4.2.: Πληθυσμιακή εξέλιξη

Περιοχή	Πληθυσμός 2001(κάτοικοι)	Πληθυσμός 1991(κάτοικοι)	Έκταση (τ.χλμ.)	% Πληθυσμιακή μεταβολή	Πυκνότητα κατοίκησης (κάτ./τ.χλμ.)
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	190.564	163.476	2.705	16,60	70,45
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	301.745	257.481	5.278	17,19	57,17
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.964.020	10.259.900	131.957	6,86	83,09

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Ο νομός παρουσιάζει έντονη πληθυσμιακή αύξηση και μάλιστα σε ποσοστό αρκετά μεγαλύτερο εκείνου της χώρας, γεγονός που αποδεικνύει τη δυναμικότητα του στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας. Ωστόσο, αν εξετάσει κανείς τα ίδια αυτά στοιχεία ανά επαρχίες στο νομό διαπιστώνει ότι μόνο οι επαρχίες Κω και Ρόδου εμφανίζουν σημαντικό ποσοστό θετικής πληθυσμιακής μεταβολής. Το γεγονός αυτό δηλώνει μια έντονη τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού στα αναπτυγμένα αστικά κέντρα της Κω και ιδιαίτερα της Ρόδου. Η τάση αυτή

αποτελεί χαρακτηριστικό της ύπαρξης μιας δυικής μορφής ανάπτυξης στο νομό, σε αντίθεση με τα μικρά νησιά τα οποία σχετικά αποδυναμώνονται.

Κατάταξη νησιών βάσει αναπτυξιακών κριτηρίων αξιολόγησης

Η μελέτη για τη στρατηγική ανάπτυξη του νομού την περίοδο 2007 – 2015 κατατάσσει τα νησιά σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το επίπεδο και τις αναπτυξιακές τους επιδόσεις, που καθορίζονται κυρίως από την τουριστική δραστηριότητα. Έτσι, στην ομάδα 1 βρίσκονται τα νησιά με τη χαμηλότερη αναπτυξιακή επίδοση, στην ομάδα 2 εκείνα με αναπτυσσόμενες επιδόσεις και στην ομάδα 3 τα ήδη ανεπτυγμένα. Ο πίνακας κατάταξης φαίνεται παρακάτω.

Πίνακας 4. 3.: Κατάταξη νησιών βάσει αναπτυξιακών κριτηρίων

ΟΜΑΔΑ Ι	
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ	ΝΙΣΥΡΟΣ
ΑΡΚΟΙ	ΤΕΛΕΝΔΟΣ
ΛΕΙΨΟΙ	ΜΑΡΑΘΟΣ
ΚΑΣΟΣ	ΧΑΛΚΗ
ΜΕΓΙΣΤΗ	ΤΗΛΟΣ
ΟΜΑΔΑ ΙΙ	
ΛΕΡΟΣ	ΣΥΜΗ
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ	ΚΑΛΥΜΝΟΣ
ΠΑΤΜΟΣ	ΚΑΡΠΑΘΟΣ
ΟΜΑΔΑ ΙΙΙ	
ΡΟΔΟΣ	ΚΩΣ

Πηγή : ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ 2007 – 2015

4.2. Χαρακτηριστικά νήσου Ρόδου

Η Ρόδος βρίσκεται ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, σε ένα νευραλγικό γεωγραφικά χώρο, στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων, με αποτέλεσμα να είναι σταθμός όχι μόνο για τουριστικούς λόγους αλλά και για εμπορικούς, πολιτισμικούς ακόμα και θρησκευτικούς. Το κυριότερο χαρακτηριστικό του νησιού πέρα από το εύκρατο κλίμα είναι το μεγάλο μήκος των ακτών του. Αυτά τα στοιχεία σε συνδυασμό με τα φυσικά τοπία και το πλήθος των μνημείων έχουν σαν αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού επισκεπτών και παραθεριστών κυρίως κατά τους θερινούς μήνες.

Στο νησί μπορεί να κανείς να συναντήσει διάσπαρτα στους οικισμούς πλήθος παραδοσιακών κτιρίων, διαφορετικής αρχιτεκτονικής που αποτελούν κληρονομιά προερχόμενη από τους διάφορους κατακτητές σύμφωνα με την ιστορία καθώς και ένα μοναδικό φυσικό περιβάλλον που χαρακτηρίζει τη νησιωτικότητα του. Οι εναλλαγές αυτές του φυσικού περιβάλλοντος και ο έντονος κοσμοπολίτικος χαρακτήρας έχουν καταξιώσει τη Ρόδο ως τουριστικό προορισμό σε διεθνή κλίμακα.

Εικόνα 4.1: Νήσος Ρόδος

Πηγή: www.island-resorts.gr/el/images/map_rhodesisland.jpg

Δημογραφικά

Το νησί διοικητικά διαιρείται σε 10 δήμους. Για την ενιαία θεώρηση της πληθυσμιακής εξέλιξης του νησιού πρέπει να ληφθούν υπόψη τα στοιχεία και των 10 δήμων τα οποία προκύπτουν από το αρχείο της τελευταίας εθνικής απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η εξέλιξη του πληθυσμού στο νησί κατά τις δύο τελευταίες εθνικές απογραφές καθώς και στοιχεία για την πληθυσμιακή πυκνότητα. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται ανά οικισμό και ανά δήμο και τελικώς προκύπτει το συνολικό άθροισμα.

Πίνακας 4. 4.: Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά

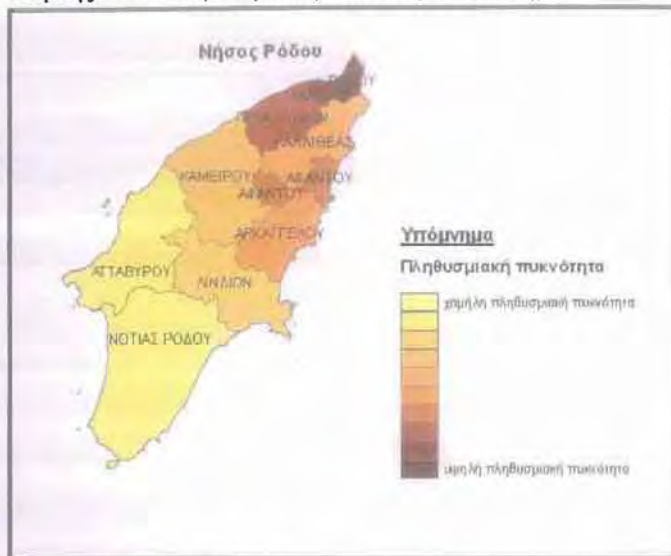
Περιοχή	Πληθυσμός 2001	Πληθυσμός 1991	Έκταση (τ.χλμ.)	% Πληθυσμιακή μεταβολή	Πυκνότητα κατοίκησης (κάτ./τ.χλμ.)
ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΟΥ	53.709	43.558	19.481	23,30	2756,99
Δ.Δ. Ρόδου	53.709	43.558	19.481	23.30	2756,99
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	7.779	7.715	115,375	0,83	67,42
Δ.Δ. Αρχάγγελου	5.752	5.872	48,375	-2,04	118,9
Δ.Δ. Μαλώνος	1.096	1.030	43,375	6,41	25,27
Δ.Δ. Μασάρων	931	813	23,625	14,51	39,41
ΔΗΜΟΣ ΑΤΑΒΥΡΟΥ	3.225	3.548	234,350	-10,02	13,76
Δ.Δ. Έμπωνα	1.451	1.469	77,666	-1,23	18,68
Δ.Δ. Αγ. Ισιδώρου	590	576	48,700	2,43	12,11
Δ.Δ. Κρητηνίας	606	744	27,984	-18,55	21,66
Δ.Δ. Μονολίθου	334	515	46,525	-35,15	7,18
Δ.Δ. Σιάνων	244	280	34,475	-12,86	7,08
ΔΗΜΟΣ ΑΦΑΝΤΟΥ	6.712	6.306	46,100	6,44	145,60
Δ.Δ. Αρχιπόλεως	779	672	17,625	15,92	44,20
Δ.Δ. Αφάντου	5.933	5.634	28,475	5,31	208,36
ΔΗΜΟΣ ΙΑΛΥΣΟΥ	10.107	7.193	16,700	40,51	605,21
Δ.Δ. Ιαλυσού	10.107	7.193	16.700	40.51	605.21
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	10.251	6.150	109,750	66,68	93,40
Δ.Δ. Καλυθιών	5.861	3.234	43,300	81,23	135,36
Δ.Δ. Κοσκινού	3.224	1.975	20,950	63,24	153,89
Δ.Δ. Ψίνθου	1.166	941	45,500	23,91	25,63
ΔΗΜΟΣ ΚΑΜΕΙΡΟΥ	5.145	5.122	211,825	0,45	24,29
Δ.Δ. Απόλλωνα	997	1.038	71,175	-3,95	14,01
Δ.Δ. Διμυλιάς	515	481	35,000	7,07	14,71
Δ.Δ. Καλαβάρδα	512	488	14,925	4,92	34,30
Δ.Δ. Πλατανίων	383	317	17,850	20,82	24,46
Δ.Δ. Σαλάκου	607	594	47,400	2,19	12,81
Δ.Δ. Σορώνης	1.236	1.232	13,675	0,32	90,38
Δ.Δ. Φανών	895	972	11,800	-7,92	75,85
ΔΗΜΟΣ ΛΙΝΔΙΩΝ	3.633	3.461	178,900	4,97	20,31
Δ.Δ. Καλάθου	380	526	17,525	-27,76	21,68
Δ.Δ. Λάρδου	1.212	912	41,750	32,89	29,03
Δ.Δ. Λίνδου	1.091	904	16,575	20,69	65,82
Δ.Δ. Λαέρμων	446	646	87,400	-30,96	5,10
Δ.Δ. Πυλώνος	504	473	15,650	6,55	32,20
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ	4.313	4.455	379,050	-3,19	11,38

Δ.Δ. Απολακκιάς	415	647	29.100	-35.86	14.26
Δ.Δ. Αρνίθας	310	302	22,025	2,65	14,07
Δ.Δ. Ασληπιείου	673	650	46,625	3,54	14,43
Δ.Δ. Βατίου	188	375	39,075	-49,87	4,81
Δ.Δ. Γενναδίου	655	542	33,475	20,85	19,57
Δ.Δ. Ιστρίου	485	357	18,400	35,85	26,36
Δ.Δ. Κατταβιάς	590	603	97,350	-2,16	6,06
Δ.Δ. Λαχανιάς	341	346	25,375	-1,45	13,44
Δ.Δ. Μεσαναγρού	330	322	51,750	2,48	6,38
Δ.Δ. Προφίλιας	326	311	15,875	4,82	20,54
ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	12.133	10.637	89,150	14,06	136,10
Δ.Δ. Δαματριάς	477	469	12,375	1,71	38,55
Δ.Δ. Θεολόγου	856	773	22,375	10,74	38,26
Δ.Δ. Κρεμαστής	4.585	3.604	11,950	27,22	383,68
Δ.Δ. Μαριτσών	1.766	1.660	23,650	6,39	74,67
Δ.Δ. Παραδεισίου	2.646	2.531	9,425	4,54	280,74
Δ.Δ. Παστίδας	1.803	1.600	9,375	12,69	192,32
Ν. ΡΟΔΟΣ	117.007	98.181	1.401	19,17	83,54

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001, επεξεργασία : ίδια

Παρατηρώντας κανείς τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνει ότι ο συνολικός πληθυσμός του νησιού κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει σημαντική αύξηση παρά το γεγονός ότι ορισμένοι δήμοι αντιμετωπίζουν φαινόμενα εγκατάλειψης πληθυσμού. Οι συγκεκριμένοι δήμοι είναι οι πιο απομακρυσμένοι από το διοικητικό κέντρο και αυτός φαίνεται να είναι και πιο πιθανός λόγος μετακίνησης των πληθυσμών. Συγκρίνοντας, επίσης, το ποσοστό της πληθυσμιακής μεταβολής του νησιού με εκείνα που παρουσιάστηκαν παραπάνω για το νομό και την περιφέρεια γίνεται αντιληπτό ότι η Ρόδος ακολουθεί την εξέλιξη των διοικητικών περιοχών στις οποίες ανήκει και μάλιστα η μεταβολή του πληθυσμού της είναι άμεσα συνδεδεμένη με εκείνη του νομού και της περιφέρειας δεδομένου ότι πρόκειται για ένα δυναμικό νησί με αξιοσημείωτες πληθυσμιακές μεταβολές. Στον χάρτη που ακολουθεί παρουσιάζεται η πληθυσμιακή πυκνότητα ανά δήμο για το 2001 από όπου γίνεται αντιληπτή η παραπάνω διαπίστωση.

Χάρτης 4.1.: Πληθυσμιακή πυκνότητα ανά δήμο

Πηγή: Ελ.Στατ. 2001, ίδια επεξεργασία

Παραγωγικοί τομείς

Η ανάλυση της οικονομικής δραστηριότητας είναι εξίσου σημαντική με την πληθυσμιακή εξέλιξη καθώς μέσω αυτής μπορούν να διεξαχθούν συμπεράσματα για την πορεία και τις προοπτικές του νησιού. Έτσι, παρουσιάζονται εν συντομία τα στοιχεία που αφορούν την οικονομική δραστηριότητα ανά παραγωγικό τομέα και έπειτα αυτά εξειδικεύονται ανά κλάδο ώστε να διαπιστωθεί ο κλάδος εκείνος που είναι περισσότερο δυναμικός και εκείνοι οι οποίοι χρειάζονται ενίσχυση.

Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται τα στοιχεία εκείνα που αφορούν τον οικονομικώς ενεργό πληθυσμό καθώς και το ποσοστό ανεργίας αυτών, τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο νομού, περιφέρειας και νησιού. Τα στοιχεία παρατίθενται με τέτοια σειρά ώστε να μπορούν να διεξαχθούν οι απαραίτητες συγκρίσεις.

Πίνακας 4.5.: Απασχολούμενοι και ποσοστό ανεργίας

Περιοχή αναφοράς	Οικονομικώς ενεργοί				Οικονομικώς μη ενεργοί	Ποσοστό Ανεργίας
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Ανεργοί			
			Σύνολο	Από αυτούς "νέοι"		
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	4.621.848	4.108.083	513.765	247.155	5.265.889	11.12%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	128.715	109.587	19.128	5.503	138.818	14.86%
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	82.541	67.933	14.608	4.010	84.525	17.70%
ΝΗΣΟΣ ΡΟΔΟΥ	52.650	42.520	10.130	2.455	50.154	19.24%

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001, επεξεργασία : ίδια

Αρχικά λοιπόν, παρατηρεί κανείς ότι ο οικονομικώς ενεργός πληθυσμός του νησιού αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος του αντίστοιχου πληθυσμού του νομού και αυτός με τη σειρά του της περιφέρειας. Μάλιστα, από τα νούμερα φαίνεται ότι ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νησιού συμμετέχει με αξιοσημείωτο ποσοστό σε εκείνο της περιφέρειας. Το ίδιο, βέβαια, ισχύει και για τον μη ενεργό πληθυσμό, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Ρόδος συνολικά συγκεντρώνει το μεγαλύτερο πληθυσμό. Ωστόσο, στον πίνακα παρατίθενται ταυτόχρονα στοιχεία σχετικά με το επίπεδο ανεργίας. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η ανεργία στο νησί είναι σε πολύ υψηλότερα επίπεδα όχι μόνο από το σύνολο της χώρας αλλά και από την περιφέρεια και το νομό. Τα αυξημένα ποσοστά οφείλονται κατά ένα βαθμό στην έντονη εξάρτηση των δραστηριοτήτων από τον κλάδο του τουρισμού ο οποίος συνεπάγεται και την εποχικότητα αυτών, και κατά δεύτερον στην υπερσυγκέντρωση πληθυσμού στο νησί σε σχέση με τις θέσεις εργασίας που διατίθενται.

Εξειδικεύοντας, τα στοιχεία που αφορούν τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ανά παραγωγικό τομέα, προκύπτει ο παρακάτω πίνακας από τον οποίο διαπιστώνεται ότι η οικονομία του νησιού στηρίζεται κυρίως στον τριτογενή τομέα, με σημαντική συμμετοχή του δευτερογενή και έλλειψη του πρωτογενή. Σκόπιμα, παρουσιάζονται τα ίδια αυτά στοιχεία και για την εθνική απογραφή του 1991, ώστε να διαπιστωθεί η πιθανή μεταβολή στην οικονομία του νησιού.

Πίνακας 4.6.: Κατανομή απασχολούμενων ανά παραγωγικό τομέα

Έτος απογραφής	Περιοχή αναφοράς	Οικονομικώς ενεργοί							Οικονομικώς μη ενεργοί
		Σύνολο	Απασχολούμενοι				Ανεργοί		
			Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας NACE A-B	Δευτερογενής Τομέας NACE C-F	Τριτογενής Τομέας NACE G-Q		Δε δήλωσαν κλαδο οικονομικής δραστηριότητας	
1991	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	60.208	56.994	4.381	12.674	37.355	2.584	3.214	72.979
	ΝΗΣΟΣ ΡΟΔΟΥ	38.139	36.314	2.078	7.741	24.833	1.662	1.825	41.501
2001	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	82.541	67.933	4.329	12.532	47.236	3.836	14.608	84.525
	ΝΗΣΟΣ ΡΟΔΟΥ	52.650	42.520	2.081	7.656	30.415	2.368	10.130	50.154

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001, επεξεργασία : ίδια

Διάγραμμα 4.1.: Κατανομή απασχολούμενων ανά παραγωγικό τομέα

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001, επεξεργασία : ίδια

Τόσο από τον πίνακα όσο και από τα διαγράμματα γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι ο τριτογενής τομέας είναι κατά τα τελευταία χρόνια ο δυναμικός τομέας της οικονομίας του νησιού. Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2001, παρουσιάζει μια μικρή μείωση, με ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας. Μείωση παρουσιάζουν επίσης και οι άλλοι παραγωγικοί τομείς. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας του νησιού παρουσιάζει έντονη αύξηση μέσα σε μια δεκαετία, γεγονός που εν μέρει οφείλεται στην αύξηση του πληθυσμού αλλά και πιθανώς στον κορεσμό ή εγκατάλειψη ορισμένων επαγγελμάτων.

Ιδιαίτερη, όμως, σημασία έχει ο έλεγχος των δραστηριοτήτων εκείνων που συγκεντρώνουν τους περισσότερους απασχολούμενους, ενώ επιτυγχάνεται μια σύγκριση αυτών με των αντίστοιχων σε επίπεδο νομού.

Πίνακας 4. 7.: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Νήσος Ρόδου		Νομός Δωδεκανήσου	
	Απασχολούμενοι ανά ομάδα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Ποσοστό	Απασχολούμενοι ανά ομάδα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Ποσοστό
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία.	2.006	3,50%	3.342	4,05%
Αλιεία.	177	0,31%	1.278	1,55%
Ορυχεία και λατομεία.	160	0,28%	116	0,14%
Μεταποιητικές βιομηχανίες.	2.830	4,94%	4.293	5,20%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού.	661	1,15%	897	1,09%
Κατασκευές.	4.889	8,54%	8.140	9,86%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης.	8.211	14,34%	10.828	13,12%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια.	12.098	21,12%	18.964	22,98%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες.	3.633	6,34%	5.739	6,95%
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.	837	1,46%	1.133	1,37%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες.	2.310	4,03%	3.189	3,86%
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση.	3.805	6,64%	6.387	7,74%
Εκπαίδευση.	2.224	3,88%	3.650	4,42%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα.	1.378	2,41%	2.888	3,50%
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα.	1.900	3,32%	2.825	3,42%
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό.	626	1,09%	526	0,64%
Νέοι	2.411	4,21%	4.010	4,86%
Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	7.119	12,43%	4.330	5,25%
Σύνολο	57.275	100,00%	82.535	100,00%

Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001, επεξεργασία : ίδια

Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται αμέσως αντιληπτή η έντονη ενασχόληση στον τομέα του τουρισμού αφού ο κλάδος των ξενοδοχείων και εστιατορίων συγκεντρώνει τους περισσότερους απασχολούμενους. Ακολουθεί ο κλάδος του χοντρικού και λιανικού εμπορίου ο οποίος είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον τουρισμό με αποτέλεσμα να αποδεικνύεται η εξάρτηση του νησιού από την τουριστική οικονομία. Τα ποσοστά των απασχολούμενων ανά κλάδο του νησιού συνάδουν με εκείνα του νομού αφού και οι δύο χαρακτηρίζονται από την εξάρτηση στον

τουρισμό. Ωστόσο, για μια νησιωτική περιοχή παρατηρούνται ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά στην αλιεία, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα για έντονη τριτογενοποίηση της οικονομίας.

Υποδομές

Η Ρόδος, ως μεγάλο νησί βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση από άποψη υποδομών, ωστόσο αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και προβλήματα. Οι ανάγκες του πληθυσμού, ο οποίος μάλιστα αυξάνεται, οδηγούν σε λήψη αποφάσεων, πολιτικών και δράσεων σχετικά με τη βελτίωση και ανάπτυξη υποδομών διαφόρων τομέων. Αναφορικά με τις υποδομές εκπαίδευσης και αθλητισμού δε σημειώνεται κάποια έλλειψη αφού όλοι οι οικισμοί καλύπτονται επαρκώς ή εξυπηρετούνται από τους άμεσα γειτονικούς με ένα καλό επίπεδο συνδέσεων. Στον τομέα της υγείας ο πληθυσμός του νησιού εξυπηρετείται από το Κεντρικό Νοσοκομείο που λειτουργεί σε νομαρχιακό επίπεδο και από κέντρα υγείας που λειτουργούν στους περισσότερους οικισμούς. Βέβαια, στην περίπτωση του Νοσοκομείου δημιουργείται συχνά πρόβλημα λόγω της θέσης του, αφού βρίσκεται στο βόρειο τρίγωνο του νησιού, με αποτέλεσμα η πρόσβαση να μην είναι ίση για όλους τους πολίτες.

Πέρα όμως από τις κοινωνικές υποδομές, εξίσου σημαντικές για την κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού είναι και οι τεχνικές και μάλιστα αυτές είναι περισσότερο συνδεδεμένες με τον τομέα του τουρισμού. Οι τεχνικές υποδομές, οι οποίες διακρίνονται σε μεταφορικές, ενεργειακές και διαχείρισης των υδάτινων πόρων, δεν κατανέμονται ισόρροπα στο χώρο με αποτέλεσμα ορισμένοι οικισμοί να αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα (Οικούτα-Μάζα, 2009).

Το οδικό δίκτυο του νησιού εντάσσεται στο κοινό πρότυπο που κυριαρχεί σε όλα σχεδόν τα νησιά της χώρας. Είναι σχεδιασμένο και κατασκευασμένο από την δεκαετία του '70 ενώ οι όποιες βελτιώσεις δεν επιλύουν τα διάφορα προβλήματα. Σημαντικό πρόβλημα είναι η παράλληλη ανάπτυξή του με την ακτογραμμή, γεγονός που προκαλεί πολλαπλά περιβαλλοντικά και άλλα προβλήματα. Η εξάπλωση της τουριστικής οικοδόμησης οδηγεί στο χάραγμα και στην διάνοιξη νέων αυθαίρετων οδών που καταλήγουν τουριστικά συγκροτήματα. Το υψηλό βιοτικό επίπεδο που παρατηρείται εξαιτίας του τουρισμού αυξάνει παράλληλα τον αριθμό των κυκλοφορούντων ιδιωτικής χρήσης αυτοκινήτων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το πρότυπο της δόμησης που κυριαρχεί περιορίζει τους χώρους στάθμευσης, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κυκλοφοριακά προβλήματα (ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ 2007 – 2015).

Τις συνδέσεις του νησιού, από την άλλη, με τα υπόλοιπα νησιά του νομού και τη χώρα εξυπηρετούν το αεροδρόμιο, το οποίο βρίσκεται στον οικισμό του Παραδεισίου και σε απόσταση από την πόλη της Ρόδου καθώς και τα διάφορα λιμάνια, μικρά και μεγάλα, του νησιού και τα οποία παρουσιάζονται σε παρακάτω πίνακα. Η θέση του αεροδρόμιου και τα προβλήματα του οδικού δικτύου δημιουργούν ορισμένα επιπλέον ζητήματα στους κατοίκους των πιο απομακρυσμένων οικισμών τα οποία αφορούν κυρίως στο χρόνο που πρέπει να διανυθεί. Επιπρόσθετα, η ένταξη του εντός του οικισμού έχει σοβαρές επιπτώσεις στο

περιβάλλον, τόσο στο οικιστικό όσο και στο φυσικό, της ευρύτερης περιοχής. Μάλιστα, η πρόσφατη επέκταση αυτού για την κάλυψη των αναγκών του τουρισμού συνέβαλε αρνητικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Πίνακας 4.8.: Λιμενικές υποδομές

Λιμενική Υποδομή	Χαρακτήρας
ΡΟΔΟΥ – ΚΟΛΩΝΑ	ΜΙΚΤΟΣ ΛΙΜΕΝΑΣ
ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΥ ΡΟΔΟΥ, ΛΙΝΔΟΥ ΡΟΔΟΥ	ΜΑΡΙΝΕΣ
ΑΚΑΝΤΙΑ ΡΟΔΟΥ, ΚΑΜΕΙΡΟΥ ΣΚΑΛΑΣ	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ
«ΒΟΡΕΙΝΟ» ΦΑΛΗΡΑΚΙΟΥ, ΦΑΝΩΝ ΡΟΔΟΥ, ΛΙΝΔΟΥ ΡΟΔΟΥ, ΠΛΗΜΜΥΡΙΟΥ ΡΟΔΟΥ, ΚΑΜΕΙΡΟΥ ΣΚΑΛΑΣ	ΑΛΙΕΥΤΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ
ΚΑΜΕΙΡΟΥ ΣΚΑΛΑΣ	ΑΚΤΟΠΛΟΙΑΣ
ΛΙΝΔΟΥ ΡΟΔΟΥ	ΛΙΜΕΝΙΣΚΟΙ

Πηγή : ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ 2007 – 2015

Οι ενεργειακές ανάγκες καλύπτονται από το σταθμό της ΔΕΗ στον οικισμό της Σορωνής ο οποίος όμως λειτουργεί έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα λόγω της θέσης του, ενώ οι υποδομές του επαρκούν οριακά για την κάλυψη των αναγκών με αποτέλεσμα να καθιστούν απαραίτητη είτε τη μετεγκατάσταση του σταθμού είτε την παράλληλη λειτουργία δύο σταθμών. Μέχρι σήμερα καμία από τις παραπάνω λύσεις δεν έχει εφαρμοστεί, παρά το γεγονός ότι η κατάσταση αυτή ισχύει πάνω από 10 χρόνια. Ωστόσο, έχει γίνει μια προσπάθεια για αξιοποίηση του αιολικού δυναμικού του νησιού με εγκατάσταση ανεμογεννήτριων και τη χωροθέτηση αιολικού πάρκου στο όρος Αττάβυρος του οποίου όμως η λειτουργία έχει σταματήσει λόγω νομικών ζητημάτων (www.dimokratiki.gr).

Το δίκτυο ύδρευσης και άρδευσης είναι σε αρκετά καλή κατάσταση και το υπό κατασκευή φράγμα στο κέντρο του νησιού θα συνδράμει στο πρόβλημα λειψυδρίας που αντιμετωπίζει το νησί κατά την υψηλή τουριστική περίοδο.

Όσον αφορά στη διαχείριση των αποβλήτων πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια έχουν εντατικοποιηθεί η προσπάθειες και τα έργα προς αυτή την κατεύθυνση. Μάλιστα, στην Αναπτυξιακή Μελέτη του Νομού αναφέρεται ότι το νησί χαρακτηρίζεται γενικά από μικρό βαθμό ρύπανσης λόγω της απουσίας μεγάλων βιομηχανικών μονάδων και της χαμηλής εντατικοποίησης του πρωτογενή τομέα. Η επιβάρυνση στο περιβάλλον είναι μεγαλύτερη κατά τους θερινούς μήνες από την αυξημένη τουριστική κίνηση. Έτσι, για την προστασία του περιβάλλοντος από τα απόβλητα έχουν δημιουργηθεί το νησί 5 μονάδες βιολογικού καθαρισμού στους οποίους έχουν συνδεθεί σχεδόν όλοι οι οικισμοί και δύο ΧΥΤΑ. Στο νησί βέβαια λειτουργούν ακόμη και ορισμένοι ΧΑΔΑ ο αριθμός των οποίων δεν είναι γνωστός.

Οικιστικό δίκτυο

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του νησιού, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι η συγκέντρωση του μεγαλύτερου μέρους των υποδομών και υπηρεσιών στο Β. Τρίγωνο, με αποτέλεσμα οι οικισμοί της ευρύτερης αυτής περιοχής να είναι περισσότερο δυναμικοί, χωρίς αυτό να σημαίνει

ότι οι υπόλοιποι είναι αφανείς. Οι σχέσεις μεταξύ των οικισμών του ίδιου δήμου, όπως αυτοί διαρθρώθηκαν κατά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1997 παρουσιάζουν έντονη αλληλεξάρτηση σε αντίθεση με εκείνες που αναπτύσσονται με οικισμούς άλλων δήμων. Στο γεγονός αυτό συμβάλλει ιδιαίτερα ο ρόλος της έδρας του κάθε δήμου, η οποία τείνει να συγκεντρώνει τις απαραίτητες υπηρεσίες και υποδομές αποκτώντας σχετική αυτονομία. Το σύνολο των οικισμών ανά δήμο φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4.9.: Οικιστικό δίκτυο

Δήμος	Οικισμοί
ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΟΥ	Ρόδος, Σγούρου
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ	Αρχάγγελος, Μαλώνα, Μάσαρι
ΔΗΜΟΣ ΑΤΑΒΥΡΟΥ	Έμπωνας, Αγ. Ισίδωρος, Κρητηνία, Μονόλιθος, Σιάνα, Μανδρικο
ΔΗΜΟΣ ΑΦΑΝΤΟΥ	Αρχίπολη, Αφάντου, Κολύμπια
ΔΗΜΟΣ ΙΑΛΥΣΟΥ	Ιαλυσός, Ιξιά, Τρεις, Φιλήρημος
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Καλυθιές, Κοσκινού, Ψίνθος, Φαληράκι
ΔΗΜΟΣ ΚΑΜΕΙΡΟΥ	Απόλλωνα, Διμυλιά, Ελεούσα, Καλαβάρδα, Πλατάνια, Σάλακος, Σορωνή, Φάνες
ΔΗΜΟΣ ΛΙΝΔΙΩΝ	Κάλαθος, Λάρδος, Λίνδος, Λάερμα, Πεύκοι, Πυλώνα
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ	Απολακκιά, Αρνίθα, Ασληπιείος, Βάτι, Γεννάδι, Ίστριος, Κατταβία, Λαχανιά, Μεσαναγρός, Προφίλια
ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ	Δαματριά, Θεολόγος, Κρεμαστή, Μαριτσά, Παραδείσι, Παστίδα,

Πηγή: Ε.Χ.Μ. Ρόδου, 1997, επεξεργασία: ίδια

Σύμφωνα με στοιχεία του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου η ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου ακολουθεί την Πρόταση Χωροταξικής Οργάνωσης του Ν. Δωδεκανήσου (1984). Έτσι, από τους οικισμούς του νησιού η πόλη της Ρόδου κατατάσσεται στο 1^ο επίπεδο, ως περιφερειακό κέντρο, οικισμοί δεύτερου επιπέδου δεν υπάρχουν, στο 3ο επίπεδο ως τοπικά κέντρα κατατάσσονται οι οικισμοί Γεννάδι, Ιαλυσός, Έμπωνας, Κρεμαστή, Αρχάγγελος και Φαληράκι, ενώ όλοι οι υπόλοιποι είναι οικισμοί 4^{ου} ή 5^{ου} επιπέδου.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι οι αποστάσεις μεταξύ των διάφορων οικισμών αλλά και των γειτονικών ποικίλουν, ενώ η ορεινότητα ορισμένων αποτελεί ένα επιπλέον μειονέκτημα στις υφιστάμενες σχέσεις.

Παραδοσιακοί οικισμοί

Η ιστορία του νησιού και ο πολιτισμός που έχει αναπτυχθεί ανά τους αιώνες έχει αφήσει σημαντικά κατάλοιπα στους οικισμούς, μερικοί από τους οποίους τα διατηρούν περισσότερο και άλλοι λιγότερο. Η προστασία αυτών των στοιχείων που αποτελούν την τοπική κληρονομιά είναι επιτακτική και για αυτό το λόγο οικισμοί με έντονα παραδοσιακά στοιχεία έχουν κηρυχθεί με

Π.Δ. ως παραδοσιακοί ρυθμίζοντας έτσι κατά ένα βαθμό τη δόμηση και τη διατήρηση του τοπίου. Οι παραδοσιακοί οικισμοί του νησιού φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4.10.: Παραδοσιακοί οικισμοί

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ Η ΤΜΗΜΑ	ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΕΩΣ ΡΟΔΟΥ	161/Δ/87
ΑΡΝΙΘΑ	594/Δ/78
ΑΣΚΛΙΠΕΙΟ	594/Δ/78
ΒΑΓΙΕΣ	594/Δ/78
ΕΠΑΝΩ ΚΑΛΑΜΩΝ	594/Δ/78
ΚΑΤΤΑΒΙΑ	594/Δ/78
ΚΟΣΚΙΝΟΥ	594/Δ/78
ΚΥΟΤΑΡΙΟΝ	594/Δ/78
ΛΑΚΚΙΟΝ	594/Δ/78
ΛΙΝΔΟΣ	594/Δ/78
ΜΕΣΑΝΑΓΡΟΣ	594/Δ/78
ΠΕΥΚΟΙ	594/Δ/78
ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ	594/Δ/78
ΠΡΟΦΙΛΙΑ	594/Δ/78
ΣΙΑΝΑ	594/Δ/78
ΨΙΝΘΟΣ	594/Δ/78

Πηγή: estia.minenv.gr/EXEC, επεξεργασία: ίδια

Φυσικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον

Πέρα από την ιστορία του το νησί, κατά την οποία οι διάφοροι κατακτητές άφησαν σημαντικά κατάλοιπα πολιτισμού, έχει να επιδείξει παράλληλα ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον σε αντίθεση με τα περισσότερα νησιά του νομού που χαρακτηρίζονται από τα άγονα εδάφη τους. Έτσι, παρουσιάζεται σύντομα το φυσικό περιβάλλον του νησιού και κυρίως εκείνο που προστατεύεται από διάφορες διατάξεις της νομοθεσίας και στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα σημαντικότερα πολιτιστικά μνημεία του νησιού.

Το φυσικό περιβάλλον του νησιού χαρακτηρίζεται από την επικράτηση οικοσυστημάτων με πυκνή και υψηλή βλάστηση σε συνδυασμό με την είναι έντονη παρουσία - επίδραση της θάλασσας. Μεγάλο μέρος μάλιστα καλύπτεται από παρθένα δάση, κυρίως στο εσωτερικό τμήμα.

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» θεσμοθετήθηκε από το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με σκοπό να συμβάλλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλότητας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών που εφαρμόζεται η συνθήκη (www.minenv.gr). Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών που είναι σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών: Τις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» (SPA) για την Ορνιθοπανίδα, όπως

ορίζονται στην Οδηγία 79/409/ΕΚ, και τους «Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» (SCI) όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ (www.minenv.gr). Στο νησί, σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΚΑ, ορίζονται συνολικά πέντε περιοχές Natura 2000 οι οποίες παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί και διακρίνονται στο χάρτη 2 που βρίσκεται στο παράρτημα.

Πίνακας 4.11.: Περιοχές Δικτύου NATURA 2000 (Οδηγία 92/43/ΕΚ)

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (ha)
GR4210005	SCI	ΡΟΔΟΣ: ΑΚΡΑΜΥΤΗΣ, ΑΡΜΕΝΙΣΤΗΣ, ΑΤΤΑΒΥΡΟΣ, ΡΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ (ΚΑΡΑΒΟΛΑ - ΟΡΜΟΣ ΓΛΥΦΑΔΑ)	27696,216
GR4210006	SCI	ΡΟΔΟΣ: ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ - ΕΠΤΑ ΠΗΓΕΣ - ΠΕΤΑΛΟΥΔΕΣ - ΡΕΜΑΤΑ	11414,258
GR4210029	SPA	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΟΔΟΣ: ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ - ΕΠΤΑ ΠΗΓΕΣ - ΕΚΒΟΛΗ ΛΟΥΤΑΝΗ - ΚΑΤΕΡΓΟ, ΡΕΜΑ ΓΑΔΟΥΡΑ - ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΛΙΝΔΟΥ - ΝΗΣΙΔΕΣ ΠΕΝΤΑΝΗΣΑ & ΤΕΤΡΑΠΟΛΙΣ, ΛΟΦΟΣ ΨΑΛΙΔΙ	13441,91
GR4210030	SPA	ΔΥΤΙΚΗ ΡΟΔΟΣ: ΟΡΗ ΑΤΑΒΥΡΟΣ ΚΑΙ ΑΚΡΑΜΥΤΗΣ, ΤΕΧΝΗΤΗ ΛΙΜΝΗ ΑΠΟΛΑΚΚΙΑΣ ΚΑΙ ΝΗΣΙΔΕΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ, ΧΤΕΝΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΡΑΒΟΛΑΣ	13103,17
GR4210031	SPA	ΝΟΤΙΟ ΑΚΡΟ ΡΟΔΟΥ, ΠΡΑΣΟΝΗΣΙ, ΥΓΡΟΤΟΠΟΣ ΛΙΒΑΔΙ ΚΑΤΤΑΒΙΑΣ	2923,39

Πηγή: ΥΠΕΚΑ, 2010

Πέρα από το δίκτυο προστατευμένων περιοχών Natura 2000 η ελληνική νομοθεσία αλλά και άλλες διεθνείς συμβάσεις επιτρέπουν την οριοθέτηση περιοχών προς προστασίας ανάλογα του περιεχομένου τους. Στο νησί εντοπίζεται μια επιπλέον περιοχή η οποία προστατεύεται παράλληλα από δύο διαφορετικά πλαίσια, ως διατηρητέο μνημείο της φύσης σύμφωνα με το νόμο 996/71 και ως βιογενετικό απόθεμα¹ όπως ορίζει το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η περιοχή αυτή αφορά στο Φυσικό Μνημείο Μικτού Δάσους Κυπαρισσίου Έμπωνα Ρόδου

Σύμφωνα με το ν. 1468/50 ορίζονται τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους. Ως τέτοια προστατευόμενα τοπία χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης αισθητικής ή πολιτιστικής αξίας και

¹ Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Αποθεμάτων ιδρύθηκε το 1976 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και αποσκοπεί στη διατήρηση αντιπροσωπευτικών δειγμάτων χλωρίδας, πανίδας και φυσικών περιοχών της Ευρώπης. Υπεύθυνος φορέας για τον χαρακτηρισμό των Βιογενετικών Αποθεμάτων είναι η Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας.

εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναψυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία ή αποδοτικότητα των φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών γνωρισμάτων τους. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα τοπία αυτά στην επικράτεια του νησιού.

Πίνακας 4.12.: Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους

«Περιοχές Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους»	
AT5010081	Αρχαία Κάμειρος
AT5011085	Κοσκινού στη Ρόδο
AT5011041	Λίνδος Ρόδου
AT5080111	Λόφος Φιλερήμου Ρόδου
AT5011024	Μονόλιθος Ρόδου
AT5011033	Προφήτης Ηλίας Ρόδου
AT5011058	Ροδίσι
AT5011042	Χαράδρα Πεταλούδων Ρόδου

Πηγή: Βάση Φιλοτής ΕΜΠ

Ο γεωλογικός πλούτος του Αιγαίου είναι ιδιαίτερα σημαντικός, τόσο σε απόλυτους αριθμούς (93 γεωλογικά μνημεία συνολικά στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου), όσο και στην ποιότητα των ευρημάτων και των μνημεία. Σε αυτά περιλαμβάνονται τόσο μνημεία ευρύτερου γεωλογικού ενδιαφέροντος όπως ηφαίστεια, γεωλογικές διαμορφώσεις και άλλα όσο και μνημεία παλαιοαρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, όπως είναι τα απολιθώματα φυτών και ζώων και πολλά λατομεία διαφόρων ιστορικών εποχών και πετρωμάτων. Από τα 93 αυτά γεωλογικά μνημεία που εντοπίζονται στο σύνολο των νησιών του Ν. Αιγαίου, τα 5 συναντώνται στο νησί της Ρόδου και παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4.13.: Κατάλογος γεωλογικών μνημείων

	Είδος μνημείου
ΡΟΔΟΣ	Σπήλαιο Κούμελου Αρχάγγελου
	Απολιθωμένα θηλαστικά
	Απολιθωμένα ασπόνδυλα – Θέση Κολύμπια
	Απολιθωμένα κοράλλια
	Φυτικά απολιθώματα

Πηγή: EXM Ρόδου, 1997

Η Ρόδος έχει ένα ποικιλόμορφο και ιδιαίτερης αξία πολιτιστικό πλούτο, ο οποίος περιλαμβάνει μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους μείζονος σημασίας, παραδοσιακούς οικισμούς και διάφορα μεμονωμένα μνημεία. Ανάμεσα σημαντικά πολιτιστικά μνημεία ανήκει και η Παλιά Πόλη που έχει χαρακτηριστεί ως Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι πολλοί, για αυτό και παρακάτω αναφέρονται οι πιο σημαντικοί, οι οποίοι μάλιστα συγκεντρώνουν και το μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών.

Πίνακας 4.14.: Σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι νήσου

Αρχαιολογικός χώρος	Δήμος	ΦΕΚ κήρυξης
Πόλης της Ρόδου	Ρόδος	453/Β'/27-7-65
Ακρόπολη Αρχαίας Ρόδου	Ρόδος	252/δ'/25-9-73
Περιοχή Ρδινίου	Ρόδος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/ΑΙ/Φ22/266/9/4-3-88 (ΦΕΚ 187/Β'/6-4-88)
Ιάλυσος	Ιάλυσος	447/Β'/14-5-77
Φιλήρημος	Ιάλυσος	212/Β'/1-3-80
Αρχαία Κάμειρος	Κάμειρος	948/Β'/16-8-73
Αρχαιολογικός Χώρος Κιοταρίου Ρόδου	Νότια Ρόδος	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/18897/1181/1-3-2004 (ΦΕΚ 491/Β/5-3-2004)
Λίνδος	Λίνδος	24/Β'/22-1-60

Πηγή: Ε.Χ.Μ. Ρόδου, 1997

Στη συνέχεια αναφέρονται τα σημαντικότερα μνημεία του κάθε δήμου ώστε να δοθεί κατά ένα βαθμό η χωρική τους διάσταση (gator301.hostgator.com).

ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΙΩΝ

- ◆ Αρχαία πόλη, όπου εφαρμόστηκαν οι πολεοδομικές και φιλοσοφικές ιδέες του διάσημου αρχαίου Έλληνα πολεοδόμου Ιππόδαμου.
- ◆ Ακρόπολη της Ρόδου (Μόντε Σμιθ ή Λόφος Αγ. Στεφάνου) όπου σώζονται ερείπια των μεγαλόπρεπων ναών της Αθηνάς Πολιάδας και του Δία Πολιέα.
- ◆ Μεσαιωνική Πόλη: μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO

ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

- ◆ Ιπποτικό κάστρο Αρχάγγελου
- ◆ Φρούριο Φαρακλού Χαράκι

ΔΗΜΟΣ ΑΤΤΑΒΥΡΟΥ

- ◆ Κρητηνία (οικισμός)
- ◆ Κάστρο Μονολίθου

ΔΗΜΟΣ ΑΦΑΝΤΟΥ

- ◆ Διασώζονται ελάχιστα ευρήματα
- ◆ Αρχαίο Υδραγωγείο Αρχίπολης

ΔΗΜΟΣ ΙΑΛΥΣΟΥ

- ◆ Ιαλυσός (οικισμός) ένας από τους πρώτους οικισμούς του νησιού
- ◆ Ακρόπολη του Φιλερήμου μνημείο αρχαίας, βυζαντινής και ιπποτικής περιόδου

ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

- ◆ Οι Πηγές Καλλιθέας

ΔΗΜΟΣ ΚΑΜΕΙΡΟΥ

- ◆ Αρχαία Κάμειρος

ΔΗΜΟΣ ΛΙΝΔΙΩΝ

- ◆ Ακρόπολη Λινδίων

ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΑΣ ΡΟΔΟΥ

- ◆ Ιπποτικό φρούριο Ασκληπιείου
- ◆ Αρχαιολογικός χώρος Κιοταρίου

ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΩΝ

- ◆ Διασώζονται ελάχιστα ευρήματα.

Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνει κανείς ότι ο κύριος πολιτιστικός πλούτος του νησιού βρίσκεται γύρω από τις πόλεις – οικισμούς που αποτέλεσαν κατά την αρχαιότητα τις πρώτες πόλεις – κράτη. Οι πόλεις αυτές ήταν η Ρόδος, η Λίνδος, η Ιάλυσος και η Κάμειρος.

4.3. Ανάπτυξη και σχεδιασμός

Η ανάπτυξη και ο σχεδιασμός του νησιού καθορίζονται μέσα από διάφορα σχέδια που έχουν εκπονηθεί και παρέχουν κατευθύνσεις για την οργάνωση και ανάπτυξη τόσο των οικισμών, όσο των δραστηριοτήτων των διαφόρων τομέων και των υποδομών. Οι χωρικές κατευθύνσεις αυτές παρουσιάζονται αναλυτικά στο επίπεδο που εκδίδονται, χωροταξικό ή πολεοδομικό, ενώ κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με την περίοδο που εκδόθηκαν σε εκείνες τις ιταλικής κατοχής και εκείνες που ακολούθησαν την εθνική νομοθεσία. Τέλος, θεωρώντας ότι οι χωρικές πολιτικές επηρεάζονται από τις αναπτυξιακές γίνεται μια προσπάθεια συγκέντρωσης και παρουσίασης των σημαντικότερων κατευθυντήριων κειμένων που θεσμοθετήθηκαν τα τελευταία έτη.

Χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια πριν το 1947

Η Ρόδος όπως και η υπόλοιπη Δωδεκάνησος ως το έτος 1947 βρίσκονταν υπό την κατοχή διαφόρων κατακτητών. Οι τελευταίοι κατακτητές της περιοχής, οι Ιταλοί, θέλησαν να αναβαθμίσουν το τόπο στον οποίο εγκαταστάθηκαν και έτσι έθεσαν σε εφαρμογή μια σειρά από έργα και δράσεις σε διάφορους τομείς. Ένα από τα σημαντικά αυτά έργα ήταν και η εκπόνηση του ρυθμιστικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου το οποίο είχε ως βάση του την προστασία του περιτειχισμένου, ιστορικού πυρήνα της πόλης και την ανάδειξη του λατινικού-ιπποτικού του χαρακτήρα (Καρανάσος, 2009). Μεμονωμένες δράσεις παρόμοιας κατεύθυνσης ακολούθησαν στους περισσότερους οικισμούς του νησιού.

Ωστόσο, το ρυθμιστικό σχέδιο της πόλης της Ρόδου και οι λοιπές αντίστοιχες δράσεις σε οικισμούς αποτελούσαν μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής των Ιταλών για την αναδιοργάνωση του νησιού. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής υιοθετήθηκαν μια σειρά από μέτρα μεταξύ των οποίων περιλαμβανόταν και η εφαρμογή αυστηρών περιοριστικών κανονισμών για τη γεωργία και κτηνοτροφία με σκοπό να ελαττώσουν τους πόρους ζωής των αγροτών, και να τους προσανατολίσουν ως εργάτες στην κατασκευή δημόσιων έργων. Ειδικότερα μέτρα που είχαν ληφθεί ήταν το διάταγμα του 1924 «περί δασών» το οποίο απαγόρευε σε Έλληνες αγρότες, ιδιοκτήτες αγροτικής γης να καλλιεργούν σε εδάφη που υπήρχε υποτυπώδης βλάστηση, το διάταγμα του 1928 το οποίο προέβλεπε ότι τα χωράφια και οι αγροί που έμεναν ακαλλιέργητα για τρία χρόνια, κυρίως ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του προηγούμενου διατάγματος, περιέρχονταν στην ιδιοκτησία του Ιταλικού δημόσιου το οποίο μπορούσε να τα παραχωρήσει σε Ιταλούς υπηκόους για καλλιέργεια και το διάταγμα του 1929 σύμφωνα με το οποίο οι Ιταλοί υπήκοοι είχαν το δικαίωμα να καταλάβουν κτήματα, τα οποία είχαν απομείνει στην ιδιοκτησία των Δωδεκανησίων και απαλλοτριώνονταν από το Ιταλικό δημόσιο, με σκοπό τη δημιουργία πρότυπων καλλιεργειών (Παπαχριστοδούλου, 1994). Όπως αναμενόταν, η εφαρμογή αυτών των μέτρων επέφερε την εγκατάλειψη των περισσότερων αγρών του νησιού οι οποίοι έμειναν χέρσοι με αποτέλεσμα να εφαρμοσθεί ένα επιπρόσθετο μέτρο της υιοθετούμενης πολιτικής, αυτό της δημιουργίας των ιταλικών αγροτικών οικισμών στη Ρόδο οι οποίοι παρεμβλήθηκαν μεταξύ των ελληνικών χωριών. Έτσι, δημιουργήθηκαν συνολικά 4 αγροτικοί οικισμοί, ή ιταλικά χωριά, στη

Ρόδο: το San Benedetto (Κολύμπια), το San Marco (Άγιος Παύλος), το Peveragno (Καλαμώνας), και το Camprochiaro (Ελεούσα). Για την μετατροπή αυτών των πεδινών κυρίως εκτάσεων σε βιώσιμες γεωργικές μονάδες με αξιόλογη αγροτική οικονομία κατασκευάστηκαν όλα τα απαραίτητα εγγειοβελτιωτικά έργα και ο κάθε οικισμός ανέπτυξε τη δική του εξειδικευμένη αγροτική δραστηριότητα. Ο κάθε οικισμός περιλάμβανε ένα συγκεκριμένο αριθμό κατοικιών / αγροικιών και οργανωνόταν γύρω από ένα κέντρο στο οποίο ήταν χωροθετημένες κάποιες διοικητικές υπηρεσίες και η εκκλησία του οικισμού. Η μορφή, ο τύπος και διάταξη των κέντρων σχεδιάζονταν από ομάδα αρχιτεκτόνων οι οποίοι είχαν ως στόχο τη ενίσχυση του αγροτικού χώρου (Κολώνας, 2002).

Οι παραπάνω δράσεις των Ιταλών αποτελέσαν μια σημαντική βάση για την οργανωμένη ανάπτυξη των οικισμών και δραστηριοτήτων του νησιού, η οποία ενισχύθηκε από τη θεσμοθέτηση και ολοκλήρωση του κτηματολογίου.

Χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια μετά το 1947

Χωροταξικό πλαίσιο

Λίγα χρόνια μετά το 1947, οπότε και ενσωματώνεται η Δωδεκάνησος στην Ελλάδα, η ελληνική νομοθεσία για την οργάνωση των πόλεων, της υπαίθρου και των δραστηριοτήτων επιδέχεται μια σειρά από αλλαγές, όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι οποίες εφαρμόζονται και στην περίπτωση της νήσου Ρόδου.

Σε εφαρμογή του νόμου 360/76 εκπονείται και θεσμοθετείται το 1981 η Χωροταξική Μελέτη Νήσου Ρόδου υπό την καθοδήγηση του τότε Υπουργείου Συντονισμού. Αφού αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση του νησιού στους διάφορους παραγωγικούς τομείς και τις απαραίτητες υποδομές, αναπτύσσονται κατευθύνσεις τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και διεθνές. Έχει ήδη διαπιστωθεί η σημασία του τουρισμού στην οικονομία του νησιού και έτσι οι περισσότερες κατευθύνσεις είναι στραμμένες προς την ενίσχυση του κλάδου. Ωστόσο, από το 1981 είχε γίνει ειδική παρατήρηση για την ανάγκη ισόρροπης ανάπτυξης των τουριστικών δραστηριοτήτων ώστε να αποτραπεί μια πιθανή συγκέντρωση αυτών στο Βορρά, γεγονός που τελικά συνέβη. Πέρα, όμως, από τον τουρισμό οι κατευθύνσεις εξειδικεύονται ανά τομέα και κατηγορία υποδομών με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων και την ενίσχυση της ανοδικής τάσης ανάπτυξης του νησιού. Η μελέτη αυτή είχε χρονικό προγραμματισμό εφαρμογής των προτάσεων 20 χρόνια και μάλιστα αυτές διανέμονταν σε τρεις περιόδους εφαρμογής.

Το 1984 ανακοινώνονται από το τότε ΥΧΟΠ οι «Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης» για το νομό Δωδεκανήσου, στις οποίες καθορίζεται κυρίως η οργάνωση του οικιστικού δικτύου και οι εξαρτήσεις. Για τη Ρόδο γίνεται εκτεταμένη αναφορά λόγω του ρόλου της ως πρωτεύουσα γεγονός που υποδηλώνει την ισχυρή παρουσία της στο δίκτυο των εξαρτήσεων.

Το 1997 εκπονείται η Ειδική Χωροταξική Μελέτη της Νήσου Ρόδου η οποία επαναξιολογεί την υφιστάμενη κατάσταση και αναδιαμορφώνει τους στόχους που είχαν τεθεί σε αντίστοιχη μελέτη το 1981. Σε αυτή τη μελέτη η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης είναι περισσότερο αναλυτική και λεπτομερής ενώ οι προτάσεις που εστιάζονται για άλλη μια φορά στον τουρισμό

λαμβάνουν μεγαλύτερη χωρική υπόσταση. Ωστόσο, γίνεται αναφορά στην ανάπτυξη ενός συστήματος για την προστασία των χρήσεων γης και των περιοχών που πρέπει να αποκατασταθούν και να αναδιαμορφωθούν καθώς επίσης προτείνονται μέτρα και δράσεις για την ενίσχυση και των υπόλοιπων παραγωγικών τομέων και υποδομών με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας το νησιού.

Το 2003, σε εφαρμογή του νόμου 2742/99 θεσμοθετείται το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου, το οποίο θέτει τις βασικές κατευθύνσεις για την οργάνωση και ανάπτυξη της Περιφέρειας. Για άλλη μια φορά γίνεται εκτεταμένη αναφορά στη Ρόδο ως πρωτεύουσα νομού και σημαντικού περιφερειακού κέντρο. Αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση της περιφέρειας συνολικά, ενώ ως έτος στόχος εφαρμογής των πολιτικών ορίζεται το 2015. Οι πολιτικές και κατευθύνσεις του περιφερειακού πλαισίου περιλαμβάνουν τον κάθε τομέα ξεχωριστά ενώ λαμβάνουν υπόψη σε ένα βαθμό τις δράσεις που έχουν οριστεί από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου.

Παράλληλα, το 2002 θεσμοθετείται το Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης στο οποίο υπάρχει ενότητα για την ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών της χώρας, πολιτικές δηλαδή που επηρεάζουν και την ανάπτυξη της Ρόδου. Αυτή η έμμεση αναφορά στην ανάπτυξη της Ρόδου έχει καθοριστική σημασία διότι αποτελεί τις κατευθυντήριες γραμμές ανάπτυξης και τις πολιτικές εκείνες στις οποίες πρέπει να εναρμονίζονται τα σχέδια του υποκείμενου σχεδιασμού. Επιπλέον, ειδική αναφορά στη Ρόδο γίνεται στη διατύπωση της πολιτικής για πολυκεντρική οικιστική δομή όπου αναλύεται η ανάγκη ανάπτυξη αυτού του μοντέλου και στο νησί της Ρόδου το οποίο αποτελεί πύλη εισόδου της χώρας. Το Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αναθεωρείται λίγα χρόνια αργότερα με την έκδοση ενός νέου κειμένου πολιτικών το 2008 ο οποίος είναι περισσότερο λεπτομερές σε επίπεδο περιοχών. Έτσι, για την περίπτωση της νήσου Ρόδου δίνονται συγκεκριμένες πολιτικές για ανάπτυξη διάφορων τομέων πέρα από εκείνες δίνονται για το νησιωτικό και παράκτιο χώρο. Οι εξειδικευμένες πολιτικές αφορούν τις συνδέσεις του νησιού με τα υπόλοιπα νησιά του νομού και της περιφέρειας, την Κρήτη και την υπόλοιπη Ελλάδα, στην ανάγκη για βελτίωση των τεχνικών υποδομών και στην ενίσχυση του εμπορίου.

Το 2008 θεσμοθετήθηκε επίσης και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία στις διατάξεις του οποίου δίνονται κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση τέτοιων δραστηριοτήτων στο νησιωτικό χώρο. Συγκεκριμένα ειδικότερες πολιτικές για τα νησιά δίνονται στο Παράρτημα, όπου γίνεται αναφορά τόσο σε χωροθετήσεις περιφερειακού επιπέδου όσο και νομαρχιακού. Μάλιστα για τις χωρικές αυτές ενότητες λαμβάνονται υπόψη και οι δράσεις του ΕΣΠΑ με αποτέλεσμα οι προτεινόμενες κατευθύνσεις για τη βιομηχανία των περιοχών να εξαρτώνται άμεσα από τις επιχειρησιακές. Βέβαια, οι πολιτικές για τη βιομηχανία είναι ελάχιστες και σχεδόν ανύπαρκτες λόγω της έντονης απασχόλησης στον τουρισμό και του νησιωτικού φαινομένου που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη ισχυρών βιομηχανικών πόλων.

Επιπρόσθετα, το 2008 θεσμοθετήθηκε το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας το οποίο παρέχει κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση εγκαταστάσεων αξιοποίησης των ΑΠΕ στον ελλαδικό χώρο. Στο άρθρο 8 του πλαισίου δίνονται κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση αιολικών πάρκων στο νησιωτικό χώρο οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τη νήσο Ρόδο. Πέρα από τις κατευθύνσεις δίνονται και συγκεκριμένοι όροι και περιορισμοί δόμησης.

Ολοκληρώνοντας με τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης πρέπει να αναφερθεί και εκείνο που είχε εκπονηθεί για την ανάπτυξη και ενίσχυση του τουρισμού και το οποίο τελικά αποσύρθηκε λόγω έντονων πιέσεων που ασκήθηκαν. Οι πολιτικές και κατευθύνσεις που προτείνονται για το νησιωτικό χώρο και ειδικότερα τη Ρόδο αξίζουν να αναφερθούν παρόλο που δεν τέθηκαν σε ισχύ. Αρχικά, ο ελλαδικό χώρος κατηγοριοποιείται σύμφωνα με την υφιστάμενη τουριστική του ανάπτυξη, γεγονός που κατατάσσει τη Ρόδο στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές και στη συνέχεια παρέχονται μια σειρά από μέτρα και δράσεις για την ενίσχυση του τουρισμού και τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον τα νησιά κατατάσσονται μεταξύ σε επιμέρους κατηγορίες, με τη Ρόδο να ανήκει στην τρίτη κατηγορία η οποία αφορά στα νησιά με κοινοτική ή διεθνή τουριστική εμβέλεια. Αναφορικά με τις ειδικές μορφές τουρισμού δίνονται κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού ο οποίος στηρίζεται στις μαρίνες αναψυχής και στον ιαματικό τουρισμό μέσω της επαναξιοποίησης και λειτουργίας των πηγών της Καλλιθέας. Συμπληρωματικά με τις κατευθύνσεις ενίσχυσης του τουρισμού παρέχονται κατευθύνσεις για τη βελτίωση των τεχνικών υποδομών οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την τουριστική ανάπτυξη.

Πολεοδομικό πλαίσιο

Σε πολεοδομικό επίπεδο αναφέρονται τα σχέδια εκείνα που καθορίζουν τα όρια των πόλεων και της οικιστικής ανάπτυξης, τους όρους και περιορισμούς της δόμησης και τον καθορισμό των χρήσεων γης.

Η εκτός σχεδίου δόμηση ορίζεται από το Π.Δ. του 1985 ενώ οι όροι δόμησης εντός των οικισμών καθορίζονται από τα υφιστάμενα σχέδια. Ωστόσο, σε δύο περιοχές εκτός ορίων οικισμού έχουν θεσμοθετηθεί με Π.Δ. ειδικές ζώνες, μία στην περιοχή Ιξιάς (ΦΕΚ 714/Δ/88 και ΦΕΚ 639/Δ/86) και μία στην περιοχή Φαληράκι (ΦΕΚ 40/Δ/72) στις οποίες καθορίστηκαν ευνοϊκότεροι όροι δόμησης, σε σύγκριση με την εκτός Σχεδίου δόμηση, επιτρέποντας την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων σε ιδιοκτησίες του Δημοσίου, με ταυτόχρονους περιορισμούς ως προς την ανάπτυξη ασύμβατων με τις πιο πάνω χρήσεις. Παράλληλα, με το παραπάνω Π.Δ. καθορίζονται τουριστικές χρήσεις γης για εκποίηση κτηματολογικών μεριδίων ιδιοκτησίας του Ελληνικού Δημοσίου, στις περιοχές Λάρδου και Ασκληπιείου (ΕΧΜ Ρόδου, 1997). Τα παραπάνω Π.Δ. είναι εκείνα που όρισαν τις τουριστικές περιοχές του νησιού και καθόρισαν τη μελλοντική του εξέλιξη.

Επιπλέον, σύμφωνα με το ν. 1337/83 ορίστηκαν στο νησί δύο Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου για την προστασία του οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Οι ζώνες αυτές αφορούν μία στον δήμο Αφάντου και συγκεκριμένα την Περιοχή Κολυμπιών (ΦΕΚ 715/Δ/88) και μία στο δήμο Λινδίων και συγκεκριμένα την Περιοχή Κοινότητας. Λάρδου (ΦΕΚ 281/Δ/94).

Σε εφαρμογή των διατάξεων του ίδιου νόμου εκπονούνται και θεσμοθετούνται και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια αρκετών περιοχών ορισμένα από τα οποία έχουν πρόσφατα αναθεωρηθεί ή βρίσκονται σε διαδικασία αναθεώρησης. Τα πρώτα εγκεκριμένα ΓΠΣ του νησιού φαίνονται στον παρακάτω πίνακα στον οποίο παράχεται και ο αριθμός ΦΕΚ του κάθε ενός .

Πίνακας 4.15.: Πρώτα εγκεκριμένα ΓΠΣ

Εγκεκριμένα ΓΠΣ	ΦΕΚ κήρυξης
Οικισμός Ρόδου	ΦΕΚ 193/Δ/87
Παραδεισίου	ΦΕΚ 172/Δ/90
Κρεμαστή	ΦΕΚ169/Α/90
Κοσκινού	ΦΕΚ 42/Δ/95
Ιαλυσός	ΦΕΚ 052/Δ/94
Αρχάγγελος	ΦΕΚ 45/Δ/95
Φαληράκι	ΦΕΚ 721/Δ/94

Πηγή: EXM Ρόδου, 1997

Σήμερα σε διαδικασία εκπόνησης βρίσκονται τα περισσότερα ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ του νησιού με εκείνο του δήμου Νότιας Ρόδου να έχει ολοκληρωθεί και το υπό αναθεώρηση του δήμου Ροδίων να είναι σε διαδικασία έκδοσης.

Πέρα από τα παραπάνω σχέδια έχουν εκπονηθεί και μια σειρά από πολεοδομικές μελέτες, μελέτες αναπλάσεων και μελέτες πράξεων εφαρμογής οι οποίοι διαμορφώνουν τον οικιστικό χώρο.

Άλλα σχέδια - μογλοί ανάπτυξης

Στο προηγούμενο κεφάλαιο όπου αναλύθηκε το υφιστάμενο πλαίσιο χωρικής πολιτικής, έγινε ταυτόχρονα μια σύντομη αναφορά στον αναπτυξιακό προγραμματισμό ο οποίος επηρεάζει τις χωροταξικές και πολεοδομικές κατευθύνσεις άλλες φορές περισσότερο και άλλες λιγότερο. Μέχρι σήμερα έχουν εκπονηθεί τα αναπτυξιακά σχέδια του νομού για τις περιόδους 2000 – 2006 και 2007 – 2013 τα οποία μετά από μια σύντομη ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης καταλήγουν σε συγκεκριμένες δράσεις και πολιτικές στα διάφορα νησιά με σκοπό την οικονομική τους ανάπτυξης και ενίσχυση και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Τέτοιες δράσεις προτείνονται και για το νησί της Ρόδου οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις καθορίζουν τις κατευθύνσεις των χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων. Επιπλέον, σε ανώτερο επίπεδο έχουν εκπονηθεί και θεσμοθετηθεί τα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου για τις περιόδους 1989 – 1993, 1994 – 1999 και 2000 – 20006. Σήμερα βρίσκεται σε ισχύ το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης και Νήσων του Αιγαίου 2007 – 2013. Επιπλέον, υπό εκπόνηση βρίσκονται το Επιχειρησιακό Σχέδιο του δήμου Ροδίων σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του αναπτυξιακού προγραμματισμού που

δηλώνουν ότι οι δήμοι με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων πρέπει να εκπονούν επιχειρησιακά σχέδια.

Σημαντικές κατευθύνσεις παρέχονται, επίσης, από το Σχέδιο Ανάπτυξης Νησιωτικού Χώρου που δημοσιεύτηκε για την περίοδο 2000 – 2006 και το οποίο θέτει αρχικά το ευρύτερο πλαίσιο νησιωτικής πολιτικής, κυρίως εκείνο που υπαγορεύεται από την Ε.Ε. ενώ στη συνέχεια επιχειρεί την ανάλυση του ελληνικού νησιωτικού χώρου και την έκδοση πολιτικών. Η ανάλυση πραγματοποιείται σε επίπεδο νησιωτικής περιφέρειας ενώ οι πολιτικές που εκδίδονται είναι ενιαίες και αφορούν στο σύνολο του νησιωτικού χώρου. Έτσι, η αναπτυξιακή στρατηγική που προτείνεται επηρεάζει άμεσα την ανάπτυξη και τη χωρική οργάνωση της Ρόδου.

Σημαντικό ρόλο στις χωρικές πολιτικές κατέχουν επίσης οι μελέτες UNEP που έχουν εκπονηθεί για το νησί και αφορούν περισσότερο στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως εκείνη που εκδόθηκε το 1994 και αφορά στη διαχείριση του παράκτιου χώρου του νησιού (www.unep.org).

4.4. Προσεγγίσεις κύριων δρώντων

Σε μια σύγχρονη αντίληψη του σχεδιασμού η διαβούλευση και οι συμμετοχικές διαδικασίες αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα για την πραγματοποίηση των στόχων και την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων. Σε αυτές τις διαδικασίες διαβούλευσης σπουδαίο ρόλο κατέχουν οι κύριοι δρώντες της εκάστοτε περιοχής που αφορά κάθε φορά ο σχεδιασμός. Έτσι, στην περίπτωση του νησιού της Ρόδου, καλούνται οι σημαντικότεροι δρώντες / φορείς του χωρικού, αναπτυξιακού και οικονομικού σχεδιασμού και προγραμματισμού να απαντήσουν σε κύρια θέματα για τη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού ενώ ταυτόχρονα εξετάζονται οι προσεγγίσεις τους σε ζητήματα διαβούλευσης. Μέσω αυτών των προσεγγίσεων είναι δυνατόν να προκύψει μια συνολική εικόνα για την υφιστάμενη κατάσταση της ανάπτυξης του νησιού και τις μέχρι τώρα δράσεις από την οπτική των κυριότερων δρώντων η οποία μπορεί να συμπληρώνει ή να αντικρούεται με όσα έχουν αναλυθεί στα παραπάνω υποκεφάλαια. Επιπλέον, σχηματίζονται κατευθύνσεις και πολιτικές για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη οι οποίες θα ληφθούν υπόψη στις τελικές προτάσεις στο βαθμό που είναι εφικτό διότι αποτελούν μέρος της διαδικασίας της διαβούλευσης.

Η έρευνα αυτή αφορά κυρίως τους πολιτικούς ιθύνοντες του νησιού οι οποίοι επηρεάζουν την ανάπτυξη του καθώς και άλλους σημαντικούς φορείς που είναι αδύνατον να αγνοηθούν. Πραγματοποιήθηκε κυρίως με συνεντεύξεις τόσο σε πολιτικά πρόσωπα όπως οι δήμαρχοι των δέκα δήμων του νησιού και εκπρόσωποι της Νομαρχίας όσο και σε στελέχη άλλων σημαντικών φορέων όπως τον Πρόεδρο του ΤΕΕ Δωδεκανήσου, τον προϊστάμενο της ΑΝ.ΔΩ., ένα υπάλληλο του ΕΟΤ Δωδεκανήσου και τον υπεύθυνο επιστημονικό σύμβουλο της Ένωσης Ξενοδόχων και της ΠΡΟΤΟΥΡ, μέσω ερωτήσεων ανοικτού τύπου, οι οποίες παρατίθενται στο Παράρτημα.

Οι προσεγγίσεις πρόκειται να παρουσιαστούν ως δύο ξεχωριστές ομάδες ώστε να εντοπιστούν οι πιθανές ομοιότητες ή συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών παραγόντων για την ανάπτυξη του νησιού. Έτσι, αφενός παρουσιάζονται και αναλύονται οι προσεγγίσεις των εκπροσώπων των σημαντικότερων και άμεσα συνδεδεμένων φορέων με το σχεδιασμό και αφετέρου εκείνες που προέρχονται από πολιτικά πρόσωπα του νησιού.

Δυναμικά στοιχεία

Η Ρόδος όπως αναφέρθηκε και παραπάνω είναι ένα νησί που στηρίζεται αποκλειστικά στον τουρισμό εγκαταλείποντας τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο τον πρωτογενή τομέα. Έτσι, η ανάπτυξη του τουρισμού με τη σημερινή του μορφή είναι αυτή που έχει πλαισιώσει την εικόνα του νησιού προωθώντας ένα δυναμικό προφίλ. Με τον παράγοντα του τουρισμού σε συνδυασμό με το φυσικό και πολιτιστικό πλούτο του νησιού τα οποία το σηματοδοτούν, συμφωνούν όλοι οι φορείς τόσο εκείνοι του πολιτικού χώρου όσο και οι υπόλοιποι. Σημειώνεται από όλους ότι η ιστορία του νησιού αλλά και το έργο των κατακτητών του είναι από τα πιο σημαντικά, αν όχι τα σημαντικότερα, χαρακτηριστικά του τα οποία αποτέλεσαν τον κινητήριο

μοχλό για τον τουρισμό. Βέβαια, εκτός από την ιστορία και τον πολιτισμό του, το νησί έχει να επιδείξει και ένα τοπίο μοναδικού φυσικού κάλλους που το διαφοροποιεί από τα υπόλοιπα στην Περιφέρεια αφού αυτό το περιβάλλον βρίσκεται εδώ και πάρα πολλά χρόνια σε αρμονία με τον οικιστικό χώρο. Πέρα όμως από τα χαρακτηριστικά αυτά επισημαίνεται από τους περισσότερους φορείς η σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης του νησιού στον ευρύτερο χώρο, αποτελώντας ένα σημαντικό χώρο όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και τη Μεσόγειο. Επιπλέον, το ισχυρό αυτό προνόμιο μπορεί να το εκμεταλλευτεί κατάλληλα με την ένταξη σε ένα δίκτυο συνεργασίας με χώρες ή άλλες περιοχές της Μεσογείου με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω ο εκπρόσωπος του ΤΕΕ Δωδεκανήσου προσθέτει ότι η Ρόδος είναι ένας χώρος στον οποίο συναντά κανείς πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες η εναλλαγή των οποίων σε συνδυασμό με τις τέχνες, την παράδοση και τον τουρισμό δημιουργεί το μοναδικό της τοπίο. Ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ Δωδεκανήσου, επισημαίνει ότι ένα επιπλέον δυναμικό στοιχείο της εικόνας του νησιού αποτελεί το μήκος των ακτών του στις οποίες έχει αναπτυχθεί η παράκτια ζώνη όπου συγκεντρώνεται πλήθος δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τον εκπρόσωπο του δήμου Καμείρου, «ο τουρισμός αγκαλιάζει όλες τις δραστηριότητες του νησιού» και αυτό αδιαμφισβήτητα είναι το δυναμικότερο χαρακτηριστικό του. Αντίθετα, εκπρόσωπος του δήμου Πεταλούδων και πρόεδρος της ΤΕΔΚ, επιχειρώντας μια πιο σφαιρική προσέγγιση της εικόνας του νησιού παρατηρεί ότι το θετικό στοιχείο πέρα των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών του προέρχεται από το γεγονός ότι η Ρόδος είναι η πρωτεύουσα του νομού, ενός νομού που με μια έννοια είναι συμπαγής. Τέλος, ο εκπρόσωπος του δήμου Νότιας Ρόδου, προερχόμενος από ένα δήμο με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του τουρισμού και χαρακτηριστικό γνώρισμα τις μεγάλες παρθένες εκτάσεις, θεωρεί ότι ακριβώς αυτό το γνώρισμα αποτελεί ένα από τα πιο ισχυρά σημεία για την ανάπτυξη του νησιού σχηματίζοντας έτσι ένα δυναμικό προφίλ ως προς την ενίσχυση του πρωτογενή τομέα.

Πέρα, λοιπόν, από κύρια γνωρίσματα του νησιού, περιβάλλον, ιστορία, γεωγραφική θέση, παρατηρεί κανείς ότι οι δευτερεύουσες απόψεις των φορέων διαφέρουν ανάλογα με το χώρο που εξυπηρετούν και προέρχονται. Η σύνθεση των παραπάνω απόψεων σχηματίζει τη συνολική εικόνα του νησιού η οποία συνάδει με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης. Επομένως, από την πρώτη κιόλας ερώτηση της έρευνας, γίνεται άμεσα αντιληπτή η ανάγκη συμμετοχής όσο το δυνατόν περισσότερων φορέων κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού αφού σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η οπτική γωνία από την οποία θεωρούνται τα σημαντικά ζητήματα ενός τόπου.

Χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα

Παρά τους ανοδικούς ρυθμούς ανάπτυξης που εμφανίζει η Ρόδος κατά τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχουν ορισμένα ζητήματα που καθιστούν αυτή την ανάπτυξη κατά καιρούς προβληματική. Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, ζητείται από τους εκπροσώπους των πολιτικών αρχών και των φορέων να εντοπίσουν αυτά τα ζητήματα αξιολογώντας και το βαθμό επιρροής τους στη συνολική ανάπτυξη του νησιού. Βέβαια κανείς θα μπορούσε να παρατηρήσει ότι οι έννοιες *χωροταξικά* και *πολεοδομικά προβλήματα* είναι αρκετά γενικές για να περιγράψουν αυτό που

πραγματικά επιθυμούν. Στην πραγματικότητα όμως σκόπιμα ορίστηκε έτσι το περιεχόμενο της παρούσας ερώτησης της έρευνας στοχεύοντας στη διαφοροποίηση των απαντήσεων από την οποία πρόκειται να προκύψει το ουσιαστικό πρόβλημα σχεδιασμού του νησιού. Ορίζοντας ο κάθε ερωτώμενος διαφορετικά την κλίμακα της χωροταξίας και πολεοδομίας, εστιάζει στο πραγματικό κατά την άποψη του ζήτημα χωρίς να καθοδηγείται.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε καθοδήγηση ως προς τις απαντήσεις, οι περισσότεροι εστιάζουν στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα βρίσκεται στην έλλειψη ενιαίας θεώρησης για το νησί και των απαραίτητων σχεδίων σε χωροταξική και πολεοδομική κλίμακα από τα οποία θα καθορίζονται συγκεκριμένες ζώνες χρήσεων γης και στην επέκταση του φαινομένου της αυθαίρετης και της εκτός σχεδίου δόμησης. Βέβαια, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι εκπρόσωποι των φορέων εντόπισαν προβλήματα που αφορούν ολόκληρο το νησί όπως η θέση του λιμανιού, του αεροδρομίου και του εργοστασίου της ΔΕΗ καθώς και όλων των παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον εκπρόσωπο της ΑΝ.ΔΩ. το πρόβλημα έγκειται στη θέση συγκεκριμένων λειτουργιών οι οποίες συγκρούονται κυρίως με το άμεσο οικιστικό περιβάλλον προκαλώντας μια σειρά από αλυσιδωτά προβλήματα ανάπτυξης. Από την άλλη μεριά οι εκπρόσωποι του ΕΟΤ και της Ένωσης Ξενοδόχων, εκτός των άλλων, θεωρούν ως ανασταλτικό παράγοντα της ανάπτυξης και του σχεδιασμού του χώρου την εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα και την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού. Καθοριστικής σημασίας όμως είναι και η παρατήρηση που γίνεται από τον εκπρόσωπο του ΕΟΤ για τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από το σχέδιο Καποδίστριας το οποίο οδήγησε σε ερήμωση ορισμένων οικισμών, θέλοντας να «απενοχοποιήσει» τον παράγοντα του τουρισμού. Ολοκληρώνοντας με τους φορείς πρέπει να αναφερθεί ότι το εκπρόσωπος του ΤΕΕ εστίασε αποκλειστικά στα προβλήματα που προκύπτουν εξαιτίας του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και στον τρόπο και βαθμό που αυτό εφαρμόζεται. Αντίθετα, οι δήμαρχοι, εκτός από τη γενική διαπίστωση περί έλλειψης κατάλληλου υποβάθρου για το σχεδιασμό και προγραμματισμό, επικεντρώθηκαν σε προβλήματα χωροταξικά ή πολεοδομικά τα οποία αντιμετωπίζουν στα όρια της εδαφικής τους επικρατείας ή πηγάζουν από την ανάπτυξη άλλων δήμων. Για παράδειγμα, οι δήμαρχοι των απομακρυσμένων δήμων από το διοικητικό κέντρο αναφέρουν ότι το κύριο πρόβλημα για τη ανάπτυξη του νησιού είναι η θέση του διοικητικού κέντρου στο Βόρειο τρίγωνο που έχει σαν αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μεγάλου όγκου των δραστηριοτήτων του νησιού στη γύρω περιοχή. Αντίθετα, οι πολιτικοί εκπρόσωποι των δήμων που ανήκουν στο ανεπτυγμένο τρίγωνο του νησιού, αναφέρθηκαν κυρίως στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο χώρος αυτός ενιαία όπως η βίαη και άναρχη ανάπτυξη, η έλλειψη χωροθέτησης αδρανών υλικών και επικίνδυνων φορτίων, η έλλειψη οργανωμένου χώρου Πανεπιστημίου, το προβληματικό οδικό δίκτυο που είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη ρυμοτομία, η θέση του κεντρικού λιμένα καθώς και η θέση του αεροδρομίου. Ο αντινομαρχής με αρμοδιότητα σε θέματα χωροταξίας και περιβάλλοντος, βέβαια, αναφερόμενος στα παραπάνω προβλήματα εστίασε σε εκείνο που δημιουργείται εξαιτίας των διατάξεων του θεσμικού πλαισίου περί ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ και την έλλειψη συνεργασίας των μελετητών που εκπονούν μελέτες για όμορους δήμους. Την άποψη αυτή εξέφρασε και ο εκπρόσωπος του δήμου Πεταλούδων και πρόεδρος της ΤΕΔΚ Δωδεκανήσου.

Συμπερασματικά, διαπιστώνει κανείς το γεγονός ότι το πρόβλημα ορίζεται για κάθε εκπρόσωπο διαφορετικά και μάλιστα είναι άμεσα συνδεδεμένο με το αντικείμενο των αρμοδιοτήτων του, είτε αυτός προέρχεται από τους αναπτυξιακούς φορείς είτε από τον πολιτικό χώρο. Αυτή η διαφορετική οπτική γωνία προσδίδει την πραγματική εικόνα του γενικότερου προβλήματος κατά το σχεδιασμό ενός χώρου το οποίο προκύπτει από το βαθμό ιεράρχησης των επιμέρους προβλημάτων. Ο συντονισμός αυτών και οι τελικές προτεραιότητες που θα οριστούν είναι αυτό που στην πραγματικότητα απαιτείται και επιδιώκεται ώστε να εφαρμοστούν λύσεις τόσο βραχυπρόθεσμες όσο και μακροπρόθεσμες εξυπηρετώντας τα αντίστοιχα ζητήματα.

Επάρκεια υποδομών

Οι υποδομές και οι υπηρεσίες αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους κρίκους του δικτύου ανάπτυξης ενός τόπου. Ο τρόπος που οργανώνονται και λειτουργούν για το νησί της Ρόδου παρουσιάστηκε σε παραπάνω κεφάλαιο. Σε αυτό το σημείο όμως καταγράφονται και αξιολογούνται οι προσεγγίσεις των κύριων φορέων επί του ζητήματος, καθώς και κριτικές που ασκούν σε παγιωμένες καταστάσεις και δράσεις που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων από μεμονωμένους φορείς και πολίτες ή ακόμα και από την ίδια την πολιτεία και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Ο τομέας της ενέργειας είναι ένας από τους σημαντικότερους, διότι αποτελεί την πηγή τροφοδότησης όλων των υπόλοιπων δραστηριοτήτων. Όπως γίνεται όμως αντιληπτό αυτός ο τομέας για το νησιωτικό χώρο αποτελεί ένα από τα ζητήματα που χρήζουν σοβαρής αντιμετώπισης εξαιτίας της γεωγραφικής σύστασης του χώρου. Ειδικότερα, η διάσπαση του νησιωτικού χώρου σε μικρότερα συμπλέγματα που αποτελούνται από δεκάδες νησιά αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του δικτύου ενέργειας. Επιπλέον οι αυξημένες ανάγκες των νησιών κατά τους θερινούς μήνες εξαιτίας του τουρισμού για μεγαλύτερες ποσότητες παρεχόμενης ενέργειας αποτελούν ένα πρόσθετο πρόβλημα. Για το νησί της Ρόδου, αλλά και τα γειτονικά, εδώ και χρόνια το ζήτημα της ενέργειας καλύπτεται από τον ΑΗΣ Σορώνης. Σε αυτό το σημείο επισημαίνουν λοιπόν όλοι οι ερωτώμενοι το πρόβλημα που έχει προκύψει τα τελευταία έτη με τη δυναμικότητα του συγκεκριμένου σταθμού και την αδυναμία του στην κάλυψη των απαιτούμενων αναγκών. Οι απαραίτητες εγκαταστάσεις παροχής ενέργειας θεωρούνται ανεπαρκής ενώ ταυτόχρονα από τους περισσότερους υπογραμμίζεται το γεγονός ότι ενώ έχει δρομολογηθεί νέο εργοστάσιο της ΔΕΗ στο νησί, οι διαδικασίες έχουν παγώσει με αποτέλεσμα σήμερα να δημιουργούνται προβλήματα επάρκειας που επηρεάζουν τη συνολικότερη ανάπτυξη του νησιού. Ωστόσο, σε αυτό το ζήτημα οι εκπρόσωποι της ΑΝ.ΔΩ., του ΕΟΤ, του ΤΕΕ, αλλά και ο δήμαρχος Πεταλούδων παρατηρούν ότι το συγκεκριμένο θέμα μπορεί ή θα μπορούσε να λυθεί με μεταφορά αποθεμάτων ενέργειας από την Τουρκία.

Βέβαια, η ενέργεια δεν είναι ο μόνος τομέας στον οποίο παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις και ανεπάρκειες στο νησί. Οι υποδομές που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος και πιο συγκεκριμένα εκείνες των βιολογικών καθαρισμών των οικισμών και οι απαραίτητες για τη διαχείριση των απορριμμάτων αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα τα οποία επισημαίνονται

τόσο από τους αναπτυξιακούς φορείς, εκπρόσωπο ΑΝ.ΔΩ και ΕΟΤ, όσο και από εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως οι δήμαρχοι Ροδίων, Καλλιθέας και Νότιας Ρόδου. Στην πραγματικότητα το πρόβλημα εντοπίζεται στην έλλειψη κατάλληλου σχεδιασμού αυτών των υποδομών, στην καθυστέρηση ολοκλήρωσης ορισμένων μονάδων και στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών για την εναπόθεση των απορριμμάτων.

Ανεπαρκές χαρακτηρίζεται επίσης το οδικό δίκτυο του νησιού και το δίκτυο συνδέσεων με την υπόλοιπη Ελλάδα. Οι παρατηρήσεις αυτές προέρχονται από τους φορείς και συγκεκριμένα από τον εκπρόσωπο της ΑΝ.ΔΩ, ο οποίος εστιάζει στην ανάγκη βελτίωσης των συνδέσεων τόσο μεταξύ των νησιών του νομού όσο και με σημαντικούς σταθμούς της υπόλοιπης χώρας, αλλά και από τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης άλλοι από τους οποίους εστιάζουν στο οδικό δίκτυο, άλλοι στις συγκοινωνίες και άλλοι και στα δύο. Έτσι, συγκεκριμένα ο αντινομάρχης τονίζει την ανάγκη για βελτίωση του οδικού δικτύου του νησιού δεδομένης και της αυξημένης τουριστικής κίνησης κατά του θερινούς μήνες. Την ίδια άποψη, όμως, εκφράζουν και οι δήμαρχοι Καμείρου και Νότιας Ρόδου οι οποίοι εκπροσωπούν δήμους που είναι πιο απομακρυσμένοι από το διοικητικό κέντρο του νησιού σε σχέση με τους υπόλοιπους. Αντίθετα, οι δήμαρχοι Καλλιθέας και Πεταλούδων που γειτνιάζουν με το δήμο Ροδίων και δεν αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα στο οδικό τους δίκτυο, εστιάζουν στο πρόβλημα των συνδέσεων και της συγκοινωνίας το οποίο είναι αρκετά σημαντικό τόσο για την προσέλκυση επισκεπτών και την εικόνα του νησιού όσο και για την εξυπηρέτηση των κατοίκων του νησιού. Βέβαια, αυτό το σημαντικό ζήτημα προσέγγισε και ο δήμαρχος Καμείρου από την δική οπτική γωνία, θεωρώντας ως υψηλή προτεραιότητα την ανάγκη επανοργάνωσης του δικτύου αστικής και υπεραστικής συγκοινωνίας ώστε να εξυπηρετούνται όλοι οι οικισμοί του νησιού και να επιτυγχάνονται συνδέσεις όχι μόνο με τη Ρόδο αλλά και μεταξύ τους.

Επιπρόσθετα προβλήματα εντοπίζονται όμως και σε άλλες υποδομές και υπηρεσίες του νησιού. Ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ, αναφέρει το ζήτημα της επάρκειας του κεντρικού λιμένα του νησιού που έχει οξυνθεί τα τελευταία έτη λόγω της αύξησης του αριθμού προσέλευσης κρουαζιερόπλοιων. Το μέγεθος του λιμένα δεν είναι κατάλληλο για την εξυπηρέτηση ταυτόχρονα πολλών πλοίων, αλλά και η επέκταση αυτού παραμένει εδώ και χρόνια στάσιμη λόγω διαφόρων ζητημάτων που έχουν προκύψει. Επιπλέον, σημαντική ανεπάρκεια παρατηρείται και σε μαρίνες αναψυχής με αποτέλεσμα να χάνεται σημαντικός αριθμός επισκεπτών που ενδιαφέρονται για αυτό το είδος τουρισμού. Από την άλλη, ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ εστιάζει στα σημαντικά προβλήματα των υποδομών ύδρευσης και άρδευσης του νησιού, ένα δίκτυο που χρειάζεται να επεκταθεί σε όλο το χώρο ώστε να εξυπηρετούνται όλες οι ανάγκες και δραστηριότητες και το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη του νησιού και την άνοδο των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τουρισμό. Η παραπάνω παρατήρηση εκφράζεται και από το δήμαρχο Νότιας Ρόδου ο οποίος εκπροσωπεί ένα δήμο που αντιμετώπιζε προβλήματα ύδρευσης και άρδευσης για πολλά χρόνια, δεδομένου ότι ήταν ο δήμος με παράδοση στον πρωτογενή τομέα και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα ύδρευσης εξαιτίας της αύξησης της τουριστικής του δραστηριότητας. Ο δήμαρχος Πεταλούδων και ως πρόεδρος της ΤΕΔΚ

παρατηρεί ότι υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις και στον τομέα της υγείας και όχι μόνο ως προς το απαραίτητο προσωπικό αλλά και ως προς τις κτιριακές εγκαταστάσεις και τον αναγκαίο εξοπλισμό. Σε αρκετούς οικισμούς δε λειτουργούν τα αγροτικά ιατρεία, ενώ σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης πρέπει να γίνει μεταφορά στο νοσοκομείο του νησιού που βρίσκεται στο βόρειο τρίγωνο ή ακόμα και στην Αθήνα, με αποτέλεσμα να σπαταλάται σημαντικός χρόνος για τον ασθενή. Η παρατήρηση αυτή είναι αρκετά σημαντική διότι η Ρόδος αποτελεί ένα μεγάλο νησί της χώρας, με σημαντικό πληθυσμό, πρωτεύουσα νομού που φιλοξενεί εκατοντάδες επισκέπτες το καλοκαίρι. Σχετικά όμως με τα χαρακτηριστικά αυτά του νησιού, σημαντικό είναι και το ζήτημα του αεροδρομίου που προσθέτει ο δήμαρχος Καμείρου και αφορά όχι μόνο τη θέση του που αναλύθηκε παραπάνω αλλά και το μέγεθος του. Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για ένα αερολιμένα που αποτελεί διεθνή πύλη, πολλές από τις υπηρεσίες του υπολειπονται ενώ οι υποδομές του την υψηλή περίοδο σημειώνουν έντονο κορεσμό. Βέβαια, είναι ένα ζήτημα με δύσκολη επίλυση λόγω της θέσης του εντός του οικισμού. Η πρόσφατη επέκταση του με νέες εγκαταστάσεις φαίνεται πως δεν επαρκεί, εφόσον οι ανάγκες των επισκεπτών είναι αυξημένες γεγονός που εντείνεται σε έκτακτες περιπτώσεις. Οι δράσεις που μπορούν να ληφθούν είναι λίγες και σε καμία περίπτωση η μετεγκατάσταση που έχει προταθεί κατά καιρούς θα αποτελούσε σοβαρή λύση.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει, βέβαια, να αναφερθεί και μια διαφορετική προσέγγιση της επάρκειας των υποδομών και υπηρεσιών που δόθηκε από τον εκπρόσωπο της Ένωσης Ξενοδόχων και της ΠΡΟΤΟΥΡ. Εστιάζει, λοιπόν, στην έλλειψη από πλευράς σχεδιασμού ζωνών εμπορίου και κατάλληλων υποδομών που θα επιτρέπουν την ανάπτυξη και ενίσχυση του κλάδου, οι οποίες θα υποβοηθούν τον τουρισμό και την οικονομία του νησιού μέσω της κατανάλωσης από την άμεση παραγωγή. Η δράση αυτή θα έχει ως σκοπό τη μείωση των εισαγόμενων προϊόντων με ταυτόχρονη ανάδειξη των παραδοσιακών χαρακτηριστικών του νησιού. Πρόκειται για μια σημαντική παρατήρηση άμεσα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη, η οποία συνδυάζει πλέον όλους τους παραγωγικούς τομείς, καθώς και τον τουρισμό.

Η Ρόδος, όντας ένα από τα μεγαλύτερα νησιά της χώρας με ισχυρή παρουσία στην συνολική της ανάπτυξη, διαθέτει όλες τις απαραίτητες υποδομές. Ωστόσο, από τις προσεγγίσεις των εκπροσώπων των φορέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης γίνεται κατανοητό ότι ορισμένες από αυτές τις υποδομές υπολειπονται ή βρίσκονται σε κορεσμό. Κοινή διαπίστωση αποτελεί το θέμα της ενέργειας, γεγονός που σηματοδοτεί την μεγάλη ανάγκη επίλυσης του συγκεκριμένου ζητήματος ώστε να προληφθούν ορισμένες μελλοντικές καταστάσεις. Βέβαια, το ενεργειακό ζήτημα του νησιού είναι άμεσα συνδεδεμένο με όλους τους τομείς και τις δραστηριότητες για αυτό το λόγο και αποτελεί προτεραιότητα όλων των φορέων, παρά το γεγονός ότι ο καθένας έχει διαφορετική άποψη για τον τρόπο με τον οποίο θα λυθεί. Κάθε άλλο θέμα ανεπάρκειας υποδομών και υπηρεσιών είναι περισσότερο συνδεδεμένο με το φορέα που εκπροσωπεί ο κάθε ερωτώμενος και την εδαφική επικράτεια αυτού. Έτσι, διαπιστώνεται ότι οι εκπρόσωποι των φορέων του τουρισμού εστιάζουν σε υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν κυρίως τον τουρισμό και τον τρόπο που αυτές μπορούν να ενισχυθούν και να βελτιωθούν. Αντίθετα, εκείνοι

των αναπτυξιακών φορέων, όπως η ΑΝ.ΔΩ. και το ΤΕΕ, αναφέρουν προβλήματα σε υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν ένα μεγάλο εύρος των δραστηριοτήτων του νησιού και κυρίως τους κατοίκους. Από την άλλη, οι δήμαρχοι αφού αναφέρουν το βασικό πρόβλημα ανεπάρκειας υποδομών, εστιάζουν σε προβλήματα που αφορούν περισσότερο τους δημότες τους. Επομένως, σε συνδυασμό με την προηγούμενη ερώτηση που αφορούσε τα χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα, γίνεται κατανοητό το γεγονός ότι όταν πρόκειται για εντοπισμό προβλημάτων, οι εκπρόσωποι παρατηρούν εκείνα που συνδέονται περισσότερο με το αντικείμενο των αρμοδιοτήτων τους, εκτός και αν υπάρχει κάποιο ζήτημα έντονου χαρακτήρα που δε μπορεί να αμεληθεί.

Ευκαιρίες ή απειλές

Ο χώρος επηρεάζεται τόσο από το ενδογενή χαρακτηριστικά του όσο και από τα εξωγενή, τα οποία μπορούν να λειτουργούν ως ευκαιρίες ανάπτυξης αλλά και ως απειλές. Έτσι, και στην περίπτωση της Ρόδου αφού εξετάστηκαν μέχρι τώρα τα χαρακτηριστικά του ίδιου του νησιού, είτε αυτά είναι θετικά είτε αρνητικά, επιδιώκεται η προσέγγιση των στοιχείων εκείνων του εξωτερικού περιβάλλοντος που μπορούν να επιδράσουν ως ευκαιρίες και απειλές για την ανάπτυξη του. Καταγράφονται, λοιπόν, οι προσεγγίσεις των εκπροσώπων σχετικά με τα στοιχεία εκείνα που δεν προέρχονται από το νησί αλλά μπορούν να λειτουργήσουν ως αναπτυξιακοί μοχλοί, καθώς και εκείνα που λειτουργούν σε ανταγωνιστικό επίπεδο και απειλούν την αναπτυξιακή διαδικασία. Στοχευμένα, θα αναλυθούν, λοιπόν, αρχικά οι ευκαιρίες που καταγράφηκαν και στη συνέχεια όλες εκείνες οι καταστάσεις και τα χαρακτηριστικά που μπορούν να αποτελέσουν βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα απειλή για την ανάπτυξη του νησιού.

Παρά το γεγονός, όμως, ότι η συγκεκριμένη ερώτηση προσεγγίζεται διαφορετικά από κάθε εκπρόσωπο, οι περισσότεροι αναφέρουν ως ευκαιρία την μικρή απόσταση από την Τουρκία με την οποία θα μπορούσαν να αναπτυχθούν πολλές συνεργασίες. Συγκεκριμένα, οι εκπρόσωποι της ΑΝ.ΔΩ., του ΤΕΕ, του ΕΟΤ αλλά και ο δήμαρχος Πεταλούδων και πρόεδρος της ΤΕΔΚ αναφέρουν ότι η θέση του νησιού στο γεωγραφικό χώρο με τις μικρές σχετικά αποστάσεις από την Τουρκία, την Κρήτη και την Κύπρο μπορεί να λειτουργήσει θετικά για την ανάπτυξη του, εφόσον βέβαια αξιοποιηθούν οι δοθείσες προοπτικές. Ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. προσθέτει επίσης ότι ισχυρό αναπτυξιακό μέσο αποτελούν τα εκδιδόμενα αναπτυξιακά προγράμματα από την ΕΕ που δεν πρέπει να αμελούνται καθώς προσφέρουν ευκαιρίες σε διάφορους τομείς. Άποψη άμεσα συνδεδεμένη με το έργο του συγκεκριμένου φορέα. Την ίδια αυτή ευκαιρία παρατηρούν και οι δήμαρχοι Πεταλούδων και Νότιας Ρόδου, σύμφωνα με τους οποίους οι μηχανισμοί επιδοτήσεων ή οι επιχορηγήσεις επενδύσεων αποτελούν κινητήριους αναπτυξιακούς παράγοντες.

Από την άλλη, σε εθνικό επίπεδο, ευκαιρία μπορεί να αποτελέσει, σύμφωνα με τον εκπρόσωπο της Ένωσης Ξενοδόχων, η προτεινόμενη διοικητική μεταρρύθμιση του κράτους κατά την οποία προβλέπεται η συνένωση των δέκα δήμων του νησιού σε ένα. Η ένωση αυτή είναι θετική κατά

των ερωτώμενο διότι θα υπάρχει πλέον μία αρμόδια αρχή για την διοίκηση και το σχεδιασμό του νησιού με αποτέλεσμα να μην εμφανίζονται προβλήματα συντονισμού μεταξύ των υφιστάμενων δήμων τα οποία συνήθως οδηγούσαν σε στασιμότητα σημαντικών ζητημάτων ανάπτυξης. Σχετικά με τις διοικητικές ικανότητες του κράτους αλλά και του νησιού, ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας παρατηρεί ότι το υπάρχον εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο σχεδιασμού είναι προβληματικό και κυρίως για τις νησιωτικές περιοχές. Εκτιμά, λοιπόν, ότι μια πιθανή αναθεώρηση αυτού του πλαισίου με διατάξεις που θα ευνοούν τη νησιωτική ανάπτυξη μέσω κατάλληλου σχεδιασμού μπορεί να λειτουργήσει θετικά αποφέροντας σημαντικά αποτελέσματα.

Αναφορικά με τις προοπτικές ανάπτυξης από την αξιοποίηση της σχετικά μικρής απόστασης από την Κύπρο, οι οποίες παρατηρήθηκαν από ορισμένους εκπροσώπους και παρουσιάστηκαν παραπάνω, ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας προσθέτει ότι μπορούν να υιοθετηθούν πολλά παραδείγματα σχεδιασμού και διαχείρισης συγκεκριμένων ζητημάτων από την κυπριακή κοινότητα στα οποία εκείνη πρωτοπορεί. Έτσι, θα μπορούν με κατάλληλη προσαρμογή και εφαρμογή να αντιμετωπιστούν αντίστοιχα προβλήματα στη Ρόδο, δεδομένου ότι τα δύο νησιά παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες. Πέρα όμως από την Κύπρο, σημαντικές προοπτικές μπορούν αναπτυχθούν από την υιοθέτηση και αξιοποίηση του σχεδίου των Ιταλών, σύμφωνα με την άποψη του δημάρχου Καλλιθέας. Οι Ιταλοί κατά την περίοδο που ήταν εγκατεστημένοι στο νησί είχαν εφαρμόσει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης σε όλους τους τομείς με κατάλληλο σχεδιασμό το οποίο εγκαταλείφθηκε από τις αρμόδιες αρχές μετά την αποχώρησή τους και την ενσωμάτωση του νησιού με την υπόλοιπη χώρα. Αυτό το σχέδιο μπορεί, λοιπόν, να επανεξεταστεί και με κατάλληλη προσαρμογή στα υφιστάμενα δεδομένα να προωθήσει το σχεδιασμό της νησιωτικής οντότητας.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον δήμαρχο της Νότιας Ρόδου, οι οικονομίες των χωρών προέλευσης του τουρισμού αλλά και η εικόνα των τουριστικών παραγόντων και των επισκεπτών μπορούν να λειτουργήσουν θετικά για την ενίσχυση κλάδων του νησιού πέρα από τον τουρισμό. Ωστόσο, αυτές οι οικονομίες μπορούν να λειτουργήσουν και αντίθετα, επιφέροντας κάποια σχετική υποβάθμιση. Σε αυτή την περίπτωση η διαφήμιση είναι μία από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες που πρέπει να ληφθούν.

Ολοκληρώνοντας τις προσεγγίσεις των εκπροσώπων σχετικά με τους εξωτερικούς παράγοντες που μπορούν να λειτουργήσουν θετικά στην ανάπτυξη του νησιού, πρέπει να αναφερθεί μία πολύ σημαντική παρατήρηση που έγινε από το αντινομάρχη και το δήμαρχο Πεταλούδων και αφορά στο μεταφορικό ισοδύναμο. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη συγκεκριμένη παρατήρηση, η ανάπτυξη του νησιού μπορεί να επωφεληθεί από την εφαρμογή του μεταφορικού ισοδύναμου που ζητείται εδώ και χρόνια, κυρίως από το νησιωτικό χώρο και θα έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του μεγάλου κόστους στις μεταφορές προϊόντων και επιβατών.

Όπως, διαπιστώνει κανείς από την ανάλυση των ευκαιριών που προηγήθηκε, υπάρχει ένας μεγάλο εύρος εξωτερικών παραγόντων που μπορούν να ενισχύσουν την ανάπτυξη του νησιού. Ωστόσο, υπάρχουν και εξωτερικοί παράγοντες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αρνητικά με αποτέλεσμα τη δημιουργία αποδιοργανωμένων καταστάσεων και τη στασιμότητα. Ο

εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. αναφέρει ότι το σημαντικότερο γεγονός που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εμπόδιο είναι η κεντροποιημένη διοίκηση και η θέση της υφιστάμενης Περιφέρειας στη Σύρο. Οι δύο αυτοί συμπληρωματικοί παράγοντες αδυνατούν να ορίσουν επιτυχώς τα προβλήματα και να αναπτύξουν τον κατάλληλο χειρισμό με αποτέλεσμα να δημιουργείται σε ένα βαθμό υποβάθμιση της υφιστάμενης κατάστασης. Την ίδια αυτή άποψη εκφράζει και ο δήμαρχος Πεταλούδων, παρατηρώντας ότι τα προβλήματα αντιμετωπίζονται καλύτερα σε τοπικό επίπεδο από τις τοπικές αρχές ενώ ο σχεδιασμός είναι περισσότερο επιτυχής όταν εκπονείται από τοπικούς παράγοντες.

Ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ, από τη δική του οπτική γωνία, χαρακτηρίζει ως μόνο αρνητικό εξωτερικό παράγοντα την προτεινόμενη διοικητική μεταρρύθμιση με την οποία καταργούνται οι δήμοι του νησιού και δημιουργούν μία ενιαία διοικητική ενότητα. Η ενότητα αυτή πρόκειται να αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα διότι η Ρόδος αποτελεί ένα μεγάλο γεωγραφικό χώρο που δε μπορεί να διοικηθεί από μία μόνο αρχή. Το προτεινόμενο σχέδιο λοιπόν για τη νέα διοίκηση αποτελεί σημαντική απειλή για την ανάπτυξη του νησιού και την ουσιαστική αντιμετώπιση των προβλημάτων του.

Επιπρόσθετη απειλή χαρακτηρίζεται από τον εκπρόσωπο της Ένωσης Ξενοδόχων ο τελευταίος αναπτυξιακός νόμος διότι τα κίνητρα που δίνει στους επενδυτές οδηγούν το νησί σε μια ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας, η οποία κατά τα τελευταία έτη σημειώνει σε σημαντικό βαθμό κορεσμό. Σύμφωνα με τον ερωτώμενο θα μπορούσαν να δίνονται κίνητρα για ανάπτυξη άλλων τομέων με την τουριστική δραστηριότητα να παραμένει σταθερή εφόσον οι υπάρχουσες υποδομές επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών του κλάδου. Αναφορικά, όμως, με τις αναπτυξιακές επιδοτήσεις, ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. προσθέτει ότι και τα ίδια τα αναπτυξιακά προγράμματα τόσο της χώρας όσο και της Ε.Ε. θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αρνητικά διότι η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και κατ' επέκταση και η Ρόδος λόγω του υψηλού ΑΕΠ εξαιρείται από αυτά. Έτσι, αναπτύσσονται άλλες ανταγωνιστικές περιοχές σε βάρος του νησιού με αποτέλεσμα να απομακρύνεται το επενδυτικό ενδιαφέρον. Άμεσα συνδεδεμένη, επίσης, με τις παραπάνω προσεγγίσεις είναι και η χρηματοδότηση η έλλειψη της οποίας αποτελεί σημαντική απειλή για την ανάπτυξη του νησιού, σύμφωνα με τον εκπρόσωπο της Νομαρχίας. Πρόσθεσε, πως οι χρηματοδοτικοί πόροι είναι αυτοί που υποκινούν την ανάπτυξη ενός τόπου και η μείωση τους οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα για το νησί.

Σε μια προσπάθεια σύνθεσης των παραπάνω προσεγγίσεων τόσο για τις ευκαιρίες όσο και τις απειλές που παρουσιάζονται συμπεραίνει κανείς ότι οι φορείς πολλές φορές αντιλαμβάνονται το ίδιο γεγονός τελείως αντίθετα, κάτι που οφείλεται στο αντικείμενο της δράσης τους και τις συνεργασίες και σχέσεις που έχουν αναπτύξει με άλλους φορείς. Η μεγαλύτερη αντίθεση σημειώνεται, βέβαια, στο ζήτημα της διοικητικής μεταρρύθμισης και στον κατάλληλο σύστημα που πρέπει να αναπτυχθεί για τη λήψη των αποφάσεων. Από την άλλη, σημαντική εντύπωση προκαλεί η προσέγγιση του εκπροσώπου της Ένωσης Ξενοδόχων σχετικά με τον αναπτυξιακό νόμο και τα κίνητρα που έχουν δοθεί για την ανάπτυξη του τουρισμού. Παρά το γεγονός πως εκπροσωπεί έναν από τους σημαντικότερους φορείς του τουρισμού του νησιού, θεωρεί πως μια

πραιτέρω ανάπτυξη του κλάδου που σηματοδοτείται από τον αναπτυξιακό νομό μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη βιώσιμη ανάπτυξη των υπολοίπων κλάδων και στη συνέχεια ολόκληρου του νησιού. Από αυτό το γεγονός αλλά και από το σύνολο σχεδόν των προσεγγίσεων διαπιστώνεται ότι οι εκπρόσωποι των φορέων σε αυτή την ερώτηση εστίασαν περισσότερο σε ζητήματα που επηρεάζουν τη συνολική ανάπτυξη του νησιού και λιγότερο σε εκείνα που συνδέονται μόνο με τη γεωγραφική επικράτεια των αρμοδιοτήτων τους, ενώ μπορούν επίσης οι προσεγγίσεις να χαρακτηριστούν περισσότερο ως προσωπικές απόψεις παρά εκπροσωπήσεις των φορέων. Σε αυτό το σημείο πρέπει επίσης να αναφερθεί η ομόφωνη άποψη όλων ότι μια συνεργασία με την Τουρκία και τα γειτονικά παράλια μπορεί να αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους αναπτυξιακούς παράγοντες. Παρά το γεγονός ότι η Ρόδος βρίσκεται σε μία ζώνη με έντονες προστριβές με τη γείτονα χώρα, οι φορείς αποβλέπουν σε μια ειρηνική συνεργασία η οποία ουτοπικά θα ενδυναμώσει και τις σχέσεις των δύο χωρών.

Αναπτυξιακό όραμα

Ως αναπτυξιακό όραμα ή στρατηγική ορίζονται εκείνες οι δράσεις που πρέπει να υιοθετηθούν ώστε να οδηγηθεί ένας τόπος σε βιώσιμη ανάπτυξη επιτυγχάνοντας το στόχο με όσο το δυνατόν λιγότερες προβληματικές καταστάσεις. Σε αυτή την ενότητα επιχειρείται, λοιπόν, η καταγραφή των προσεγγίσεων των εκπροσώπων σχετικά με τη στρατηγική που έχουν αναπτύξει ή επιθυμούν να αναπτυχθεί για την ορθότερη ανάπτυξη του νησιού και τον επιτυχημένο σχεδιασμό του χώρου. Έχει προσδιοριστεί από όλους τους εκπροσώπους η σύνδεση και αλληλεξάρτηση του χωρικού σχεδιασμού και της ανάπτυξη ενός τόπου, στην προκειμένη περίπτωση του νησιού της Ρόδου, και έτσι το όραμα ή η στρατηγική προσδιορίζεται με εκείνες τις δράσεις που πρέπει να επιτευχθούν και προς τις δύο αυτές κατευθύνσεις.

Ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. αναφέρει ότι η ανάπτυξη αλλά και οργάνωση του χώρου μπορεί να επιτευχθεί μέσω της οριοθέτησης των δραστηριοτήτων στο χώρο. Έτσι, θα μειωθούν οι συγκρούσεις χρήσεων γης και ταυτόχρονα θα δημιουργηθούν οργανωμένοι υποδοχείς που οι οποίοι θα έλξουν νέες επενδύσεις. Αναφέρει, χαρακτηριστικά, το σχέδιο των Ιταλών και την αναπτυξιακή πολιτική που είχαν υιοθετήσει εκείνοι για ολόκληρη τη Δωδεκάνησο και υποστηρίζει το γεγονός μιας πιθανής επιστροφής και ενίσχυσης του συγκεκριμένου σχεδίου.

Από την πλευρά του ο εκπρόσωπος του ΤΕΕ, ενός φορέα περισσότερο συνδεδεμένου με το χωρικό σχεδιασμό ορίζει μια στρατηγική σε τρεις φάσεις από τις οποίες μπορεί να προκύψει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Έτσι, ως βραχυπρόθεσμος στόχος ορίζεται η ολοκλήρωση όλων των τρεχόντων έργων στο νησί και κυρίως εκείνων που αφορούν τον πολεοδομικό σχεδιασμό, όπως τα σχέδια πόλεως και η οριοθέτηση των οικισμών. Στη συνέχεια, σε ένα μεσοπρόθεσμο στάδιο, και αφού έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες των σχεδίων των οικισμών στοχεύεται η πολεοδομική αναδιοργάνωση αυτών ώστε να λειτουργούν αποτελεσματικά και να προσφέρουν ένα ενισχυμένο βιοτικό επίπεδο. Αφού, λοιπόν, έχει οργανωθεί κατάλληλα το υπόβαθρο στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν οι δραστηριότητες ενός οικισμού, είναι πλέον δυνατός ο καθορισμός των διοικητικών αρμοδιοτήτων και η αναδιοργάνωση αυτών. Ευρύτερο στόχο της

στρατηγικής αυτή που αναλύθηκε αποτελεί η δημιουργία χωροταξικής συνείδησης τόσο στους σχεδιαστές όσο και στους πολίτες, η οποία θα λειτουργήσει ως ανασταλτικός παράγοντας όλων εκείνων των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο αστικός χώρος και η ύπαιθρος. Ωστόσο, προσθέτει ότι για την επίτευξη της συγκεκριμένης στρατηγικής είναι απαραίτητη προϋπόθεση η πραγματοποίηση της διοικητικής μεταρρύθμισης η οποία θα επιτρέψει την αναδιοργάνωση των αρμοδιοτήτων και θα βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ των οικισμών και των διαφόρων επιπέδων σχεδιασμού.

Αντίθετα, οι εκπρόσωποι του τουρισμού, δηλαδή του ΕΟΤ και της Ένωσης Ξενοδόχων αναφέρουν μια στρατηγική εστιασμένη στην ανάπτυξη και ενίσχυση του κλάδου και του τουριστικού προϊόντος με παράλληλη όμως ενίσχυση του αγροτικού τομέα που υποβαθμίζεται ολοένα και περισσότερο. Ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ προσθέτει ότι η ανάπτυξη του νησιού θα ενισχυθεί από την αξιοποίηση του θαλάσσιου τουρισμού, ενώ εκείνος της Ένωσης Ξενοδόχων αναφέρει ως ουτοπικό σενάριο την εκ νέου ανάπλαση και διαμόρφωση της υφιστάμενης τουριστικής ζώνης στο ανατολικό τμήμα με πιθανές κατεδαφίσεις ξενοδοχειακών μονάδων. Η μεταποίηση είναι ένας τομέας επίσης που πρέπει να ενισχυθεί γεγονός που θα τονώσει την οικονομία του νησιού αλλά θα συμβάλλει παράλληλα στην αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Και από τους δύο εκπροσώπους τονίζεται ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της στρατηγικής που εξέφρασαν αποτελεί ο έλεγχος της τουριστικής φέρουσας ικανότητας.

Τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων θεωρεί και ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας ως τον πρωταρχικό στόχο για την ανάπτυξη του νησιού και τον ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό. Η δημιουργία ενός σταθερού διοικητικού συστήματος με υπηρεσίες που ακούν συγκεκριμένο έργο είναι η απαραίτητη λύση για μια βιώσιμη ανάπτυξη. Η διοίκηση είναι από τους κύριους παράγοντες ελέγχου των κατευθύνσεων και άσκησης των πολιτικών και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει το σχήμα της να είναι σταθερό χωρίς να μεταβάλλονται τα όρια της γεωγραφικής της επικράτειας. Απαραίτητη, βέβαια, προϋπόθεση ώστε να είναι αποτελεσματικός ο σχεδιασμός είναι ο έλεγχος αυτού σε όλα τα στάδια εκπόνησης του από το αμέσως ανώτερο επίπεδο καθώς και ο καθορισμός των δραστηριοτήτων στο χώρο αλλά και των αρμοδιοτήτων σε επίπεδο διοίκησης.

Ο προσδιορισμός συγκεκριμένων ζωνών οργανωμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων αποτελεί τον κύριο στόχο της στρατηγικής που πρέπει να υιοθετηθεί σύμφωνα με το δήμαρχο Ροδίων. Ιδιαίτερο βάρος πρέπει να δοθεί στη γεωργία η οποία με την κατάλληλη ενίσχυση μπορεί να τροφοδοτήσει ολόκληρο το νησί με τα απαραίτητα αγαθά και παράλληλα να καλύψει τις ανάγκες στον κλάδο του τουρισμού. Όσον αφορά τον τουρισμό, ιδανικό σενάριο για την ενίσχυση του αποτελεί η στροφή προς το θαλάσσιο τουρισμό ο οποίος δύναται να αναπτυχθεί στο νησί λόγω του μεγάλου μήκους των ακτών του αλλά και των σχετικά μικρών αποστάσεων από άλλα νησιά και τα παράλια της Τουρκίας. Ο χωροταξικός σχεδιασμός, προσθέτει, είναι και εκείνος που πρέπει να ορίζει τις κατευθύνσεις ανάπτυξης ενός τόπου και στα πλαίσια αυτού μπορούν να επιτευχθούν οι προαναφερθέντες στόχοι. Έτσι, στην περίπτωση του νησιού της

Ρόδου, ο ολοκληρωμένος αυτός σχεδιασμός μπορεί να ασκηθεί με την εκπόνηση ενός ρυθμιστικού σχεδίου που θα λειτουργεί ως κατευθυντήρια αρχή για τα επιμέρους σχέδια των δήμων.

Ένα ενιαίο σχέδιο χωρικού σχεδιασμού αποτελεί το όραμα του δήμαρχου Καλλιθέας το οποίο θα αποτελείται από επιμέρους σχέδια χρήσεων γης ώστε να καθορίζονται οι δραστηριότητες στο χώρο. Προσθέτει επίσης ότι η ανάπτυξη του νησιού πρέπει να στηριχθεί πλέον και στους τρεις τομείς πέρα από τον τουρισμό ο οποίος είναι ευμετάβλητος. Παραδείγματα διαχείρισης χώρου μπορούν να αντληθούν επίσης από το σχέδιο των Ιταλών το οποίο είχε καθορίσει πολλά από τα ζητήματα του νησιού παρόλο που αργότερα δεν εφαρμόστηκαν οι συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Ένας τέτοιου επιπέδου σχεδιασμός μπορεί να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί καλύτερα από μια μητροπολιτική διοίκηση που θα μπορούσε να συγκροτηθεί για τη Ρόδο και ίσως και τα δορυφόρα νησιά.

Την εφαρμογή του μοντέλου των πολυκεντρικών πόλων οραματίζεται ο δήμαρχος Πεταλούδων, θεωρώντας παράλληλα ότι τα νησιά θα πρέπει να είναι κυβερνεία με αυξημένες αρμοδιότητες ώστε η αποκέντρωση να λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης. Με την ανάπτυξη διαφόρων μικρών κέντρων στο νησί μπορούν να εξυπηρετούνται εξίσου όλοι οι κάτοικοι του νησιού σε όποια απόσταση και αν βρίσκονται από το διοικητικό κέντρο στο οποίο συγκεντρώνεται το 80% περίπου των υπηρεσιών διοίκησης, υγείας και εκπαίδευσης. Επιπλέον, θεωρώντας ως κύριος παράγοντα ανάπτυξης του νησιού τον τουρισμό προσθέτει ότι θα πρέπει να ενισχυθούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού διότι το μοντέλο του μαζικού τουρισμού είναι πλέον κορεσμένο και μια πρόσθετη ενίσχυση αυτού μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να ευνοηθούν από την ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του νησιού γεγονός το οποίο πέρα από την έλξη νέων επισκεπτών θα δημιουργήσει ένα πιο ευχάριστο περιβάλλον στους κατοίκους. Ο θαλάσσιος τουρισμός έχει πολλές προοπτικές ανάπτυξης και μπορεί να στηριχθεί από τη δημιουργία μικρών μαρίνων σε επιλεγμένα σημεία. Αναφορικά με το γενικότερο σχεδιασμό του χώρου και τις εκτός σχεδίου χρήσεις θεωρεί ότι η δημιουργία μιας χωροταξικής κοινωνίας, κοινωνίας δηλαδή που θα γνωρίζει τις διατάξεις και θα σέβεται το περιβάλλον είτε το δομημένο είτε το φυσικό είναι το επιθυμητό στάδιο.

Η στρατηγική που αναφέρει ο δήμαρχος Καμείρου για το χωρικό σχεδιασμό του νησιού περιλαμβάνει τη δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων παραγωγικών δραστηριοτήτων και την εκπόνηση ενός σχεδίου χρήσεων γης το οποίο θα καθορίζεται όλες τις υπόλοιπες δραστηριότητες. Έτσι θα υπάρξει μια ολοκληρωμένη οργάνωση του χώρου με αποφυγή των συγκρούσεων και μείωση της αυθαίρετης δόμησης. Η ενίσχυση του πρωτογενή τομέα που εγκαταλείπεται ολοένα και περισσότερο τα τελευταία έτη είναι απαραίτητη για την τόνωση της οικονομίας του νησιού η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό που αποτελεί κλάδο με έντονους επιχειρηματικούς κινδύνους. Ωστόσο, πέρα από τις ενισχύσεις στους παραγωγικούς κλάδους πρέπει να οργανωθούν και να συντονιστούν κοινές δράσεις μεταξύ των δήμων του νησιού και κυρίως αυτών που γειτνιάζουν ώστε να μην παρατηρούνται έντονες αντιθέσεις και συγκρούσεις στη συνοριακή ζώνη. Προϋπόθεση για αυτές τις κοινές δράσεις είναι

η θεώρηση του νησιού ως μιας ενιαίας μονάδας στην οποία ο στόχος είναι κοινός από όποια αρχή και αν προέρχεται.

Ο προσδιορισμός μιας νέας διοικητικής δομής στην διοίκηση και διαχείριση του νησιού και η εφαρμογή ενός συνολικού χωροταξικού σχεδιασμού με προσδιορισμό των χρήσεων γης αποτελούν τις κύριες πτυχές της στρατηγικής που εκφράζει ο δήμαρχος Νότιας Ρόδου. Στο προτεινόμενο σχέδιο χρήσεων γης θα προσδιοριστούν ορθολογικά όλες οι χρήσεις, ιδιαίτερα οι παραγωγικές αλλά και οι «οχλούσες» ώστε να προκαλούν τη λιγότερη αναπόφευκτη συνέπεια. Επιπλέον, στην ίδια κατεύθυνση βρίσκεται και η πρόταση περί αξιοποίησης της τεράστιας δημόσιας περιουσίας ώστε να δημιουργηθούν υποδομές που έχει ανάγκη η τοπική κοινωνία. Αναφορικά με την οικονομία του νησιού, τονίζει την ανάγκη για ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος με παράλληλη στροφή στον πρωτογενή τομέα με προτεραιότητα την ποιοτική γεωργία. Η βέλτιστη αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων σε όλους τους τομείς μπορεί να εξυπηρετήσει την ενίσχυση της οικονομίας με ταυτόχρονο στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη. Ωστόσο για τη διάχυση της ισόρροπης ανάπτυξης σε όλο το νησί πρέπει να δοθεί βάρος στις κοινωνικές υποδομές μέσω σημαντικών παρεμβάσεων στην υγεία και την εκπαίδευση.

Σε μια προσπάθεια συγκέντρωσης των στρατηγικών που αναφέρθηκαν από τους εκπροσώπους των φορέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε να προκύψει μια συνολική στρατηγική γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι πολλές από τις στρατηγικές που αναφέρθηκαν είναι κοινές ενώ εκείνες που φαίνεται πως διαφέρουν στην πραγματικότητα διαφοροποιούνται ελάχιστα. Από όλους τους φορείς γίνεται αναφορά στην ανάγκη καθορισμού των χρήσεων γης με την εκπόνηση ενός ενιαίου σχεδίου, αφού έχει συνειδητοποιηθεί πως το νησί πρέπει να θεωρείται ως μία ενιαία μονάδα ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα πιο εύστοχα. Πέρα από τον τουρισμό, προτείνεται από τους περισσότερους η ενίσχυση του πρωτογενή τομέα στον οποίο είχε παράδοση κατά το παρελθόν η Ρόδος και από την οποία μπορεί να ενισχυθεί και ο τουρισμός. Πρόταση γίνεται επίσης για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εκείνων δηλαδή που ευνοούνται περισσότερο όπως ο θαλάσσιος. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι θα περίμενε κανείς από τους εκπροσώπους του τουριστικού κλάδου να επιμένουν στην ενίσχυση του τουρισμού αφού είναι ο κλάδος στον οποίο δραστηριοποιούνται και είναι και εκείνος που στηρίζει την οικονομία του νησιού. Αντίθετα, και οι δύο εκπρόσωποι προτείνουν την ενίσχυση του πρωτογενή τομέα και αναφορικά με τον τουρισμό εστιάζουν στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του τουριστικού προϊόντος, η ποιότητα του οποίου ακολουθεί φθίνουσα πορεία. Σημαντική όμως είναι και η πρόταση που γίνεται για καθορισμό των αρμοδιοτήτων και κυρίως σε επίπεδο διοίκησης, διότι θεωρείται από πολλούς ότι το πρόβλημα στο σχεδιασμό και στο τελικό αποτέλεσμα προέρχεται από τις διοικητικές αδυναμίες και τη σύγκρουση των καθηκόντων. Η εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδίου με κατευθύνσεις ανάπτυξης των διαφόρων κλάδων και ο συντονισμός των επιμέρους πολιτικών που προέρχονται από τους φορείς και τους δήμους αποτελούν τους δύο κυριότερους παράγοντες που συνθέτουν μια ενιαία στρατηγική.

Χωρική έκφραση του οράματος

Η οργάνωση των οικισμών και η χωροθέτηση των υποδομών είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ο σχεδιασμός. Οι στρατηγικές που εκφράστηκαν από τους ερωτώμενους είχαν ως κύριο στόχο την εκπόνηση ενός ενιαίου σχεδίου για το νησί στο οποίο θα οριοθετούνται όλοι οι οικισμοί και θα καθορίζονται οι χρήσεις γης. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου πρέπει να δοθούν κατευθύνσεις για την οργάνωση των οικισμών και των βασικών υποδομών. Οι οικισμοί δεν πρέπει να εξελίσσονται άναρχα στο χώρο και οι υποδομές βάσει των αναγκών που καλύπτουν πρέπει να τοποθετούνται στα βέλτιστα σημεία και όχι όπου υπάρχει κενός χώρος. Για την αποφυγή των παραπάνω αλλά και της έντασης των συγκρούσεων χρήσεων γης επιθυμείται η προσέγγιση των εκπροσώπων των φορέων για τον τρόπο με το οποίο θα πρέπει να αναπτύσσονται οι οικισμοί και οι υποδομές στο χώρο.

Έτσι, ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. αναφέρει ότι οι οικισμοί λόγω των θέσεων τους διαφοροποιούνται έντονα μεταξύ τους, εμφανίζοντας πολλές φορές έντονες αντιθέσεις ανάπτυξης. Για την εξισορρόπηση αυτού του φαινομένου θεωρεί ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στους οικισμούς της δυτικής πλευράς και της ορεινής ζώνης, οι οποίοι δεδομένου ότι η ενασχόληση τους με τον τουρισμό που στηρίζει την οικονομία του νησιού είναι ελάχιστη, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα οργάνωσης και ανάδειξής τους. Η έντονη ανάπτυξη της ανατολικής πλευράς και η χωροθέτηση σημαντικών οχλούσων δραστηριοτήτων στη δυτική είναι το σημαντικό πρόβλημα ανισόρροπης ανάπτυξης που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Η παραλιακή ζώνη στα δυτικά έχει υποβαθμιστεί λόγω της ύπαρξης του αεροδρομίου και του εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και αυτός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο πρέπει να αναπτυχθούν εναλλακτικές δραστηριότητες για την τόνωση των οικισμών και την αποτροπή μια μελλοντικής φυγής πληθυσμού. Το ίδιο πρέπει να συμβεί και με τους ορεινούς οικισμούς, οι οποίοι εκτός των γνωστών προβλημάτων ορεινότητας έχουν να αντιμετωπίσουν και τις ιδιαίτερα μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των γειτονικών του οικισμών.

Σύμφωνα με τον εκπρόσωπο του ΤΕΕ, οι οικισμοί οργανώνονται καλύτερα μέσω των σχεδίων πόλεως. Οπότε αναγκαίο βήμα για την ισόρροπη ανάπτυξη των οικισμών του νησιού είναι η εκπόνηση όλων των σχεδίων πόλεως και η ολοκλήρωση όσων εκκρεμούν. Μέσω αυτών των σχεδίων θα οργανωθούν οι χρήσεις και θα καθοριστούν οι απαραίτητες υποδομές, τεχνικές και κοινωνικές, που πρέπει να αναπτυχθούν για την κάλυψη των αναγκών. Ωστόσο, αν ο κάθε οικισμός οργανώνεται ως ανεξάρτητη μονάδα τότε δύναται να δημιουργηθούν περισσότερα προβλήματα και άσκοπη σπατάλη γης από μια πιθανή ανάπτυξη ιδίων υποδομών και δραστηριοτήτων που δεν είναι αναγκαίες. Για την αποφυγή τέτοιων καταστάσεων προτείνει, λοιπόν, τη σύσταση ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ των οικισμών το οποίο θα ακολουθεί τις αρχές και θεωρίες περί «Ανοιχτών Πόλεων» του Τρίτση.

Στην οργάνωση των υποδομών εστιάζει ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ, αναφέροντας ότι το πρόβλημα εντοπίζεται στη συγκέντρωσή τους στο Βόρειο Τρίγωνο του νησιού. Η μετεγκατάσταση, λοιπόν,

αυτών και η διασπορά τους στο χώρο ανάλογα με τις υπηρεσίες που εξυπηρετούν είναι η λύση στο πρόβλημα. Με πια πιθανή χωροθέτηση αυτών ή τμημάτων τους προς το κέντρο του νησιού και την παράλληλη βελτίωση του οδικού δικτύου μπορούν να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι απομακρυσμένοι οικισμοί, ενισχύοντας έτσι τη δυναμικότητα τους.

Στις υποδομές εστιάζει, επίσης, ο εκπρόσωπος της Ένωσης Ξενοδόχων από την βελτίωση των οποίων μπορούν να οργανωθούν καλύτερα οι οικισμοί. Συγκεκριμένα, αναφέρεται περισσότερο στις υποδομές παραγωγικών δραστηριοτήτων και λιγότερο σε εκείνες των υπηρεσιών. Θεωρεί απαραίτητη την οργάνωση τους με οργανωμένους υποδοχείς από όπου τελικά θα προκύψει και ένας οργανωμένος οικιστικός υποδοχέας.

Ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας αναφέρει ότι για είναι οργανωμένοι με το βέλτιστο τρόπο οι οικισμοί πρέπει να διαθέτουν τις βασικές υποδομές. Με αυτό τον τρόπο θα υπάρξει παράλληλα μια ανάπτυξη διαφόρων υπηρεσιών και υποδομών που θα είναι ανεξαρτημένες από το διοικητικό κέντρο. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο δήμαρχος Πεταλούδων, σύμφωνα με τον οποίο οι οικισμοί πρέπει να αποκτήσουν οντότητες πόλης αποτελώντας μικρογραφίες αυτών. Αυτό μπορεί να υποστηριχτεί με μια ταυτόχρονη αύξηση των αρμοδιοτήτων των τοπικών φορέων και τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ αυτών. Προσθέτει ότι οι «Ανοιχτές Πόλεις» του Τρίτη αποτελούν ένα καλό παράδειγμα που πρέπει να εφαρμοστεί. Η αλλαγή στις συνήθειες δόμησης αλλά και η προστασία των παραδοσιακών οικισμών αποτελούν σύμφωνα με το δήμαρχο Καμείρου δύο αναγκαίες δράσεις για την οργάνωση των οικισμών στο χώρο. Στόχος, προσθέτει, πρέπει να είναι η ενεργοποίηση όλων των οικισμών του τόπου και η αποφυγή των φαινομένων εγκατάλειψης τους από τον πληθυσμό. Στην αλλαγή των συνηθειών δόμησης αναφέρεται και ο δήμαρχος Νότιας Ρόδου, επιθυμώντας την κατάργηση της εκτός σχεδίου δόμησης από την οποία ξεκινούν όλα τα προβλήματα αναρχίας των δραστηριοτήτων στο χώρο και κατασπατάληση αυτού. Οι οικισμοί πρέπει να έχουν όλες τις απαραίτητες υποδομές για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών τους και όχι να εξαρτώνται από τους γειτονικούς αναγκάζοντας τους κατοίκους σε συχνές μετακινήσεις. Το ρυμοτομικό σχέδιο, προσθέτει, είναι ίσως το βασικότερο σχέδιο οργάνωσης ενός οικισμού, η θεσμοθέτηση του οποίου εξασφαλίζει σε αυτόν τους απαραίτητους χώρους πρασίνου, τις εκτάσεις για κοινωφελή έργα και άλλες βασικές υποδομές όπως εκείνες τις διαχείρισης των απορριμμάτων.

Επομένως, συμπεραίνει κανείς ότι οι απόψεις των εκπροσώπων των αναπτυξιακών φορέων εστιάζονται σε συγκεκριμένες δράσεις οργάνωσης κυρίως των υποδομών από την οποία θα επιτευχθεί και η οργάνωση των οικισμών. Αντίθετα, όλοι οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης αναφέρουν ένα μοντέλο οργάνωσης των οικισμών που θα ενδυναμώσει το ρόλο τους στο χώρο παρέχοντας τους αυτονομία υπηρεσιών. Οι διάφορες αυτές προσεγγίσεις, στην πραγματικότητα, διαφέρουν ελάχιστα μεταξύ τους αφού είτε από την οπτική των υποδομών είτε από εκείνη των οικισμών το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι κοινό. Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί η προσοχή της πρώτης ομάδας των ερωτώμενων για άλλη μια φορά στο ζήτημα των υποδομών και την ενίσχυση της οικονομίας σε αντίθεση με τους δημάρχους που τοποθετούν στο κέντρο της αναπτυξιακής διαδικασίας τους κατοίκους του νησιού.

Φορέας άσκησης χωρικού σχεδιασμού

Από όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω έχει γίνει αντιληπτή η ανάγκη εκπόνησης ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδίου για το νησί το οποίο θα επιτρέψει την καλύτερη άσκηση του χωρικού σχεδιασμού και την ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Τόσο στις στρατηγικές που εκφράστηκαν όσο και σε άλλες απαντήσεις θεματικών ενοτήτων γίνεται αναφορά στον καθορισμό των αρμοδιοτήτων και την άσκηση των πολιτικών. Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, επιχειρείται να δοθεί μια προσέγγιση για το φορέα που πρέπει τελικά να ασκεί τις πολιτικές χωρικού σχεδιασμού και να εκπονεί τα αντίστοιχα σχέδια. Πέρα όμως από το φορέα αυτό προσεγγίζεται και το ζήτημα των αρμοδιοτήτων και ειδικότερα ο φορέας εκείνος που είναι αρμόδιος για θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης του χώρου και οι βαθμίδες εξουσίας που τον διέπουν. Ο κάθε εκπρόσωπος εκφράζει μια διαφορετική μορφή σύστασης του φορέα άσκησης χωρικού σχεδιασμού παρά το γεγονός ότι πολλές προσεγγίσεις συγκλίνουν.

Συγκεκριμένα, ο εκπρόσωπος της ΑΝ.ΔΩ. θεωρεί ότι ο καταλληλότερος φορέας για το χωρικό σχεδιασμό εκφράζεται μέσω ενός μικτού σχήματος στο οποίο συμμετέχουν διάφοροι αρμόδιοι φορείς αλλά και μέλη της κεντρικής διοίκησης. Η κεντρική διοίκηση είναι εκείνη που θα κατέχει το ρόλο του συντονιστή ενώ απαραίτητη είναι η ανάπτυξη και ενίσχυση της διαδημοτικής συνεργασίας. Μέσω ενός ολοκληρωμένου δικτύου συνεργασίας των δήμων του νησιού είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν πιο εύστοχα τα προβλήματα σε επίπεδο νησιού αλλά και εκείνα στα μεταξύ τους όρια.

Αντίθετα, ο εκπρόσωπος του ΤΕΕ θεωρεί ότι δεν είναι απαραίτητη η σύσταση ενός νέου φορέα για την άσκηση του χωρικού σχεδιασμού σε επίπεδο νησιού, καθώς οι φορείς που είναι ήδη αρμόδιοι για αυτό το ζήτημα είναι επιτυχημένοι. Ωστόσο, για την διευκόλυνση της διαδικασίας αναφέρει ότι θα πρέπει το κάθε σχέδιο ανάλογα με το επίπεδο αναφοράς του να εγκρίνεται από την αμέσως μεγαλύτερη βαθμίδα. Έτσι, θα μειωθούν οι αρκετές γραφειοκρατικές διαδικασίες οι οποίες αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα κατά την εκπόνηση και θεσμοθέτηση ενός σχεδίου ενώ ταυτόχρονα ο έλεγχος των προτάσεων προς εφαρμογή θα είναι περισσότερο αξιοκρατικός.

Από την πλευρά του ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ εκφράζει ότι για την εκπόνηση ενός ενιαίου χωροταξικού – πολεοδομικού σχεδίου θα πρέπει να συσταθεί ένας ειδικός φορέας, αντίστοιχος του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου ο οποίος θα είναι υπεύθυνος για την εκπόνηση, το έλεγχο και την εφαρμογή του.

Τη ανάθεση για την εκπόνηση και την εφαρμογή του σχεδίου σε ένα κρατικό φορέα αναφέρει ο εκπρόσωπος της Ένωσης Ξενοδόχων ως τη βέλτιστη λύση. Η άσκηση των πολιτικών, προσθέτει, πρέπει να προέρχεται εκ των άνω ώστε να είναι επιτυχημένη. Παράλληλα όμως με τις κρατικές υπηρεσίες μπορεί να συσταθεί ένα όργανο μικτού χαρακτήρα με ρόλο καθαρά συμβουλευτικό. Αυτό το όργανο επί της ουσίας θα συντονίζει τη διαδικασία εκπόνησης του σχεδιασμού και θα είναι σε θέση να ασκεί κριτικές επί των προτάσεων.

Ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας επισημαίνει στο πολύ σημαντικό αυτό ζήτημα ότι ο καταλληλότερος φορέας άσκησης του χωρικού σχεδιασμού είναι η τοπική αυτοδιοίκηση η οποία είναι σε θέση να γνωρίζει με περισσότερη ακρίβεια τις ανάγκες του χώρου εφαρμογής του σχεδίου. Ωστόσο, προσθέτει, ότι για την αποτροπή φαινόμενων σκοπιμότητας αλλά και την επίτευξη ενός αρτιότερου σχεδίου πρέπει να αναπτυχθεί ένα επίπεδο συνεργασίας της τοπικής αυτοδιοίκησης με κάποιο επιστημονικό φορέα και ειδικά το Πανεπιστήμιο. Σχολές με ειδίκευση σε τέτοια θέματα, όπως οι Πολυτεχνικές μπορούν να αναδείξουν τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου και να συνθέσουν στοχευμένες προτάσεις.

Αντίθετα, ο δήμαρχος Ροδίων θεωρεί ότι κατά τη διαδικασία εκπόνησης του χωροταξικών σχεδίων η τοπική αυτοδιοίκηση θα πρέπει να παραμένει αμέτοχη και να εμπλέκεται μόνο στις απαραίτητες διαδικασίες για την έγκριση. Η επιστημονική κοινότητα είναι εκείνη που πρέπει να αναλαμβάνει την εκπόνηση τέτοιων σχεδίων ώστε να επιτυγχάνονται τα βέλτιστα αποτελέσματα. Με αυτό τον τα τρόπο είναι δυνατόν να αποφευχθούν οι πολιτικές σκοπιμότητες και κακή διαχείριση της γης. Τη συμβολή της πανεπιστημιακής κοινότητας ενθαρρύνει και ο δήμαρχος Καλλιθέας, εκφράζοντας τις ίδιες απόψεις με το δήμαρχο Ροδίων για τη σπουδαιότητα του ρόλου της.

Από την άλλη πλευρά, υποστηρικτές του ρόλου της δημόσιας διοίκησης και του εκάστοτε δήμου στον οποίο εφαρμόζεται ένα σχέδιο είναι οι δήμαρχοι Πεταλούδων και Καμείρου. Θεωρούν, ότι ο σχεδιασμός πρέπει να γίνεται από τους τοπικούς φορείς και τις αρμόδιες υπηρεσίες της κάθε βαθμίδας διοίκησης ώστε να είναι επιτυχημένος. Ο μελετητής συνήθως αδυνατεί να γνωρίζει το πραγματικό πρόβλημα του χώρου με αποτέλεσμα να υιοθετούνται προτάσεις που δεν μπορούν να εφαρμοστούν ή δεν ταιριάζουν με τις παρούσες συνθήκες.

Ένα μικτό σχήμα το οποίο θα είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό του χώρου θεωρεί ο δήμαρχος Νότιας Ρόδου ως τον ιδανικότερο φορέα. Η τοπική κοινωνία μέσω των διοικητικών υπηρεσιών και των παραγωγικών φορέων αλλά και η εθελοντική συμμετοχή των οργανώσεων διαφόρων τομέων είναι εκείνοι που αποτελούν τους μετόχους του μικτού σχήματος που προτείνει. Θεωρεί ότι ο σχεδιασμός αφορά όλους και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότεροι στην εκπόνηση του, διαμορφώνοντας με τις απόψεις τους τις τελικές προτάσεις.

Ο φορέας εκείνος που θα οριστεί υπεύθυνος για την άσκηση και την εφαρμογή της χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής σε επίπεδο νησιού έχει στην πραγματικότητα να επιτελέσει ένα ιδιαίτερο δύσκολο και σημαντικό έργο. Πέρα από την εκπόνηση των εκάστοτε μελετών και τη σύνθεση ενός ενιαίου σχεδίου για το νησί, τις προτεινόμενες δράσεις και ενέργειες για την οργάνωση του χώρου και τον έλεγχο των εφαρμοσμένων μέτρων, ο ειδικός αυτός φορέας από όπου και αν προέρχεται πρέπει να λειτουργήσει παράλληλα και ως συντονιστικός παράγοντας μεταξύ όλων των συμβαλλόμενων μερών. Ο χώρος επηρεάζεται τόσο από τις ατομικές δραστηριότητες όσο και από τις αποφάσεις διαφόρων οργανισμών και τοπικών αρχών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει ο φορέας που θα αναλάβει το χωρικό σχεδιασμό του τόπου να

αναλάβει παράλληλα και το συντονισμό των φορέων που τον επηρεάζουν ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που τίθενται κάθε φορά. Από το σύνολο των προσεγγίσεων για τη μορφή αυτού του φορέα διαπιστώνεται ότι σε ένα τέτοιο σημαντικό ζήτημα δεν μπορεί να επιτευχθεί εύκολα μια συμφωνία. Στην πραγματικότητα αναφέρθηκαν πολλές και διαφορετικές μορφές σύστασης του φορέα με λίγες από αυτές να συγκλίνουν μεταξύ τους. Ορισμένοι εκπρόσωποι θεωρούν ως καταλληλότερο φορέα την τοπική αυτοδιοίκηση η οποία έχει την εμπειρία και τη γνώση μιας τέτοιας ιδιαίτερα σημαντικής διαδικασίας. Άλλοι πάλι πιστεύουν ότι πρέπει να θεσμοθετηθεί ένα νέος φορέας ανεξάρτητος των τοπικών αρχών ο οποίος με την κατάλληλη επιστημονική στελέχωση μπορεί να εκπονήσει ένα σχέδιο αμερόληπτα και αντικειμενικά. Ωστόσο, πέρα από τις δύο αυτές ακραίες προσεγγίσεις ορισμένοι εκπρόσωποι τόσο των αναπτυξιακών φορέων όσο και της τοπικής αυτοδιοίκησης αναφέρουν τη σύνθεση ενός μικτού σχήματος ως τον καταλληλότερο φορέα. Βέβαια, στην πλειονότητα των προσεγγίσεων που δόθηκαν επί του θέματος γίνεται λόγος για την επιστημονική και πανεπιστημιακή κοινότητα και το ρόλο που μπορεί να επιτελέσει ως συμβουλευτικό όργανο στο σχεδιασμό. Διαπιστώνεται, δηλαδή, η ανάγκη συμβολής ενός εξειδικευμένου φορέα έστω και ως συμβουλευτικού παράγοντα ο οποίος μπορεί να αναδείξει τα προβλήματα και να τα διαχειριστεί με το βέλτιστο τρόπο. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό το γεγονός ότι η σύσταση του φορέα στον οποίο θα ανατεθεί ο σχεδιασμός είναι μια διαδικασία που χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή δεδομένου ότι είναι δύσκολο να συμφωνηθεί η τελική του μορφή. Ίσως, τελικά, αυτό να είναι και ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σχεδιασμός, αφού σπαταλάται πολύτιμος χρόνος στην ανάθεση των αρμοδιοτήτων.

Διαβούλευση

Η διαβούλευση αποτελεί εκείνη τη διαδικασία κατά την οποία ένα σχέδιο ή μια απόφαση τίθεται σε διαδικασία συζήτησης μεταξύ διαφόρων αρμόδιων φορέων ή και πολιτών πριν την τελική εφαρμογή. Σκοπός είναι η επίτευξη μια συμφωνίας για τη λήψη πολιτικών οι οποίες θα έχουν αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας με τη μικρότερη δυνατή σύγκρουση συμφερόντων.

Θεωρώντας, λοιπόν, τη διαβούλευση ως ένα από τα πιο ικανά εργαλεία για την επιτυχία εφαρμογής ενός σχεδίου, όλοι οι ερωτώμενοι εκπρόσωποι συμφωνούν ότι πρέπει να υποστηριχτεί ο συμμετοχικός σχεδιασμός και τα δίκτυα συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον εκπρόσωπο της ΑΝ.ΔΩ. η διαβούλευση αποτελεί τον πιο προοδευτικό και ελεύθερο σχεδιασμό δίνοντας την ευκαιρία σε διάφορους φορείς αλλά και άτομα να εκφράσουν την άποψη τους παρεμβαίνοντας έτσι στην συνολική διαδικασία. Επισημαίνει ότι ένα από τα πιο επιτυχημένα μέσα είναι η διοργάνωση ημερίδων στις οποίες το κοινό ενημερώνεται για ζητήματα διαχείρισης και προστασίας του χώρου, ασκεί κριτικές και συμμετέχει στο σχηματισμό των προτάσεων. Η ΑΝ.ΔΩ. ως αναπτυξιακός φορέας εντάσσεται σε ένα ευρύ δίκτυο συνεργασίας τόσο με άλλους φορείς του νομού όπου και δραστηριοποιείται όσο και της υπόλοιπης χώρας. Επίσης, ο εκπρόσωπος του ΤΕΕ αναφέρει χαρακτηριστικά ότι οι

κλάδοι της χωροταξίας και της πολεοδομίας πρέπει να στηρίζονται κατά μεγάλο ποσοστό στη διαβούλευση ώστε οι παρεμβάσεις να είναι επιτυχημένες. Μάλιστα προσθέτει ότι το ποσοστό αυτό πρέπει να είναι της τάξης του 70%, δίνοντας ένα ικανοποιητικό περιθώριο για τη διεκπεραίωση των τεχνοκρατικών διαδικασιών. Το ΤΕΕ είναι ένας κατεξοχήν αναπτυξιακός φορέας με έντονη δραστηριότητα ο οποίος έχει επιτύχει συνεργασίες με όλους τους φορείς που σχετίζονται με τη διαχείριση του χώρου. Από την πλευρά του ο εκπρόσωπος του ΕΟΤ θεωρώντας ότι στη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι απαραίτητη η συμμετοχή και των πολιτών, τονίζει ότι πρέπει να δημιουργηθεί σε επίπεδο σχεδιασμού ένα δίκτυο συνεργασίας ευρύτερο του τοπικού. Αναφέρει ότι η Ρόδος ως ένα από τα μεγάλα νησιά της χώρας και με ισχυρή θέση στην τουριστική οικονομία σε ολόκληρη τη Μεσόγειο μπορεί να αποτελέσει τμήμα ενός μεσογειακού δικτύου μεταξύ είτε των χωρών της Μεσογείου είτε μεμονωμένων περιοχών στο οποίο τα συμβαλλόμενα μέρη θα συνεργάζονται σε θέματα σχεδιασμού, ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος. Την κίνηση αυτή υποστηρίζει και ο εκπρόσωπος της Ένωσης Ξενοδόχων ο οποίος μάλιστα θεωρεί ότι σε αρκετές χώρες του εξωτερικού η διαβούλευση αποτελεί το κύριο συστατικό του σχεδιασμού και της αναπτυξιακής διαδικασίας, δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε άλλες χώρες ή περιοχές να υιοθετήσουν αυτή τη στάση. Έτσι, παρατηρεί ότι η Ρόδος μπορεί να υιοθετήσει αρκετά τέτοια παραδείγματα και να ενσωματώσει τη διαβούλευση τόσο σε θέματα σχεδιασμού όσο και διαχείρισης του χώρου. Πέρα όμως από τα δίκτυα συνεργασίας, ο εκπρόσωπος της Νομαρχίας εστιάζει στην ανάγκη εποπτείας των σχεδίων από τους κατάλληλους φορείς και επίπεδο. Θεωρεί ότι η διαβούλευση είναι ένα από τα μέσα για επιτυχημένο σχεδιασμό άλλο όχι και το μοναδικό. Η συμμετοχή των κατοίκων στο σχεδιασμό πολλές φορές οδηγεί σε προβλήματα διότι δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα εκείνο το υπόβαθρο στη χώρα ώστε οι πολίτες να αποτελούν ενεργά μέλη της αναπτυξιακής διαδικασίας. Έτσι, πιστεύει ότι πρέπει αρχικά να επιτευχθεί το κατάλληλο επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων μελετητών των επιμέρους σχεδίων ενός τόπου και έπειτα με τους υπόλοιπους φορείς. Το κάθε σχέδιο θα πρέπει να εναρμονίζεται με το αμέσως ανώτερο του το οποίο αποτελεί το κατευθυντήριο όργανο όλων των κατώτερων σχεδίων και έτσι οι μελετητές θα πρέπει να βρίσκονται σε μια διαρκή συνεργασία. Οι δήμαρχοι Ροδίων, Καλλιθέας, Πεταλούδων και Νότιας Ρόδου σημειώνουν ότι οι δημότες πρέπει να ενταχθούν ενεργά στην αναπτυξιακή συνεργασία μέσω κατάλληλης ενημέρωσης και δράσης. Η κοινωνία αποτελεί τον κύριο αποδέκτη των κατευθύνσεων και εφαρμογών ενός σχεδίου και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η συμμετοχή της θεωρείται αναγκαία και καθοριστική. Η συνεργασία με τους λοιπούς φορείς οι οποίοι επηρεάζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα από ένα σχέδιο είναι αυτονόητη και επιθυμητή. Χαρακτηριστικά ο δήμαρχος Καλλιθέας αναφέρει ότι η διαβούλευση μπορεί να επιτευχθεί ευκολότερα μέσω των κοινωνικών εταιρών, ενώ ο δήμαρχος Πεταλούδων παρατηρεί ότι ο κάθε δήμος πρέπει να συνεργάζεται όχι μόνο με φορείς που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά του αλλά και με τους υπόλοιπους δήμους και φορείς του νησιού. Σύμφωνα όμως με το δήμαρχο Νότιας Ρόδου, για να αποτελεί η διαβούλευση το συστατικό στοιχείο του ορθολογικού σχεδιασμού πρέπει να γίνεται με όρους και διαδικασίες αναζήτησης του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος και της ανάπτυξης της συλλογικότητας. Αντίθετα, ο δήμαρχος Καμείρου

πιστεύει ότι οι πολίτες πρέπει να εμπλέκονται όσο το δυνατόν λιγότερο στο σχεδιασμό ο οποίος πρέπει να αποτελεί προϊόν διαβούλευσης εξειδικευμένων φορέων. Η συμμετοχή των πολιτών αυξάνει τις πιθανότητες καθυστέρησης της εκπόνησης ενός σχεδίου και εμφάνισης εντάσεων μεταξύ αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων. Όσον αφορά, τις συνεργασίες που έχουν αναπτύξει μέχρι σήμερα οι δήμοι με τους υπόλοιπους φορείς, η απάντηση είναι κοινή και αφορά κυρίως εκείνες με το ΤΕΕ και την ΑΝ.ΔΩ.

Από τις προσεγγίσεις των κύριων δρώντων του νησιού για ένα σημαντικό ζήτημα όπως η διαβούλευση παρατηρεί κανείς ότι παρά το γεγονός ότι ομόφωνα συμφωνούν ότι είναι απαραίτητη για την επίτευξη ενός ορθολογικού σχεδιασμού, στην πραγματικότητα διαφωνούν στον τρόπο με τον οποίο μπορεί να αναπτυχθεί. Σαφώς, μέχρι σήμερα δεν έχει τεθεί το κατάλληλο υπόβαθρο ώστε ο σχεδιασμός να μπορεί να είναι συμμετοχικός αλλά ταυτόχρονα υπάρχουν αρκετές ιδέες για το ποιοι μπορούν να συμμετέχουν σε αυτόν και με ποιο τρόπο. Εξετάζοντας καλύτερα τις προσεγγίσεις γίνεται αντιληπτό ότι οι φορείς που εκπροσωπούν τον Τουρισμό αναφέρονται σε επίτευξη συνεργασιών με εξωτερικούς παράγοντες, σε αντίθεση με τους αναπτυξιακούς φορείς που εστιάζουν στην ανάπτυξη ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ όλων των φορέων του νησιού. Το γεγονός, λοιπόν, ότι ο τουρισμός του νησιού είναι διεθνές και στα πλαίσια ανάδειξης του επισυνάπτονται ετησίως πολλές διακρατικές συνεργασίες μέσω ειδικών φορέων, καθιστά του φορείς του τουρισμού περισσότερο δεκτικούς σε μια συνεργασία με κάποια άλλη νησιωτική περιοχή του εξωτερικού σε ζητήματα χωρικού σχεδιασμού. Από την άλλη οι απόψεις των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης συγκρούονται στο σημείο εκείνο που αφορά το βαθμό συμμετοχής και παρέμβασης των πολιτών στο σχεδιασμό. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι η κοινωνία πρέπει να αποτελέσει ενεργό μέλος της αναπτυξιακής διαδικασίας καθώς αυτή είναι που θα αναδείξει τα προβλήματα και τις ανάγκες του τόπου. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι εκπρόσωποι που θεωρούν ότι οι πολίτες πρέπει να αποστασιοποιούνται από τις διαδικασίες σχεδιασμού διότι δεν κατέχουν την απαραίτητη εξειδίκευση που απαιτείται για την επιτυχία αυτού με αποτέλεσμα να εντείνονται τα προβλήματα. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι ένα ζήτημα όπως η διαβούλευση που κρίνεται από όλους τους φορείς απαραίτητη, μπορεί να δημιουργήσει έντονες διαφορές μεταξύ των εμπλεκόμενων με το σχεδιασμό φορέων. Χρειάζεται, επομένως, να καθοριστεί εκείνο το επίπεδο συμμετοχής των πολιτών αλλά και λοιπών αναπτυξιακών και μη φορέων ώστε να υιοθετηθεί ένα ενιαίο πλαίσιο προς το συμμετοχικό σχεδιασμό. Στην περίπτωση εκπόνησης ενός σχεδίου τύπου ρυθμιστικού για ολόκληρο το νησί, η ανάγκη για συνεργασία τόσο των φορέων όσο και πολιτών θα είναι επιτακτική ώστε να προκύψουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

4.5. Συμπεράσματα

Η Ρόδος αποτελεί ένα από τα μεγάλα νησιά της Ελλάδας με σημαντική συμμετοχή στην συνολική ανάπτυξη και ισχυρή παρουσία στην τουριστική οικονομία. Από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης διαπιστώνεται η ανοδική πορεία του πληθυσμού και η ενασχόληση του πληθυσμού κυρίως στον τριτογενή τομέα. Πρόκειται για ένα νησί με πλούσιο φυσικό περιβάλλον καθώς και πολιτιστικό το οποίο πηγάζει από την μακραίωνη ιστορία του. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά του δημιουργούν την ανάγκη για λήψη μέτρων προστασίας τα οποία έχουν τεθεί σε εφαρμογή είτε σύμφωνα με τις διατάξεις τις εθνικής ή διεθνούς νομοθεσίας είτε με τοπικές πρωτοβουλίες και σχέδια. Επιπλέον, αναφορικά με την κατάσταση των διαφόρων υποδομών πρέπει να αναφερθεί ότι το νησί έχει αποκτήσει σχεδόν την αυτονομία του μέσω ενός οργανωμένου δικτύου υποδομών σε όλους τους τομείς. Βέβαια, εντοπίζονται και ορισμένα σημαντικά ζητήματα όπως εκείνο που αφορά στην ενέργεια και τη διαχείριση των απορριμμάτων ή την επάρκεια των μεταφορικών υποδομών, τα οποία με κατάλληλο συντονισμό είναι επιλύσιμα.

Επιπλέον, για τη διευθέτηση των διαφόρων ζητημάτων και προβλημάτων που προκύπτουν στο νησί έχουν εκδοθεί μια σειρά από κατευθύνσεις, προγράμματα και δράσεις στα πλαίσια του εθνικού σχεδιασμού και προγραμματισμού. Από την ανάλυση των σχεδίων με χωρική αναφορά στη Ρόδο έγινε κατανοητή η ύπαρξη πληθώρας σχεδίων που έχουν εκπονηθεί για την ανάπτυξη του νησιού και την προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, παρά το πλήθος των σχεδίων αυτών, σύμφωνα με τις προτάσεις που υιοθετούσαν, η κατάσταση δε βελτιώθηκε αισθητά αφού πολλά από τα προβλήματα που περιέγραφαν κατά τη διαδικασία εκπόνησης τους εξακολουθούν να υφίστανται. Διαπιστώνεται λοιπόν εκ πρώτης όψεως ότι ο σχεδιασμός ή η εφαρμογή του στο νησί είναι σε ένα μέρος προβληματική γεγονός που μπορεί να οφείλεται είτε στην έλλειψη κατάλληλου επιπέδου συνεργασίας μεταξύ των φορέων είτε στην ακαταλληλότητα των προτάσεων.

Σε μια προσπάθεια διερεύνησης του παραπάνω προβληματισμού επιχειρείται η καταγραφή των απόψεων των κύριων δρώντων του νησιού σε ζητήματα σχεδιασμού και ανάπτυξης του νησιού. Ο ρόλος της οπτικής γωνίας στο σχεδιασμό είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση και ανάλυση ενός προβλήματος ή ζητήματος γενικότερα, με σκοπό την εύρεση της βέλτιστης λύσης. Οι ερωτώμενοι εκπροσωπούν το φορέα στον οποίο εργάζονται και προσεγγίζουν το κάθε ζήτημα σύμφωνα με τα συμφέροντα των δράσεων του φορέα. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι σε αρκετές απαντήσεις ενέχεται το προσωπικό στοιχείο, καθώς εκτός από το έργο το οποίο επιτελεί ο καθένας αποτελούν και κάτοικους του νησιού οι οποίοι επιθυμούν τη βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου τους ακόμα και αν αυτή συγκρούεται με τα συμφέροντα του φορέα. Εξετάζοντας τις απαντήσεις των εκπροσώπων γίνεται αντιληπτό ότι συγκλίνουν σε αρκετά σημεία αλλά ακολουθούν διαφορετική πορεία. Έτσι, ενώ έχει διαπιστωθεί η τάση κορεσμού της τουριστικής οικονομίας του νησιού, οι απόψεις για ενίσχυση της συνολικής οικονομίας διαφέρουν αφού άλλες εστιάζουν στην αναδιοργάνωση του τουριστικού προϊόντος και άλλες αναφέρουν την ενίσχυση του πρωτογενή τομέα. Πέρα από τη οικονομία,

σημαντική είναι και η άποψη για το χωρικό σχεδιασμό. Σύμφωνα με όλους τους εκπροσώπους η ανάγκη για ολοκληρωμένο σχεδιασμό σε επίπεδο νησιού είναι επιτακτική, όμως σημαντικές αποκλίσεις παρουσιάζονται στις προσεγγίσεις που αφορούν στον τρόπο άσκησης του σχεδιασμού και τον υπεύθυνο φορέα. Σε αυτό το σημείο οι ερωτώμενοι εκπροσωπώντας τους διάφορους φορείς επιθυμούν να προάγουν το έργο και τα συμφέροντα του φορέα απασχόλησης τους έχοντας βέβαια ως στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού.

Τόσο από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης όσο και από τις προσεγγίσεις των κύριων δρώντων του νησιού διαπιστώνεται η ανάγκη για ενιαίο σχεδιασμό καθώς πρόκειται για ένα μεγάλο νησί με σημαντική συμμετοχή στην εθνική οικονομία. Τα εργαλεία που παρέχονται από το εθνικό σύστημα σχεδιασμού δε διαφοροποιούνται σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής και αυτό είναι ένα σημαντικό μειονέκτημα στην περίπτωση της Ρόδου η οποία έχει να αντιμετωπίσει αφενός τη νησιωτικότητα και αφετέρου τη λειτουργική οργάνωση των χρήσεων γης και των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα στη συνεργασία μεταξύ των δήμων του νησιού οι οποίοι είναι μέχρι σήμερα αρμόδιοι για το σχεδιασμό της επικράτειας τους με αποτέλεσμα να εντείνονται τα γενικότερα προβλήματα του νησιού λόγω σύγκρουσης συμφερόντων. Πέρα λοιπόν από την εκπόνηση ενός ενιαίου χωρικού σχεδίου για το νησί το οποίο θα παρέχει τις κύριες κατευθύνσεις ανάπτυξης και οργάνωσης των χρήσεων καθώς και θα υποδεικνύει τους βασικούς χώρους οργανωμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων, καθοριστικής σημασίας είναι ο ορισμός του υπεύθυνου φορέα. Ο φορέας σχεδιασμού θα πρέπει να αποτελείται από ένα μεικτό σχήμα τόσο από μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης όσο και της επιστημονικής κοινότητας ώστε να επιτυγχάνεται ο ακριβής ορισμός των προβλημάτων και η επιτυχημένη υιοθέτηση πολιτικών για την επίλυση τους. Σημαντικό ρόλο βέβαια στη διαδικασία σχεδιασμού κατέχουν και οι πολίτες γεγονός που αποτυπώνεται σε όλες τις προσεγγίσεις και υποδεικνύει ότι ο σχεδιασμός μέσω των συμμετοχικών διαδικασιών μπορεί να είναι περισσότερο αποτελεσματικός. Προτείνεται έτσι η εκπόνηση ενός σχεδίου ειδικού τύπου για το νησιωτικό χώρο και κυρίως τα μεγαλύτερα νησιά το οποίο θα εφαρμοστεί και στην περίπτωση του νησιού της Ρόδου και το οποίο προβλέπεται να αντιμετωπίσει όλα εκείνα τα προβλήματα τα οποία αδυνατεί να επιλύσει ο τοπικός σχεδιασμός, με φορέα εκπόνησης ένα μεικτό σχήμα και χαρακτηριστικό την άμεση συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας. Το σχέδιο αυτό θα φέρει χαρακτηριστικά ρυθμιστικού σχεδίου και κατευθύνσεις χωροταξικού σχεδιασμού ενώ παράλληλα θα συγκλίνει προς τα ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι η παραπάνω πρόταση αφενός πηγάζει από τις ανάγκες του τόπου και τις προσεγγίσεις των κύριων δρώντων αλλά αφετέρου είναι επηρεασμένη από παραδείγματα καλών πρακτικών άλλων παρόμοιων νησιωτικών περιοχών τα οποία αναλύθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η Ρόδος παρουσιάζει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τις περιοχές που αναλύθηκαν και δεδομένου ότι αυτές οι νησιωτικές περιοχές ανέτρεψαν την παρακμάζουσα ανάπτυξη τους ενισχύοντας την οικονομία τους με παράλληλη εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος οργάνωσης του χώρου και προστασίας του περιβάλλοντος, θεωρείται πως η εκπόνηση ενός αντίστοιχου σχεδίου για το νησί θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα οδηγώντας στην αειφόρο ανάπτυξη.

5. Συμπεράσματα

Τα νησιά αποτελούν περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαφοροποιημένα προβλήματα από εκείνα της ενδοχώρας. Η απομόνωση και το μέγεθος τους αποτελούν τους κύριους παράγοντες της μοναδικότητας τους οι οποίοι επηρεάζουν άμεσα τόσο το περιβάλλον όσο την διάρθρωση της κοινωνίας και την οικονομία. Παράλληλα όμως οι παράγοντες αυτοί αποτελούν και την κύρια αιτία εμφάνισης των διαφόρων προβλημάτων του νησιωτικού χώρου τα οποία αφορούν είτε στην ευπάθεια των νησιωτικών οικοσυστημάτων είτε στη μικρή τοπική οικονομία και την έλλειψη ανταγωνιστικότητας καθώς και στην τάση απομάκρυνσης του πληθυσμού. Το φαινόμενο που δομεί τα χαρακτηριστικά και τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου ονομάζεται νησιωτικότητα και η προσέγγιση και αντιμετώπιση αυτής οδηγεί στην ενίσχυση και ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου. Αναφορικά με την οικονομία η οποία συνδέεται και επηρεάζει τις τάσεις του τοπικού πληθυσμού, διαπιστώνεται η επικράτηση της μονοκαλλιέργειας είτε πρόκειται για προϊόντα του πρωτογενή είτε του δευτερογενή, με ανάπτυξη συγκεκριμένου βιοτεχνικού ή βιομηχανικού κλάδου, ή τριτογενή, μέσω του τουρισμού και των υπηρεσιών. Ο τρόπος ανάπτυξης της οικονομίας και οι σχέσεις με τις γειτονικές περιοχές και κυρίως την ενδοχώρα και τις κοντινότερες ηπειρωτικές ακτές είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη της κάθε νησιωτικής μονάδας.

Επιπλέον, με την εμφάνιση του μαζικού τουρισμού τις τελευταίες δεκαετίες και την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος, τα νησιά έχουν καθιερωθεί ως πρώτοι τουριστικοί προορισμοί οδηγώντας την οικονομίας τους προς αυτόν τον κλάδο και καθορίζοντας τόσο τη διαμόρφωση του χώρου όσο και την ανάπτυξη τους. Ωστόσο, η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να οδηγεί σε ενίσχυση της τοπικής οικονομίας αλλά δε σημαίνει απαραίτητα ότι ωφελεί πάντα έναν τόπο. Η επέκταση των τουριστικών εγκαταστάσεων μπορεί να επιφέρει σημαντικές συνέπειες στο νησί οι οποίες εμφανίζονται τόσο στο φυσικό όσο και ανθρωπογενές περιβάλλον. Η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και η διατάραξη των οικοσυστημάτων αποτελεί μία από τις σημαντικότερες απειλές. Επιπρόσθετα, η ανάπτυξη του τουρισμού στα νησιά που αποτελούν μικρές εκτατικά μονάδες συνήθως περιορίζει την ανάπτυξη άλλων κλάδων με αποτέλεσμα την εξάντληση της διαθέσιμης γης από τουριστικές εγκαταστάσεις και την εξάρτηση του νησιωτικού πληθυσμού από τον τουριστικό κλάδο. Έτσι, για τη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών είναι απαραίτητος ο έλεγχος της τουριστικής φέρουσας ικανότητας και η ανάπτυξη ολοκληρωμένου συστήματος σχεδιασμού στο οποίο θα καθορίζονται οι δραστηριότητες και τα όρια αυτών.

Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» εμφανίστηκε πρώτη φορά στην έκθεση Brundtland το 1987 της Παγκόσμιας επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη και ορίζεται ως η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομία και την κοινωνία, χωρίς όμως να θέτει σε κίνδυνο την ικανοποίηση των αναγκών των μελλοντικών γενεών. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι συνδεδεμένη με τον ορθολογικό σχεδιασμό ενώ πρέπει να ενέχεται σε όλες τις πολιτικές που εκδίδονται. Ο χωρικός σχεδιασμός προϋποθέτει τον

καθορισμό των χρήσεων γης και τη ρύθμιση του χώρου με όρους βιώσιμης ανάπτυξης ώστε να εξασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, να ενισχύεται η τοπική οικονομία και να παρέχεται ένα ανώτερο βιοτικό επίπεδο. Στα νησιά, ο όρος της βιώσιμης ανάπτυξης εμφανίζεται μέσω του χωρικού σχεδιασμού και των επιμέρους πολιτικών που λαμβάνονται και έχουν ως στόχο τη διατήρηση του νησιωτικού χαρακτήρα και του τοπίου. Οι ιδιαιτερότητες των νησιών υποδεικνύουν την ανάγκη για πολιτικές με πεδίο εφαρμογής το νησιωτικό χώρο και την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους καθώς και την προσαρμογή του χωρικού σχεδιασμού στα χαρακτηριστικά τους.

Η υιοθέτηση πολιτικών για το νησιωτικό χώρο σε ενιαίο επίπεδο είναι ως ένα βαθμό ευκολότερη από τον καθορισμό του πλαισίου ανάπτυξης του χωρικού σχεδιασμού καθώς το δεύτερο εξαρτάται τόσο από τη σύσταση του εθνικού χώρου κάθε χώρας όσο και από την αναπτυξιακή πολιτική που ακολουθεί. Σε διεθνές επίπεδο η ανάγκη έκδοσης νησιωτικών πολιτικών έγινε αντιληπτή από τη δεκαετία του 1980 ενώ στην Ευρώπη, η οποία αποτελείται από αρκετά νησιωτικά κράτη είχε γίνει αισθητή μια δεκαετία νωρίτερα. Από τότε έχουν υιοθετηθεί και εκπονηθεί αρκετά προγράμματα και μελέτες για το νησιωτικό χώρο οι οποίες εκδίδουν κατευθύνσεις στα νησιωτικά κράτη για την αντιμετώπιση της νησιωτικότητας και την ενίσχυση των νησιωτικών μονάδων. Ωστόσο, δεν έχει υιοθετηθεί μια ενιαία νησιωτική πολιτική η οποία να αντιμετωπίζει εξ ολοκλήρου τα νησιωτικά ζητήματα και να προτείνει δράσεις για την ενίσχυση των περιοχών αυτών. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην ΕΕ έχουν εκδοθεί διάφορες οριζόντιες πολιτικές και παρά τις πιέσεις της «Επιτροπής των Νήσων» για θέσπιση νησιωτικής πολιτικής, μέχρι σήμερα το ζήτημα παρακάμπτεται λόγω της δυσκολίας υιοθέτησης ενιαίου κειμένου για ένα νησιωτικό χώρο με έντονες διαφοροποιήσεις. Βέβαια, ορισμένα κράτη έχουν καταφέρει να αναπτύξουν εθνική νησιωτική πολιτική η οποία εναρμονίζεται με τις κατευθύνσεις του διεθνές πλαισίου και επιτρέπει τη βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα δεν έχει αναπτυχθεί μέχρι σήμερα ολοκληρωμένη νησιωτική πολιτική παρά τη σύσταση αυτόνομου υπουργείου με αποτέλεσμα τα νησιά της χώρας να αποτελούν δέκτες σοβαρών πιέσεων. Το γεγονός ότι η χώρα είναι μία από τις πλέον νησιωτικές με σημαντικό πληθυσμό να κατοικεί σε νησιωτικά εδάφη και ιδιαίτερη συμμετοχή της νησιωτικής οικονομίας στη συνολική ανάπτυξη της χώρας αποτελούν ορισμένους παράγοντες που ορίζουν την ανάγκη για υιοθέτηση νησιωτικής πολιτικής ως επιτακτική. Παρατηρώντας κανείς τις μεμονωμένες δράσεις και προγράμματα που έχουν υιοθετηθεί και εκπονηθεί για το νησιωτικό χώρο διαπιστώνει την αδυναμία του ελληνικού κράτους για ενιαία αντιμετώπιση της νησιωτικότητας και την προσέγγιση των προβλημάτων του νησιωτικού χώρου κυρίως μέσω της περιφερειακής πολιτικής. Η περιφερειακή πολιτική υπαγορεύεται από την ΕΕ και μέσω των δράσεων με χωρικούς αποδέκτες τα νησιά μεταφράζεται ως ένα βαθμό σε νησιωτικές κατευθύνσεις. Ωστόσο, οι δράσεις της περιφερειακής πολιτικής είναι κάθετες και εξειδικευμένες με συγκεκριμένη χωρική αναφορά γεγονός που αποδεικνύει ότι τα προγράμματα που εφαρμόζονται στις νησιωτικές περιφέρειες δεν συγκροτούν νησιωτική πολιτική καθώς δεν εκφράζουν ενιαία το νησιωτικό χώρο και δε στοχεύουν στην μακροπρόθεσμη επίλυση των προβλημάτων. Βέβαια, πέρα από την περιφερειακή πολιτική σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του νησιωτικού χώρου

όπως άλλωστε προαναφέρθηκε κατέχει και το σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Τα τελευταία χρόνια, και με τον τελευταίο νόμο της χωροταξίας, έχει δημιουργηθεί το κατάλληλο εκείνο πλαίσιο για τη σωστή εφαρμογή των χωρικών πολιτικών μέσω ενός ιεραρχημένου δικτύου σχεδίων. Όμως, τα σχέδια που αφορούν στο νησιωτικό χώρο είναι εκείνα του περιφερειακού σχεδιασμού γεγονός που ενισχύει την παραπάνω άποψη περί περιφερειακής πολιτικής. Βέβαια, από το εθνικό θεσμικό πλαίσιο παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης σχεδίων για περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή δραστηριότητες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της χώρας και τη διαμόρφωση του χώρου οι οποίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην υιοθέτηση νησιωτικής πολιτικής. Ωστόσο, σχετικά με τη δεύτερη κατηγορία πρόκειται για σχέδια με πεδίο εφαρμογής το σύνολο της χώρας και στα οποία εκδίδονται επιμέρους πολιτικές με συγκεκριμένη χωρική αναφορά, ενώ αναφορικά με την πρώτη μέχρι σήμερα δεν έχει εκδοθεί κάποιο ειδικό πλαίσιο για περιοχές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως οι νησιωτικές. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι έχει εκπονηθεί μια μελέτη που αποβλέπει στην έκδοση ενός ειδικού πλαισίου για τον παράκτιο χώρο και τα νησιά, αλλά η καθυστέρηση ολοκλήρωσης της και τελικής θεσμοθέτησης εντείνει τις πιέσεις του νησιωτικού χώρου. Ένα χωροταξικό σχέδιο που απευθύνεται αποκλειστικά στη ρύθμιση και οργάνωση του νησιωτικού χώρου και την έκδοση κατευθύνσεων σχετικά με την ανάπτυξη του μπορεί να αποτελέσει την πρώτη ολοκληρωμένη εθνική νησιωτική πολιτική.

Δεν πρέπει βέβαια να αμελείται το γεγονός ότι ο νησιωτικός χώρος παρά τα κοινά χαρακτηριστικά διαφοροποιείται έντονα μεταξύ των νησιωτικών του μονάδων. Η διαφοροποίηση αυτή δημιουργεί την ανάγκη κατάταξης των νησιών σε τυπολογίες ώστε να εκδίδονται πολιτικές ανά τυπολογία νησιωτικών μονάδων επιτυγχάνοντας έτσι τα βέλτιστα αποτελέσματα. Θεωρώντας ότι ο σχεδιασμός των μεγαλύτερων νησιών αποτελεί μια πιο δύσκολη διαδικασία από τον αντίστοιχο στα μικρότερα νησιά, επιλέχθηκε η Ρόδος ως μελέτη περίπτωσης για την εύρεση του κατάλληλου επιπέδου σχεδιασμού που απαιτείται για την αντιμετώπιση της νησιωτικότητας. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι παρά το πλήθος σχεδίων που προβλέπονται από το εθνικό θεσμικό πλαίσιο και την περιφερειακή πολιτική απαιτείται η θεσμοθέτηση ενός ανώτερου επιπέδου σχεδιασμού από εκείνο των δήμων και κατώτερου της περιφέρειας ο οποίος θα αντιμετωπίζει ορθότερα και επιτυχώς τις ανάγκες του τόπου και θα ορίζει τις απαραίτητες ρυθμίσεις για την ανάπτυξη του χώρου. Επιπλέον, θεωρώντας ότι ο σχεδιασμός αποτελεί μια διαδικασία που αφορά ολόκληρη την τοπική κοινωνία και διαμορφώνεται από συμφέροντα των κύριων δρώντων, διαπιστώνεται ότι είναι επιτακτική η ανάγκη ανάπτυξης συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων και η προώθηση του συμμετοχικού σχεδιασμού. Τόσο από τις προσεγγίσεις των κύριων δρώντων όσο και από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και των σχεδίων γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι το υφιστάμενο σύστημα σχεδιασμού για μεγάλα νησιά είναι ως ένα βαθμό προβληματικό αφού λόγω έλλειψης του απαραίτητου επιπέδου συνεργασίας των τοπικών φορέων υιοθετούνται μέτρα και δράσεις που εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα και επιβαρύνουν τελικά την ανάπτυξη του νησιού.

Παρόλο που το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για το σχεδιασμό είναι ήδη περίπλοκο, η υιοθέτηση μιας ενιαίας νησιωτικής πολιτικής η οποία θα υπαγορεύει την εκπόνηση ενός σχεδίου με χαρακτηριστικά ρυθμιστικού για τα μεγάλα νησιά το οποίο θα είναι ανεξάρτητο του

περιφερειακού χωροταξικού και θα ορίζει τις βασικές κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του νησιού και τη διαμόρφωση των χρήσεων γης, θεωρείται απαραίτητη για την επίλυση των προβλημάτων του νησιωτικού χώρου και τη βιώσιμη ανάπτυξη του. Τα σχέδια αυτά θα εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά και τα προβλήματα του νησιού για το οποίο εκπονούνται σε ενιαία βάση λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των επιμέρους δήμων, για τους οποίους άλλωστε προβλέπεται η εκπόνηση ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ, με στόχο την έκδοση κατευθύνσεων για τον υποκείμενο σχεδιασμό και δράσεων για την ενίσχυση και επίτευξη της νησιωτικής βιώσιμης ανάπτυξης. Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος σχεδίου που εμπνέεται από τη χωροταξική κλίμακα και φέρει χαρακτηριστικά κατευθυντήριου κειμένου, το οποίο όμως κατά ένα βαθμό είναι περισσότερο κανονιστικό αφού η εφαρμογή των διατάξεων του θεωρείται απαραίτητη για την οργάνωση και ανάπτυξη του τόπου. Αυτόματα, η εκπόνηση ενός τέτοιου σχεδίου προϋποθέτει τη συνεργασία μεταξύ των δήμων και των τοπικών φορέων, ενώ η σύσταση ενός φορέα διαχείρισης και επίβλεψης του σχεδίου ανεξάρτητου των διοικητικών αρχών θεωρείται αναγκαία και πιθανώς περισσότερο αποτελεσματική. Η διαβούλευση ως διαδικασία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την επιτυχία εφαρμογής ενός σχεδίου και αυτός είναι ο λόγος που την καθιστά αναγκαία. Μέσω αυτής της διαδικασίας δίνεται η δυνατότητα σε διάφορους φορείς αλλά και πολίτες να εκφράσουν τις απόψεις του για το σχεδιασμό του τόπου τους. Τα προβλήματα και οι προοπτικές της εξεταζόμενης κάθε φορά περίπτωσης σύμφωνα με το σχέδιο είναι δυνατόν να εντοπιστούν ευκολότερα μέσω αυτής της διαδικασίας, ενώ παράλληλα οι διάφοροι στόχοι και επιδιώξεις που εκφράζονται οδηγούν στην σύνθεση μιας ενιαίας στρατηγικής η οποία θεωρείται αποτελεσματικότερη εξυπηρετώντας τα περισσότερα συμφέροντα. Εξάλλου, η επιτυχία ενός τέτοιου σχεδίου είναι αποδεδειγμένη από παραδείγματα ξένων περιοχών οι οποίες μέσω της εκπόνησης ενός σχεδίου για το νησιωτικό χώρο σε συνδυασμό με ένα χωροταξικό σχέδιο ανά νησιωτική μονάδα αντίστρεψαν τους ρυθμούς ανάπτυξης τους και την οδήγησαν προς την αιφορία. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να αμελείται η θεσμοθετημένη αναπτυξιακή πολιτική της χώρας καθώς και οι διάφορες δράσεις και πολιτικές που έχουν εκδοθεί ή υιοθετούνται από παγκόσμιους φορείς και την ΕΕ. Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός θέτει τις βάσεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης ενός τόπου μέσω συγκεκριμένων έργων και επιδοτήσεων ή κινήτρων, ενώ οι πολιτικές και δράσεις που υπαγορεύονται από εξωτερικούς παράγοντες ορίζουν μια μη κανονιστική στρατηγική για την ανάπτυξη των νησιών. Το επίπεδο χωρικού σχεδιασμού που προτείνεται παραπάνω οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις αναπτυξιακές και νησιωτικές πολιτικές και κατευθύνσεις ώστε να επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των διαφόρων σχεδίων και να δημιουργείται ένα επίπεδο επιτυχούς συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.

Επομένως, πρέπει να σημειωθεί ότι η βιώσιμη ανάπτυξη ενός κράτους και η χωρική και κοινωνική συνοχή προϋποθέτουν την ισόρροπη ανάπτυξη όλων των επιμέρους περιοχών του. Στην περίπτωση που ορισμένες από αυτές τις περιοχές χαρακτηρίζονται από ιδιαιτερότητες τότε είναι αναγκαία η λήψη πολιτικών αποκλειστικά εφαρμόσιμων σε αυτές ώστε να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά. Το έργο των πολιτικών αυτών ενισχύεται από το σύστημα του χωρικού σχεδιασμού αφού σύμφωνα με αυτόν καθορίζονται οι

δραστηριότητες στο χώρο, γεγονός που οδηγεί στην εύρεση ενός επιπέδου σχεδιασμού που θα εξυπηρετεί τις ανάγκες των περιοχών που εξετάζονται. Κατά τη διαδικασία σχεδιασμού όμως πρέπει να εξετάζονται όλα τα διαθέσιμα θεσμικά εργαλεία, να επιλέγεται το καταλληλότερο και να εναρμονίζεται το εκπονούμενο σχέδιο με τα ήδη θεσμοθετημένα, ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις των προτάσεων και να επιτυγχάνεται η επιθυμούμενη συνοχή τόσο των σχεδίων και πολιτικών όσο και η χωρική και κοινωνική.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αυγερινού – Κολώνια Σοφία, (1996), *Ειδικά Θέματα Σχεδιασμού*, Αθήνα: Ε.Μ.Π, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Χωροταξίας – Πολεοδομίας, διαθέσιμο στο http://postgrasrv.hydro.ntua.gr/gr/edmaterial/education/avgerinou/Themata_sxediasmou.pdf
- Βάβουρας Ι., (2005), «*Χαιρετισμός*», στο Γ. Τσάλτας (επ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο αι.*, Αθήνα: Σιδέρης
- Βρούτσης Ιωάννης, (2005), *Παγκόσμιο ενδιαφέρον για τη νησιωτικότητα*, από τα πρακτικά του συνεδρίου «*Νησιωτική ιδιαιτερότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα*», Χανιά 12-14 Μαΐου 2005
- Γρηγορίου Π., (2005), *Η Προστασία του Περιβάλλοντος στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία. Απόπειρα Περιδιάβασης ενός Αφημένου Θεσμικού Πλαισίου και μιας Απροσδιόριστης Πολιτικής Προτεραιότητας*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι.*, Αθήνα: Σιδέρης
- Καραγεώργου Β., (2005), *Θεσμικό Πλαίσιο. Αξονες και Αρχές για την Αειφόρο Ανάπτυξη των Νησιωτικών Περιοχών, σε Διεθνές και Περιφερειακό Επίπεδο*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι.*, Αθήνα: Σιδέρης
- Καρανάσος Κ., (2009), *Η πολιτική για τον σχεδιασμό του χώρου και την διαχείριση των μνημείων στην πόλη της Ρόδου κατά την ιταλική κατοχή, 1912-1947*, άρθρο στο περιοδικό *Αρχιτεκτονική & Τέχνες* διαθέσιμο στο www.archaiologia.gr/site/content.php?artid=5178
- Κιάκου Αθηνά (1999), *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα νησιά : η περίπτωση της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου*, διπλωματική εργασία στο ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος
- Κοκκώσης Χ., (2001), *Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιπτώσεις, Σχεδιασμός και Πολιτικές Προστασίας και Διαχείρισης*, στο Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (επ.) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Κριτική
- Κολώνας Β., (2002), *Ιταλική Αρχιτεκτονική στα Δωδεκάνησα, 1912-1943*, Αθήνα: Ολκός.
- Κορωνάιος Χρ., (2005), *Η συμβολή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στην Αειφόρο Ανάπτυξη των Νησιωτικών Περιοχών*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο αι.*, Αθήνα: Σιδέρης
- Κότιος Α. κ.α., (2009), *Χωρικός αναπτυξιακός σχεδιασμός στην Ελλάδα*, άρθρο στα πρακτικά του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος 24 – 27/09/09, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

- Μέργος Γ., Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Χριστοφάκης Εμ., (2005), *Ολοκληρωμένη, Βιώσιμη και Ισορροπη Ανάπτυξη των Νησιών*, Επιστημονικές Μελέτες προς τιμήν του Καθηγητού Ν. Κόνσολα, Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Μέλισσας Δ., (2007), *Οι χρήσεις γης και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο*, Αθήνα: Σάκουλα
- Μουσουρά Δ., (2007), *Τα Προβλήματα του Νησιωτικού Χώρου*, άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «Εύπλοια», τεύχος 17, *ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΦΕΡΟΥΣΑ Ή ΘΝΗΣΚΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ*; (Διαθέσιμο στο <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1302>)
- Μπακαούκας Μ., (2008), *Μικρά νησιά, μια εύθραυστη ισορροπία. Ένα στρατηγικό πλαίσιο για την τουριστική ανάπτυξη των Μικρών Κυκλάδων*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στο ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», ΕΜΠ, Αθήνα
- Μπεριάτος Ηλ., (2001), *Ο Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος και τα Προβλήματα των Μικρών Νησιών*, στο ΥΠΕΧΩΔΕ (2001), Ημερίδα για τον Παράκτιο και Νησιωτικό Χώρο: Ζάππειο Μέγαρο, Πέμπτη 29 Απριλίου 1999, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ
- Μπεριάτος Ηλ., (2005), *Η Προστασία του Περιβάλλοντος στις Νησιωτικές Περιοχές και ο Ρόλος των Ευρωπαϊκών και Εθνικών Πολιτικών: Το Παράδειγμα της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων*, στο Τσάλας Γ. (επ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι.*, Αθήνα: Σιδέρης
- Μπεριάτος, Ηλ., (2008), *Χωρική Ανάπτυξη – Στρατηγική Χωροταξία. Σημειώσεις*. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Μπεριάτος Ηλ. και Ψαλτόπουλος Δ., (2003), *Ο ρόλος της περιβαλλοντικής πολιτικής και σχεδιασμού στην ανάπτυξη της υπαίθρου: η ελληνική πραγματικότητα*, στο Μπεριάτος Ηλ. και Ψαλτόπουλος Δ. (επ.) *Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου*, οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές, Αθήνα: Θεμέλιο
- Οικονόμου Δ., (2008α), *Χωροταξική Πολιτική. Σημειώσεις*, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Οικονόμου Δ., (2008β), *Πολεοδομική Πολιτική. Σημειώσεις*, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Οικούτα – Μάτζα Π., (2009), *Προσδιορισμός χωρικών ανισοτήτων με βάση δείκτες τεχνικής και κοινωνικής υποδομής. Η περίπτωση της νήσου Ρόδου*, άρθρο στα πρακτικά του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος 24 – 27/09/09, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
- Παναγούλης Θ., (επ.), (2009), *Νήσων Περίπλους. Ιδέες και σκέψεις για το μέλλον της νησιωτικής Ελλάδας*, Δίκτυο Αναπτυξιακών Εταιριών Νησιωτικής Ελλάδας
- Παπαρηγορίου Β., (2007), *Πολεοδομία (εισαγωγή. θεσμοί. πολιτική)*, Αθήνα: Σάκουλα

- Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Μέργος Γ., Χριστοφάκης Εμ., (2005), *Περιφερειακή Αναπτυξιακή Στρατηγική για το Νησιωτικό Χώρο*, Επιστημονικές Μελέτες προς τιμήν του Καθηγητού Ν. Κόνσολα, Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Παπαπετρόπουλος Α., (2005), *Η Χωρική Διάσταση της Βιώσιμης Ανάπτυξης του Νησιωτικού Χώρου*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο αι., Αθήνα: Σιδέρης
- Παπαχριστοδούλου, Χ.Ι., (1994), *Ιστορία της Ρόδου*, Ρόδος: Δήμος Ρόδου - Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου
- Πετράκος Γ., (2009), *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σημειώσεις*, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Σκούρτος Μ. και Κοντογιάννη Α., (2005), *Η Ευρωπαϊκή Προσέγγιση στην Οικονομική Αξιολόγηση των Παράκτιων Ζωνών*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι., Αθήνα: Σιδέρης
- Σπιλάνης Γ., (2007), *Για μια ευρωπαϊκή πολιτική νησιών*, άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «Εύπλοια», τεύχος 17, *ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΦΕΡΟΥΣΑ Η ΘΝΗΣΚΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ*; (Διαθέσιμο στο <http://old.eyploia.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1302>)
- Σπυράτος Αλ., (2005), *Η Φέρουσα Ικανότητα της Περιοχής Υποδοχής*, Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Ιονίων Νήσων διαθέσιμο στο www.keta-ionion.gr
- Τσάλτας, Γ., (2005), *Οι Νησιωτικές Περιοχές στο Διεθνές Σύστημα – Ανθρώπινο Περιβάλλον και Αειφορική Προσέγγιση. Η Συνδιάσκεψη του Μπαρμπάντος*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι., Αθήνα: Σιδέρης
- ΥΠΕΧΩΔΕ - Τμήμα Επικοινωνίας, (1995), *Χωροταξικός Σχεδιασμός. Ιστορική Εξέλιξη*, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ
- Χατζημπίρος Κ., (2007), *Περιβαλλοντική διάσταση της αστικής ανάπτυξης*, στο *Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου*, Αραβαντινός Αθ. (επ.), Αθήνα: Συμμετρία
- Χατζηπαρασκευαΐδης Απ., (2007), *Εφαρμογή Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιωτικές περιοχές*, διαθέσιμο στο www.diktioaigaiou.gr/contents/media/File/xatzhparaskevaidis.doc
- Χρηστάκης Μ., (2005), *Η Διαμόρφωση Κοινής Πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση για τον Νησιωτικό Χώρο και η Ελληνική Προσέγγιση*, στο Τσάλτας Γ. (επ.) Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21^ο αι., Αθήνα: Σιδέρης

Μελέτες

ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ Ε.Π.Ε., (2007), «*Εκπόνηση Επιχειρησιακού Προγράμματος Τετραετίας 2007-2010 του Δήμου Ροδίων*» Φάση Α'. Ρόδος

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδεκανήσου, Τμήμα Σχεδιασμού και Προγραμματισμού, (1999), *Σχέδιο Αναπτυξιακού Προγράμματος Νομού Δωδεκανήσου, Προτάσεις για το σχεδιασμό του κοινοτικού πλαισίου στήριξης 2000 – 2006*, Ρόδος

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, (2007), *Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης του νομού Δωδεκανήσου 2007 – 2015*, σύνοψη, Αθήνα

ΥΠΕΘΟ, (1999), *Σχέδιο Ανάπτυξης Νησιωτικού Χώρου, Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006*, Περιφερειακό Σκέλος, Αθήνα

ΥΠΕΧΩΔΕ – Ασημακόπουλος Γ., (1997), *Ειδική Χωροταξική Μελέτη Νήσου Ρόδου Νομού Δωδεκανήσου*, Αθήνα

ΥΠΕΧΩΔΕ, (2009), *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Παράκτιο Χώρο και τα Νησιά*, Αθήνα

Υπουργείο Συντονισμού, Υπηρεσία Περιφερειακής Πολιτικής και Αναπτύξεως, (1981), *Χωροταξική Μελέτη Νήσου Ρόδου*, Αθήνα

ΥΧΟΠ, (1984), *Νομός Δωδεκανήσου: Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης, Οικιστική Δομή – Σχεδιασμός Ανοικτών Πόλεων*, Αθήνα

Θεσμικά κείμενα

-Ν. 2508/97 «*Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α 124 19970613)

-Ν. 2742/99 «*Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ 207/Α)

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ 128 Α/ 3.07.08)

Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (ΦΕΚ 151/ ΑΑΠ/ 13.04.09)

Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464B/3.12.08)

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, Προγραμματική Περίοδος 2007 – 2013, Αθήνα, 2007

Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου (ΦΕΚ 1487/ 10.10.03)

Ξενόγλωσση

- Calado H., (2007), *Integrated Coastal Zone Management Strategies on Small Islands*, Journal of Coastal Research, SI 50 (Proceedings of the 9th International Coastal Symposium), p. 125 – 129, Gold Coast, Australia
- Camilleri F., (1993), *The Structure Plan for the Maltese Islands*, Options Méditerranéennes, Sér. B / n°7, 1993 - Malta: Food, Agriculture, Fisheries and the Environment, διαθέσιμο στο <http://ressources.ciheam.org/om/pdf/b07/93400009.pdf>
- Coccosis H., (1987), *Planning for Islands*, άρθρο στο περιοδικό Ekistics 323/324, p. 84 – 87
- Council of Europe DOC a, (1981), *1st conference of European island regions*, Puerto de la Cruz, Tenerife, Canaries (Declaration of Tenerife)
- Council of Europe DOC b, (1984), *2nd conference of European island regions*, Ponta Delgada, Azores (Azores Declaration)
- Council of Europe DOC c, (1992), *3rd conference of European island regions*, Mariehamn, Aland Islands, Finland (Declaration of Aland)
- Dubon Pretus L., (2006), *Territory Planning and Management of Balearic Islands*, Tomeu Mir Rosselló, Consultant on Regional Policy, Centre Balears Europa
- Hache J., (1987), *The island question: Problems and prospects*, άρθρο στο περιοδικό Ekistics 323/324, p. 88 - 92
- Ioannides D. κ.α., (2001), *Searching for Sustainable Tourism Development in the Insular Mediterranean*, στο Ioannides D., Apostolopoulos Y., Sonmez S., (επ.) Mediterranean islands and sustainable tourism development : practices, management and policies, London
- Lemmi E., (1997), *Towards a sustainable management of regional seas: The Mediterranean islands*, άρθρο στο περιοδικό Ekistics 382/383/384, p. 117 – 121
- Lenzen M., (2008), *Sustainable island businesses: a case study of Norfolk Island*, Journal of Cleaner Production 16, 2018 - 2035, ScienceDirect
- Republic of Croatia, (1996), *Environment Management Plan of the Cres - Losinj Archipelago*, State Directorate for Environment
- Republic of Croatia, (1997), *National Island Development Programme*, Ministry of Development and Reconstruction
- Republic of Croatia, (1999), *The Islands Act*, Ministry of the Sea, Transport and Infrastructure
- Republic of Croatia, (2006), *Physical Planning System*, Ministry of Environmental Protection, Physical Planning and Construction
- Republic of Malta, (2006), *A Sustainable Development Strategy for the Maltese Islands 2007-2016*, National Commission for Sustainable Development

Selwyn T., (2001), *Tourism, Development, and Society in the Insular Mediterranean*, στο Ioannides D., Apostolopoulos Y., Sonmez S., (επ.) *Mediterranean islands and sustainable tourism development : practices, management and policies*, London

Starc N., (1987), *The islands of Yugoslav Adriatic Coast: Development problems and prospects*, άρθρο στο περιοδικό *Ekistics* 323/324, p. 147 – 152

UNESCO, (1994), *Island Agenda: An Overview of UNESCO's Work on Island Environments, Territories and Societies*, διαθέσιμο στο <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001012/101276eb.pdf>

UNESCO, (2004), *Island Agenda 2004: Coping with change and sustaining diversities in small islands*, διαθέσιμο στο unesdoc.unesco.org/images/0013/001377/137708e.pdf

Διαδυκτιακοί Τόποι

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπéδεια, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_islands, ανάκτηση στις 10/03/2010

Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, <http://www.vpai.gr/site/home/Basic+Menu/The+Ministry/His+role.csp;jsessionid=c0a81e0a30d91df694b6841146e98945ebda4c7ed2df.e38Pch0Kbh4Nc40Mc3qNbNmNaxv0n6jAmljGr5XDqQLvPAe>, ανάκτηση στις 15/05/2010

Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, <http://www.vpai.gr/site/home/Basic+Menu/Initiatives+of+Growth/Environment/Part+3.csp>, ανάκτηση στις 15/05/2010

ΔΑΦΝΗ, <http://www.dafni.net.gr/gr/home.htm>, ανάκτηση στις 26/05/2010

Διαδυκτιακό Ταξιδιωτικό Πρακτορείο, http://www.holiday.gr/gr/place4.php?place_id=15, ανάκτηση στις 11/03/2010

Δίκαιο της ΕΕ, <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0001010001>, ανάκτηση στις 24/04/2010

Εικόνα Βαλεαρίδων Νήσων, <http://www.spanish-fiestas.com/balearic-islands/images/balearic-islands-map-small.gif>, ανάκτηση στις 02/06/2010

Εικόνα Μάλτας, http://www.boncherry.com/blog/wp-content/uploads/2009/09/malta_map.jpg, ανάκτηση στις 02/06/2010

Εικόνα νησιών Cres-Losinj, http://www.istrianet.org/istria/cartography/other/images/cres-losinj_1980-800.jpg, ανάκτηση στις 02/06/2010

Ελληνική Στατιστική Αρχή, www.statistics.gr, ανάκτηση στις 10/03/2010

Ελληνικό Δίκτυο Μικρών Νησιών, <http://www.smallislands.eu/network.asp>, ανάκτηση στις 27/05/2010

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0083+0+DOC+XML+V0//EL>, ανάκτηση στις 14/05/2010

Εφημερίδα Δημοκρατική,
<http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=3008&catID=18&pubID=1>, ανάκτηση στις 9/05/2010

Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος,
<http://www.kedke.gr/index.asp?id=151&smenu=252>, ανάκτηση στις 29/05/2010

Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος,
<http://www.kedke.gr/index.asp?app=newsshow.asp&id=614>, ανάκτηση στις 29/05/2010

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδεκανήσου,
<http://gator301.hostgator.com/~post/12nisa/site/content.php?artid=19007>, ανάκτηση στις 22/04/2010

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων, http://nacyclades.gr/?page_id=21, ανάκτηση στις 11/06/2010

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, <http://www.notioaigaio.gr/per/default.asp>, ανάκτηση στις 11/03/2010

Τα νέα της Ροδόπης, <http://rodopinews.gr/?p=7174>, ανάκτηση στις 07/06/2010

ΥΠΕΚΑ – Εστία, <http://estia.minenv.gr/EXEC>, ανάκτηση στις 12/03/2010

ΥΠΕΚΑ, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12303/g1230304.html>, ανάκτηση στις 20/04/2010

ΥΠΕΚΑ, <http://www.minenv.gr/1/12/123/12306/g12306001.htm>, ανάκτηση στις 11/03/2010

Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης,
http://www.ypes.gr/Karodistriasis/greek/kapo/fr_prog.htm, ανάκτηση στις 26/05/2010

Υπουργείο Περιβάλλοντος, Υπαίθρου και Θαλασσών της Ισπανίας,
http://www.mma.es/secciones/desarrollo_territorial/sit/instrumentos_sit/index.htm, ανάκτηση στις 02/06/2010

CoPraNet, <http://www.coastalpractice.net/gr/about/index.htm>, ανάκτηση στις 10/03/2010

ESIF, <http://www.europeansmallislands.net/pages-en/originsandaims.php>, ανάκτηση στις 23/05/2010

ESPON,
http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_TargetedAnalyses/EUROISLANDS.html,
ανάκτηση στις 03/03/2010

Eurisles, <http://www.eurisles.org>, ανάκτηση στις 2/06/2010

- George Wright Society*, <http://www.georgewright.org/mab.html>, ανάκτηση στις 2/06/2010
- INSULEUR*, <http://www.insuleur.net/eng/news.html>, ανάκτηση στις 26/05/2010
- Islands Commission*, http://www.commissiondesiles.org/pub/news/78_english_final_version.pdf, ανάκτηση στις 22/04/2010
- Malta Environment and Planning Authority*, <http://www.mepa.org.mt/organisation>, ανάκτηση στις 02/06/2010
- Malta Environment and Planning Authority*,
<http://www.mepa.org.mt/LPLegislationPolicyDocs?topic=1&doctype=Legislation%20&doctypeid=2&docname=none&sc=1>, ανάκτηση στις 02/06/2010
- The global development research centre*, <http://www.gdrc.org/uem/la21/la21.html>, ανάκτηση στις 27/05/2010
- UNEP Islands*, <http://islands.unep.ch/dbardecl.htm>, ανάκτηση στις 24/04/2010
- UNEP*, http://www.unep.org/eou/Portals/52/Reports/PAP_RAC.pdf, ανάκτηση στις 17/05/2010
- UNEP*, <http://www.unepmap.org/index.php?module=content2&catid=001001>, ανάκτηση στις 07/06/2010
- UNESCO*, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=11735&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, ανάκτηση στις 24/04/2010
- UNESCO*, <http://www.unesco.org/csi/B10/mim.htm>, ανάκτηση στις 24/04/2010
- UNESCO*, <http://www.unesco.org/csi/smis/siv/sivindex.htm>, ανάκτηση στις 24/04/2010
- Wikipedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Balearic_Islands, ανάκτηση στις 28/05/2010
- Wikipedia*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Malta>, ανάκτηση στις 02/06/2010

Συνεντεύξεις

- Ζήφος Κ., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στην ΑΝ.ΔΩ. στις 07/04/2010
- Χατζηευθυμίου Χ., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο δημαρχείο Ρόδου στις 16/04/2010
- Ιατρίδης Ι., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο δημαρχείο Καλλιθέας στις 15/04/2010
- Βενέρης Π., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο ΤΕΕ Δωδεκανήσου στις 08/04/2010
- Σύρμος Π., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στον ΕΟΤ Δωδεκανήσου στις 12/04/2010
- Κορδίνας Μ., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο δημαρχείο Πεταλούδων στις 17/04/2010

Χριστοφάκης Ι., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στη Νομαρχία Δωδεκανήσου στις 07/04/2010

Λογοθέτης Ι., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στην Ένωση Ξενοδόχων Ρόδου στις 12/04/2010

Κρητικός Δ., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο δημαρχείο Καμείρου στις 19/04/2010

Σαββής Μ., (2010), Συνέντευξη στο γραφείο του στο δημαρχείο Νότιας Ρόδου στις 19/04/2010

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Οριοθέτηση
- Θεωρούμετα σύνορα
- Υδρογραφικά όρια
- Λύθη
- Αεροδρόμιο
- Περιοχή Natura 2000 - Ζώνες Εθνικής Προστασίας
- Περιοχή Natura 2000 - Πρωτο Κοινωνικής Σημασίας
- Μνημείο UNESCO

Καλύψεις γης

- Οικόπεδο
- Βιομηχανία
- Αρροσιή γη
- Δασικές εκτάσεις
- Χαμηλή βλάστηση
- Υδάτινα

Ανάγλυφο

- Ψθ: 2000
- Ψθ: 0

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΙΧΑΗΛΟΓΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

ΧΑΡΤΗΣ 2 ΤΙΤΛΟΣ
 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΗΣΟΥ ΡΟΔΟΥ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:6.000.000

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΧΩΔΕ CORINE 2000

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2010

Ενδεικτική μορφή ερωτήσεων που απευθύνθηκαν στους εκπροσώπους των διαφόρων φορέων της έρευνας πεδίου:

- ◆ Ποια είναι κατά τη γνώμη σας εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν το δυναμικό προφίλ του νησιού;
- ◆ Ποια είναι τα χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα του νησιού;
- ◆ Υπάρχει επάρκεια υποδομών και υπηρεσιών που να εξυπηρετούν τις διάφορες λειτουργίες;
- ◆ Υπάρχουν κάποιοι εξωτερικοί παράγοντες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν θετικά ή αρνητικά για την ανάπτυξη του νησιού;
- ◆ Ποιο είναι το όραμα σας (στρατηγική) για το χωρικό σχεδιασμό και γενικότερα για την ανάπτυξη του νησιού βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα;
- ◆ Σε ποιο βαθμό θεωρείται ότι μπορεί το παραπάνω όραμα να επιτευχθεί και κάτω από ποιες προϋποθέσεις;
- ◆ Πως πρέπει να είναι οργανωμένοι οι οικισμοί και οι υποδομές στο χώρο;
- ◆ Ποιος φορέας πιστεύεται ότι θα έπρεπε να είναι υπεύθυνος για το χωρικό σχεδιασμό του νησιού;
- ◆ Σε ποιο βαθμό συμμετέχετε εσείς σα φορέας στο χωρικό σχεδιασμό;
- ◆ Κατά την υλοποίηση των αποφάσεων και δράσεων σας λαμβάνεται υπόψη τις διατάξεις του χωροταξικού πλαισίου;
- ◆ Αν ναι, σε πιο επίπεδο δίνεται μεγαλύτερο βάρος;
- ◆ Ποια η γνώμη σας για τις θεωρίες του ρόλου της διαβούλευσης στη λήψη αποφάσεων και το σχεδιασμό;
- ◆ Με ποιους άλλους φορείς έχετε αναπτύξει κάποιο επίπεδο συνεργασίας για την υλοποίηση του έργου σας;

Κωδικοποιημένη πληροφορία των απαντήσεων των εκπροσώπων

	Στοιχεία που συνθέτουν το δυναμικό προφίλ	Χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα	Επάρκεια υποδομών και υπηρεσιών	Εξωτερικοί παράγοντες ως ευκαιρία ή απειλή	Όραμα	Προϋποθέσεις επίτευξης	Οργάνωση οικισμών και υποδομών στο χώρο	Φορέας άσκησης χωρικού σχεδιασμού	Διαβούλευση
<i>Κ. Ζήφος, ΑΝ.ΔΩ.</i>	Περιβάλλον (φυσικό και οικιστικό, κλίμα), πολιτισμός (παράδοση, τέχνες κλπ.), τουρισμός	Θέση αεροδρομίου, μέγεθος λιμένα, θέση διοικητικού κέντρου	Προβλήματα επάρκειας κεντρικού λιμένα και υποδομών ενέργειας, έλλειψη συνδέσεων λόγω νησιωτικότητας	Ευκαιρία : αποστάσεις από Τουρκία, Κρήτη, Κύπρο, ευρωπαϊκά προγράμματα Απειλή : κεντροποιημένη διοίκηση, έδρα Περιφέρειας στη Σύρο, αναπτυξιακά προγράμματα - περιορισμένοι πόροι λόγω υψηλού ΑΕΠ που απομακρύνουν το επενδυτικό ενδιαφέρον	Οριοθέτηση των δραστηριοτήτων στο χώρο ("Η αναπτυξιακή πολιτική της Ιταλίας στη Δωδεκάνησο")		Ενίσχυση των χωριών εκτός της παραλιακής ζώνης και ειδικά της δυτικής πλευράς, ανάγκη προσοχής του δήμου Ατταβύρου	Ένα μικτό σχήμα που περιέχει και μέλη της κεντρικής διοίκησης, διαδημοτική συνεργασία	Ισχυρό βήμα, οι ημερίδες λειτουργούν θετικά προς αυτή την κατεύθυνση (η ΑΝ.ΔΩ. έχει ανεπτυγμένες σχέσεις συνεργασίας με όλους τους φορείς του νησιού)
<i>Η. Βενέρης, ΤΕΕ</i>	Ιστορία, γεωγραφική θέση, εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, εναλλαγή πολλών δραστηριοτήτων, παράδοση σε σχέση με τουρισμό	Έλλειψη συγκροτημένου χωροταξικού σχεδιασμού και συνεργασίας των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ, δεν υπάρχει ενιαία θεώρηση, άναρχη ανάπτυξη οικισμών, ελάχιστα σχέδια πόλεως, εκκρεμούν οι πράξεις εφαρμογής, έλλειψη προγραμματισμού,	Προβλήματα με υποδομές ενέργειας	Αρνητικοί παράγοντες δεν μπορούν να υπάρξουν, Ευκαιρία : ανάπτυξη συνεργασιών με Τουρκία,	Βραχυπρόθεσμα : να τελειώσει ότι έχει αρχίσει (Σχέδια πόλεως και οριοθέτηση οικισμών) Μεσοπρόθεσμα : να τεθούν στόχοι σε πολεοδομικό επίπεδο για τους οικισμούς Μακροπρόθεσμα : αναδιάρθρωση αρμοδιοτήτων, δημιουργία χωροταξικής συνείδησης,	Η διοικητική μεταρρύθμιση	Οι οικισμοί πρέπει να έχουν σχέδιο πόλεως και αναπτύσσουν δίκτυο συνεργασίας (Ανοιχτές πόλεις Τρίτη)	Δεν χρειάζεται ειδικός φορέας, το κάθε σχέδιο ανάλογα με το επίπεδο αναφοράς του πρέπει να εγκρίνεται από την αμέσως μεγαλύτερη βαθμίδα,	Η χωροταξία και πολεοδομία πρέπει κατά 30% να είναι τεχνικού επιπέδου και κατά 70% διαβούλευση, συμμετοχή και των πολιτών(το ΤΕΕ έχει ανεπτυγμένες σχέσεις συνεργασίας με όλους τους σχετικούς φορείς)
<i>Η. Σόρμος, ΕΟΤ Δωδεκανήσου</i>	Τουρισμός, φύση, πολιτισμός, παράκτια ζώνη	Το σχέδιο Καποδιστριας είχε σαν αποτέλεσμα την μερική ερήμωση των οικισμών, περιορισμός στα	Ανάγκη για υποδομές ύδρευσης και άδρευσης, υποδομές προστασίας περιβάλλοντος,	Απειλή : Σχέδιο Καλλικράτης Ευκαιρία : απόσταση από Τουρκία , σταθερή τροχιά στο νησί	Τουρισμός και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, αναπροσαρμογή των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ (θαλάσσιος	έλεγχος της τουριστικής φέρουσας ικανότητας	Αλλαγή στην οργάνωση των υποδομών που είναι όλες συγκεντρωμένες στο Β. Τρίγωνο	Φορέας εκπόνησης Ρυθμιστικού Σχεδίου, η δημόσια περιουσία	Στη λήψη αποφάσεων πρέπει να συμμετέχουν και οι πολίτες, συνεργασία με όλους τους φορείς

		μοντέλα ισόρροπης ανάπτυξης με αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων στη Ν. Ρόδο,	ανάγκη νέου εργοστασίου ΔΕΗ		τουρισμός)		του νησιού	πρέπει να περάσει στην τοπική ανάπτυξη	
<i>Μ. Λογοθέτης, Ένωση Ξενοδόχων - ΠΡΟΤΟΥΡ</i>	Ιστορία, τουρισμός, περιβάλλον, πολιτισμός	Εκτός σχεδίου δόμηση, έλλειψη σχεδίου χρήσεων γης και ζωνών παραγωγικών δραστηριοτήτων, ανάγκη προστασίας ακτών, εγκατάλειψη γεωργίας, υποβάθμιση τοπίου	Δημιουργία εμπορικών ζωνών - από την παραγωγή στην κατανάλωση και όχι εισαγόμενα προϊόντα	Απειλή: ο αναπτυξιακός νόμος, Ευκαιρία : Καλλικράτης (δημιουργία Ι αρχής αντί για Ι0)	Ανάπλαση των ξενοδοχειακών ζωνών ή πλήρης κατεδάφιση αυτών, ενίσχυση αγροτικού τομέα και μεταποίησης	έλεγχος της τουριστικής φέρουσας ικανότητας	Μέσω οργανωμένων υποδοχέων ανά χρήση	Κρατικός φορέας (άσκηση πολιτικών εκ των άνω), δημιουργία ενός συμβουλευτικού ή οργάνου	Να υιοθετηθούν τα παραδείγματα του εξωτερικού
<i>Ι. Χριστοφάκης, Νομαρχία</i>	Τουρισμός, πολιτισμός, περιβάλλον, θέση στον ευρύτερο χώρο - Μεσόγειο	Έλλειψη χωροταξικού σχεδίου σε επίπεδο νησιού, έλλειψη συνεργασίας μελετητών ΓΠΣ/ ΣΧΟΟΑΠ 10 δήμων, δεν υπάρχουν ξεκάθαρες χρήσεις γης, έντονη εκτός σχεδίου δόμηση, οδικό δίκτυο, καταστροφή των δασών, μόλυνση υδάτων και ατμόσφαιρας	Προβλήματα με οδικό δίκτυο, δίκτυο ενέργειας	Ευκαιρία : παράδειγμα Κύπρου για λύση προβλημάτων περιβάλλοντος, Αναθεώρηση εθνικού και περιφερειακού σχεδιασμού Απειλή : έλλειψη χρηματοδότησης, μεταφορικό ισοδύναμο	Να καθοριστούν οι αρμοδιότητες, δημιουργία σταθερού διοικητικού σχήματος, Σκοπός σε αντίθεση της σκοπιμότητας,	Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός πρέπει να φτάνει μέχρι τη διοίκηση,	Εξυπηρέτηση όλων των οικισμών σε βασικά ζητήματα υποδομών	Τοπική αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με ένα επιστημονικό φορέα όπως το Πολυτεχνείο που θα αναδείξει τα προβλήματα της νησιωτικότητας, αξιοποίηση νέων ειδικοτήτων	Το κάθε σχέδιο πρέπει να ενοπτεύεται από το αμέσως ανώτερο του, συνεργασία μελετητών
<i>Λ. Λατζίρευθου, Δήμος Ροδίων</i>	Τουρισμός, περιβάλλον	Έλλειψη χωροθέτησης αδρανών υλικών και επικίνδυνων φορτίων, έλλειψη οργανωμένου χώρου Πανεπιστημίου, θέση διοικητικού κέντρου, κυκλοφοριακά προβλήματα στο Β. Τρίγωνο	Πρόβλημα με υποδομές ενέργειας και διαχείρισης αποβλήτων		Προσδιορισμός ζωνών οργανωμένων δραστηριοτήτων, ανάπτυξη γεωργίας που θα τροφοδοτεί τον τουρισμό, (θαλάσσιος τουρισμός)	Ενιαίο ρυθμιστικό σχέδιο		Επιστημονική κοινότητα και όχι οι δήμοι	Θετικό στοιχείο, συνεργασία με ειδικούς φορείς αλλά και με τους δημότες
<i>Ι. Ιατρίδης,</i>	Πολιτισμός και περιβάλλον	Η έλλειψη χωροταξίας και	Προβλήματα συγκοινωνίας,	Ευκαιρία : αξιοποίηση σχεδίου	Ανάπτυξη και των 3 τομέων, σχέδια	Μητροπολιτική ή διοίκηση	Κάθε οικισμός πρέπει να	Συνεργασία με Πανεπιστήμιο	Διαβούλευση μέσω κοινωνικών εταιριών

Δήμος Καλιθέας		πολεοδομίας έχει δημιουργήσει όλα τα προβλήματα του νησιού, προβλήματα στα δίκτυα και την οργάνωση των οικισμών, έλλειψη συνεργασίας, θέση του διοικητικού κέντρου	ενέργειας, διαχείρισης απορριμμάτων	Ιταλών,	χρήσεων γης (παράδειγμα Ιταλών με master plan), ενιαίο ΓΠΣ για το νησί		διαθέτει τις βασικές υποδομές	πέρα της διοίκησης	
Μ. Κορδίνας, Δήμος Πεταλούδων - ΤΕΔΚ	Τουρισμός, φύση, πολιτισμός, η Δωδεκάνησος είναι με μια έννοια συμπαγής	Έλλειψη ενιαίου χωροταξικού σχεδίου, Βίαιη ανάπτυξη του Β. Τριγώνου, Θέση εργοστασίου της ΔΕΗ, Έλλειψη συνοχής των ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ όμορων δήμων, υπερεκμετάλλευση γης και εγκατάλειψη του αγροτικού τομέα κυρίως στο Νότιο, άναρχη δόμηση, αποκλειστική ενασχόληση με μοντέλο μαζικού τουρισμού,	Πρόβλημα με τις υποδομές ενέργειας, έλλειψη υποδομών υγείας, συγκοινωνιακές συνδέσεις με υπόλοιπη Ελλάδα,	Ευκαιρία : είσοδος Τουρκίας σε Ε.Ε., ευρωπαϊκά προγράμματα, μεταφορικό ισοδύναμο Απειλή : η κεντροποιημένη διοίκηση	Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, ανάδειξη φυσικών πόρων, εφαρμογή μοντέλου πολυκεντρικών πόλων (θαλάσσιος τουρισμός) «Τα νησιά θα πρέπει να είναι νησιά – Κυβερνεία με αυξημένες αρμοδιότητες ώστε η αποκέντρωση να λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης»	Ανάπτυξη χωροταξικής κοινωνίας	Να αποκτήσουν οντότητες πόλης όλοι οι οικισμοί, περισσότερες αρμοδιότητες στους τοπικούς φορείς, Ανοιχτές πόλεις Τρίτη,	Ο δήμος	Η κοινωνία θα πρέπει να συμμετέχει στο σχεδιασμό. (ο δήμος συνεργάζεται κυρίως με Νομαρχία και ΓΕΕ)
Δ. Κρητικός, Δήμος Καμινίου	Περιβάλλον, ιστορία, τουρισμός που «αγκαλιάζει» τις δραστηριότητες όλου του νησιού	Αποκομιδή σκουπιδιών και αδρανών υλικών, ύδρευση – άρδευση, θέση αεροδρομίου, θέση εργοστασίου ΔΕΗ, οικισμοί : άναρχη και αυθαίρετη δόμηση	Προβληματικό οδικό δίκτυο και συγκοινωνιών, Αεροδρόμιο, ανεπαρκείς υποδομές ενέργειας		Κοινές δράσεις μεταξύ των δήμων, δημιουργία οργανωμένων χώρων μέσω σχεδίου χρήσεων γης – ενίσχυση πρωτογενή τομέα,	Το νησί πρέπει να θεωρείται ως ενιαία μονάδα	Να είναι όλοι οι οικισμοί ενεργοί, προστασία των παραδοσιακών, αλλαγή των συνηθειών δόμησης	Η διοίκηση του νησιού	Περισσότερη συμμετοχή εξειδικευμένων φορέων και λιγότερο των πολιτών. (ο δήμος έχει αναπτύξει συνεργασία με τους όμορους δήμους και τους σημαντικούς φορείς του τόπου όπως ΑΝ ΔΩ και Νομαρχία)
Μ. Σαββής, Δήμος Νότιας Ρόδου	Τουρισμός, ιστορία, περιβάλλον, εκτάσεις γεωργικής γης	Συσσώρευση μεγαλύτερου μέρους (80%) των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο Β. τρίγωνο, μη	Ανεπάρκεια σε σημαντικές υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν τις διάφορες λειτουργίες	Εκτός χώρας : οικονομίες των χωρών προέλευσης τουριστών, θετική ή αρνητική γνώμη για την χώρα, νέοι	Νέα διοικητική δομή στην διοίκηση και διαχείριση του νησιού, Συνολικός χωροταξικός σχεδιασμός με		Οι οικισμοί πρέπει να έχουν τις βασικές υποδομές (ρυμοτομία, διαχείριση	Οι δημοκρατικές εκφράσεις των τοπικών κοινωνιών (Δήμοι/	Η διαβούλευση αποτελεί συστατικό στοιχείο του ορθολογικού σχεδιασμού όταν βέβαια γίνεται με

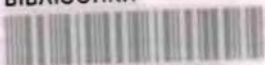
		<p>ύπαρξη χωροθέτησης χρήσεων και ιδιαίτερα των περιβαλλοντολογικά δυσμενών, μη πολεοδόμηση οικισμών, ανεξέλεγκτη διασπορά εκτός σχεδίου δόμησης</p>		<p>προορισμοί με κοινά χαρακτηριστικά Εντός χώρας : μεταφορικό ισοδύναμο, πρωτοβουλίες για διαφήμιση, ανταγωνιστικότητα μέσα από το οικονομικό συνολικά πλαίσιο που ορίζει η εκάστοτε κυβέρνηση Μηχανισμοί επιδότησης ή επιχορήγησης επενδύσεων</p>	<p>προσδιορισμό χρήσεων γης, Ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, Πρωτογενής τομέας στην προτεραιότητα της ποιοτικής γεωργίας και υγιεινής διατροφής, Αξιοποίηση της τεράστιας δημόσιας περιουσίας, Βέλτιστη αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων σε όλους τους τομείς με έμφαση στην καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, Ουσιαστική δυνατότητα παρέμβασης στην υγεία/εκπαίδευση και κυρίως στις κοινωνικές υπηρεσίες, σε όλο το νησί για διαχυθεί ισόρροπα η ανάπτυξη</p>		<p>αποβλήτων, χώροι πράσινου και συλλογικών δραστηριοτήτων κτλ), κατάργηση εκτός σχεδίου δόμησης</p>	<p>Παραγωγικοί φορείς) και εθελοντικές οργανώσεις όλων των τομέων</p>	<p>όρους και διαδικασίες όχι τυπικής... καταγραφής αλλά αναζήτησης του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος, της μεγιστοποίησης της συναίνεσης και φυσικά της ανάπτυξης της συλλογικότητας στον κοινό στόχο</p>
--	--	--	--	---	--	--	--	---	--

ΕΥΓΡΑΦΕΑΣ	
ΤΙΤΛΟΣ	
ΛΗΞΗ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΥ
27-4-11	

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 Τηλ.: 24210 706500 - L

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000104638